PAUL AUSTER

LEVIATHAN

1993
MÉDICIS ÉTRANGER ÖDÜLÜ

ROMAN

Çeviri: SEÇKİN SELVİ

CAN

PAUL AUSTER

LEVIATHAN

1993
MÉDICIS ÉTRANGER ÖDÜLÜ

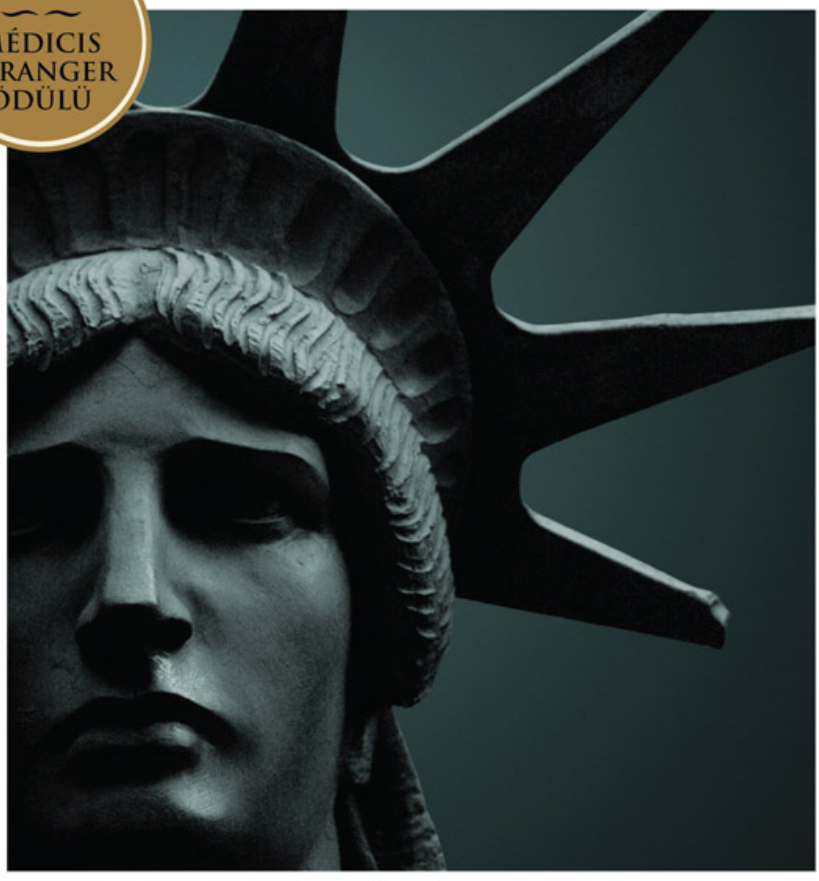

ROMAN

Çeviri: SEÇKİN SELVİ

CAN

Leviathan, Paul Auster © 1992, Paul Auster © 1994, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti. Bu eserin Türkçe yayın hakları, Viking, Penguin Group Inc. (USA) ve Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1994 11. basım: Aralık 2013, İstanbul E-kitap 1. sürüm Ocak 2014, İstanbul Aralık 2013 tarihli 11. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design Kapak resmi: iStockphoto.com / Bart Sadowski

ISBN 9789750721144

CAN SANAT YAYINLARI YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ. Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33 www.canyayinlari.com yayinevi@canyayinlari.com Sertifika No: 10758

PAUL AUSTER

LEVIATHAN

ROMAN

1993 MÉDICIS ÉTRANGER ÖDÜLÜ

İngilizce aslından çeviren Seçkin Selvi

Paul Auster’ın Can Yayınları’ndaki diğer kitapları:

- *Ay Sarayı,* 1991
- *Yalnızlığın Keşfi,* 1991
- *Son Şeyler Ülkesinde,* 1992
- *Kırmızı Defter,* 1994
- *Şans Müziği,* 1993
- *Yükseklik Korkusu,* 1995
- *Duman / Surat Mosmor,* 1998
- *Timbuktu,* 1999
- *Cebi Delik,* 1999
- *Köşeye Kıstırmak,* 2000
- *Yanılsamalar Kitabı,* 2002
- *Kehanet Gecesi,* 2004
- *New York Üçlemesi,* 2004
- *Yazı Odasında Yolculuklar,* 2007
- *Brooklyn Çılgınlıkları,* 2007
- *Duvar Yazısı,* 2008
- *Karanlıktaki Adam,* 2008
- *Lulu Köprüde,* 2009
- *Görünmeyen,* 2010
- *Sunset Park*, 2011
- *Kış Günlüğü*, 2012
- *Şimdi ve Burada (J.M. Coetzee ile birlikte)*, 2013

PAUL AUSTER, 1947 yılında ABD'nin New Jersey eyaletinde, Newark'ta doğdu. Daha 12 yaşındayken, önemli bir çevirmen olan amcasının kitaplarını okuyarak edebiyata büyük bir ilgi duymaya başladı. Columbia Üniversitesi'nde Fransız, İngiliz ve İtalyan edebiyatı okuduktan sonra dört yıl kadar Fransa'da yaşadı, Fransız yazarlardan çeviriler yaptı. XX. yüzyıl Fransız şiiri üstüne önemli bir antoloji hazırladı. İlk kez 1987'de *New York Üçlemesi* adlı yapıtıyla büyük ilgi gördü. Daha sonra *Ay Sarayı, Kehanet Gecesi, Köşeye Kıstırmak, Son Şeyler Ülkesinde, Leviathan, Şans Müziği, Timbuktu, Yanılsamalar Kitabı, Yükseklik Korkusu, Brooklyn Çılgınlıkları, Yazı Odasında Yolculuklar*, *Karanlıktaki Adam* ve *Sunset Park* adlı romanları, *Yalnızlığın Keşfi* adlı anı-romanı, *Kırmızı Defter* adlı öykü kitabı birbirini izledi. Auster, eşi yazar Siri Hustvedt ve iki çocuğuyla birlikte New York, Brooklyn'de yaşıyor.

SEÇKİN SELVİ, Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdi. Öğrenimini Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde sürdürdü. Çevirmenlik, gazetecilik ve tiyatro eleştirmenliği dallarında çalıştı. *Tiyatro 70* ve *Edebiyat 81* dergilerini çıkardı. *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 1986 yılından bu yana *Milliyet Sanat Dergisi*'nde tiyatro eleştirileri yazıyor. Müjdat Gezen Sanat Merkezi ve Yeditepe Üniversitesi'nde eleştiri dersi verdi. 1957 yılından bu yana tiyatro, felsefe ve edebiyat dallarında 150'nin üstünde yapıt çevirdi.

Don DeLillo için...

Her gerçek Devlet yozlaşmıştır. –*Ralph Waldo Emerson*

1

Altı gün önce, Wisconsin'in kuzeyindeki bir yol kenarında, adamın biri kendini havaya uçurdu. Hiç tanık yoktu, ama anlaşıldığı kadarıyla, yapmakta olduğu bomba kazayla patladığı sırada, adam yola park ettiği arabasının hemen yanındaki çayırda oturuyordu. Adli tıp raporuna göre, adam anında öldü. Gövdesi paramparça oldu ve patlamanın olduğu yerden on beş metre uzakta bile et parçaları bulundu. Bugüne (4 Temmuz 1990) kadar adamın kim olduğunu bilen çıkmadı. Yerel polis ve Alkol, Tütün, Ateşli Silahlar Şubesi'nin ajanları ile birlikte çalışan FBI, araştırmaya yedi yaşındaki mavi Dodge'a bakarak başladı; ama çok geçmeden arabanın çalıntı olduğu –12 Haziran'da Joliet'deki bir otoparktan güpegündüz çalındığı– anlaşıldı. Mucizevi bir biçimde patlamadan pek zarar görmemiş olan cüzdanı karıştırdıklarında da aynı sonuçla karşılaştılar. Polisler cüzdanı açınca bir ipuçları hazinesi bulduklarını sandılar –ehliyet, sosyal sigorta numarası, kredi kartları–, ne var ki, bu belgelerle ilgili bilgileri bilgisayara yükledikleri zaman, hepsinin ya sahte ya da çalıntı olduğu ortaya çıktı. Bir sonraki aşama, parmak izlerinin kontrolü olacaktı, ancak adamın elleri bombayla parçalandığından, parmak izi de kalmamıştı. Arabadan da hayır yoktu. Dodge, kömürleşmiş çelik ve erimiş plastikten oluşan bir enkaz durumundaydı; polisin tüm çabalarına karşın arabada tek bir parmak izi bulunamadı. Adamın ağzında diş kalmışsa, belki bu polise biraz yardımcı olur; ama bu da epey zaman alır, hemen hemen birkaç ay sürer. Sonunda mutlak bir şeyler yakıştıracaklardır, ama parçalanmış kurbanın kimliğini saptayıncaya kadar yapabilecekleri hiçbir şey yok.

Bence ne kadar uzun sürerse o kadar iyi. Anlatmak zorunda olduğum öykü oldukça karmaşık ve eğer polis bir sonuca ulaşmadan bitiremezsem, yazacağım sözcüklerin hiç anlamı kalmaz. İş ortaya

çıkınca bin türlü yalan uydurulacak, çirkin saptırmalar gazetelerde, dergilerde çarşaf çarşaf yazılacak ve bir insanın saygınlığı göz açıp kapayana kadar yok edilecek. Yaptığını savunuyor değilim, ama o artık kendini savunacak durumda olmadığına göre, en azından onun kim olduğunu ve Wisconsin'in kuzeyindeki o yolun kıyısına nelerden geçerek geldiğinin gerçek öyküsünü aktarabilirim. O yüzden elimi çabuk tutmak zorundayım; zamanı geldiğinde hazırlıklı olmalıyım. Olur da işin sırrı çözülemezse, yazdıklarımı kendime saklarım, kimsenin bir şey bilmesine gerek olmaz. Olabilecek en iyi sonuç bu; tarafların tek söz söylemediği mutlak bir suskunluk. Ama buna bel bağlayamam. Yapmam gerekeni yapabilmek için, polisin sonuca yaklaştığını, onun kimliğini er geç bulacaklarını varsaymalıyım. Hem de yazacaklarımı bitirinceye kadar geçecek süre içinde değil, her an, şu andan başlayarak her an çözüme ulaşabileceklerini düşünmeliyim.

Patlamanın ertesi günü, ajanslar kısa bir haber geçtiler. Hani şu gazetedeki yazıların arasına sıkıştırıverilen, iki paragraflık, hiçbir şey anlatmayan haberlerden biri, ama o gün öğle yemeğimi yerken *The New York Times*'da gözüme ilişiverdi. Ve aklıma ilk gelen Benjamin Sachs oldu. Haberde, söz edilen kişinin o olduğunu belirten hiçbir şey yoktu, yine her şey yerli yerine oturuyor gibiydi. Neredeyse bir yıldır görüşmemiştik, ancak son konuşmamızda anlattıkları, başının iyice belada olduğuna, bir karanlık, belirsiz felakete koştuğuna inanmam için yeterliydi. Ne demek istediğimi anlatamadıysam, bombalardan söz ettiğini, sözü döndürüp dolaştırıp bombalara getirdiğini de açıklamalıyım. O günü izleyen on bir ay boyunca içimde hep bu korkuyla –onun kendini öldüreceği, bir gün gazeteyi açıp arkadaşımın kendini havaya uçurduğunu okuyacağım korkusuyla– yaşadım. Başlangıçta bu ürkütücü bir sezgiden, saçma bir önseziden öte değildi; ama bir kez aklıma düşünce bir daha kurtulamadım ondan. Haberi okuduktan iki gün sonra, iki FBI görevlisi evime geldi. Kim olduklarını söyledikleri anda, düşündüklerimde haklı olduğumu anladım. Kendini havaya uçuran adam Sachs'dı. En ufak kuşkuya yer yoktu. Sachs ölmüştü ve şu anda ona yapabileceğim tek iyilik, öldüğünü kimseye söylememekti.

Haberi okuduğum zaman keşke görmeseydim demiştim, ama iyi ki görmüşüm. Böylece, en azından şoku atlatmam için birkaç gün kazanmış oldum. FBI memurları soru sormaya geldiklerinde hazırlıklıydım, bu da kendimi tutmama yardımcı oldu. İzimi bulmalarının kırk sekiz saat almış olmasına da alınmadım. Sachs'ın cüzdanından çıkanlar arasında, adımın başharfleri ile telefon numaramın yazılı olduğu bir kâğıt parçası da varmış. Bunun üzerine beni aramaya başlamışlar. Ama aksiliğe bakın ki, o numara New York'taki evimin numarası ve ben de on gündür ailemle birlikte yazı geçirmek üzere Vermont'da kiraladığımız evdeyim. Burada olduğumu keşfedinceye kadar kim bilir kaç kişiyle konuştular. Bu arada, oturduğumuz evin Sachs'ın eski karısının evi olduğunu söyleyeyim de, öykünün ne kadar karışık ve karmaşık olduğunu iyice anlayın.

Polislere hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapmaya, açık vermemeye çalıştım. Gazetedeki haberi okumadım, dedim. Bombalar, çalıntı arabalar, Wisconsin'deki köy yolları ile ilgili bir şey bilmiyorum, dedim. Yazar olduğumu, ekmeğimi kazanmak için roman yazdığımı, isterlerse araştırabileceklerini – ama bunun soruşturmalarına bir yarar sağlamayacağını, yalnızca zaman yitirmiş olacaklarını söyledim. Belki de öyledir, peki, ama ya ölünün cüzdanından çıkan kâğıda ne buyrulur, dediler. Beni herhangi bir şeyle suçlamıyorlardı, ancak adamın telefon numaramı üzerinde taşıması, aramızda bir ilişki olduğunu gösteriyordu. Bunu kabul etmeliydim, değil mi? Evet, tabii, ama böyle bir olasılık ille de gerçek olduğu anlamına gelmezdi. Birinin telefon numaramı edinmesi için binbir olasılık vardı. Dünyanın dört yanında dostlarım vardı, içlerinden biri numaramı tanımadığım birine vermiş olabilirdi, o da başka birine. Polisler olabilir tabii, dediler, ama insan tanımadığı birinin numarasını ne diye üzerinde taşısındı ki? Yazar olduğum için, dedim. Ya, öyle mi dediler, peki yazar olmanız ne fark eder? Çünkü kitaplarım yayımlanıyor, dedim. İnsanlar da onları okuyor ve ben o insanların kim olduğunu hiç bilmiyorum. Hiç bilmeden, yabancıların yaşamlarına giriyorum ve kitabım ellerinde olduğu sürece benim ağzımdan çıkanlar onlar için tek gerçek oluyor. Bu normaldir, kitap okurken öyle olur, dediler. Evet öyledir, dedim, ama kimi zaman kafadan çatlaklar da çıkar. Kitabınızı

okurlar, kitaptaki bir söz içlerine işler. Birdenbire sizin kendilerine ait olduğunuza, dünyadaki tek dostlarının siz olduğunuza inanıverirler. Ne demek istediğimi açıklamak için de hepsi gerçek olan, hepsi başımdan geçmiş örnekler verdim. Dengesiz mektuplar, sabahın üçünde edilen telefonlar, imzasız tehditler. Daha geçen yıl, diye sözümü sürdürdüm, anladım ki adamın biri kendini benim yerime koymuş – benim adıma mektuplara yanıt veriyor, kitapçılara girip kitaplarımı imzalıyor, yaşamımın kıyılarında uğursuz bir gölge gibi dolanıyor. Kitap gizemli bir nesnedir, dedim, bir kez dünyada dolaşmaya başladı mı, her şey olabilir. Her türlü belaya yol açabilir ve bu durumda sizin elinizden hiçbir şey gelmez. İyi de olsa, kötü de olsa, ipler artık sizin elinizde değildir.

Olaydan hiç habersiz olduğuma inanıp inanmadıklarını bilmiyorum. İnanmadıklarını sanıyorum, ama inanmasalar bile bu strateji bana biraz zaman kazandırdı. Daha önce hiç FBI ajanlarıyla konuşmadığımı düşünecek olursak, sorgulama sırasındaki tutumum hiç de fena sayılmaz gibi geliyor. Serinkanlıydım, naziktim, hem yardımcı olmaya çalışıyormuş, hem de şaşkınlık içindeymiş gibi davranmayı becerdim. Bu kadarı bile benim için başarıdır. Genellikle insanları aldatmayı beceremem, yıllardır uğraşmama karşın kimsecikleri kandıramadım. Önceki gün bu konuda başarılı olmuşsam, bunda FBI memurlarının da payı vardı. Bu konuşmalarıyla da değil, görüntüleriyle, rollerine tam uyum sağlayan kılıklarıyla yaptılar; en ufak ayrıntıya kadar, kafamdaki FBI memuru tipine uyuyorlardı – açık renk yazlık takımlar, kalın köseleli pabuçlar, yıka-ütülemeden giy türünden gömlekler, geniş çerçeveli güneş gözlükleri. Bunlar olmazsa olmaz güneş gözlükleriydi ve bir yapaylık getiriyordu. Sanki bunları takanlar birer aktörmüş, ucuz bir filmde ufak bir rol oynayan figüranlarmış gibi oluyordu. Bütün bunlar beni tuhaf bir biçimde rahatlattı; şimdi düşünüyorum da, bu gerçek değilmiş görüntüsünün işime yaradığını anlıyorum. Bu, kendimi de bir aktör gibi görmemi sağladı ve bir başkası olduğum için onları aldatmaya, en ufak vicdan azabı duymadan yalan söylemeye hak kazandım.

Ancak, onlar da aptal değillerdi. Biri kırklarında, öteki çok daha gençti, belki yirmi beş yirmi altı; ama ikisinin de gözlerinde beni her an tetikte tutan bir bakış vardı. Bu bakışın ne olduğunu tam olarak anlatabilmem zor; ürkütücü olan, galiba boş bakmaları, içlerinden geçeni ele vermemeleri ve aynı anda hem her şeyi görüyormuş, hem de hiçbir şeyi görmüyormuş gibi olmalarıydı. Bu bakışlardan öylesine anlam çıkmıyordu ki, adamların ne düşündüklerini hiç kestiremedim. Gözleri, gereğinden fazla sabırlı, kayıtsızlığa bürünmekte gereğinden fazla ustaydı; buna karşın alabildiğine uyanık, sizi tedirgin etmek, ağzınızdan kaçanları ve dil sürçmelerinizi fark ettirmek, sizi sindirmek üzere eğitilmişçesine uyanık bakışlardı. Adları Worthy ve Harris idi, ama hangisi hangisiydi unuttum. Fiziksel yönden, insanı rahatsız edecek kadar, sanki aynı kişinin gençliği ve yaşlılığıymışçasına birbirlerinin kopyasıydılar: Uzun, ama fazla uzun değil; irikıyım, ama fazla irikıyım değil; sarı saçlar, mavi gözler, tırnakları tertemiz büyük eller. Gerçi konuşma tarzları farklıydı; ama bu ilk izlenimden kesin sonuçlar çıkarmaya kalkışmıyorum. Bildiğim tek şey, sıralarını beklemeleri, gerektiğinde rolü birbirlerine aktarmaları. İki gün önce bana geldiklerinde, genç olanı sert adamı oynuyordu. Soruları katı ve kestirmeydi, işini çok ciddiye alıyormuş gibiydi; örneğin hiç gülümsemiyor, zaman zaman küstah ve sinir bozucu bir resmiyet içinde konuşuyordu. Yaşlı olanı daha yumuşak, daha dostça davranıyor, konuşmayı doğal bir hava içinde sürdürmeye niyetli görünüyordu. Hiç kuşkusuz bu yüzden de çok daha tehlikeliydi, yine de onunla konuşmanın pek tatsız olmadığını itiraf etmeliyim. Kitaplarımla ilgili olarak aldığım manyak tepkileri anlatmaya başladığım zaman, bu konunun onu ilgilendirdiğini gördüm ve beklediğimden daha uzun süre anlatmama izin verdi. Beni yokluyor olmalıydı, konuşturarak nasıl biri olduğumu, kafamın nasıl çalıştığını kestirecekti, birinin benim kimliğimi kullandığından söz ettiğimde, bunu bir soruşturma konusu yapmayı bile önerdi. Belki bu da bir oyundu, ama pek sanmıyorum. Bu öneriyi reddettiğimi söylemeye gerek yok, fakat koşullar farklı olsaydı yardım önerisini geri çevirmeden önce bir kez daha düşünürdüm. Bu konu uzun zamandır canımı sıkıyor ve işin aslını öğrenmek istiyorum.

Ajan, “Ben pek roman okumam,” dedi. “Hiç zaman bulamıyorum.”

“Öyle, çoğu kişi roman okumaya zaman bulamaz,” dedim.

“Romanlarınız iyi olmalı. İyi olmasaydı, sizinle bu kadar uğraşmazlardı.”

“Belki de kötü oldukları için uğraşıyorlardır. Bu günlerde herkes edebiyat eleştirmeni kesildi. Okuduğun kitabı beğenmediysen, gider yazarı tehdit edersin. Bunun da kendine göre bir mantığı var. Herif senin canını sıkan bir şey yazmışsa, bunu ona ödetirsin.”

Memur, “Niye uğraştıklarını anlamak için, oturup kitaplarınızdan birini okumam gerek herhalde,” dedi. “Umarım aldırmazsınız.”

“Tabii aldırmam. Okunsunlar diye kitapçılarda duruyorlar.”

Böylece ziyaret tuhaf bir biçimde bitti. FBI memuru kitaplarımın adlarını yazıp gitti. Adamın neyin peşinde olduğunu hâlâ kestiremiyorum. Belki kitaplarda bir ipucu yakalayacağını sanıyordur, belki de benimle işinin henüz bitmediğini, yeniden geleceğini ima etmek için böyle yaptı. Ne de olsa, ellerindeki tek ipucu benim ve eğer yalan söylediğimi düşünüyorlarsa beni kolay kolay unutmayacaklardır. Bunun dışında ne düşündükleri hakkında en ufak bir fikrim yok. Bana terörist gözüyle bakacaklarını pek sanmam; ancak bunu terörist olmadığımı kendim bildiğim için söylüyorum. Oysa onlar bilmiyorlar ve pekâlâ bu fikri geliştirip geçen hafta Winconsin’de patlayan bomba ile aramda bir ilinti kurmaya çalışabilirler. Bunu yapmasalar bile, uzun süre benimle ilgilenecekleri bir gerçek. Sorular soracaklar, yaşantımı didik didik edecekler, kimlerle arkadaşlık ettiğimi öğrenecekler ve önünde sonunda Sachs’ın adı ortaya çıkacak. Bir başka deyişle, ben burada Vermont’da bu öyküyü yazmaya çalışırken, onlar da kendi öykülerini yazacaklar. Bu benim öyküm olacak ve öyküyü tamamladıklarında, beni benim kadar tanıyor olacaklar.

Karımla kızım, FBI memurları gittikten yaklaşık iki saat sonra eve döndüler. Sabah erkenden arkadaşlarına gitmişlerdi ve Harris ile Worthy geldikleri zaman evde olmadıklarına seviniyordum. Karımla hemen hemen her şeyi paylaşırız, ama bu olanları ona anlatmam

gerektiğini sanmıyorum. Iris, Sachs'ı çok severdi, ama ben onun için birinci plandayım ve eğer Sachs yüzünden FBI ajanlarıyla başımın derde gireceğini anlarsa, beni durdurmak için yapmayacağı yoktur. Şu anda da bu riski göze alamam. Doğruyu yaptığıma sonunda onu inandırabilsem bile bu çok zaman alır, oysa benim böyle bir lükse ayıracak zamanım yok, her dakikamı üstlendiğim işe vermek zorundayım. Üstelik, Iris dediğimi kabul etse bile kendi kendini yiyecektir, bunun da bir yararı olmaz. Nasıl olsa sonunda gerçeği öğrenecek; zamanı gelince her şey gün ışığına çıkacak. Onu aldatmak istemiyorum, yalnızca olabildiğince uzun süre üzüntüden uzak tutmak istiyorum. Bunun da çok zor olacağını sanmıyorum. Nasıl olsa buraya yazmaya geldim ve Iris, küçük atölyeme kapanıp çalıştığımı sanırsa, bundan ne çıkar? Yeni romanım üzerinde çalıştığımı düşünecek ve nasıl canla başla çalıştığımı, saatlerce yazdıktan sonra ne kadar çok yol aldığımı görünce sevinecektir. Iris de denklemin bir parçası ve o mutlu olmazsa yazmaya başlama cesaretini bulacağımı sanmıyorum.

Bu, burada geçirdiğimiz ikinci yaz. Eskiden, Sachs ile karısı her temmuz ve ağustosta buraya geldikleri zaman, arada bir beni de çağırırlardı, ama bunlar kısa süreliydi, üç dört geceden fazla kaldığım pek enderdi. Dokuz yıl önce Iris ile evlendikten sonra da birkaç kez geldik, hatta bir seferinde Fanny ve Ben'e evin dışını boyamaya yardım ettik. Fanny'nin ailesi, bu evi Büyük Ekonomik Bunalım sırasında, bunun gibi çiftliklerin beş paraya satıldığı dönemde almış. Elli dönümden büyük arazi üzerinde, bahçesinde göleti olan bir evdi ve her ne kadar bakımsızsa da içi ferah ve havadardı. Bir iki ufak onarımla yaşanabilecek duruma gelirdi. Goodmanler New York'ta öğretmenlik yapıyorlardı ve burayı aldıktan sonra elden geçirmeye paraları yetmedi. Bu yüzden de ev hep o ilkel, yalın görünümünü korudu: demir karyolalar, mutfaktaki şiş karınlı soba, çatlak tavanlar ve duvarlar, griye boyalı döşeme tahtaları. Bütün bu yıpranmışlığın ve bakımsızlığın içinde yine de ayakta duran bir şey vardı ve burada yaşayanlar rahat ederdi. Benim için evin en çekici yanı, uzaklığı. Ev, en yakın köye dört millik bir patikayla bağlanan bir tepenin üzerinde. Kış burada herhalde çok sert geçer, ama yazları her yan yemyeşildir, çevrenizde kuşlar

cıvıldaşır, çayırlar sayısız kırçiçeğiyle örtülür: kuzukulağı, kırmızı yonca, katırtırnağı, düğünçiçeği, yabankaranfili. Evin otuz metre kadar ötesinde Sachs'ın çalışma stüdyosu olarak kullandığı bir atölye vardır. Burası, üç minik odası, mutfağı ve banyosuyla bir kulübecik ve on iki on üç yıl önceki şiddetli kıştan sonra iyiden iyiye harap durumda. Borular çatlak, elektrik kesik, yerdeki muşamba başını almış gidiyor. Bunları anlatıyorum, çünkü şu anda oradayım – elimde kalem, en büyük odanın ortasındaki yeşil masada oturuyorum. Onu tanıdığımdan bu yana, Sachs her yazı burada, bu masada yazarak geçirdi; bana içini döktüğü ve bu korkunç sırrı açtığı gün, yani onunla son konuşmamız da bu odada oldu. Düşüncelerimi o gecenin anısı üzerinde yoğunlaştırırsam, Sachs'ın hâlâ burada olduğunu sanabilirim. Sanki sözcükleri hâlâ çevremdeki havada asılı, sanki elimi uzatsam ona dokunabilirim. Konuşmamız uzun ve yorucuydu ve (sabahın beşinde ya da altısında) bittiği zaman, sırrının dört duvardan dışarı çıkmayacağı konusunda benden söz aldı. Tam tamına böyle dedi: Söylediklerinin hiçbiri bu odadan çıkmayacaktı. Şimdilik sözümü tutabilirim. Burada yazdıklarımı ortaya çıkarmanın zamanı gelinceye kadar, sözümde durduğumu düşünerek vicdanımı rahatlatabilirim.

İlk karşılaşmamızda kar yağıyordu. O günden bu yana on beş yılı aşkın süre geçti, yine de ne zaman istesem o günü geri getirebiliyorum. Pek çok şeyi unuttum, oysa Sachs ile o karşılaşmamızı bugün gibi anımsıyorum. Şubat ya da martta bir cumartesiydi, ikimiz de West Village'deki bir barda yapıtlarımızı okumak üzere çağrılmıştık. Sachs'ın adını hiç duymamıştım, ama beni arayan kadının telefonda sorularımı yanıtlayamayacak kadar acelesi vardı. "Bir romancı," dedi. "İlk kitabı birkaç yıl önce basıldı." Kadın çarşamba gecesi, okuma toplantısından yalnızca üç gün önce aradı, sesinde panik vardı. Cumartesi günü gelmesi beklenen şair Michael Palmer, New York gezisini birden iptal etmişti ve kadın onun yerini alıp alamayacağımı soruyordu. Bu pek içtenlikli bir çağrı olmamakla birlikte, gideceğimi söyledim. Yaşamımın o noktasında yayımlanmış pek fazla yapıtım yoktu, küçük tirajlı dergilerde çıkmış altı yedi öykü, bir avuç makale ve kitap eleştirisi – ve insanların

bunları yüksek sesle okumak için can attıkları da yoktu. Bu yüzden paniğe kapılmış kadının önerisini kabul ettim, sonra da o konuşmayı izleyen iki gün boyunca kendim paniğe kapıldım; öykülerimin minik dünyası içinde dört dönerek beni utandırmayacak, bir oda dolusu yabancıya okunacak kadar iyi bir şeyler bulmaya çabaladım. Cuma akşamüstü birkaç kitapçıya uğrayıp Sachs'ın romanını sordum. Onunla tanışmadan önce yazdıkları hakkında fikir edinmemin doğru olacağını düşünüyordum, ama kitap çıkalı iki yıl olmuştu ve kitapçıların elinde kalmamıştı.

Aksilik bu ya, cuma gecesi Ortabatı'dan korkunç bir fırtına koptu geldi, cumartesi sabahı şehir yarım metre kar altındaydı. Yapılacak en mantıklı iş beni çağıran kadını aramaktı, ama aptallık etmiş, kadının numarasını almamıştım ve o da saat bire kadar telefon etmeyince bir an önce şehre inmem gerektiğine karar verdim. Paltomu, çizmelerimi giydim, en son öykümü ceketimin cebine tıktım, 116. Sokak ile Broadway'in kesiştiği köşedeki metro istasyonuna gitmek üzere Riverside Drive'da yürümeye başladım. Hava açıyordu, ama sokaklar ve kaldırımlar kar içindeydi, ortada pek taşıt da görünmüyordu. Yolun kıyısındaki kar yığınları altında birkaç otomobille kamyon park edilmişti, arada bir ağır ağır ilerleyen bir taşıt geçecek olsa, her kırmızı ışıkta fren yapınca kayarak sürücünün kontrolünden çıkıyordu. Başka zaman olsa bu kargaşanın keyfini çıkarırdım, ama hava burnumu kaşkolumdan çıkartmama fırsat vermeyecek kadar berbattı. Sabahtan bu yana ısı sürekli düşmüştü ve artık Hudson'dan kopup gelen, sözcüğün tam anlamıyla gövdemi iten vahşi rüzgâr iyice ısırıyordu. Metro istasyonuna vardığımda neredeyse donmak üzereydim, yine de her şeye karşın trenler hâlâ işliyordu. Buna şaşırdım, merdivenden inip biletimi alırken, tren işlediğine göre okuma toplantısı da yapılacak demektir, diye düşündüm.

Nashe'ın Barı'na ikiyi on geçe vardım. Bar açıktı, ancak gözlerim içerideki karanlığa alışınca hiç kimsenin olmadığını gördüm. Beyaz önlüklü bir barmen, alışkın hareketlerle kadehleri kırmızı bir peçeteyle silip parlatıyordu. Kırk yaşlarında, yapılı biriydi. Ben

girince, yalnızlığını bozmama sinirlenmiş gibi tepeden tırnağa süzdü beni.

“Yirmi dakika sonra burada bir okuma toplantısı olmayacak mı?” diye sordum. Sözler ağzımdan çıktığı anda da, bunları söylemekle aptallık ettiğimi kavradım.

Barmen, “İptal edildi,” dedi. “Dışarıda bu kadar kar varken, toplantı yapmanın anlamı yoktu. Şiir güzel şeydir, ama kıçını dondurmaya değmez.”

Bar taburelerinden birine oturup bir bourbon söyledim. Karda yürürken başlayan titrememem hâlâ sürüyordu ve yeniden dışarı çıkmadan önce biraz içimi ısıtmak istiyordum. İçkiyi iki yudumda bitirdim ve çok iyi geldiği için bir kadeh daha söyledim. İkinci bourbonun yarısına geldiğim sırada, bara bir müşteri daha girdi. Uzun boylu, son derece zayıf, ince yüzlü, kahverengi sakallı bir gençti bu. Çizmelerini yere vurarak karları silkeleyişini, eldivenli ellerini birbirine sürtüşünü, soğuktan hızlı hızlı soluyuşunu izledim. Tuhaf bir görüntüsü olduğu kuşkusuzdu – güve yeniği içindeki paltosu, kafasına oturttuğu New York Knicks beyzbol kepi ve kulaklarını korumak için kepin üzerine sardığı lacivert kaşkoluyla dikilmiş duruyordu. Dişi ağrıyan birine benzediğini düşündüm ya da Stalingrad eteklerinde kuşatılmış, açlıktan ölmek üzere olan bir Rus askerine. Bu iki imge peş peşe gözümün önüne geldi, birincisi gülünç, ikincisi içler acısı. Gülünç kılığına karşın, gözlerinde ürkütücü bir şey, kendisiyle alay edilmesine set çeken bir yoğunluk vardı. Belki Ichabod Crane’e benziyordu, ama John Brown’u da andırıyordu ve gözünüz giysisinden, basketbol forvet oyuncusu görünüşünden sıyrıldığı anda, bambaşka tipte birini görmeye başlıyordunuz: hiçbir şeyi kaçırmayan, kafasının içinde bin bir çark dönen biri.

Genç adam bir iki dakika kapıda durup boş salonu süzdü, sonra barmenin yanına gelip on dakika önce benim sorduğum sorunun hemen hemen aynını sordu. Barmen de bana verdiği yanıtın hemen hemen aynını ona da verdi, ama bu kez başparmağıyla barın öteki ucunda oturduğum yeri göstererek, “Şuradaki de okuma toplantısı

için gelmiş," dedi. "Bu havada evinden çıkacak ikinizden başka deli yok herhalde koca New York'ta."

Kafasına kaşkol sarılı adam, "Pek öyle değil," dedi. "Kendini saymayı unuttun."

Barmen, "Unutmadım," dedi. "Ben sayılmam. Ben burada bulunmak zorundayım, ama siz değilsiniz. Ben bundan söz ediyorum. Ben gelmezsem, işimden olurum."

Ötekisi, "Ben de buraya iş yapmaya geldim," dedi. "Elli dolar kazanacağımı söylediler. Toplantı iptal edildiğine göre, bir de cebimden metro parası vermiş oldum."

Barmen, "O zaman iş değişir," dedi. "Eğer sen okumaya geldinse, sen de sayılmazsın."

"Bu durumda, koca şehirde sokağa çıkmak zorunda olmadığı halde çıkan bir tek kişi var demektir."

Sonunda ben de konuşmaya katıldım: "Eğer benden söz ediyorsanız, listeniz sıfıra indi demektir."

Kafasına kaşkol sarılı adam bana dönüp gülümsedi: "Demek ki sen Peter Aaron'sun, öyle değil mi?"

"Öyle gibi görünüyor," dedim. "Ama ben Peter Aaron isem, o zaman sen de Benjamin Sachs olmalısın."

Sachs, kendisiyle dalga geçercesine gülerek, "Bir ve tek, ta kendisi," dedi. Yanıma geldi, sağ elini uzattı. "Burada olduğuna çok sevindim," dedi. "Geçenlerde yazılarını okuyordum ve seninle tanışmayı sabırsızlıkla bekliyordum."

Dostluğumuz işte böyle başladı – on beş yıl önce, o ıssız barda, ceplerimizde metelik kalmayıncaya kadar birbirimize içki ısmarlayarak. Üç ya da dört saat sürmüş olmalı, çünkü yalpalayarak yeniden soğuğa çıktığımızda çoktan gece olduğunu çok iyi

anımsıyorum. Sachs öldükten sonra, onun o zamanki halini düşünmeyi, ilk karşılaştığımız günkü eliaçıklığını, şakacılığını, zekâsını anımsamayı içim kaldırmıyor. Gerçeklere karşın, o gün benimle barda oturan kişiyle geçen hafta kendini öldürenin aynı insan olduğunu düşünmek çok zor. Bu yolculuk onun için öylesine uzun, öylesine korkunç, öylesine acılarla dolu olmalıydı; bu yüzden ne zaman düşünsem içimden ağlamak geliyor. Sachs, on beş yılda, kendisinin bir ucundan öteki ucuna yolculuk yaptı ve o son noktaya geldiği zaman artık kendisinin bile kim olduğunu bildiğinden kuşkuluyum. O zamana kadar öyle uzun bir mesafe geçilmişti ki, nereden başladığını anımsaması olanaksızdı.

Sachs, çenesinin altından bağladığı kaşkolu çözüp beyzbol kepi ve uzun, kahverengi paltosuyla birlikte çıkarırken, “Genellikle olup bitenleri izlemeyi beceririm,” dedi. Üzerinden çıkardıklarını dertop edip yanındaki tabureye koyduktan sonra oturdu. “İki hafta öncesine kadar adını hiç duymamıştım. Oysa şimdi her taşın altından çıkar oldun. İlk kez, Hugo Ball’ün günlükleri üzerine yazdığın yazıyı okudum. Harika bir yazı dedim, kısa, özlü, iyi anlatılmış, gündemdeki olaylara çok iyi bir yaklaşım. Görüşlerinin hepsine katılmadım, ama iyi savunuyordun ve tutumundaki ciddiliği beğendim. Bu çocuk sanata gereğinden çok inanıyor, dedim, ama hiç değilse nerede durduğunu biliyor ve başka görüşlerin olabileceğini kabul edecek kadar da akıllı. Ondan üç dört gün sonra postayla bir dergi geldi ve açar açmaz senin imzanı taşıyan bir öyküyle karşılaştım. ‘Gizli Alfabe’, hani şu boyuna duvarlarda yazılı mesajlar bulan öğrencinin öyküsü. Sevdim. O kadar sevdim ki, tam üç kez okudum. Kim bu Peter Aaron diye merak ettim, bunca zamandır kendini nerelerde sakladı. O Kathy bilmemne bana telefon edip de Palmer’ın okuma toplantısını atlattığını söyleyince, seni aramasını önerdim.”

“Demek buraya sürüklenmemin sorumlusu sensin.” Övgüleri beni öylesine şaşırtmıştı ki, bu saçma sözden başkası aklıma gelmedi.

“Doğrusunu söylemek gerekirse, işler sandığımız gibi yürümedi.”

“Belki de fena olmadı,” dedim. “Hiç değilse karanlıkta dikilip dizlerimin birbirine çarpmasını dinlemek zorunda kalmadım. Bu da

bir şey.”

“Doğa Ana imdadımıza yetişti.”

“Tastamam öyle. Şans meleği canımı kurtardı.”

“Bu felaketten kurtulduğuna seviniyorum. Seni o duruma düşürmenin vicdan azabını yaşamak istemezdim.”

“Ama beni çağırmalarını önerdiğin için teşekkür ederim. Benim için çok önemliydi ve gerçekten sana şükran borçluyum.”

“Bunu sen şükran duyasın diye yapmadım. Seni merak ediyordum, er geç kendim arayacaktım. Ama fırsat çıkınca, bunun tanışmak için daha incelikli bir yol olacağını düşündüm.”

“Ve işte buradayım, hem de Kuzey Kutbu’nda Amiral Peary’nin yanı başında oturuyorum. En azından sana bir içki ısmarlayabilirim.”

“Önerini bir koşulla kabul ediyorum. Önce soruma yanıt vereceksin.”

“Sorunu sorarsan seve seve yanıt veririm. Şu ana kadar bir şey sorduğunu anımsamıyorum.”

“Tabii sordum. Kendini bunca zamandır nerede sakladığını sordum. Belki yanılıyorum, ama uzun süredir New York’ta olmadığını sanıyorum.”

“Eskiden buradaydım, sonra gittim. Beş altı ay önce döndüm.”

“Peki neredeydin?”

“Fransa’da. Orada neredeyse beş yıl kaldım.”

“Şimdi anlaşıldı. Peki ne demeye Fransa’da kaldın?”

“Belirli bir nedeni yok. Yalnızca buradan başka bir yerde olmak istedim.”

“Yani okumaya gitmedin? UNESCO’da veya anlı şanlı bir uluslararası hukuk şirketinde de görevli değildin?”

“Hiç ilgisi yok. Zar zor geçiniyordum.”

“Ha şu malum serüven duygusu, öyle mi? Genç Amerikalı yazar, kültürü ve güzel kadınları keşfetmek, kafelerde oturup sert sigaralar tüttürmenin tadını çıkarmak için Paris’e gider.”

“Öyle olduğunu da sanmıyorum. Biraz soluk almak istedim, hepsi bu. Fransa’yı seçmemin nedeni Fransızca biliyor olmam. Sırpça-Hırvatça bilseydim, belki de Yugoslavya’ya giderdim.”

“Demek buralardan uzaklaştın. Ve dediğin gibi, belirli bir neden olmaksızın. Peki geri dönmenin belirli bir nedeni var mıydı?”

“Geçen yaz bir sabah uyandım ve artık eve dönmek zamanı geldiğine karar verdim. İşte o kadar. Birdenbire orada yeterince kalmışım gibi geldi. Belki de, o kadar uzun süre beyzboldan uzak kalmayı sindiremedim. Maç coşkusundan payına düşeni alamazsan, zamanla ruhun kurumaya başlıyor.”

“Yeniden gitmeyi düşünüyor musun?”

“Hayır, sanmam. Oraya giderek kanıtlamaya çalıştığım her ne ise, artık benim için önemi kalmadı.”

“Belki de kanıtlamışsındır.”

“Olabilir. Belki de soruyu bir başka biçimde sormak gerek. Belki de başından beri hep yanlış terimler kullandım.”

Sachs birden elini bara vurarak, “Tamam,” dedi. “Şimdi içkini içerim. Söylediklerin aklıma yatmaya başladı, bu gibi durumlarda da hep susarım.”

“Ne içersin?”

Ne içtiğimi sormaya gerek duymadan, “Senin içtiğinden,” dedi. “Barmen nasıl olsa buraya geleceğine göre, kendine de bir tane daha söyle. Şerefe kadeh kaldırmamız gerek. Ne de olsa, yuvaya yeni döndün ve Amerika’ya gelişini kutlayarak sana hoş geldin diyelim.”

Bugüne kadar hiç kimse, Sachs’ın o akşamüstü yaptığı gibi, savunmasız bırakmadı beni. Sachs ilk andan başlayarak, çete baskını yaparcasına üstüme üstüme geldi, tüm kilitlerimi peş peşe açarak bütün gizli hücrelerimi, bütün siperlerimi alan talan etti. Sonradan bunun tipik bir davranış biçimi olduğunu, Sachs’ın dünyaya yaklaşımının klasik bir örneği olduğunu öğrendim. Sözü döndürüp dolaştırmadan, resmiyete girmeden – kollarını sıva ve söze gir. Hiç tanımadığı kişilerle konuşmak, kimsenin sormayı göze alamayacağı soruları soruvermek ve hemen her seferinde de istediği sonucu almak Sachs için işten değildi. Onun hiçbir zaman kuralları öğrenmediğini, kendisi hiçbir şey saklamadığı için başkalarının da aynı açık yüreklilikle davranmasını beklediğini seziyordunuz. Ancak, bütün bu sorup soruşturmalarında kişisel merakın ötesinde bir şey vardı; sanki amacı sizinle insancıl bir bağ kurmak değildi de, kendi kafasındaki bir problemi çözmeye uğraşıyor gibiydi. Bu da sözlerine belirli bir soyutlama katıyor, öyle olunca da güven duygunuz pekişiyor ve kimi zaman kendinize bile itiraf etmediğiniz şeyleri ona açıveriyordunuz. Tanıştığı hiç kimse için belirli yargılar vermez, kimseyi hor görmez, toplumsal konumlarına göre insan ayrımı yapmazdı. Bir barmene de bir yazara duyacağı ölçüde ilgi gösterirdi. Eğer o gün ben bara gitmemiş olsaydım, Sachs benim on kelime konuşmadığım adamla tam iki saat laflardı. Sachs, konuştuğu kişiyi çok zeki, çok akıllı varsayarak ona göre davranır, bu da karşısındakinin kendine güvenmesini, kendini önemsemesini sağlardı. Galiba onun en hayran olduğum yanı da, başkalarının en iyi yanlarını ortaya çıkaran bu yeteneğiydi. Çoğu kez serseri mayın gibi çıkagelir; başı bulutlarda, upuzun ve aklı sürekli olarak belirsiz birtakım düşüncelere takılı bir adam görünümünde olurdu, ama ufacık noktalara bile gösterdiği dikkatle sizi hep şaşırtmasını bilirdi. Dünyadaki herkes gibi, ama onlardan daha ileri ölçüde, bir alay zıtlığı tek bir varlıkta bütünleştirmeyi becerirdi. Nerede olursa olsun hemen

çevresine uyum sağlardı; oysa onun kadar eli işe yakışmayan, en basit işlerin bile üstesinden gelemeyen, fiziksel becerisi olmayan birine daha rastlamadım. O akşamüstü saatler süren konuşmamız boyunca, taburede duran paltosunu en az altı yedi kez yere düşürdü, hatta bir seferinde eğilip almak isterken kafasını bara çarpmayı da başardı. Oysa Sachs'ın çok iyi bir sporcu olduğunu sonradan öğrendim. Lisedeyken basketbol takımının en yüksek skoru yapan oyuncusuymuş; birlikte olduğumuz yıllarda teke tek oynadığımız bütün oyunlarda da onu ya bir kez yenebildim ya da iki kez. Konuşurken alabildiğine gevezeydi ve ağzına geldiği gibi konuşurdu, buna karşın yazarken son derece özenli ve ekonomik davranır, en kısa ve en özlü deyişi buluverirdi. Doğrusu isterseniz, nasıl olup da yazı yazdığını, yazar olduğunu anlayamazdım; öylesine dışa dönük, öylesine insan sever ve öylesine insanlarla içli dışlı yaşardı ki, yazarlık gibi yalnız başına yürütülecek bir uğraşı neden seçtiği kafamı kurcalayıp dururdu. Ama yalnızlıktan hiç sıkılmaz, müthiş bir disiplin ve çabayla işe sarılır, bir projeyi bitirmek için kimi zaman haftalarca kapanıp çalışırdı. Bütün bu farklı özelliklerine ve bu özellikleri sürekli ayakta tutuşuna bakınca, Sachs'ın hiç de evlenecek tipte biri olmadığını düşünebilirdiniz. Oysa erken evlenmişti, tüm tanıdıklarımdan daha genç yaşta evlenmişti ve bu evliliği yirmi yıla yakın süre ayakta tuttu. Fanny de onun için biçilmiş kaftan sayılabilecek yapıda bir eş değildi. Bana kalsa, Sachs'a uysal, anaç bir kadını, hani şu kocasının gölgesinde kalmaktan hoşnut olan, çocuk erkeğini günlük yaşamın sıkıntılarından koruyan kadınlardan birini yakıştırırdım. Fanny ise hiç öyle değildi. Sachs'ın eşi, her anlamda onunla eşit, kendi bağımsız yaşantısını sürdüren, kültürlü ve entelektüel bir kadındı ve eğer Sachs bunca yıl birlikteliklerini sürdürebilmişse, bunu çok emek koyduğu için başardı, çünkü karısını çok iyi anlar ve onu dengede tutmasını iyi bilirdi. Kendisinin yumuşak başlı olması da, kuşkusuz evliliklerinin yürümesine yardımcı oldu, ama her şeyi onun bu özelliğine bağlamak istemem; çünkü Sachs bütün nezaketine, bütün uysallığına karşın, son derece dogmatik düşünürdü ve zaman zaman öfke patlamaları yaşar, çevresini ürkütecek kadar sinirli olurdu. Bu öfke sevdiği kişilere değil, genelde tüm dünyaya yönelik olurdu. Dünyadaki aptallıklar onu çileden çıkartırdı ve zaman zaman o inceliğinin, şakacılığının altında

derin bir hoşgörüsüzlük ve küçümseme yattığını sezerdiniz. Hemen hemen her yazısında sivri, saldırgan bir şeyler olurdu ve yıllar geçtikçe bu tavrı onun çıbanbaşı olarak tanınmasına yol açtı. Bunu da hak ettiğine inanıyorum, ama sonuçta bu yanı kişiliğinin çok ufak bir bölümüydü. Onu belirli bir yapıya oturtmak zordu. Sachs'ın ne yapacağı belli olmazdı. Bir yerde uzun süre duramayacak kadar zeki ve zengin ruhlu, yepyeni fikirlerle dolu bir insandı. Kimi zaman onunla birlikte olmayı çok yorucu bulurdum, ama hiçbir zaman sıkıcı olduğunu söyleyemem. Sachs on beş yıl boyunca beni sürekli kışkırtarak, dürtükleyerek hep tetikte tuttu; şimdi burada oturmuş onun kim olduğunu anlatmaya çalışırken, yaşamımı onsuz düşünemiyorum hiç.

Yenilenen kadehimden bir yudum bourbon içip "Beni köşeye sıkıştırdın," dedim. "Sen yazdığım her sözcüğü okumuşsun, oysa ben daha senin tek satırını okumadım. Fransa'da yaşamanın yararlı yanları vardı, ama Amerika'da yeni çıkan kitapları izleyebilmek o avantajların içinde yer almıyordu."

Sachs, "Çok şey kaybetmiş sayılmazsın," dedi. "İnan bana."

"Yine de bundan utanç duyuyorum. Adı dışında, kitabın hakkında bir şey bilmiyorum."

"Sana bir tane veririm. O zaman okumamak için bahanen kalmaz."

"Dün birkaç kitapçıda aradım..."

"Aldırma, paran cebinde kalsın. Nasıl olsa bende yüz tane var ve başımdan atmaya bakıyorum."

"Eğer sızmazsam hemen bu akşam okumaya başlarım."

"Acele etme. Altı üstü bir roman işte, fazla ciddiye almaya değmez."

"Ben romanları hep ciddiye alırım. Hele yazarı vermişse büsbütün ciddiye alırım."

“Ama bu yazar kitabını yazdığı zaman çok gençti. Fazlasıyla toydu. Zaman zaman bu kitabı bastırdığı için pişmanlık bile duyuyor.”

“Evet, ama bugün o kitaptan bölümler okuyacaktın. Demek ki kötü değil.”

“Ben de kötü demedim. Yalnızca toyluğuma geldi dedim. Fazla edebi, fazla bilgiç. Bugün öyle bir şey yazmayı aklımın köşesinden geçirmem. Benim için hâlâ bir anlam taşıyorsa, bu yazıldığı yerin özelliğinden geliyor. Kitap çok önemli değil, ama onun dünyaya geldiği yere hâlâ yürekten bağlıyım.”

“Neresiydi orası?”

“Hapishane. Kitabı yazmaya hapishanede başladım.”

“Gerçek bir hapishane mi demek istiyorsun? Kilitli hücreler, demir parmaklıklar filan? Göğsüne numara yazılı gömlekler?”

“Evet, gerçek bir hapishane. Connecticut, Danbury’ deki federal hapishane. O otelde on yedi ay konakladım.”

“Vay canına! Peki nasıl oldu da hapse girdin?”

“Çok basit. Askere çağırdıkları zaman gitmeyi reddettim.”

“İnançlarına aykırı olduğu için mi reddettin?”

“O gerekçeyle başvurdum, ama dilekçemi geri çevirdiler. Konuyu biliyorsun herhalde. Eğer barışı savunan ve tüm savaşlara karşı olan bir dine bağlıysan, başvurunu dikkate almaları söz konusu. Ama ben ne Quaker’ım, ne de Adventist, üstelik savaşların tümüne de karşı değilim. Yalnızca o savaşa karşıydım. Ne yazık ki, onlar da beni o savaşa göndermek istiyorlardı.”

“Peki, ama hapse girmek niye? Başka seçenekler de var. Kanada’ya, İsveç’e, hatta Fransa’ya gidebilirdin. Binlerce kişi oralara kaçıyor.”

“İnatçı herifin tekiyim de ondan. Kaçmak istemedim. Karşılarına dikilip doğru bildiğimi söylemek bir sorumluluktur diye düşündüm. Bunu yapabilmek için de hapse girmeyi göze almam gerekti.”

“Demek bu soylu düşüncene kulak verdiler, ama sonra seni içeri tıktılar.”

“Tabii. Ama değerdi.”

“Herhalde. Yine de o on yedi ay çok korkunç olmalı.”

“Sandığın kadar kötü değildi. İçeri düştün mü, hiçbir şeyi kendine dert etmek zorunda kalmazsın. Günde üç öğün yemek verirler, çamaşırını kendin yıkamazsın, yaşantını başkaları planlamıştır. Bunun insana ne kadar büyük bir özgürlük verdiğini bilemezsin.”

“Bu olayla böyle matrak geçebilmen iyi.”

“Matrak geçmiyorum. Olsa olsa biraz. Ama senin aklından geçebilecek biçimde bir acı çekmedim. Danbury, Attica ya da San Quentin gibi bir kâbus değildir. İçeridekilerin çoğu beyaz yakalı suçlardan dolayı oradadır – yani zimmete para geçirmek vergi kaçakçılığı, karşılıksız çek gibi. Oraya gönderildiğim için şanslı sayılırım; ama asıl önemlisi, hazırlıklıydım. Dava aylarca sürdü ve sonunda kaybedeceğimi bildiğim için, kendimi hapis fikrine alıştıracak zamanım oldu. Gün sayarak volta atan, her akşam yatarken takvimden bir hane karalayan miskinlerden olmadım. Hapse girdiğim anda, bu iş bu kadar arkadaş, artık burada yaşayacaksın, dedim. Dünyamın sınırları ufalmıştı, ama yaşıyordum ve soluk almaya, osurmaya, istediğimi düşünmeye devam ettiğim sürece, nerede olduğum ne fark ederdi?”

“Tuhaf!”

“Hayır, hiç de tuhaf değil. Henny Youngman’in fıkrası gibi. Hani adam eve geliyor, salona giriyor, bakıyor ki tablada bir puro tütüyor. Ne oluyor burada, diye karısına soruyor. Kadın ne bileyim ben, diyor. Adam evi aramaya başlıyor ve yatak odasındaki dolabı açtığında

karşısına hiç tanımadığı bir adam çıkıyor. Adam, ‘Dolabımda ne işin var?’ diyor. Yabancı kan ter içinde kekeliyor: ‘Bilmem. Herkesin bir yerlerde olması gerek.’”

“Evet, anlıyorum. Ama yine de, o dolapta birtakım tatsız kişiler de vardı herhalde. Her dakikası keyifli geçmemiş olmalı.”

“Arada bir tatsız anlar oldu, bunu itiraf etmeliyim. Ama nasıl davranılması gerektiğini, kendimi kontrol etmeyi iyi öğrendim. Gülünç görüntüm ömrümde ilk kez işe yaradı. Kimse neyin nesi olduğumu kestiremiyordu ve çok geçmeden mahkûmların çoğunu kaçık olduğuma inandırmayı becerdim. İnsanlar senin kafadan kontak olduğunu düşününce, nasıl yalnız bırakıverirler, bilemezsin. Deli deli bakmaya başladın mı, belaya karşı aşılanmış olursun.”

“Ve bütün bunlar ilkelerini savunduğun için oldu.”

“Çok zor gelmedi. En azından neden orada olduğumu biliyordum. Pişmanlığa kapılıp kendi kendimi yememe gerek yoktu.”

“Seninle karşılaştırınca ben şanslı sayılırım. Astımım olduğu için çürüğe çıktım ve bir daha da bu konuyu düşünmeme gerek kalmadı.”

“Ve sen Fransa’ya gittin, ben de hapse. Sonuçta ikimiz de bir yerlere gittik ve ikimiz de geri döndük. Bence şu anda ikimiz de aynı konumdayız.”

“Bu da bir görüş açısı.”

“Bence tek görüş açısı. Yöntemlerimiz farklıydı, ama sonuçlar tıpatıp aynı oldu.”

Birer içki daha söyledik. Sonra bir daha, bir daha ve birer daha. Arada birkaç kadehi de barmen müesseseden ikram etti, biz de bu inceliğin altında kalmadık, barmene de içki ısmarladık. Sonra müşteriler gelmeye başladı, biz de bardan kalkıp dipteki masalardan birine oturduk. Konuştuklarımızın hepsini anımsamıyorum, ancak konuşmanın başı sonundan daha net olarak aklımda. Çünkü son

yarım saat ya da kırk beş dakikaya girdiğimizde kanımdaki bourbon miktarı öyle yükselmişti ki, her şeyi çift görüyordum. Bu daha önce hiç başıma gelmemişti ve dünyayı yeniden hizaya sokmak için ne yapacağımı bilmiyordum. Ne zaman Sachs'a baksam, karşımda iki Sachs duruyordu. Gözlerimi kırpıştırmak fayda etmiyor, kafamı sallamak ise başımı döndürmekten başka şeye yaramıyordu. Sachs iki kafalı, iki ağızlı biri olup çıktı. Sonunda gitmeye davrandığımızda ben tam tepetaklak düşmek üzereyken Sachs'ın beni dört koluyla nasıl kavrayıp tuttuğunu anımsıyorum. O akşam o kadar çok Sachs olması iyi de oldu. Çünkü sarhoşluktan ölü gibi ağırlaşmıştım, tek kişi beni kaldırıp taşıyamazdı.

Ancak bildiğim, kendi gözümle gördüğüm, kulağımla duyduğum şeyler hakkında konuşabilirim. Diyebilirim ki, Fanny dışında, Sachs'a en yakın olan kişi bendim; ama bu beni Sachs'ın yaşamının ayrıntıları konusunda uzman yapmaya yetmez. Onu tanıdığımda zaten otuzunu geçmişti ve ikimiz de birbirimize geçmişlerimizi uzun uzadıya anlatmazdık. Çocukluğu hakkında hemen hiçbir şey bilmiyorum; zaman zaman anasından babasından, kız kardeşlerinden laf arasında söz etmesinin dışında, ailesiyle ilgili bilgim de yok. Bir şeyler bilseydim, şimdi gider onlarla konuşur, Sachs'ın yaşamı konusundaki bilgi boşluklarını gidermeye çalışırdım. Ama Sachs'ın ilkokul öğretmenlerini, lise arkadaşlarını arayıp tarayacak, kuzenleri ile üniversitedeki sınıf arkadaşlarıyla ve birlikte hapis yattığı kişilerle görüşecek durumda değilim. Buna zamanım yok ve başladığım işi çok çabuk bitirmem gerektiği için de kendi anılarımdan başka dayanağım olamaz. Bu anılara pek güvenilmez, Sachs'la ilgili bildiklerimde yalan yanlış şeyler vardır demek istemiyorum; yalnızca bu kitabın olduğundan başka türlü sanılmasını istemiyorum. Anlattıklarımın hiçbir belirleyici yanı yok. Bu, ne bir biyografi ne de psikolojik bir portre ve Sachs yıllarca süren arkadaşlığımız boyunca her ne kadar sırlarını bana açtıysa da, onun gerçek kimliğini tamamen tanıdığımı söyleyemem. Onun hakkında gerçekleri anlatmak, bu anıları olabildiğince dürüst aktarmak istiyorum; ancak yanılmam olasılığını, gerçeğin sandığımdan farklı olabileceğini de yabana atamam.

Sachs 6 Ağustos 1945'te doğmuş. Bu tarihi hiç unutmam, çünkü Sachs kendinden söz ederken boyuna, "Ben Amerika'nın ilk Hiroşima Bebeğiyim", "bombanın ilk çocuğu benim", "nükleer çağın havasını soluyan ilk beyaz benim" derdi. Doktorun kendisini, tam da Şişko diye adlandırılan bombanın Enola Gay'den fırlatıldığı anda ana rahminden çıkardığını söylerdi, ama ben bunu hep abartma diye görmüşümdür. Annesiyle bir kez karşılaştım; doğumun hangi saatte olduğunu anımsayamadı (dört çocuğu vardı ve hepsinin doğumlarını birbiriyle karıştırdığını söyledi), ama doğum tarihinden emindi, Hiroşima'yı oğlu doğduktan *sonra* doktordan öğrendiğini anlattı. Gerisini Sachs uydurmuşsa, masum bir masal olarak görülebilir bu. Gerçekleri soyuta dönüştürmekte üstüne yoktu ve her zaman da yedeğinde bir alay gerçek olduğu için, birbiriyle uzak yakın ilgisi olmayan kişilerle olayları bağlayıp tuhaf bir tarihsel ilişkiler bombardımanına tutardı karşısındakini. Örneğin, Peter Kropotkin'in 1890'larda Amerika'ya ilk gelişinde eski başkanın dul eşi Bayan Jefferson Davis'in, bu ünlü anarşist prensle görüşmek istediğini anlatırdı. Bu buluşmanın tuhaflığı kendine yetmezmiş gibi, Kropotkin'in Bayan Davis'in evine gelmesinden az sonra kim gelse beğenirsin, Booker T. Washington, diye sürdürürdü sözü. Sözümona Washington, Kropotkin'in yanında gelen (kendisinin de arkadaşı olan) kişiyi aradığını söylemiş. Bayan Davis de Washington'un antrede beklediğini öğrenince, onu da yanlarına buyur etmiş ve bu bir araya gelmesi olanaksız üçlü bir saat birlikte oturmuş, çay içip sohbet etmiş: tüm devlet örgütünü çökertmeyi isteyen Rus soylusu, eskiden düpedüz köle olan ünlü yazar ve eğitimci, bir de kölelik kurumunu sürdürebilmek için Amerika'yı en kanlı savaşa sürükleyen adamın karısı. Böyle bir şeyi bilse bilse bir tek Sachs bilebilirdi. Sinema oyuncusu Louise Brooks' un yüzyılın başlarında Kansas'ın ufak bir kasabasında yaşadığı dönemlerde arkadaşı olan bitişik komşu kızının Vivian Vance, yani yıllar sonra "Lucy'yi Seviyorum" şovunun yıldızı olduğunu ancak ve ancak Sachs anlatabilirdi. Amerikan kadınlarının taban tabana zıt iki örneği olan, biri içtepilerin seks tanrıçası, öteki eteği düşük ev kadını olan bu iki kişinin yaşamının aynı yerde, Amerika'nın göbeğindeki aynı tozlu sokakta başladıklarını öğrenmek, Sachs'ın çok hoşuna gitmişti. Sachs bu tersinlemelere, tarihin bitmez tükenmez çılgınlıkları ile çelişkilerine,

gerçeklerin süreli tepetaklak oluşuna bayılırdı. Bu gerçekleri tıka basa belleğine doldurarak, belgelenmiş olayları gerçeğin içine karmaşık bir bezeme gibi işlenmiş yazın simgelerine dönüştürerek, dünyayı bir hayal ürünüymüş gibi yorumlayabilirdi. Bu oyunu ne denli ciddiye aldığını bilmiyorum, ama sık sık oynardı ve kimi zaman da sanki kendini engelleyemiyormuşçasına yapardı bunu. Doğumuyla ilgili öykü de bu dürtünün sonucuydu. Bu bir bakıma kara mizahtı, ama aynı zamanda kendini tanımlamak, yaşadığı çağın dehşetleri ile bütünleşmek çabasıydı. Sachs sık sık "bomba"dan söz ederdi. Bomba onun için dünyanın en temel olayı, ruhun en son sınırıydı ve bizleri tarihteki tüm kuşaklardan ayırıyordu. Bir kez kendi kendimizi yok etme gücünü elde ettik mi, insan yaşamı kavramı temelden değişiyor, soluduğumuz havaya bile ölümün izleri siniyordu. Bunu düşünen ilk insan Sachs değildi kuşkusuz, ama dokuz gün önce başına gelenleri düşününce, bu saplantının tuhaflığı, sanki ölümcül bir sözcük oyunuymuş, onun içine kök salıp kontrolü dışında çoğalan bir karışık sözcükmüş gibi olduğu akla geliyor.

Babası Doğu Avrupalı bir Yahudi, annesi İrlandalı bir Katolik'ti. Amerikan ailelerinin çoğu gibi, onları da (1840'lardaki patates kıtlığı, 1880'lerdeki Yahudi kıyımı gibi) felaketler buraya sürüklemişti; ama bu ufak tefek ayrıntıların dışında Sachs'ın atalarıyla ilgili bir şey bilmiyordum. Gerçi Sachs, annesinin ailesinin Boston'a göçmesine bir şairin neden olduğunu söylemekten hoşlanırdı; ancak sözü edilen şair, İrlanda'ya ilk kez patatesi tanıtan ve bu yüzden de üç yüz yıl sonraki kıtlıktan sorumlu sayılan Sir Walter Raleigh'den başkası değildi. Babasının ailesine gelince; Sachs, Tanrı'nın ölümü üzerine onların da New York'a geldiklerini söylerdi. Bu da Sachs'ın kendine özgü simgeselliklerinden biriydi ve işin çocuksu mantığını bulamadığınız zaman hiçbir anlam taşımazdı. Sachs'ın ima etmek istediği şuydu: Yahudi kıyımı Çar II. Aleksandr'ın suikast sonucu öldürülmesinden sonra başlamıştı, Aleksandr'ı Rus Nihilistleri öldürmüşlerdi, Nihilistler de Tanrı'nın olmadığına inanıyorlardı. Bu, sonuçta çok basit, ama ara dolgular yerine konmadığında anlam vermeyen bir denklemdi. Sachs'ın sözleri, çivi bulunamadığı için krallığın çöktüğü savına benziyordu. Eğer bundan söz eden şiiri

biliyorsanız, iş kolaydı. Ama bilmiyorsanız, ne demek istendiğini anlamanız olanaksızdı.

Anasıyla babasının nerede ve ne zaman tanıştıkları, gençliklerinde ne yaptıkları, ailelerinin farklı dinden birisiyle evlenmelerini nasıl karşıladıkları, Connecticut'a ne zaman yerleştikleri konularında bir şey bilmediğim için bir şey anlatabilecek durumda değilim. Bildiğim kadarıyla Sachs din baskısıyla yetiştirilmemişti. Hem Yahudi, hem Katolik'ti – yani ikisi de değildi. Din derslerine gittiğini hiç söylememişti ve bildiğim kadarıyla ne Katolik töresine göre vaftiz edilmiş ne de Musevi töresine göre ergenlik töreni (Bar Mitzvah) yapılmıştı. Sünnetli oluşu, tibbi bir ayrıntıdan öte anlam taşımazdı. Ancak yeniyetmelik çağında dinsel bunalım içine girdiğini, ama bunu çabuk atlattığını birkaç kez söylemişti. İncil'i (hem Eski, hem Yeni Ahit'i) derinlemesine bilmesi beni şaşırtırdı, belki de o bunalım sırasında İncil'i okumaya başlamıştı. Sachs, manevi konulardan çok, politika ve tarihle ilgilenirdi. Ama politik yaklaşımında dinsel bir özellik olduğunu söyleyebilirim: Politikayla uğraşmayı, güncel sorunlara yaklaşım olmaktan çok, kişisel kurtuluş ve yücelme olarak görürdü. Siyasal görüşleri, bilinen kategorilerden hiçbirine uymazdı. Sistemlerden ve ideolojilerden uzak dururdu, o konularda bilgili olmasına ve rahatça konuşabilmesine karşın, siyasal eylemi yalnızca bir vicdan sorunu olarak yorumlardı. 1968'de hapse girmeyi seçmesi de bu yüzdendi. Hapse girerek bir yere varmayı amaçladığı için değil, bunu yapmazsa kendi kendisiyle barışık olamayacağını bildiği için o yolu seçmişti. Sachs'ın kendi inançlarına yaklaşımını tanımlayacak olsam, işe on dokuzuncu yüzyıldaki Transandantalistlerden başlamam gerekirdi. Thoreau'yu kendine örnek alırdı ve eğer "Haksız Yönetime Karşı"yı okumamış olsaydı, seçtiği yolu yeğlemezdi sanırım. Bunu söylerken yalnızca hapse girişinden değil, tümüyle yaşama bakış açısından, pişmanlıklara yer vermeyen iç coşkusundan söz ediyorum. Bir gün "Walden" üzerine konuşurken, Sachs "Henry David sakallı olduğu için" sakal bıraktığını söyledi. İşte o zaman ona duyduğu hayranlığın ne kadar derin olduğunu anladım. Bunları yazarken, ikisinin de aynı yaşta öldükleri aklıma geldi. Thoreau kırk dört yaşında ölmüştü, Sachs da gelecek ay kırk dördünü bitirecekti. Bu rastlantıdan bir sonuç

çıkarılabileceğini sanmıyorum, ama Sachs bir kenara yazılması gereken bu tür ayrıntılardan hoşlanırdı.

Babası Norwalk'da bir hastanenin müdürüymüş; kestirebildiğim kadarıyla pek tuzu kuru bir aile sayılmayacakları gibi, meteliksiz de değillermiş. Önce iki kız doğmuş, sonra Ben, sonra bir kız daha. Altı yedi yıl içinde dört çocuk peş peşe dünyaya gelmiş. Sachs babasından çok annesine yakın görünür (babası ölmüş, annesi sağ), yine de baba oğul arasında ciddi uyuşmazlık olduğunu sanmıyorum. Sachs çocukken çok aptal olduğunu söylerken, bunu örneklemek için babasının İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığını öğrendiği zaman nasıl allak bullak olduğunu anlatmıştı. Sachs'ın daha sonraki yaklaşımını bilince, bu tepki gülünç geliyor, ama bu düş kırıklığının o zaman Sachs'ı ne denli derinden etkilediğini kim bilebilir? Bütün arkadaşları babalarının savaş kahramanlıklarıyla övünürlermiş; kenar mahallelerin arka bahçelerinde savaş oyunu oynarken öteki çocuklar babalarının miğferlerini, fişekliklerini, palaskalarını, mataralarını, künyelerini, keplerini, madalyalarını kuşanınca Sachs onlara çok imrenirmiş. Ancak, babasının neden askere gitmediğini hiç anlatmazdı. Buna karşılık, dokuz yüz otuzlarda babasının, sendika örgütlenmesi ya da ona benzer işçi hareketleriyle ilgili siyasal eylemlerinden övünçle söz ederdi. Sachs'ın babasından çok annesine yakınlık duymasının nedeni, sanırım kişiliklerinin birbirine çok benzemesinden kaynaklanıyordu: İkisi de konuşkan, ikisi de tok sözlüydü, ikisi de insanları konuşturmasını iyi bilirdi. Bu konularda neredeyse Sachs'dan daha çok şey anlatmış olan Fanny'ye göre, Sachs'ın babası, annesinden daha sessiz sakin, daha içine kapanık, düşüncelerini herkese açmayan biriymiş. Yine de baba oğul arasında çok güçlü bir bağ olduğunu sanıyorum. Buna kanıt olarak da, Fanny'nin anlattığı bir olayı örnek alıyorum. Ben'in tutuklanmasından kısa bir süre sonra, yerel gazetelerden birinin muhabiri Sachs'ın babasıyla dava konusunda röportaja gelmiş. Gazetecinin niyeti (o günlerin gözde konusu olan) kuşak çatışmasını irdeleyen bir yazı yazmakmış; ama Bay Sachs adamın niyetini sezince, o sessiz, içine kapanık adam gitmiş, koltuğun kolçağına yumruğunu indirip gözlerini gazetecinin gözlerinin içine dikerek konuşmaya başlamış: "Ben, harika bir çocuktur. Biz ona hep inançlarını savunmasını öğrettik.

Onun yaptıklarından gurur duymamak için deli olmam gerekir. Bu ülkede benim oğlum gibiler çoğunlukta olsaydı, burası çok daha iyi bir yer olurdu."

Sachs'ın babasıyla hiç tanışmadım, ama annesinin evinde geçirdiğim bir Şükran Günü'nü çok iyi anımsıyorum. Oraya Ronald Reagan'ın başkan seçilmesinden birkaç hafta sonra gittiğime göre, demek ki 1980 Kasımında, yani on yıl önce gitmişim: O sıralar, yaşamımın zor bir dönemiydi. İlk evliliğim iki yıl önce sona ermişti ve Iris ile şubat sonundaki tanışmamıza daha üç ay vardı. Oğlum David üçünü yeni doldurmuştu ve Şükran Günü'nü benimle geçirmesi konusunda annesiyle anlaşmıştık, ama planım son anda bozuldu. Planladığım seçenekler de pek tatlı sayılmazdı: Ya oğlanı alıp bir lokantaya götürecektim ya da Brooklyn'deki minicik evimde dondurulmuş hindi pişirip yiyecektik. Tam kendime acımaya başlayacağım sırada (Şükran Günü'nden önceki pazartesi veya salıydı), Fanny bizi kayınvalidesinin Connecticut'taki evine çağırarak durumu kurtardı. Kızlı oğlanlı bir alay yeğenin geleceğini, David'in de onlarla çok iyi vakit geçireceğini söyledi.

Bayan Sachs şimdilerde bir huzurevinde yaşıyor, ama o zaman New Canaan'da, Ben ve kız kardeşlerinin büyüdüğü evde oturuyordu. Kasabanın hemen dışında, büyük bir evdi. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yapılmış izlenimi veren, o labirent gibi koridorlu, gömme dolaplı, arka merdivenli, ikinci katta tuhaf tuhaf geçitlerle dolu evlerden biriydi. Evin içi loştu, oturma odasında tavanlara kadar kitaplar, gazeteler, dergiler istiflenmişti. Bayan Sachs o sıralarda yetmişine yakın olmalıydı, ama dünyadan elini eteğini çekmiş, köşesine çekilmiş ihtiyar ninelere benzer bir hali yoktu. Bridgeport'un yoksul semtlerinde yıllar yılı sosyal hizmet görevlisi olarak çalışmıştı. Bu işte başarılı olduğunu kestirmek de hiç zor değildi: Tok sözlü, dünya görüşü olan, kıvrak bir mizah duygusunu geliştirmiş bir kadındı. Hemen her şeyden tat almasını bilen, aşırı duygusallığa ya da öfkeye kapılmayan birine benziyordu, ama söz dönüp dolaşıp (o günlerde pek sık olduğu üzere) politikaya dayandı mı, Bayan Sachs söyleyeceğini hiç esirgemiyor, alabildiğine sivri konuşuyordu. En ağza alınmayacak şeyleri söylüyordu. Bir ara Nixon'un suçlu bulunan

yardımcılarından söz ederken, “Gece yatmadan önce özenle donlarını katlayıp kaldıran herifler,” deyince, kızlarından biri annesinin hanımefendi ağzına yakışmayacak bu sözünden ötürü özür dilercesine bana baktı. Oysa annesinin tavrından utanmasına hiç gerek yoktu. Bayan Sachs’a ilk görüşte kanım kaynadı. Dünya ile dalga geçmekten hoşlanan anaerkil bir kadındı ve başta kendi kendisiyle olmak üzere, torunları, çocukları dahil herkesle alay etmeye hazırdı. Oraya gidişimden az sonra, bana berbat bir aşçı olduğunu, o yüzden de yemek yapma işini kızlarına devrettiğini anlattı. Ama (sözün burasında iyice yanıma sokulup kulağıma fısıldayarak) mutfak işlerinde kızların üçünün de kendisinden geri kalır yanları olmadığını ekledi. Onlara bildikleri her şeyi kendisinin öğrettiğini söyleyip, usta beceriksizin biri olunca çıraklar ne yapsın ki, dedi.

Yemek gerçekten berbattı, ama bunun üzerinde durmaya vakit olmadı. Onca kişi bir araya doluşunca, bir de on yaşın altında beş çocuğun patırtısı ortalığı sarınca, ağızlarımız yemekten çok laf yetiştirmek için işledi durdu. Sachs’ın ailesi gürültücü bir aileydi. Kız kardeşleri ve onların kocaları ülkenin çeşitli yörelerinden gelmişlerdi, birbirlerini de uzun zamandır görmedikleri için sofrada herkes bir ağızdan konuşmaya girişti. Aynı anda dört ya da beş ayrı diyalog sürüyordu ve herkes ille de yanındakiyle konuşmadığı için diyaloglar birbiriyle çakışıyor, başkaları da söze karışıyor, böylece herkes kendi anlatacaklarını anlatırken, bir yandan da ötekilerin konuşmasına kulak verip katılıyordu. Buna çocukların patırtısını, yemeklerin getirilip götürülmesini, şarap servisini, yere düşen tabakları, tersyüz edilen bardakları, dökülen içkileri ekleyince, çok geçmeden yemek bir tuluat komedisine dönüştü.

Tutarlı, sağlam bir aile, diye düşündüm; birbirlerini seven, ama geçmişteki yaşantılarına dört elle sarılıp kalmayan, şakacı, hareketli, aklı başında insanlar. Aralarında hemen hiç çekişme olmadığını, geçmişten anımsanan anlaşmazlıkların, sürtüşmelerin ne kadar az olduğunu, ama buna karşılık birbiriyle fazla yakın olmadıklarını, başarılı ailelerin çoğunda olduğu gibi birbirlerine kopmaz bağlarla bağlı bulunmadıklarını görmek hoşuma gitti. Sachs’ın kız kardeşlerini

sevdiğini biliyordum, ama bu sevgi bir bakıma otomatik ve mesafeli bir duyguydu. Büyüyüp yetiştikten sonra kız kardeşleriyle sıkı fıkı bir ilişkisi olduğunu pek sanmıyorum. Belki de bu, ailenin tek erkek çocuğu olmasından geliyordu. O gün ve o gece gözüm ne zaman Sachs'a ilişse, kardeşleriyle değil, ya annesiyle ya da Fanny ile konuştuğunu gördüm. Oğlum David ile de kendi yeğenlerinden çok daha fazla ilgilendi. Bunu söylemekle belirli bir şey demek istemiyorum. Bu tür gelgeç gözlemler insanı yanılgıya, yanlışa sürükler, ben yalnızca Sachs'ın aile içinde yalnız kaldığını, ötekilerden uzak durduğunu söylemeye çalışıyorum. Ötekilerden özellikle kaçıyordu demiyorum, ama zaman zaman tedirgin olduğu, orada bulunmaktan sıkıldığı belli oluyordu.

Bildiğim kadarıyla Sachs'ın çocukluğu oldukça sıradan geçmiş. Okulda pek başarılı değilmiş, eğer bir başarısı olmuşsa, o da haşarılıktaki becerisine bağlıdır. Otoriteye başkaldırmaktan korkmazmış, kendi dediklerine bakılırsa altı yaşından on iki yaşına kadar yaratıcı sabotajlara vermiş yıllarını. Bubi tuzakları hazırlayan, öğretmenin arkasına "Beni tekmeleyin" yazılı kâğıtları iğneleyen, kafeteryadaki çöp tenekelerinin içinde çatapat patlatan hep oymuş. O yıllarda yüzlerce saati okul müdürünün odasında cezada geçirmiş, ama haşarılıklarının verdiği üstünlük duygusunun yanında bu cezalar solda sıfırmış. Arkadaşları onun yürekliliğine ve kurduğu oyunlara bayılırmış, sanırım bu riskleri göze almasının temel nedeni de onların bu hayranlığı olmuştur. Sachs'ın çocukluk fotoğraflarını gördüm; kepçe kulaklı, dişlek, sırıtkan, fasulye sırığı gibi görünümüyle çirkin ördek dedikleri türden, sevimsiz bir çocuk olduğu kesin. Gırgıra alınmak için ne gerekiyorsa, hepsi var: Bu yüzden de her türlü alaya ve iğnelemeye uygun bir boy hedefi olduğu su götürmez. Eğer herkesin alay konusu olmamışsa, çevresindekilerden daha saldırgan davranarak başarmıştır bunu. Öyle davranmak pek de hoş bir rol olmasa gerek, ama bu konuda ustalaşmak için elinden geleni yapmış ve bir süre sonra çevresindekiler üzerinde tartışmasız egemenliğini kurmuş.

Zamanla, teller çarpık dişlerini hizaya sokmuş, gövdesi gelişmiş, kolları bacakları beyninin emirlerine uymayı öğrenmişler. Erginlik

çağına geldiğinde, Sachs ilerideki yıllarda alacağı görünüme benzemeye başlamış. Boyunun uzunluğu, sporda üstünlük sağlamış; on dört on beş yaşlarındayken basketbola başlayınca çok geçmeden gelecek vaat eden bir oyuncu olmuş. O zaman haşarılıkları, antikalıkları bırakmış ve lisedeki dersleri pek parlak olmamasına karşın (Sachs kendini geçecek kadar not olan tembel bir öğrenci olarak tanımlardı), sürekli okumaya ve daha o zamandan ileride yazar olmayı düşlemeye başlamış. Kendi dediğine göre, ilk yazdıkları berbat şeylermiş – bir keresinde bunların "romantiko-absurdist-ruhsal arayışlar" diye tanımlanabilecek aşağılık öyküler ve şiirler olduğunu, kimselere göstermediğini söylemişti. Ama yazmaktan yılmamış ve bu konudaki ciddiyetinin göstergesi olarak, on yedi yaşına girince gidip kendine bir pipo almış. Pipoyu gerçek yazarların simgesi olarak görüyormuş ve lise sondayken her akşam bir eline kalemini, öteki eline piposunu alıp masaya oturarak, odasını dumana boğmakla zaman geçirmiş.

Bunların hepsini Sachs anlattı bana. Anlattıkları, tanışmamızdan önce Sachs'ın nasıl biri olduğunu kestirmeme yardım etti, ama söylediklerini şimdi yinelediğimde, tümünün uydurma olabileceğini de görüyorum. Kendini hor görme, Sachs'ın kişiliğinin en çarpıcı özelliklerinden biriydi ve çoğu kez alaylarına kendini hedef seçerdi. Hele geçmişinden söz ederken, kendini en acımasız sözlerle tanımlardı. Ya cahili cühela velet, ya muhteşem gerzek, ya çıbanbaşı ya da her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran sersem, derdi. Belki kendisini böyle görmemi istiyordu, belki de bana takılmaktan zevk alıyordu. Çünkü insanın kendisiyle alay etmesi için büyük bir özgüveni olması gerekir, öylesine özgüveni olan biri de gerzek veya sersem olamaz.

Sachs'ın çocukluğuyla ilgili öyküler içinde kesinlikle inandığım bir tanesi var. Bunu, 1980'lerin sonuna doğru Connecticut'a gittiğimde dinledim; üstelik, aynı öyküyü hem Sachs, hem annesi anlattığı için ötekilerden farklı bir konumu var. Sachs'ın anlattığı öteki olaylar kadar dramatik olmasa da, şu anda onun tüm yaşam perspektifinden bakarak değerlendirince iyice sivriliyor – bir temin habercisiymiş,

ömrünün sonuna kadar Sachs'ın aklından çıkmayacak bir müzik parçasının ilk mezürüymüş gibi bir anlam kazanıyor.

O akşam yemek bitince, yemek pişirme ve sofrayı kurma işine yardım etmemiş olanlara da bulaşık yıkama görevi verildi. Bu görevi üstlenen yalnızca dördümüzdük: Sachs ile annesi, bir de Fanny ile ben. Bütün tezgâhların üzerine yayılmış yığınla tabak çanak, pislik, kolay altından kalkılır iş değildi. Sırayla tabakları sıyırıp yıkayıp durulayıp kurularken bir yandan da havadan sudan konuşuyor, konudan konuya atlıyorduk. Bir süre sonra söz döndü dolaştı Şükran Günü'ne, oradan da Amerika' daki öteki bayramlara ve ulusal simgelere geldi. Özgürlük Anıtı'ndan söz ederken, Sachs ile annesi hemen hemen aynı anda, dokuz yüz ellilerde Bedloes Adası'na yaptıkları bir geziyi anlatmaya başladılar. Bu öyküyü Fanny de daha önce duymadığı için, kurulama bezleri elimizde, öyle durup Sachs ile annesini skeç oynayan oyuncuları seyreder gibi izledik.

Bayan Sachs, "O günü anımsıyor musun Benjy?" diye başladı.

Sachs, "Tabii anımsıyorum," dedi. "O gün çocukluğumun dönüm noktalarından biriydi."

"O sıralarda mini minnacık bir adamdın. Ya altısındaydın ya da yedi."

"Altıyı bitirdiğim yazdı. Dokuz yüz elli bir."

"Ben birkaç yaş daha büyüktüm, ama ben de Özgürlük Anıtı'nı hiç görmemiştim. Bir gün artık sırasıdır deyip seni arabaya attığım gibi soluğu New York'ta aldık. O sabah kızlar neredeydi, şimdi anımsamıyorum, ama ikimiz yalnız gittik, onu biliyorum."

"İkimiz. Bir de Bayan Bilmemne-stein ile iki oğlu vardı. Onlarla New York'ta buluştuk."

"Bronx'dan eski arkadaşım Doris Saperstein. Senin akranın iki oğlu vardı. Derbeder, yaramaz, iki yabani Kızılderili gibiydiler."

“Hayır, normal birer çocuktular. O günkü tartışma da onların yüzünden çıkmıştı.”

“Hangi tartışma?”

“Olayın o yanını anımsamıyorsun, değil mi?”

“Hayır, yalnızca sonradan olanları hatırlıyorum. Onlar geri kalan her şeyin üzerine tüy dikti de ondan.”

“Bana o felaket kısa pantolonla dizime kadar gelen beyaz çorapları giydirmiştin. Ne zaman bir yere gidecek olsak, beni iki dirhem bir çekirdek giydirirdin, ben de buna çok bozulurdum. O giysilerle kendimi hanım evladı gibi hissediyordum. Akraba ziyaretlerine giderken bile bu kılıkta gitmek istemezdim, ama bir de Bayan Saperstein’ın oğullarının yanına o giysilerle çıkacağımı düşündükçe hırsımdan deli oluyordum. Onların tişörtlerle, keten tulumlarla, spor ayakkabılarla geleceklerini biliyordum ve yüzlerine nasıl bakacağımı kestiremiyordum.”

“Ama o kılıkla meleklere benzerdin.”

“Olabilir, ama ben meleklere benzemek istemiyordum ki. Normal bir Amerikalı çocuğa benzemek istiyordum. Başka bir şey giyeyim diye yalvardım, ama sen Nuh dedin peygamber demedin. ‘Özgürlük Anıtı’na gitmek, arka bahçede oynamaya benzemez,’ dedin. ‘O ülkemizin simgesidir, gereken saygıyı göstermeliyiz,’ dedin. İşin tersliği o zaman bile gözümden kaçmamıştı. Özgürlük kavramına saygı ziyareti yapacağız ve ben zincirlenmiş olarak gideceğim. Mutlak bir diktatörlük baskısında yaşıyordum ve tüm haklarım ayaklar altında çiğneniyordu. Öteki çocukların neler giydiğini anlatmaya çabaladım, ama beni dinlemedin bile. Saçmalama, dedin, onlar da bayramlıklarını giyip geleceklerdir. Kendinden öylesine emindin ki, sonunda her şeyi göze alıp seninle pazarlığa giriştim. Pekâlâ, dedim, bugün onları giyerim. Ama eğer öteki oğlanlar keten pantolon ve spor ayakkabıyla gelirlerse, ben de bunları bir daha giymem. Ondan sonra kendi istediğimi giymeme izin verirsin, dedim.”

“Ben de buna peki mi dedim? Altı yaşında bir veletle pazarlığa mı oturdum?”

“Benimle dalga geçiyordun. Bahsi kaybedeceğin aklının köşesinden geçmiyordu. Ama Bayan Saperstein iki oğluyla Özgürlük Anıtı’na geldiğinde oğlanlar tıpatıp benim dediğim kılıktaydılar. İşte o andan başlayarak, ben de gardırobumun efendisi oldum. Ömrümün ilk büyük zaferiydi bu. Demokrasi adına büyük bir atılım yapmışım, dünyadaki tüm ezilen insanlar adına başkaldırmışım gibi geliyordu.”

Fanny, “Şimdi anlıyorum blucini neden bu kadar çok sevdiğini,” dedi. “Kendi kendine karar verme ilkesini benimsedin ve o anda da ömrünün sonuna kadar kötü giyinmeye karar verdin demek.”

Sachs, “Tastamam öyle,” dedi. “Kılıksızlar kralı olma hakkını kazandım ve o günden bu yana da gururla bunun bayraktarlığını yapıyorum.”

Bayan Sachs öyküyü bitirmek için sabırsızlanarak söze karıştı: “Ve sonra merdivenleri çıkmaya başladık.”

Oğlu, “Döner merdiven,” diye ekledi. “Merdiveni bulduk ve çıkmaya başladık.”

Bayan Sachs, “Başlangıçta fena gitmiyordu,” diye sözünü sürdürdü. “Doris’le ben çocukları önden yolladık, biz de tırabzana tutuna tutuna rahatça çıktık. Anıtın başındaki taca kadar çıktık, biraz durup limanı seyrettik, her şey yolunda gibiydi. Bu iş tamam, artık geri döner, bir yerlerde dondurma yeriz diye düşünüyordum. Ancak, o sıralarda meşaleye kadar çıkmaya izin vardı, bu da bir merdiven daha çıkmak demekti – hem de Özgürlük Anıtı’nın tam kolunun içinden. Oğlanlar oraya da çıkalım diye deli oluyorlardı. Her şeyi görmek isteriz diye tutturdular. Doris’le ben de razı olduk. Bu merdivenin öteki gibi korkuluğu yoktu. Boyuna kıvrılarak yükselen ve görüp göreceğiniz en daracık demir merdivendi bu. Merdiven bile değil, kocaman bir direğe ufacık çıkıntılar yapmışlardı. Kolun içinden yukarı çıkarken aşağı baktığınız zaman, üç yüz mil yüksekteymiş gibi hissediyordunuz kendinizi. Çevrede gökyüzünün büyük boşluğundan

başka bir şey yoktu. Oğlanlar meşaleye kendi başlarına çıktılar, ama ben yolun yarısına gelince daha fazla çıkamayacağımı fark ettim. Kendimi hep güçlü biri olarak görürdüm. Öyle fare görünce çığlığı basan kadınlardan değildim. Aklı başında, ayakları yerde, feleğin çemberinden geçmiş bir insandım; ama o gün o merdivenleri çıkarken birdenbire gücümü yitirdim, soğuk terler dökmeye başladım, kusacak gibi oldum. Doris'in de benden kalır yanı yoktu, biraz sakinleşiriz umuduyla basamaklara oturduk. Bunun yararı olmadı değil, ama çok az. Sırtımı sağlam bir yere dayadığım halde, yine de düşüverecekmişim, tepetaklak yere çakılacakmışım gibi geliyordu. Ömrümün en beter paniğini yaşıyordum. Tamamen altüst olmuştum. Sanki yüreğim ağzımda, başım elimde, midem ayaklarımdaydı. Benjamin için öylesine kaygılanıyordum ki, aşağı insin diye haykırmaya başladım. Boşunaydı. Sesim, Özgürlük Anıtı'nın içinde bir hayaletin ulumaları gibi yankılanıyordu. Sonunda çocuklar meşaleden döndüler ve basamaklara otura otura aşağı indik. Doris'le ben, otururak inmek eğlenceli bir oyunmuş gibi yapıyorduk. Zaten hiçbir şey beni o merdivenlerde ayağa kaldıramazdı bir daha. Aşağı inmemiz neredeyse yarım saat sürdü, yere ayak bastığımızda ben bir et ve kemik yığını halindeydim. Benjy ile birlikte o geceyi Grand Concourse'da Sapersteinlarla geçirdik. O günden beri de yüksek yerlerden ödüm patlar. Ölürüm de uçağa binmem, herhangi bir yerin üçüncü dördüncü katından sonra içim altüst olur. Nasıl, beğendiniz mi? Bütün bunlar, Benjamin'in çocukluğunda Özgürlük Anıtı'nın meşalesine çıktığımız gün başladı."

Sachs bakışlarını annesinden bana ve Fanny'ye çevirerek, "Bu, politika kuramındaki ilk dersim oldu," dedi. "Özgürlüğün tehlikeli olabileceğini öğrendim. Kendini kollamazsan, özgürlük canına mal olabilir."

Bu öyküyü fazla büyütmek istemiyorum, ama aynı zamanda da önemsizmiş gibi geçiştirilmesine razı değilim. Öykü kendi başına bir aile anısı, önemsiz bir olaydı ve Bayan Sachs da işin ürkütücü yanını öne çıkarmamak için kendisiyle alay ederek, gülünç bir öykü gibi anlatmıştı. Öykü bittiğinde de hepimiz güldük ve başka şeylerden konuşmaya başladık. Sachs'ın (1975'in o karlı günü edebiyat

matinesine getirdiği) romanı olmasa, hepten unutup giderdim. Ama o kitapta boyuna Özgürlük Anıtı'ndan söz edildiği için, arada bağ kurmamak olanaksız – çocukluğunda annesinin paniğine tanık olması, Sachs'ın yirmi yıl sonra yetişkin biri olarak yazdığı romanın özüne sinmişti sanki. O gece arabayla şehre dönerken, bunu Sachs'a sordum, ama o yalnızca gülmekle yetindi. Öykünün o bölümünü anımsamadığını söyledi. Sonra konuyu değiştirip psikanalizin boşluklarıyla alay etmeye başladı. Sonuçta bunların hiçbirinin önemi yok. Sachs böyle bir bağlantı yok dedi diye, bağlantının olmadığını varsayamayız. Bir kitabın nereden esinlendiğini kimse bilemez, hele yazarı hiç bilemez. Kitaplar, bilinmeyen şeylerden doğar ve yazıldıktan sonra uzun ömürlü olmaları, anlaşılamamalarıyla doğru orantılıdır.

Yeni Anıt Sachs'ın basılmış tek romanıydı. Onun yazıları içinde ilk okuduğum da o romandı ve hiç kuşkusuz, arkadaşlığımızın pekişmesinde kitabın büyük rolü oldu. Sachs'ı insan olarak sevmek ayrı bir şeydi, ama onun yazdıklarına da hayran olduğumu anlayınca, onu yakından tanımaya, yeniden görüşüp konuşmaya can attım. Bu özellik, Sachs'ı Amerika'ya döndüğümden bu yana tanıdığım öteki insanlardan ayrı bir konuma getirdi. Sachs, salt bir içki arkadaşı, başkaları gibi yeni bir tanıdık olmaktan öte bir yerdeydi. On beş yıl önce Sachs'ın kitabını elime aldıktan bir saat sonra, onunla dost olabileceğimizi anladım.

Bu sabah kitabı yeniden karıştırdım (kulübede birkaç tane var) ve kitap hakkındaki duygularımın, düşüncelerimin hemen hiç değişmemiş oluşuna şaşırdım. Sanırım daha başka bir şey söylemem gereksiz. Kitap hâlâ var, kitapçılarda ve kitaplıklarda bulunabilir ve merak eden kolayca alıp okuyabilir. Sachs ile tanışmamızdan birkaç ay sonra, kitap kâğıt kapaklı olarak yeniden basıldı ve o zamandan bu yana da, raflarda kendine özgü yeri bulunan bir çılgınlık derlemesi halinde çağdaş edebiyatın kıyılarında sessiz, ama sağlıklı ömrünü yeni basımlarla sürdürüyor. Ne var ki, kitabı ilk okumaya başlarken, konuya epey soğuk bakıyordum. Barda Sachs ile konuştuktan sonra, alışılagelmiş bir ilk roman, hani şu

kendi yaşamlarını pek de saklamayı beceremeden kaleme alanların, acemi yazarlarınki gibi bir kitap olduğunu sandım. Bunu ona karşı bir puan olarak yorumlamak niyetinde değildim, ama kitaptan öylesine küçümseyerek söz etmişti ki, kendimi her türlü düş kırıklığına hazırladım. Sachs o gün barda kitabını imzalayıp bana vermişti, ama o anda ilk dikkatimi çeken şey, kitabın hacmi oldu, dört yüz sayfayı aşkın bir kitaptı. Ertesi gün öğleden sonra, cumartesi sarhoşluğunu açmak için altı fincan kahve içip yatağa uzandığım zaman kitabı okumaya başladım. Sachs'ın uyardığı gibi, bu genç bir yazarın romanıydı – ama hiç de beklediğim gibi değildi. *Yeni Anıt*'ın ne altmışlı yıllarla ilgisi vardı, ne Vietnam'la, ne savaş karşıtı eylemlerle ne de hapiste geçirdiği on yedi ayla. Bütün bunları beklemiş olmam, kendi düş gücümün kısırlığından kaynaklanmıştı. Hapishane kavramı benim için öylesine ürkütücüydü ki, hapse girmiş birinin nasıl olup da bundan söz etmeyeceğini düşünemiyordum.

Okurların çok iyi bildiği gibi, *Yeni Anıt* Amerika'nın 1876-1890 arasındaki dönemini, belgelere, kanıtlara, titiz bir araştırmaya dayandırarak yazılmış tarihsel bir romandır. Kitaptaki kişilerin çoğu o dönemde gerçekten yaşamış kişilerdir, düşsel olanlar bile uydurulmuş tipler değil, başka romanların sayfalarından aktarılmış, yürütülmüş karakterlerdir. Bu aktarmaların dışında, tüm olaylar – tarihsel gerçeklerden ayrılmamak açısından– doğrudur, tarihsel gerçeklerin belirsiz olduğu durumlarda da, anlatılanlar olabilirlik sınırının dışına taşmamıştır. Her şey olabilir, doğal, hatta anlatımın kesinliği nedeniyle sıradan görünür. Bütün bunlara karşın, Sachs öyküsünü anlatmak için bir yığın anlatım biçemini ve türünü öylesine birbirine karıştırır ki, kitap durmadan ışıkları yanıp sönen, seksen çeşit ses çıkaran kumar makinelerinden birine döner ve okuyucuyu sürekli açmaza düşürür. Sachs, bir bölümden ötekine geçerken, alışılagelmiş üçüncü kişi ağzından aktarma yöntemini bırakıp birinci kişi ağzından yazılmış günce ve mektup biçemine sıçrar; kronolojik çizelgelerden anekdotlara, gazete haberlerinden makalelere ve dramatik diyaloglara geçiverir. Kitap birinci satırından son satırına kadar, müthiş bir performans girdabı, müthiş bir maraton koşusudur ve kitabı bir bütün olarak düşündüğünüz zaman, yazarının enerjisine, coşkusuna saygı duymamak olanaksızdır.

Romandaki kişiler arasında Emma Lazarus, Oturan Boğa, Ralph Waldo Emerson, Joseph Pulitzer, Buffalo Bill Cody, Auguste Bartholdi, Catherine Weldon, (Nathaniel'in kızı) Rose Hawthorne, Ellery Channing, Walt Whitman ve William Tecumseh Sherman var. Ama aynı zamanda (*Suç ve Ceza*'nın epilogundan aktarılmış olarak – hapisten çıkıp Amerika'ya gelmiş ve Ruskin'e çevrilmiş bir mülteci olarak) Raskalnikov, (Ruskin'le dostluk kuran orta yaşlı bir serseri görünümünde) Huckleberry Finn ve (New York'ta bir barmen olarak romanda şöyle bir görünüp kayboluveren) *Moby Dick*'ten Ishmael de var. *Yeni Anıt,* Amerika'nın yüzüncü yıldönümünde başlar ve onu izleyen on beş yılın önemli olaylarını çizer: Little Bighorn'da Custer'ın yenilgisi, Özgürlük Anıtı'nın yapımı, 1877 genel grevi, 1881'de Rus Yahudilerinin Amerika'ya göçü, telefonun icadı, Chicago'daki Haymarket ayaklanmaları, Sioux aşireti içinde Hayalet Dansı mezhebinin yayılması, Wounded Knee soykırımı. Ama önemsiz olaylara da yer veriliyor ve sonuçta kitaba doku kazandıran, kitabı tarihsel olay parçalarıyla oluşmuş bir yapboz oyunundan daha başka bir niteliği ulaştıran da bu ufak olaylar örgüsü oluyor. Kitabın ilk bölümü buna güzel bir örnektir. Emma Lazarus, Emerson'un konuğu olarak Massachusettes, Concord' daki evine gider. Orada kaldığı sırada Ellery Channing ile tanışır. Ellery onunla birlikte Walden Pond'a gezmeye gider ve (on dört yıl önce ölmüş olan) Thoreau ile dostluğundan söz eder. Emma ile Ellery birbirlerinden hoşlanır ve dost olurlar, bu da Sachs'ın pek hoşlandığı tuhaf beraberliklerden biridir: kır saçlı New Englandlı adamla, New York'un milyonerler mahallesinden genç Yahudi şair. Son buluşmalarında Channing, Emma'ya bir armağan verir ve New York'a dönmek üzere trene binmeden önce paketi açmamasını söyler. Emma paketi açınca, Channing'in Thoreau hakkında yazdığı kitap, bir de yaşlı yazarın, arkadaşının ölümünden beri sakladığı yadigâr çıkar: Thoreau'nun cep pusulası. Bu, Sachs'ın büyük duyarlılıkla işlediği çok güzel bir sahnedir ve kitabın öteki bölümlerinde çeşitli görünümlerde ortaya çıkacak olan bir temel düşünceyi okuyucunun kafasına kazır. Açıkça söylenmemekle birlikte, bu mesaj çok belirgindir. Amerika yolunu yitirdi. Pusulaya bakarak yolumuzu bulabilecek tek kişi Thoreau idi ve artık o öldüğüne göre, bir daha özümüzü bulma umudu da yoktur.

Catherine Weldon, hani batıya gidip Oturan Boğa'nın karılarından biri olan Brooklynli orta sınıf kadını ile de ilgili tuhaf bir öykü var. Rus Grandükü Aleksis'in Birleşik Devletler'i ziyareti – Bill Cody ile bufalo avına çıkışı, General ve Bayan George Armstrong Custer ile birlikte Bayanissippi gezisine gidişi de hicivli bir anlatımla aktarılır. Bir Kızılderili savaşçının anısına onun adını taşıyan General Sherman da kitapta yer alır. General Sherman 1876'da (Custer'ın yenilgisinden bir ay önce), "Sioux bölgesindeki Kızılderili arazilerinin askerî kontrolünü üstlenmek ve buralardaki Kızılderililere savaş tutsağı olarak davranmak" görevini alır; bir yıl sonra ise Özgürlük Anıtı Amerikan Komitesi tarafından generale "anıtın Governor Adası'na mı yoksa Bedloe Adası'na mı yapılmasına karar almak" görevi verilir. Otuz yedi yaşında kanserden ölmek üzere olan Emma Lazarus da roman kişileri arasındadır. Emma'ya arkadaşı Rose Hawthorne bakar ve arkadaşının hastalığından büyük ölçüde etkilenen Rose, Katolikliği seçer, Rahibe Alphonsa adıyla St. Dominic Manastırı'na kapanır ve ömrünün geri kalan otuz yılını ölümcül hastalara bakarak geçirir. Kitapta bunlara benzer düzinelerle olay var. Hepsi de doğru, hepsi de gerçek olaylara dayanıyor, ama Sachs'ın bu olayları örüş biçemi sonunda, gerçekler sanki bir karabasan ya da halüsinasyondan söz ediliyormuşçasına fanteziye dönüşüyor. Kitap ilerledikçe –beklenmedik beraberlikler ve ayrılıklarla, giderek hızlanan anlatım çeşitlemeleriyle– daha da ele avuca sığmaz bir nitelik alır ve sonunda her şeyin havalandığı, devasa bir balon gibi ayaklarının yerden kesildiği izlenimine kapılacağınız bir noktaya varır. Son bölüme gelinceye kadar öylesine yükseklerde uçarsınız ki, tepeüstü düşmeden, yere çakılmadan artık aşağı inemeyeceğinizi fark edersiniz.

Ancak, kitapta belirgin kusurlar da var. Sachs bunları örtmeye çalışsa da, romanın fazlasıyla kurgusal, olayların orkestrasyonunda fazlasıyla mekanik olduğu yerler var ve kişiler çok ender olarak etli canlı bir yapıya bürünebiliyorlar. İlk okuyuşumda kitabı yarıladığım zaman, Sachs'ın bir sanatçıdan çok bir düşünür olduğu kanısına vardım ve katılığı – vurgulamak istediği noktaları ikide bir kafaya kakarcasına yinelemesi, roman kişilerine olayları kendileri yaratma fırsatını tanımaksızın, onları kendi fikirlerini belirtmek için kullanması

beni rahatsız etti. Kendisiyle ilgili bir şey yazmamasına karşın, kitabın ne denli kişisel olduğunu sezinledim. Her şeye egemen olan öğe, öfkeydi; hemen her sayfada su üstüne çıkan, tepeden tırnağa incitici bir öfke: Amerika' ya karşı öfke, siyasal ikiyüzlülüğe karşı öfke, ulusal efsaneleri yıkmak için silah olarak kullanılan öfke. Ama o tarihte Vietnam Savaşı'nın sürmekte olduğu ve Sachs'ın o savaş yüzünden hapse girdiği düşünülürse, öfkesinin nereden kaynaklandığını anlamak zor değil. Bu öfke, kitaba keskin bir polemik havası veriyordu, ama aynı zamanda romanın gücü, kitabı sürükleyen, sizi de okumaya zorlayan itici güç yine bu öfkeydi. Sachs *Yeni Anıt*'ı yazmaya başladığında yirmi üç yaşındaydı, yedi sekiz taslak yaparak beş yılda bitirdi. Kitap dört yüz otuz altı sayfaydı ve salı gecesi yatağa girinceye kadar tamamını okuyup bitirdim. Eleştirilerim, Sachs'ın başarmış olduğu işe duyduğum hayranlığın yanında hiçe inmişti. Çarşamba akşamüstü işten eve döndüğümde, hemen oturup ona bir mektup yazdım. Büyük bir roman yazmış olduğunu söyledim. Benimle bir bourbon daha paylaşmak isterse, onunla kadeh tokuşturmaktan onur duyacağımı anlattım.

Ondan sonra düzenli olarak görüşmeye başladık. Sachs'ın bir işi yoktu, bu da onunla tanıdığım öteki insanların çoğundan daha sık görüşme olanağı yaratıyor, belirli bir iş düzeni olmadığından buluşmalarımızda esnek olabiliyordu. New York'ta toplumsal yaşam oldukça kısıtlayıcıdır. Sıradan bir yemek için bile haftalarca öncesinden plan yapmak gerekir ve en yakın arkadaşların aylarca bir araya gelemedikleri olur. Oysa Sachs ile her aklımıza estiğinde buluşabiliyorduk. Sachs içinden geldiği zaman (çoğunlukla da gece geç saatlerde) çalışırdı ve geri kalan zamanlarda, bir on dokuzuncu yüzyıl avaresi gibi sokaklarda gezinir, içinden geldiği yöne çeker giderdi. Yürür, müzeleri dolaşır, sanat galerilerine gider, gün ortası sinemaya dalar, park sıralarına oturup kitap okurdu. Başkaları gibi saate bağımlı değildi, bu yüzden de zamanını boşa harcıyormuş duygusuna hiç kapılmazdı. Bu, Sachs'ın üretken olmadığı anlamına gelmez, ama çalışma ile avarelik arasındaki duvar, artık o duvarın varlığını fark edemeyeceği kadar yıkılmıştı. Sanırım bu onun yazarlığı için yararlıydı, çünkü en güzel buluşları, çalışma

masasından uzaktayken yakalıyordu. Bu anlamda, yaptığı her şey çalışma olarak tanımlanabilirdi. Yemek de çalışmaydı, basketbol maçlarını seyretmek de çalışmaydı, gece yarılarına kadar bir arkadaşıyla barda oturmak da. Dışarıdan nasıl görünürse görünsün, Sachs'ın iş üzerinde olmadığı an yok gibiydi.

Benim günlerim onunki kadar boş değildi. Bir önceki yaz, Paris'ten cebimde dokuz dolarla dönmüş ve babamdan (büyük bir olasılıkla zaten vermeyeceği) borç istemektense, bulduğum ilk işe balıklama dalmıştım. Sachs ile tanıştığım sıralarda, Yukarı Doğu Yakası'nda eski ve az bulunur kitaplar satan bir kitapçıda çalışıyor, zamanımın çoğunu dükkanın arkasındaki odada katalog yazarak, mektuplara yanıt vererek geçiriyordum. Her sabah dokuzda işbaşı yapıyor, birde de çıkıyordum. Öğleden sonraları evde çeviri yapıyordum – elimde bir ara Pekin'de görev yapmış bir Fransız gazetecinin çalakalem yazdığı ve hak ettiğinden çok emek isteyen modern Çin tarihi vardı. Kitapçıdaki işi bırakıp geçimimi çevirmenlikle sağlamak istiyordum, ama bunun yürüyüp yürümeyeceği daha belli değildi. Bu arada öyküler ve kitap eleştirileri de yazıyordum ve bunlarla uğraşmaktan uyumaya pek zaman ayıramıyordum. Yine de, tüm bu koşullara karşın, Sachs'ı sık sık görüyordum. Bunun bir nedeni, aynı semtte oturmamızdı, apartmanlarımız yürüyerek gidilecek kadar yakındı birbirine. Kimi zaman gece geç saatte Broadway'deki barlarda buluşuyorduk. Sonra ikimizin de spora meraklı olduğumuz anlaşılınca, öğleden sonraları da o barlara gitmeye başladık, çünkü maç saatinde televizyonları hep açık oluyordu ve ikimizin de evinde televizyon yoktu. Sachs'ı, öteki arkadaşlarımın hepsinden daha sık, hemen hemen haftada iki kez görmeye başladım.

Düzenli buluşmaya başladıktan kısa bir süre sonra, Sachs beni karısı ile tanıştırdı. Fanny o sıralarda Columbia Üniversitesi'nin sanat tarihi bölümünde lisansüstü öğrenim görüyor, bir yandan on dokuzuncu yüzyıl Amerikan peyzaj resmi üzerine tezini hazırlarken, bir yandan da genel kültür dersi veriyordu. Sachs'la on yıl önce Wisconsin Üniversitesi'nde, bir barış mitinginde birbirleriyle çarpışarak tanışmışlardı. Sachs, 1967 ilkbaharında tutuklandığı sırada, neredeyse bir yıllık evliydiler. Duruşma süresince New

Canaan'da Ben'in ailesiyle birlikte oturdular, hüküm kesinleşip Ben (1968 başında) hapse girince, Fanny Brooklyn'e, kendi ailesinin yanına taşındı. Bu sırada Columbia'ya lisansüstü eğitim için başvurdu ve öğrenim bursu, birkaç bin dolarlık harçlık, birkaç derste öğretmenlik olanaklarıyla fakülteye kabul edildi. O yazın geri kalan bölümünü Manhattan'daki bir büroda çalışarak geçirdi, ağustos sonunda Batı 112. Sokak'ta ufak bir daire bulup taşındı, eylülde okula başladı ve bütün bunları yaparken her pazar trene atlayıp Danbury' ye Ben'i görmeye gitti. Bunları anlatmamın nedeni, o yıl içinde, kim olduğunu hiç bilmeden birkaç kez onunla karşılaşmış olmam. O sırada ben de Columbia'da öğrenciydim ve evim de onunkinden beş blok ileride, Batı 107. Sokak'taydı. Üstelik yakın arkadaşlarımdan ikisi onunla aynı apartmanda oturuyordu ve onlara gittiğimde bir iki sefer Fanny ile ya asansörde ya da apartmanın girişinde burun buruna gelmiştik. Kimi zaman da Broadway'de yürürken görüyor, sigara bayiinin kasasındaki kuyrukta tam arkasına düşüyor, kampustaki binalardan birine girerken rastlıyordum. Baharda bir ara, felsefe bölümünden bir profesörün verdiği estetik tarihi derslerinde aynı sınıfta bile oturduk. Bütün bu karşılaşmaları çok iyi anımsıyorum, çünkü Fanny hoşuma gidiyordu, ama onunla konuşma cesaretini bir türlü bulamıyordum. Zarafetinde çevresindekileri uzak tutan, yabancıları kendine yaklaşmaktan çekindiren bir nitelik, araya mesafe koyan bir duvar var gibiydi. Sanırım bunda sol elindeki alyansın da etkisi vardı, ama evli olmasa bile sonuç farklı olmazdı gibi geliyor. Yine de, o felsefe dersinde tam onun arkasına oturabilmek için elimden geleni yaptım, böylece haftada bir saat gözucuyla onu seyredebiliyordum. Sınıftan çıkarken bir ya da iki kez birbirimize gülümsedik, ama ben işi daha ileri götüremeyecek kadar çekingendim. 1975'te Sachs bizi tanıştırdığı zaman, birbirimizi hemen tanıdık. Bu beni altüst etti ve kendimi toparlamam birkaç dakika sürdü. Geçmişteki bir gizem, sonunda çözülmüştü. Sachs, altı yedi yıl önce gözlerimi üzerinden ayıramadığım kadının, o sıralarda ortada görünmeyen kocasıydı. Eğer orada kalmış olsaydım, hapisten çıktığı zaman Sachs'ı görecektim. Ama ben üniversiteyi haziranda bitirdim, Sachs ise New York'a ancak ağustosta döndü. O zaman da ben evden çıkmış, Avrupa'ya hareket etmiştim.

Aykırı bir ikili oldukları su götürmezdi. Aklıma gelebilecek her konuda bambaşka dünyaların insanlarıydılar. Ben, upuzun kollu bacaklı, kemikli, gövdesi dik açılarla belirlenen bir yapıdaydı. Fanny ise kısa boylu, etine dolgun, pürüzsüz tenli, esmer bir kadındı. Buna karşılık Ben, dağınık kıvırcık saçları, güneşte hemen yanıveren teniyle kırmızı suratlı, kızıl saçlı gibi görünürdü. Ben girdiği yeri doldurur, oturduğu yere yayılır, sürekli hareket halinde olur, yüzündeki anlatım her beş altı saniyede bir değişirdi. Oysa Fanny kendine hâkim, dingin ve bir kedi yumuşaklığıyla hareket eden biriydi. Bence güzelden çok egzotikti, belki egzotik sözcüğü anlatmak istediğimi tam anlatmıyor, biraz aşırı kaçıyor. Belki karşısındakini etkilemek, sürüklemek yeteneği desem daha doğru olacak. Hiçbir şey yapmadan öylece otururken bile ona bakmak isteği uyandıran bir kendi kendine yeterlilik havası vardı. Ben gibi komiklikler yapmaz, hızlı hareket etmez, gevezelikten hoşlanmazdı. Yine de, Fanny'nin Ben'den daha zeki, analitik yeteneği daha büyük, ağzı daha laf yapar biri olduğunu düşünmüşümdür hep. Ben'in beynini sezgileri, duyguları yönetirdi. Kafası dağınık değildi, ama çok da incelikli düşünmezdi. Riske girmeyi, bilmediği şeylere atılmayı, akla sığmaz ilintiler kurmayı severdi. Oysa Fanny heyecanlarına kapılmaz, inceden inceye düşünür, sabrını yitirmez, acele kararlardan ve dayanağı olmayan sözlerden kaçınırdı. Fanny bir akademisyendi, Ben ise zeki bir çocuk; Fanny bir Sfenks'ti, Ben açık bir yara; Fanny bir aristokrattı, Ben halk çocuğu. Onlarla beraber olmak, bir panterle bir kangurunun evliliğini izlemeye benziyordu. Fanny, kendinden hemen hemen otuz santim daha uzun, siyah Converseler, blucinler ve kapüşonlu gri montlar giyen devasa bir çocuğun yanında yürüyen, her zaman çok şık, çok zarif bir kadındı. Dışarıdan bakıldığında, bu beraberlik çok saçma görünürdü. Onları yan yana gördüğünüzde, iki yabancı olduklarını sanırdınız.

Ama bu yalnız dış görünüşte böyleydi. Görünümündeki bütün hantallığına, bütün savrukluğuna karşın, Sachs kadınları çok iyi anlardı. Yalnızca Fanny'yi değil, hemen hemen tanıştığı bütün kadınları. Kadınların nasıl bir doğallık içinde ona yaklaştıklarını, ona kapıldıklarını gördükçe hep şaşırırdım. Üç kız kardeşle büyümüş olmanın bunda etkisi olduğunu sanıyorum. Çocukluktaki yakın

ilişkilerden edinilmiş deneyimler, Sachs'a başka erkeklerin kavrayabilmek için bir ömür verdikleri kadın gizemleri konusunda derin bir bilgi altyapısı sağlamış olmalıydı. Fanny'nin de zaman zaman bunalımları olurdu, onun da birlikte yaşanması kolay bir insan olduğunu sanmıyorum. Görünürdeki dinginliği, çoğunlukla içindeki fırtınayı maskelemeye yönelikti ve birkaç kez onun ne kadar kolayca karamsarlığa kapılıverdiğine, tanımlanamaz bir acıyla hıçkıra hıçkıra ağlama noktasına geldiğine tanık oldum. Öyle durumlarda Sachs onu koruyucu kanatları altına alır, çok duyarlandırıcı bir sevecenlik ve sıcaklıkla davranırdı ve galiba Fanny de bu yüzden ona güvenir, hiç kimsenin kendisini onun kadar iyi anlayamayacağını bilirdi. Bu sevecenlik çoğunlukla dolaylı biçimde, yabancıların kavrayamayacağı bir dille aktarılırdı. Örneğin, evlerine ilk gidişimde, sofrada çocuklardan söz açıldı – çocuk olmalı mı olmamalı mı, olursa ne zaman olmalı, çocuklar insanın yaşamında nasıl değişimlere yol açar gibi şeyler konuşuldu. Ben çocuk sahibi olmak gerektiğini savundum. Sachs ise, son derece uzun ve dolambaçlı yollardan, buna neden karşı olduğunu anlattı. Öne sürdüğü nedenler (dünya kötüydü, nüfus çok fazlaydı, insanın özgürlüğü elden giderdi gibilerden) alışılagelmiş, basmakalıp görüşlerdi, ama bunları öylesine bir coşku ve inançla söylüyordu ki, Fanny adına da konuştuğu ve ikisinin de çocuk istememekte kararlı oldukları kanısına kapıldım. Oysa yıllar sonra, durumun tam tersi olduğunu anladım. Deli gibi çocuk istiyorlardı, ama Fanny gebe kalamıyordu. Gitmedikleri doktor, denemedikleri ilaç, başvurmadıkları kocakarı ilacı kalmamıştı, ama hepsi boşuna olmuştu. 1975'te birlikte yemek yediğimiz o akşamdan birkaç gün önce, dertlerine hiçbir çare olmadığını kesinlikle öğrenmişlerdi. Bu Fanny için yıkıcı bir darbeydi. Sonradan bana anlattığına göre, bu onun için en büyük acı, ömrünce yasını tutacağı bir kayıp olmuştu. O akşam Fanny'nin benim yanımda bunu konuşmaması için, Sachs peş peşe yalanlar sıralamış, konuyu örtmek için esip coşmuştu. Söylediklerinin ancak bir bölümünü duydum, çünkü benimle konuştuğunu sanıyordum. Oysa sonradan anladığıma göre, bütün söyledikleri Fanny'ye söylenen sözlermiş. Fanny'ye duyduğu sevginin sürmesi için ille de ona bir çocuk vermesi gerekmediğini anlatıyormuş meğer.

Ben'i Fanny'den daha sık görüyordum, Fanny'yi her görüşümde de Ben yanımızda oluyordu, ama yavaş yavaş ayrı bir dostluk kurmayı becerdik. Ona olan eski tutkum, bir anlamda bu yakınlaşmayı kaçınılmaz kılarken, bir anlamda da aramızda bir engel gibi yükseliyordu. Utanıp sıkılmadan Fanny'nin yüzüne bakabilmem birkaç ay aldı. Fanny eski bir düştü, geçmişime gömülmüş gizli bir arzunun hayaliydi; ama şimdi en beklenmedik zamanda yepyeni bir kisvede –etli canlı bir kadın olarak, hem de arkadaşımın karısı olarak– ortaya çıkıverince, bir süre allak bullak oldum. Bu yüzden ilk karşılaşmamızda ipe sapa gelmez şeyler söyledim, bu saçmalıklar, şaşkınlığımı ve suçluluk duygumu daha da beter etti. Evlerine gittiğim bir akşamüstü, aynı sınıftayken, dersin tek kelimesine kulak vermediğimi bile söyledim ona. "Her hafta bütün dersi sana bakmakla geçirirdim," dedim. "Ne de olsa, uygulama kuramdan daha önemlidir, güzelin ta kendisi gözümün önünde durup dururken, estetik üzerine verilen diskuru dinlemenin gereği olmadığını düşünürdüm."

Bu, sözümona geçmişteki davranışım için bir tür özür dileme girişimiydi, ama ağzımdan çıkanı kulağım duyduğu zaman korkunç bir şey oldu. Bu tür sözler, hiçbir koşulda söylenmemeli, hele hele küstah bir tavırla hiç söylenmemeli. Bu laflar, söylenen kişiyi sıkıntıya sokar ve bir işe de yaramaz. Daha lafımı bitirmeden, bu açık sözlülüğüm karşısında Fanny'nin afalladığını gördüm. Zorla gülümseyerek, "Evet, o dersi anımsıyorum. Oldukça kuru, sıkıcı bir dersti," dedi.

Kendimi tutamayıp, "Erkekler hayvandır," diye sürdürdüm. "Pantolonlarına karınca kaçmış gibidirler, beyinlerinin içi de pislik doludur. Hele gençken."

Fanny, "Pislik değil," dedi. "Yalnızca hormon."

"Hormon da var kuşkusuz. Ama kimi zaman aradaki farkı ayırt etmesi zor."

"Yüzün hep asık olurdu. Senin çok ciddi biri olduğunu düşünürdüm. Hani şu ya kendini öldürecek ya da dünyayı değiştirecek olan

delikanlılardan biri.”

“Şu ana kadar ikisini de yapmadım. Demek ki eski coşkumu yitirmişim.”

“İyi de etmişsin. Geçmişe takılıp kalmanın anlamı yok. Yaşam, geçmişle yetinilmeyecek kadar ilginç.”

Fanny, kendine özgü şifreli anlatımıyla, bir yandan beni salıveriyor, bir yandan da uyarıyordu. Kendime hâkim olduğum sürece, geçmişteki günahımı yüzüme vurmayacaktı. Sanki yargılanıyormuş gibiydim, ama kocasının yeni arkadaşından hoşlanmaması için bin türlü neden vardı ve beni uzak tutmak istediği için onu suçlayamazdım. Birbirimizi daha iyi tanıdıkça, aramızdaki bu soğukluk kaybolmaya başladı. Bir sürü ortak görüşümüzün yanı sıra, doğum günlerimizin de aynı olduğu ortaya çıktı. Her ne kadar ikimiz de astrolojiye boş versek de, bu rastlantı aramızda bir bağ oluşmasına yardım etti. Fanny’nin benden bir yaş büyük olması, yaş konusu açıldığında ona yaşından dolayı saygı gösteriyormuş numarası yapmamı sağlıyor, bu da Fanny’yi kahkahadan kırıp geçiriyordu. Fanny öyle her şeye kolay kolay gülen biri olmadığından, bu gülüşünü kendi lehime bir ilerleme olarak yorumluyordum. Daha da önemlisi, Fanny’nin mesleğiydi, eski Amerikan resmi konusunda yaptığımız konuşmalar, Fanny’yi tanımadan önce adlarını bile bilmediğim Ryder, Church, Blakelock ve Cole gibi ressamları sevdirdi bana. Fanny 1975 sonbaharında Columbia’da tezini verdi (bu, Albert Pinkham Ryder hakkında basılan ilk monografilerden biri oldu) ve sonra Brooklyn Müzesi Amerikan Sanatı Bölümü müdür yardımcılığına atandı. O günden bu yana da aynı görevi sürdürüyor. Ben bunları yazarken (11 Temmuz) Ben’in başına gelenlerden Fanny’nin henüz haberi yok. Geçen ay Avrupa gezisine çıktı ve ancak İşçi Bayramı’ndan sonra dönecek. İstesem onu bulabilirim sanıyorum, ama bunun bir şeye yarayacağına inanmıyorum. Bu noktada Fanny’nin Ben için yapabileceği hiçbir şey yok ve FBI o dönmeden önce bir sonuca ulaşamazsa, konuyu hiç açmamak bence en iyisi. Önce onu aramanın bir görev olduğunu düşündüm, ama sonradan iyice düşünüp taşınınca, tatilini berbat

etmemeye karar verdim. Şimdiye kadar yeterince çekti, üstelik bu tür bir haberi telefonda vermek de yakışık almaz. O dönünceye kadar beklerim, geldikten sonra karşıma oturtur, bildiklerimi yüz yüze anlatırım.

Dostluğumuzun o ilk günlerini anımsayınca, ikisine de hem tek tek, hem de bir çift olarak nasıl hayranlık duyduğum aklıma geliyor. Sachs'ın kitabı beni müthiş etkilemişti ve onu kendi kişiliği nedeniyle sevmemin yanı sıra, benim yazdıklarıma gösterdiği ilgi de çok hoşuma gidiyordu. Benden iki yaş büyüktü, ama o güne dek yaptıklarına baktıkça, kendimi çok toy görüyordum. *Yeni Anıt*'la ilgili eleştirileri kaçırmıştım, ama kitabın büyük heyecan yarattığı kesindi. Bazı eleştirmenler –daha çok siyasal açıdan irdeleyerek ve Sachs'ı "anti-Amerikanizm"le suçlayarak– kitabı yerden yere vuruyorlar, kimileri ise son yıllarda ortaya çıkan en yetenekli, en çok gelecek vaat eden genç romancılardan biri olarak göklere çıkarıyordu. İşin ticari yönünde fazla bir gelişme yoktu (satışlar orta karar gidiyordu, ince kapaklı baskı ancak iki yıl sonra yapılabildi), ne var ki, Sachs'ın adı edebiyat haritasında yerini almıştı artık. Normal olarak bundan çok hoşlanması beklenebilir, oysa Sachs'ın bu konulara aşırı ilgisiz, kayıtsız olduğunu çok geçmeden öğrendim. Kendinden söz ederken, başka yazarların konuştuğu gibi konuşmazdı, "edebi kariyer" denilen şeyin peşinde koşmaya hevesli olmadığını sezerdim. Kimseyle rekabeti düşünmüyordu, nam salmak gibi bir merakı yoktu, yeteneğiyle böbürlenmiyordu. Onun en hoşuma giden yanlarından biri buydu: coşkusunun saflığı, işine bakışındaki kesin yalınlık. Bu, onu kimi zaman inatçılığa, aksiliğe sürüklese de, istediğini yapmak özgürlüğünü veriyordu. İlk romanın başarısından sonra hemen ikincisini yazmaya başladı, ama yüz sayfa yazdıktan sonra yazdıklarını yırtıp yaktı. Öykü uydurmak düpedüz yalancılık, diyerek roman yazmayı bırakmaya karar verdi. Bu 1973 sonlarında ya da 1974 başlarında, onunla tanışmamızdan bir yıl kadar önceydi. Ondan sonra makaleler yazmaya başladı: Politika, edebiyat, spor, tarih, kitle kültürü, beslenme, o gün ya da o hafta kafasını hangi konu kurcalıyorsa, o konuda yazıyordu. Yazıları revaçtaydı, bu yüzden yayımlatmak için dergi bulmakta hiç sıkıntı çekmezdi, ama bu konuda gelişigüzel bir tavrı vardı. Kimi yayın organlarının hiçbir şey

ödememesine karşılık, kimilerinin büyük paralar ödediğini göz ardı ederek, ünlü dergilere de, adı sanı duyulmamış dergilere de aynı coşkuyla yazardı. İşi yozlaştırır diye hiçbir copyright ajansı ile çalışmaz, bu yüzden de kazanabileceğinden hep daha azını kazanırdı. Bu konuda yıllarca onunla tartıştım, ama ancak dokuz yüz seksenlerin başında işlerini izlemek için birini tutmaya razı oldu.

Çalışma hızı, belirli bir tarihe kadar yetiştirmek zorunluluğu karşısında yazıları çabucak bitirişi, kendini yorup tüketmeden onca üretken oluşu beni çok şaşırtırdı. Bir oturuşta on on iki sayfa yazıvermek, bir yazıya başlayıp makinenin başından hiç kalkmadan bitirmek, Sachs için işten bile değildi. Çalışmak, onun gözünde bir atletik yarış, bedeni ile beyni arasındaki bir maraton koşusu gibiydi; düşüncelerini kolayca yoğunlaştırabildiği, amacından sapmadan düşünebildiği için, sözcükler sanki beyninden parmaklarının ucuna uzanan gizli bir geçit varmış gibi kolayca sıralanırdı. Kimi zaman buna “Dolar için yazmak” derdi, ama bunu kendi kendisiyle alay etmekten vazgeçemediği için söylerdi. Yazdıkları hiçbir zaman iyinin altına düşmez, çoğunlukla da kusursuz olurdu. Onu daha iyi tanıdıkça, üretkenliği beni daha çok şaşırtıyor, ürkütüyordu. Ben hep zor yazarım, her cümleyle tek tek uğraşırım, en kolay çalıştığım günlerde bile, çölde yolunu yitirmiş biri gibi sürüklenerek bir arpa boyu yol alabilirim. En ufak bir sözcük bile dönümlerce suskunlukla çevrilidir ve sonunda sayfaya aktarmayı becerdiğimde, sözcük bir serap gibi, kumun üzerinde bir kuşku ve kararsızlık beneği gibi öylece durur. Dili, hiçbir zaman Sachs gibi kolaylıkla kullanamadım ben. Düşüncelerimden koparım, duygu ve düşünceler ile bunları aktarma noktası arasında boşlukta kalıveririm, kafamdakileri anlatabilmek için ne denli çaba gösterirsem göstereyim, ortaya yalnızca karmakarışık bir şey çıkar. Sachs hiç böyle sorunlarla karşılaşmazdı. Sözcükler ve nesneler benim için yüzlerce farklı yöne uçuşurken, onun için hemen bir araya gelirlerdi. Ben zamanımın büyük bölümünü, parçaları toplayıp birbirine yapıştırmaya uğraşmakla geçirirken, Sachs çöp tenekelerinde ve süprüntülüklerde gezinerek acaba yanlış parçaları mı bir araya getirdim diye düşünüp zorlanmazdı hiç. Onun kararsızlıkları başka türlüydü, ama başka yönlerde yaşam ne denli zorlaşırsa zorlaşsın, sözcükler hiçbir zaman

sorun yaratmazdı. Yazmak eylemi bir sıkıntı getirmezdi ve iyi çalıştığı zamanlar, sözcükleri neredeyse konuşma hızıyla kâğıda aktarabilirdi. Bu tuhaf bir yetenekti ve Sachs bunun pek farkında olmadığından, mutlak bir saflık içinde yaşardı. Bazen onu bir çocuğa, oyuncaklarıyla oynayan kocaman bir çocuğa benzetirdim.

2

Dostluğumuzun başlangıç aşaması, yaklaşık bir buçuk yıl sürdü. Sonra birkaç ay ara ile ikimiz de Yukarı Batı Yakası'ndan taşınınca, ilişkimizde yeni bir bölüm başladı. Önce Fanny ile Ben, Brooklyn'in Park Slope kesiminde bir ev tutup taşındılar. Burası, Fanny'nin Columbia Üniversitesi'nin yakınındaki öğrencilik yıllarından kalma eski evinden daha geniş, daha rahat bir yerdi ve müzedeki işine de yürüyerek gidip gelecek kadar yakındı. 1976'nın sonbaharıydı. Onlar ev bulup taşınmayla uğraştıkları sırada, karım Delia'nın gebe olduğu anlaşıldı. Biz de hemen taşınma hazırlığına geçtik. Riverside Drive'daki evimiz, çocuklu aile için çok ufaktı ve aramız giderek açılmaya başlamış olduğu için şehri hepten terk edersek daha iyi olur, diye düşündük. O sırada ben yalnızca kitap çevirisi ile uğraşıyordum ve işim açısından oturduğumuz yerin önemi yoktu.

Şimdi ilk evliliğimden söz açmak istemiyorum. Ama Sachs'ın öyküsüyle bağlantılı olduğu noktalarda da, bu konuya değinmeden geçebileceğimi sanmıyorum. Her şey birbirine bağlanıyor ve hoşuma gitse de gitmese de, ben de herkes kadar bu olup bitenlerin bir parçasıyım. Eğer Delia Bond ile evliliğim sona ermeseydi Maria Turner ile hiç tanışmayacaktım ve eğer Maria Turner'ı tanımasaydım Lillian Stern'in adını hiç duymayacaktım, Lillian Stern'i bilmeseydim de bu kitabı yazıyor olmayacaktım. Hepimiz bir biçimde Sachs'ın ölümüyle bağlantılıyız ve kendi öykülerimizi de aktarmadan Sachs'ın öyküsünü anlatmam olanaksız. Her şey birbirine bağlı, her öykü birbiriyle çakışıyor. Bunu söylemek korkunç, ama hepimizi bir araya getirenin ben olduğumu şimdi anlıyorum. Sachs kadar ben de her şeyin başlangıç noktası durumundayım.

Olaylar şöyle gelişti: Tam yedi yıl (1967-1974) Delia ile zaman zaman kopan bir ilişkimiz oldu, sonunda onu benimle evlenmeye

ikna ettim (1975), şehirden taşındık (Mart 1977), oğlumuz David doğdu (Haziran 1977), ayrıldık (Kasım 1978). New York'tan uzak kaldığım on sekiz ay boyunca, Sachs ile ilişkimiz hiç kopmadı, ama eskisinden daha az görüşüyorduk. Geç saatlerde barlarda yaptığımız konuşmaların yerini kartpostallar ve mektuplar aldı ve ilişkilerimiz zorunlu olarak daha sınırlı ve resmî oldu. Fanny ile Ben arada bir hafta sonları şehir dışındaki evimize gelir kalırlardı, Delia ile ben de bir yaz kısa bir süre onların Vermont'daki evine gittik, ama bu beraberlikler eski buluşmalarımızdaki coşku ve doğallıktan yoksundu. Yine de dostluğumuz yıpranmış değildi. Çevirileri teslim etmek, yeni sözleşmeler yapmak, yeni iş almak, yayıncılarla projeleri görüşmek için zaman zaman New York'a gitmem gerekiyordu. Bu, ayda iki üç kez olurdu ve New York'ta kaldığım geceler Fanny ile Ben'in Brooklyn'deki evinde kalırdım. Evliliklerinin tutarlılığı, sağlamlığı bana dinginlik verirdi, o dönemde aklımı kaçırmamışsam, bunda onların da rolü vardır. Ne var ki, ertesi sabah yeniden Delia'ya dönmek zor olurdu. Bir gece önce tanık olduğum aile mutluluğu, kendi yaşamımı ne ölçüde perişan ettiğimi gösterirdi bana. Giderek kendi çalkantıma, çevremde boy veren derin huzursuzluğa yeniden dönmekten korkmaya başladım.

Ayrılmamızın nedenleri üzerinde fikir yürütmek istemiyorum. Birlikteliğimizin son birkaç yılında para sıkıntımız vardı, ama bunu temel bir neden olarak göstermek istemiyorum. İyi bir evlilik dış baskılar ne olursa olsun dayanır, kötü bir evlilikse kırılıp dağılır. Bizim evliliğimizde, şehirden taşınmamızdan birkaç saat sonra karabasan başladı ve bizi bir arada tutan incecik bağ kopuverdi.

Paramız olmadığı için, planlarımızı çok ölçülü tutmuştuk: Şehir dışında bir ev tutacak, şehirden uzak yaşayıp yaşayamayacağımıza bakacaktık. Yaşayabiliyorsak orada oturacak, yok eğer olmuyorsa, kontratımız bitince New York'a dönecektik. Ama o sırada Delia'nın babası işe el koydu ve ev almamız için ilk peşinat olan on bin doları vereceğini söyledi. O sıralarda şehir dışındaki evler otuz kırk bine gittiği için, önerilen para gerçekten büyüktü. Bay Bond'un yaptığı büyük cömertlikti, ama sonuçta bizi üstesinden gelmeye hazırlıklı olmadığımız bir duruma mahkûm ederek aleyhimize oldu. Birkaç ay

aradıktan sonra, Dutchess County'de, bahçesinde leylaklar olan, oldukça eski ve bakımsız, ama büyük bir ev bulduk. Taşındığımızın ertesi günü, müthiş bir fırtına koptu. Evin hemen yanındaki ağaca yıldırım düştü, ağaç tutuştu, alevler ağacın içinden geçen elektrik teline sıçradı ve elektriğimiz kesildi. Elektrik kesilir kesilmez, su birikintisini atmaya yarayan pompa durdu ve bodrumu sel bastı. Gecenin büyük bölümünü, dizlerime kadar yükselen buz gibi suyu kova kova boşaltmakla geçirdim. Ertesi akşamüstü arızaya bakmak için elektrikçi geldiği zaman, bütün elektrik tesisatının yenilenmesi gerektiğini anladık. Bu bize birkaç yüz dolara mal oldu, ertesi ay da fosseptik çukurunun tıkanması üzerine, arka bahçemizden bok kokusunu atmak bin dolardan fazlasına patladı. Bu onarımlara yetiştirecek paramız yoktu, bütçemizin altüst olması bizi şaşkına çevirdi. Ben çevirilere hız verdim, önerilen her işi alıyordum, ilkbaharda üç yıldır yazmakta olduğum romanı hepten bırakmak zorunda kaldım. Delia'nın karnı burnundaydı, ama (kitap düzeltme) işini evden yürütebiliyordu, hatta doğumdan önceki son hafta sabahtan akşama kadar masa başından kalkmadan dokuz yüz sayfalık bir müsveddeyi düzeltti.

David'in doğumundan sonra, durum daha da beter oldu. Para tek saplantım haline geldi ve bir yıl sürekli panik içinde yaşadım. Delia artık bütçeye katkıda bulunamadığı için, gelirimiz tam da giderimizin arttığı anda düşüverdi. Babalık sorumluluğunu ciddiye alıyordum ve karımla çocuğumu geçindirememek bana utanç veriyordu. Bir seferinde, yayıncı teslim ettiğim işin parasını zamanında ödemeyince, soluğu New York'ta adamın bürosunda aldım ve hemen bir çek yazmazsa ağzını burnunu dağıtacağımı söyledim. Hatta yakasına sarılıp duvara dayadım. Bu benim için en olmayacak bir davranış, inandığım her şeye ihanet gibi bir şeydi. Çocukluğumdan beri kimseye el kaldırmamıştım, adamın bürosunda kendimi kaybedişim, sinirlerimin ne kadar laçka olduğunun kanıtıydı. Yazabildiğim kadar çok yazı yazıyor, gelen her çeviri işini alıyordum, yine de yetmiyordu. Romanımın artık öldüğüne, yazar olma düşlerimin bittiğine inanarak, sürekli bir iş aramaya koyuldum. Ama o dönemde işler durgundu, hele köy yerinde iş bulmak büsbütün zordu. Yılda sekiz bin dolar gibi gülünç bir ücretle lise birlere

kompozisyon dersi verecek birini arayan yerel okulun ilanına bile üç yüz kişiden çok başvuran olmuştu. Daha önce öğretmenlik deneyimim olmadığı için, benimle görüşme dahi yapmadan başvurumu geri çevirdiler. Bunun üzerine, gerekirse şehre taşınmayı göze alarak, daha önce yazdığım dergilerin sürekli kadrosuna girmek istedim, ama yayıncılar mektuplarıma birer şaka gözüyle bakarak benimle eğlendiler. Bu bir yazara göre iş değildir, zamanını boşa harcamış olursun, diye yanıt verdiler. Oysa ben artık yazar değildim, boğulmak üzere olan biriydim. İpinin ucunda bir adamdım artık.

Delia da ben de tükenmiştik ve zamanla kavgalarımız otomatikleşti, ikimizin de kontrol edemediği bir içtepiye dönüştü. Delia boyuna dır dır ediyor, ben surat asıyordum; o ağzına geleni söylüyor, ben hiç sesimi çıkarmıyordum; günlerce birbirimizle konuşmayı göze alamadığımız oluyordu. Artık bize sevinç veren tek şey David'di, başka hiçbir konu yokmuş gibi yalnızca David'den söz ediyor, o tarafsız alanın dışına taşmaktan çekiniyorduk. O alanın dışına çıktığımız anda hemen siperlere giriliyor, atışlar başlıyor ve yıpratıcı savaş al baştan yineleniyordu. Belirli bir amacı olmayan, suskunluklarla, yanlış anlamalarla, incinmelerle, kırgın bakışlarla sürdürülen bu çatışma hiç bitmeyecek gibiydi. İkimiz de teslim bayrağını çekmeye niyetli değildik. İkimiz de uzun ve çetin savaşa hazırlanmıştık, bundan vazgeçmek de aklımızdan geçmiyordu.

1978 sonbaharında her şey birden değişiverdi. Bir akşam oturma odasında David'le otururken, Delia üst kattaki çalışma odasının rafından gözlüğünü getirmemi istedi. Odaya girdiğimde, masasının üzerinde günlüğünün açık durduğunu gördüm. Delia on üç on dört yaşından beri günlük tutardı ve iç dünyasının destanını döktüğü defterlerin sayısı düzineleri aşmıştı. Sık sık günlüğünden bölümler okurdu bana, ama o geceye kadar onun izni olmadan defterlere bakmayı aklımdan geçirmemiştim. Ama o anda o sayfaları okumak için engellenemez bir istek duydum. Şimdi düşünüyorum da, bunun birlikteliğimizin bittiği anlamına geldiğini, karımın güvenini hiçe saymamın aslında evliliğimizden umudu kesişimin göstergesi olduğunu anlıyorum, ama o zaman bunu fark edemedim. Yalnızca merak ediyordum. Sayfalar masanın üzerinde açık duruyordu ve

Delia da odasına girmemi istemişti. Günlüğün gözüme çarpacağını biliyor olmalıydı. Eğer öyleyse, bu bir anlamda yazdıklarını okumaya çağrı sayılabilirdi. Öyle değilse bile, o gece bu bahaneye sarıldım, yanıldığımı da sanmıyorum. Dolaylı davranmak, sorumluluğunu üstlenmeyeceği bir olay çıkartmak, tam ona göre bir tutumdu. Bu konuda üstüne yoktu: Kendisinin hiçbir şey yapmadığına inandığı halde, olaylara yön vermeyi çok iyi becerirdi.

Ve sayfaları açık duran günlüğe göz attım, o eşiği bir kez geçtikten sonra da artık geri dönemedim. O gün yazılanlar benimle ilgiliydi ve bir laboratuvar raporu ciddiyetinde yazılmış yakınmalar, üzüntüler dökümü gibiydi. Giyinmemden yediğim yemeklere, yemekten insancıl bir anlayıştan yoksun oluşuma kadar her şey tek tek sıralanmıştı. Suratsız ve bencilmişim, yüzeysel, uçarı ve baskıcıymışım, kindar, tembel ve kafası dağınık biriymişim. Bütün bunların hepsi doğru olsa bile, Delia'nın çizdiği portre öylesine acımasız, öylesine kötü niyetli bir havada yazılmıştı ki, içimden öfkelenmek dahi gelmedi. Yalnızca üzüldüm, içimde bir boşluk duydum, afalladım. Son paragrafa geldiğimde, Delia'nın yazdıkları, artık söylenmesine gerek kalmayacak kadar açık seçikti. "Peter'ı hiçbir zaman sevmedim," diye yazıyordu. "Onu sevebileceğimi sanmak büyük bir yanlıştı. Ortak yaşantımız sahtelikler üzerine kurulu ve böyle yaşamayı sürdürdükçe birbirimizi yok etme noktasına daha çok yaklaşıyoruz. Hiç evlenmemeliydik. Peter'ın beni evlenmeye razı etmesine izin verdim. Şimdi de bunun faturasını ödüyorum. Onu o zaman da sevmiyordum, şimdi de sevmiyorum. Birlikte ne kadar yaşarsak yaşayalım, onu hiçbir zaman sevmeyeceğim."

Her şey öylesine birdenbire, öylesine kesindi ki, neredeyse rahatladım. Bu denli aşağılandığını anlamak, insanın kendi kendisine acımasına fırsat ve bahane yaratmıyor. Ne durumda olduğumuz konusunda artık hiç kuşkum olamazdı ve ilk anlarda çok sarsılmış olsam da, bu belayı başıma kendimin açtığını biliyordum. Yaşamımın on bir yılını bir düş peşinde harcamıştım. Gençliğim, boş bir hayal uğruna heba olup gitmişti, ne var ki, yitirmiş olduklarım için yas tutmak yerine, Delia'nın acımasız ve kesin sözlerinden sonra

kendimi tuhaf bir biçimde hafiflemiş, özgürleşmiş hissediyordum. Bunlar şimdi anlaşılmaz gibi geliyor. Oysa o an hiç duraksamadım. Delia'nın gözlüğünü alıp aşağı indim, günlüğü okuduğumu söyledim ve ertesi sabah evi terk ettim. Bu kararlılığım onu sarsmış olmalı, ama birbirimizi hiçbir zaman anlamadığımız düşünülürse, buna şaşmamak gerek. Bence artık konuşulacak bir şey kalmamıştı. Olacak olan olmuştu ve bunun üzerinde düşünüp konuşmaya gerek yoktu.

Fanny, Manhattan'da başkasından devren kiralık bir yer buldu bana ve Noel'den önce yeniden New York'a taşındım. Fanny'nin bir ressam arkadaşı bir yıllığına İtalya'ya gidecekmiş, Fanny onunla konuşup evinin bir odasını ayda elli dolara bana kiralamaya razı etmiş – elli dolardan bir cent fazlasını verebilecek durumda da değildim zaten. Tuttuğum oda, ressamın (başkalarına kiraladığı) çatı dairesinin tam karşısına düşüyordu ve ben taşınıncaya kadar büyük bir gömme dolap işlevi görmüştü. Akla gelebilecek her türlü hırdavat oraya tıkılmıştı: kırık bisikletler, bitirilmemiş tablolar, eski bir çamaşır makinesi, boş terebentin kutuları, gazeteler, dergiler ve bir yığın bakır tel parçası. Bunları odanın bir köşesine yığdım, böylece odanın ancak yarısı bana kaldı, ama bir süre sonra alışınca bu kadarı bana yetmeye başladı. O yıl kullandığım ev eşyası bir yatak, ufak bir masa, iki sandalye, bir portatif soba, birkaç parça mutfak eşyası ve bir kutu kitaptan ibaretti. Ancak en temel gereksinimlerimi karşılayarak, en ufak bir fazlalığa yer vermeden yaşıyordum, ama doğrusunu isterseniz o odada gerçekten mutluydum. Sachs'ın ilk gelişinde dediği gibi, orası içedönük bir sığınak, düşünmekten başka hiçbir şey yapılamayacak bir odaydı. Bir tuvaletle lavabo vardı, ama banyo yoktu, döşeme tahtaları haraptı, ne zaman yalınayak gezsem ayağıma kıymık batardı. Ama o odada yeniden romanımı yazmaya başladım ve azar azar şansım döndü. Taşındıktan bir ay sonra, on bin dolarlık işsizlik yardımı geldi. Başvurmamın üzerinden çok zaman geçtiği için, bunu unutup gitmiştim. Ondan iki hafta sonra, yine aynı umutsuzluk içindeki bir başvurumun karşılığı olarak yedi bin dolar daha geldi. Birdenbire mucizeler yaşamımın gündelik bir parçası oluverdi. Paranın yarısını Delia'ya verdim, yine de geriye kalan beni

gül gibi geçindirmeye yetiyordu. Her hafta, otobüse atlayıp köye gidiyor, bir komşunun evinde kalıyor ve bir iki gün David'i görüyordum. Bu dokuz ay kadar böyle sürdü, ertesi eylül Delia evimizi satıp Güney Brooklyn'de bir eve taşınınca, David'i daha çok görmeye başladım. İkimiz de avukat tutmuştuk ve boşanma işlemimiz başlamıştı.

Fanny ve Ben, yeni bekâr yaşantımla yakından ilgileniyorlardı. Düşündüklerimi açtığım ölçüde, içimi onlara döküyor, köye gidiş gelişlerimi onlara söylüyordum. Delia ile ayrılışımıza ikisi de üzüldü, ama Fanny Ben kadar üzülmedi; o Delia ile bir daha birleşmemizin olanaksızlığını anladığı zaman, daha çok David adına üzüldü. Sachs ise, bir kez daha denemeye beni ikna etmek için elinden geleni yaptı. Bu, birkaç hafta sürdü, ama ben şehre yerleşip yeni yaşantıma başlayınca, Sachs da bu konudan söz etmez oldu. Delia ve ben anlaşmazlıklarımızı çevremize belli etmezdik, o yüzden ayrılışımız tanıdıklarımızın, özellikle de Sachs gibi yakınlarımızın üzerinde şok etkisi yaptı. Ancak, Fanny baştan beri durumumuzdan kuşkulanmış gibiydi. Delia'yı terk ettiğim gece onlara gidip durumu anlattığımda, Fanny bir an durdu, sonra, "Bu durumu kabullenmek çok zor Peter," dedi. "Ama belki de böylesi daha iyi. Zaman geçtikçe senin daha mutlu olacağını sanıyorum."

Fanny ve Ben, o yıl pek çok yemek verdiler, hemen hepsine de beni çağırdılar. Sayısız tanıdıkları vardı ve süreç içinde neredeyse New York'un yarısı o oval sofranın başından geldi geçti. Sanatçılar, yazarlar, profesörler, eleştirmenler, yayıncılar, galeri sahipleri – hepsi Brooklyn'e geliyor, Fanny'nin yemekleriyle karınlarını doyuruyor, geceleri geç saatlere kadar içki ve sohbet sürüyordu. Bu toplantıların odak noktası hep Sachs'dı, tam zamanında patlattığı esprilerle ve kışkırtıcı sözlerle konuşmaları canlı tutan hep oydu. Bu yemekli toplantılar, giderek tek eğlence, tek oyalanma kaynağım oldu. Dostlarım beni kolluyor, yaşama yeniden başladığımı dünyaya göstermek için her şeyi yapıyorlardı. Gerçi çöpçatanlık etmekten hiç söz etmiyorlardı, ama yemeklerde boy gösteren bekâr kadınların çokluğu, dostlarımın benim iyiliğimi düşündüklerini ortaya koyuyordu.

1979 başlarında, New York'a döndükten üç dört ay kadar sonra, Sachs'ın ölümünde önemli rol oynayan biriyle tanıştım. Maria Turner, o sırada yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarındaydı. Uzun boylu, kendine güvenli, kısacık sarı saçlı, kemikli, köşeli yüzlü bir kadındı. Güzel değildi, ama kurşuni gözlerinde beni çeken bir yoğunluk vardı, giysilerini taşıyış biçimini, resmî, ama kadınsı zarafetini, bacak bacak üstüne atarken eteğinin sıyrılması, ya da sigarasını yaktığım sırada elime dokunması gibi erotik dalgınlık anları dışında dişiliğini örten ciddiyetini beğeniyordum. Hafif bir kadın değildi, karşısındakini baştan çıkarmaya da çalışmıyordu. Bence, toplumsal görgü kurallarını iyi bilen bir burjuva kızıydı, ne var ki, aynı zamanda bu kurallara artık inanmıyormuş, o andaki duygularına göre sizinle paylaşıp paylaşmayacağı bir gizi varmış gibiydi.

Benim Varick'deki katımın yakınında, Duane Sokağı'nda bir çatı katında oturuyordu. Tanıştığımız gece parti bitince Brooklyn'den birlikte taksiye binip Manhattan'a gittik. Bu, yaklaşık iki yıl sürecek cinsel beraberliğimizin başlangıcı oldu. Cinsel beraberlik deyimini, kesin, bilimsel bir tanım olarak özellikle kullandım, ancak bu, ilişkimizin yalnızca fiziksel olduğu, birbirimize yataktaki doyumun ötesinde ilgi duymadığımız anlamına gelmez. Yine de aramızda geçenler romantik süslemelerden, duygusal düşlerden yoksundu ve bu anlayışımızın yapısı o ilk geceden sonra da büyük ölçüde değişmedi. Maria, çoğu kişinin aradığı türde bağlılıkların peşinde değildi ve geleneksel anlamıyla aşk, onun yabancısı olduğu, kendi erişebileceği alanın dışında kalan bir tutkuydu. O sıralardaki ruhsal yapım nedeniyle, ben de onun getireceği koşulları kabule hazırdım. Birbirimiz üzerinde hak iddia etmiyor, seyrek buluşuyor, bağımsız yaşamlarımızı sürdürüyorduk. Aramızda somut bir sevgi, başka kimseyle gerçekleştiremediğim bir içtenlik vardı. Ancak, bu düzene ayak uydurmam biraz zaman aldı. Başlangıçta onu biraz ürkütücü, hatta belki ters buluyordum (bu da ilk ilişkilerimize belirli bir heyecan katıyordu), ama giderek onun yalnızca egzantrik olduğunu, yaşamını birbirinden ayrı, özel bir törenler dizisi içinde yaşayan, alışılmış kalıplar dışında biri olduğunu anladım. Yaşadığı her şey onun gözünde sistematize edilmiş bir deneyim, kendi risklerini ve kısıtlamalarını getiren ve kendi kendisiyle sınırlı bir serüvendi ve

projelerinin her biri ötekinden ayrı bir sınıfa giriyordu. Ben, cinsellik kategorisindeydim. Beni daha ilk geceden yatak arkadaşı olarak belirlemişti ve sonuna kadar da bu işlevi sürdürdüm. Maria'nın dürtülerine göre biçimlenen dünyasında, ben de ötekiler gibi bir törendim, ama bana biçtiği rolü seviyor ve yakınmak için bir neden görmüyordum.

Maria bir sanatçıydı, ancak yaptığı işin genelde sanat diye tanımlanan nesneler yaratmakla ilgisi yoktu. Kimi onu fotoğrafçı olarak tanımlıyor, kimi kavramcılık felsefesini izlediğini söylüyor, kimi yazar olarak görüyordu, fakat bu tanımların hiçbiri onun yapısını tam olarak yansıtmıyordu, Maria'nın belirli bir tanıma sokulabileceğine inanmıyorum. Yaptıkları böyle bir tanıma oturmayacak kadar çılgın, fazlasıyla dürtülere ve özel durumlara bağlı, belli bir öğretiyle bağdaştırılamayacak kadar kişiseldi. Aklına bir şey takar, projeler yapar, ortaya galerilerde sergilenebilecek şeyler çıkardı, ama bunlar sanat yapma isteğinden çok, saplantılarını, tutkularını içinden atma, yaşamını gönlünce yaşama isteğinden kaynaklanırdı. Yaşamak her şeyin önündeydi ve Maria'nın üzerinde en uzun çalıştığı projelerin çoğu yalnızca kendisi için yapılan, başka kimseye gösterilmeyen şeylerdi.

On dört yaşından bu yana aldığı tüm doğum günü armağanlarını saklamıştı – hepsi de yıllarına göre dizilmiş ve hâlâ paket kâğıtlarına sarılı olarak raflarda dururdu. Büyüdükten sonra her yıl kendi şerefine bir doğum günü yemeği düzenlemeye başlamış ve yaşının sayısında konuk çağırır olmuştu. Bazı haftalar, "kromatik diyet" dediği perhize girer, haftanın her günü değişik renkte yiyecekler yerdi. Pazartesi turuncu: havuç, kavun, haşlama karides. Salı kırmızı: domates, hurma, Tatar usulü çiğ kıyma. Çarşamba beyaz: dil balığı, patates, beyazpeynir. Perşembe yeşil: salatalık, brokoli, ıspanak – ve pazar günkü son öğüne kadar bu böyle giderdi. Bazen de, alfabedeki harflere göre ayrımlar yapardı. Koca bir günü "b" ya da "c" ya da "w"nun gölgesinde geçirir ve sonra başladığı gibi bir anda bu oyunu bırakıp bir başkasına atlardı. Sanırım bunlar yalnızca birer kapris, sınıflandırma ve alışkanlık kavramlarıyla yapılan minik deneylerdi, ama bunlara benzer oyunların yıllarca sürdüğü de olurdu.

Örneğin, bir kez bir partide tanıştığı Bay L.yi giydirmek gibi uzun vadeli bir projesi vardı. Maria onu karşılaştığı en yakışıklı erkeklerden biri olarak görmüş, ama giyim kuşamını rezalet bulmuştu, bu yüzden de hiç kimseye söylemeden onun gardırobunu adam etmeyi iş edinmişti. Her yıl Noel'de ona imzasız bir armağan gönderirdi –bir kravat, süveter, zarif bir gömlek– ve Bay L. de üç aşağı beş yukarı onunla aynı çevrede yaşadığı için, Maria onunla zaman zaman karşılaşır, dış görünümündeki köklü değişimi keyifle izlerdi. Çünkü Bay L. hep Maria'nın yolladığı şeyleri giyerdi. Hatta Maria karşılaştıkları zaman onun yanına gider, şıklığından dolayı adama kompliman yapardı, ama işi daha ileri götürmezdi ve adam da Noel armağanlarını onun gönderdiğini hiç anlamazdı.

Maria Holyoke, Massachusetts'de büyümüştü. Kendisi altı yaşındayken boşanan ana babasının tek çocuğuydu. 1970'te liseyi bitirince, sanat okuluna girip ressam olmak düşüncesiyle New York'a gelmiş, ama birinci sömestrin sonunda ilgisi tükenmiş, okulu bırakmıştı. Sonra elden düşme bir Dodge pikap alıp Amerika turuna çıktı. Her eyalette ikişer hafta kalıyor, garsonluk, mevsimlik tarım işçiliği, fabrika işçiliği gibi işlerde çalışıp bir yerden ötekine gitmeye yetecek parayı kazanıyordu. Bu, Maria' nın içinden geldiği gibi yaşanan çılgın projelerinin ilki ve bir anlamda da yaptığı en olağanüstü işti: yaşamının yaklaşık iki yılını verdiği tamamen anlamsız ve keyfî bir hareket: Tek amacı her eyalette on dört gün geçirmekti, bunun dışında aklına ne eserse yapmakta özgürdü. Maria büyük bir soğukkanlılık ve inatla, yaptığının saçmalığını hiç sorgulamadan sonuna kadar sürdürdü bu işi. Yollara koyulduğunda daha on dokuz yaşındaydı, bir başına, deneyimsiz bir genç kızdı; yine de kendi yaşındaki delikanlıların bile ancak düşleyebileceği bu serüveni kendini kollamasını becererek, büyük tatsızlıklara meydan vermeyerek yaşadı. Bu gezi sırasında kaldığı yerlerden birinde birlikte çalıştığı arkadaşı ona eski bir otuz beş milimetrelik kamera verdi ve Maria daha önce bu konuda hiçbir bilgisi ve deneyimi olmamasına karşın fotoğraf çekmeye başladı. Birkaç ay sonra Chicago'da babasıyla buluştuğunda, sonunda gerçekten sevdiği bir uğraş bulduğunu söyledi. Çektiği fotoğrafları babasına gösterdi ve babası, bu ilk denemelerdeki başarıyı görünce ona bir öneride

bulundu. Fotoğraf çekmeyi sürdürürse, geçimini sağlayabilecek duruma gelinceye kadar bütün giderlerini babası karşılayacaktı. Bunun için belirli bir süre olmayacaktı, tek koşul Maria'nın maymun iştahlılık edip fotoğraf çekmekten vazgeçmemesiydi. Bu olay doğrudur değildir, bilemem, bana anlattığı buydu, inanmamam için de bir neden yoktu. İlişkimizin sürdüğü yıllar boyunca, her ayın birinde Chicago'da bir bankadan Maria'nın hesabına bin dolar havale edilirdi.

Maria New York'a döndü, arabayı sattı ve Duane Sokağı'nda yumurta ve tereyağı işi yapan toptancının tavan arasındaki berhaneye benzer kocaman odaya yerleşti. İlk aylar büyük bir yalnızlık ve şaşkınlık içinde geçti. Ne bir arkadaşı vardı, ne doğru dürüst bir yaşantısı ve New York, sanki yabancısı olduğu bir kentmiş gibi ürkütüp yadırgatıyordu onu. Bilinçli bir nedeni olmaksızın, sokakta yabancıları izlemeye başladı. Sabah evden çıktığında rasgele birini seçip peşine takılıyor ve bu seçim, günün geri kalan bölümünü nerede geçireceğini belirliyordu. Bu, yeni düşünceler geliştirmek, içine düştüğü boşluğu doldurmak için iyi bir yol oldu. Zamanla yanına kamerasını da alıp peşine takıldığı kişilerin fotoğraflarını çekmeye başladı. Akşam eve dönünce, o gün nereye gittiğini, neler yaptığını yazıyor, tanımadığı o kişilerin gittikleri yerlere bakarak ne tür birileri olduğunu, nasıl yaşadıklarını kestirmeye çalışıyor, hatta kimi zaman onlara kısa biyografiler düzüyordu. Maria'nın sanatçılığı üç aşağı beş yukarı böyle başladı. Bunları aynı araştırma coşkusundan, aynı riske girme tutkusundan kaynaklanan başka yapıtlar izledi. Ana konusu göz, gözlemlemenin ve gözlemlenmenin dramasıydı. Yapıtlarında da Maria'nın kendisinde bulunan bütün özellikler vardı: ayrıntılar üzerinde titizlikle durmak, kendiliğinden oluşmuş nesnelere yakınlık, artık dayanılamayacak noktaya kadar varan sabır. Projelerinden birinde, gittiği her yerde kendini izlemesi için bir özel dedektif tuttu. Bu dedektif, birkaç gün boyunca Maria'nın gezip dolaştığı yerlerde fotoğraflarını çekti, yaptıklarını bir deftere kaydetti; sokakta karşıdan karşıya geçmek, gazete almak, bir yerde oturup kahve içmek gibi en sıradan, en önemsiz olayları bile göz ardı etmeden her şeyi yazdı. Bu, baştan sona düzmece bir işti, yine de Maria birinin kendisiyle böyle

ilgilenmesinden çok hoşnuttu. Mikroskobik hareketler yepyeni bir anlam kazanıyor, en yavan olaylar benzersiz duygular yükleniyordu. Birkaç saat içinde Maria dedektife öylesine yakınlık duymaya başladı ki, adamı kendi parasıyla tuttuğunu bile unuttu. Adam o haftanın sonunda hazırladığı raporu ve çektiği fotoğrafları teslim edince, Maria resimlere baktı, günlük yaşantısının ayrıntılı kronolojisini okudu ve birden kendini yabancılaşmış, düşsel bir varlığa dönüşmüş gibi gördü.

Maria'nın bundan sonraki projesi, şehrin göbeğindeki büyük bir otele temizlikçi olarak girmek oldu. Amacı, belli etmeden ve kendini göstermek zorunda kalmadan müşteriler hakkında bilgi toplamaktı. Gerçekten de otel müşterileriyle karşı karşıya gelmiyor, odalarındaki eşyalarına bakarak öğrenebilecekleriyle yetiniyordu. Yine fotoğraf çekiyor, yine odalarda gördüklerini değerlendirerek insanlar hakkında öyküler düzüyordu. Bu bir anlamda bugünün arkeolojisi sayılabilirdi. Bilet koçanı, yırtık bir çorap, gömleğin yakasındaki kan lekesi gibi çok ufak parçalardan hareketle bir şeyin özünü yeniden kurmaya çalışıyordu. Bundan bir süre sonra adamın biri sokakta Maria'ya asıldı. Maria ondan hiç hoşlanmadı ve tersledi. Aynı akşam SoHo'daki bir galerinin açılışında tamamen rastlantısal olarak burun buruna geldiler. Konuştular ve Maria adamın ertesi sabah sevgilisiyle birlikte New Orleans'a gideceğini öğrendi. Kendisi de New Orleans'a gitmeye ve bütün gezi boyunca onu kamerasıyla izlemeye karar verdi. Adama karşı en ufak bir ilgi duymuyor, onunla bir aşk macerası yaşamayı aklının köşesinden geçirmiyordu. Kendini hiç göstermemeye, adamla hiç ilişki kurmamaya, adamın görünürdeki davranışlarını inceleyip bunlardan kendince bir sonuç çıkarmaya niyetliydi. Ertesi sabah La Guardia Havaalanı'ndan uçağa binip New Orleans'a gitti, bir otele yerleşti ve siyah bir peruk aldı. Tam üç gün düzinelerle oteli dolaşıp adamın nerede olduğu öğrenmeye çalıştı. Sonunda onu buldu ve o haftanın sonuna kadar adamı bir gölge gibi izleyerek yüzlerce fotoğrafını çekti, gittiği her yeri defterine not etti. Bu arada bir de günlük tutuyordu. Adamın New York'a dönüş günü gelince, Maria onun uçaktan inişini de fotoğraflamak üzere havaalanında beklemek için bir önceki uçakla yola çıktı. Bu, karmaşık ve tedirgin edici bir deneyim oldu. Maria bir hiç uğruna

yaşamını terk etmiş, gerçekte var olmayan şeylerin fotoğrafını çekmiş olduğu duygusuna kapıldı. Kamera, artık varlıkları saptayan bir araç olmaktan çıkmış, dünyayı ortadan kaldırmanın, görünmeyeni görmenin yolu olmuştu. Maria başlattığı süreci durdurmayı beceremeyince, New York'a döner dönmez yeni bir projeye atıldı. Bir akşamüstü elinde kamerasıyla Times Meydanı'nda gezinirken, üstsüzlerin çalıştığı bir barın kapıcısıyla konuşmaya başladı. Hava sıcaktı, Maria'nın sırtında şort ve tişört vardı. Hiç böyle giyinmezdi, ama o gün göze batmak istiyordu. Gövdesinin gerçekliğini duymak, insanların başlarını çevirtip kendisine baktırmak, başkalarının gözünde hâlâ var olduğunu kendisine kanıtlamak hevesindeydi. Maria uzun bacakları, güzel göğüsleriyle çekici bir kadındı. O gün atılan laflar, çalınan ıslıklar iyice moralini düzeltti. Barın kapıcısı ona güzel olduğunu, içerideki kızlardan eksik kalır yanı olmadığını söyledi. Böyle konuşurlarken, Maria birden bir iş önerisiyle karşı karşıya kaldı. Kapıcı, dansözlerden birinin hastalandığını ve eğer Maria onun işini yapmak isterse patronla konuşup aracılık yapabileceğini söyledi. Maria hiç düşünmeden kabul etti. "Çıplak Kadın" adlı yeni yapıtı işte böyle doğdu. Maria bir arkadaşından o gece gelip dans ederken resmini çekmesini rica etti – resimleri kimseye göstermek için değil, nasıl göründüğünü merak ettiği için istiyordu. Kendini bilinçli olarak bir nesneye, adı sanı olmayıp yalnızca istek uyandıran bir nesneye dönüştürüyordu. O nesnenin ne olduğunu kavrayabilmek önemliydi onun için. Bu işi yalnızca bir tek kez yaptı, akşamın sekizinden gecenin ikisine kadar yirmişer dakikalık gösterilerde yer aldı ve kendisini hiç sakınmaksızın hep sahnenin önünde oldu. Çıplak tenine vuran renkli ışıkların altında delicesine dans etti. Üzerinde yalnızca yapay elmas bir kolye ve yüksek topuklu iskarpinlerle gövdesini gürültülü bir rock-and-roll'a uydurarak çalkalıyor ve erkeklerin kendisini yiyecek gibi süzmelerini seyrediyordu. Erkeklere dönüp poposunu kıvırıyor, dilini dudaklarında gezdiriyor, adamlar avucuna dolarları sıkıştırırken onlara çapkın çapkın göz kırpıyordu. Maria, denediği her şeyde olduğu gibi bunda da başarılıydı. Kendini bir kez kaptırdı mı onu gemlemek zordu.

Bilebildiğim kadarıyla, Maria bir tek kez ipin ucunu kaçırdı. 1976'nın ilkbaharıydı ve Maria'nın hesap hatası korkunç sonuçlara yol açtı. En azından iki kişi canından oldu; gerçi bu ölümler yıllar sonra gerçekleşti, ama geçmiş ile bugün arasında kaçınılmaz bir bağ vardır. Sachs ile Lillian Stern'in tanışmasına Maria neden oldu ve eğer Maria'nın her bulduğu yerde belaya balıklama dalma huyu olmasaydı, Lillian Stern yaşamımıza hiç girmeyecekti. Maria'nın 1979'da Sachs'ın evine ilk gelişinden sonra, Sachs ile Lillian Stern'in tanışmalarına fırsat doğdu. Bu fırsatın gerçekleşmesinden önce birkaç dolambaçlı olay yaşandı, ama bunların nedeni de hep Maria idi. Biz onu tanımadan epey önce, Maria bir sabah kamerasına film almaya giderken yolda siyah bir adres defteri buldu ve aldı. Felaketler zincirinin başlangıcı da işte bu oldu. Maria defteri açtı ve o defterin içinden kötülük, şeytan, dehşet, kargaşa ve ölüm etrafa saçıldı.

Bu, Schaeffer Eaton Şirketi'nin ürünü olan standart telefon defterlerin biriydi. On beş santim boyunda, on santim eninde, yapay deri kaplı, spiralli, her harf için çıkma sayfası olan, iki yüzün üstünde ad, adres ve telefon numarasıyla dolu, yıpranmış bir defterdi. Bazı adres ve numaraların karalanıp üzerine yenilerinin yazılması, hemen her sayfada değişik kalemler kullanılması (mavi tükenmezler, siyah keçe uçlu kalemler, yeşil boya kalemleri), defterin çok uzun süredir kullanıldığını gösteriyordu. Maria'nın aklına ilk gelen, defteri sahibine vermek oldu; ama kişisel eşyalarda genellikle olduğu gibi, defterin sahibi kendi adını yazmayı ihmal etmişti. Maria akla gelebilecek her yere baktı –ön kapağın içi, birinci sayfa, arka sayfa–, ama hiçbir ad yoktu. Maria ne yapacağını kestiremeden defteri çantasına atıp eve götürdü.

Başkası olsa bu olayı unutur giderdi, oysa Maria beklenmedik fırsatları kaçıracak, şansa, rastlantılara sırt çevirecek biri değildi. O gece yatağa girdiğinde, yeni projesi kafasında çoktan biçimlenmişti. Bu eşsiz, o güne dek denediklerinden çok daha zor ve karmaşık bir şey olacaktı; Maria'yı da heyecanlandıran işin kapsamı ve karmaşıklığıydı. Defterin sahibinin erkek olduğuna hiç kuşkusu yoktu. El yazısı erkeksiydi ve kadın adından çok erkek adı kayıtlıydı.

Defter hoyrat kullanılmışçasına yıpranmıştı. Herkesin başına gelen anlık bir coşkuyla, Maria defterin sahibine âşık olacağını bir alınyazısı gibi yorumladı. Bu düşünce yalnızca bir iki saniye sürdü, ama o süre içinde Maria onu düşlerinin erkeği olarak gözünün önüne getirdi: yakışıklı, zeki, sıcakkanlı; şimdiye kadar âşık olduklarından çok daha üstün bir erkek. Sonra bu görüntü kayboldu, ama artık iş işten geçmişti. Defter Maria'nın gözünde sihirli bir nesneye, bilinmeyen tutkuların, dile getirilmeyen arzuların kaynağına dönüştü. Defteri bulması bir rastlantıydı, ama artık elinde olduğu için onu kendi yazgısını yönlendirecek bir araç olarak görüyordu.

O ilk akşam defterdeki adları taradı, ama tanıdık birine rastlayamadı. Bunun kusursuz bir başlangıç olduğunu düşündü. Hiçbir şey bilmeden, karanlıkta yolunu ararcasına işe başlayacak ve defterdeki herkesle teker teker konuşacaktı. Onların kim olduğunu öğrendikçe, defteri kaybedenin nasıl biri olduğu hakkında fikir edinecekti. Bu, o kişinin gıyabında yapılmış bir portre, bir boşluğun çevresine çizilmiş siluet olacak ve gerçekte olmayan parçalardan bütünleştirilen kişi, yavaş yavaş ortaya çıkacaktı. Maria bu yöntemle sonunda adamı bulacağına inanıyordu, bulamasa bile bunun için göstereceği çaba başlı başına bir ödül olacaktı. Maria, insanları yüreklendirip kendisine içlerini dökmelerini, tutkularını, ihtiraslarını, aşklarını anlatmalarını, en derindeki gizlerini ona açmalarını istiyordu. Bu konuşmalar üzerinde aylarca, belki de yıllarca çalışacağını kuruyordu. Binlerce fotoğraf çekecek, yüzlerce kişinin öyküsünü yazacak, koskoca bir evreni keşfedip araştıracaktı. Ya da o öyle sanıyordu. Oysa proje birinci günün sonunda rayından çıktı.

Bir tek kişi dışında, defterdeki herkes soyadına göre yazılmıştı. Yalnıza "L" harfinde Lilli diye biri kayıtlıydı. Maria bunun bir kadın adı olduğunu düşündü. Eğer öyleyse, herkesin soyadıyla yazılmasına karşın bu kadının yalnızca adının yazılı olması özel bir anlam taşıyordur, özel bir ilişkinin simgesidir diye yorumladı. Ya Lilli, defteri kaybeden adamın sevgilisi ise? Ya da kız kardeşi, hatta belki de annesi? Maria, başlangıçta tasarladığı gibi, telefonları alfabetik sıraya göre aramak yerine, "L" harfine atlayıp bu Lilli'yi aramaya

karar verdi. Sezgileri doğru çıkarsa, adamın kim olduğunu hemen öğreniverecekti.

Lilli'ye doğrudan ulaşamadı. Bu görüşmeye çok şey bağlıydı ve hazırlıksız girip şansını tehlikeye atmaktan korkuyordu. Bu kadınla konuşmadan önce, onun hakkında bir şeyler öğrenmek, nasıl biri olduğunu görmek, bir süre peşine takılıp alışkanlıklarını kavramak istiyordu. Ertesi sabah Lilli'nin evini bulmak için Doğu Sekseninci Sokak'a gitti. Ufak bir yapıya girdi, zillerdeki etiketleri, posta kutularını kontrol etti ve tam duvardaki adları okumaya başlayacağı sırada asansörden bir kadın inip iç kapıyı açtı. Maria başını çevirip ona baktı ve daha kadının yüzünü doğru dürüst seçemeden, kadın "Maria?" diye seslendi. Adı bir soru vurgulamasıyla söylendi. Maria bir anda Massachusetts'den eski arkadaşı Lillian Stern ile karşı karşıya olduğunu fark etti. Lillian, "Gözlerime inanamıyorum. Gerçekten sensin, değil mi?" dedi.

Birbirlerini görmeyeli beş yıldan çok olmuştu. Maria o garip Amerika turuna çıktıktan sonra ilişkileri kopmuştu. Ama o zamana kadar ta çocukluklarından gelen yakın bir arkadaşlıkları vardı. Lisedeyken içtikleri su ayrı gitmezdi. Taşra kendi yaşantısından kaçmayı planlayan, kural tanımaz iki genç kız olarak yetişmişlerdi. Maria, Lillian'dan daha ciddi, daha entelektüel, daha zor dostluk kuran biriydi. Lillian ise dört yana nam salmıştı, önüne gelenle yatar, uyuşturucu kullanır, okulu asardı. Bütün bunlara karşın sağlam bir dostlukları vardı ve çok farklı yapıda da olsalar, onları bir araya getiren özellikler, birbirlerinden uzaklaştıran şeylerden çok daha fazlaydı. Maria bir gün, Lillian'ı kendisine örnek aldığını, eğer onu tanımamış olsa kendi kişiliğini bulamayacağını söyledi. Ancak, bu etkileşim karşılıklıydı. Liseyi bitirdikten sonra New York'a taşınma fikrini Lillian'ın kafasına sokan Maria'ydı. Birkaç ay Aşağı Doğu Yakası'ndaki hamamböcekleri kaynayan, berbat bir evde birlikte oturmuşlardı. Maria sanat derslerine giderken Lillian da tiyatro dersi alıyor ve bir yerde garsonluk yapıyordu. Bu arada Tom adında bir rock-and-roll davulcusuyla birlikteydi ve Maria, New York'tan ayrılıp arabayla tura çıktıktan sonra oğlan eve iyice yerleşti. Maria iki yıl süren gezisi boyunca Lillian'a sık sık kart attı, ama kendisinin belirli

bir adresi olmadığından Lillian bunlara yanıt veremedi. Maria, New York'a dönünce arkadaşını bulmak için seferber oldu, ama eski eve bir başkası taşınmıştı, Lillian'ın adı telefon rehberinde de yoktu. Holyoke'a telefon edip Lillian'ın ailesini aramaya çalıştı, ama onlar da bir başka kasabaya taşınmışlardı. Böylece Maria'nın çabaları sonuçsuz kaldı. O gün apartmanın holünde Lillian'la karşılaşıncaya dek, onu bir daha görmekten umudunu kesmiş durumdaydı.

Bu her ikisi için de olağanüstü bir buluşma oldu. Maria'nın anlattığına göre, ikisi de çığlığı basmışlar, sımsıkı sarılıp kucaklaşmışlar, sonra da bir güzel ağlamışlar. Kendilerini biraz toparlayınca, asansöre binip yukarı çıkmışlar ve bütün gün Lillian'ın evinde oturmuşlar. Maria, birbirimize anlatacak o kadar çok şey vardı ki, durup dinlemeden konuşuyorduk, dedi. Birlikte öğle yemeği, sonra akşam yemeği yemişler, Maria eve dönüp yatağa girdiğinde gecenin üçüymüş.

O yıllarda Lillian'ın başına, Maria'nın hiç olasılık vermeyeceği tuhaf şeyler gelmiş. Bu olaylarla ilgili bilgim kulaktan dolma, ama geçen yaz Sachs ile konuştuktan sonra, Maria'nın anlattıklarının doğru olduğunu anladım. Maria bazı ayrıntılarda yanılmış olabilir (kuşkusuz Sachs da yanılmış olabilir), ama bu ayrıntıların önemi yok. Lillian'ın sözüne pek güvenilmese de, bana anlatıldığı kadar abartmaya meraklıysa da, işin özü konusunda kuşkuya yer yok. 1976'da Maria ile karşılaştıklarında, Lillian üç yıldır fahişelikle geçiniyordu. Müşterilerini Doğu Seksen Yedinci Sokak'taki dairesine götürüyor ve tamamen kendi hesabına çalışıyordu. Buraya kadar hepsi gerçek. İşin bilinmeyen yönü, bunun nasıl başlamış olduğu. Sevgilisi Tom'un bu işte parmağı var gibi görünüyor, ancak ne dereceye kadar sorumlu olduğu bilinmiyor. Bize aktarılan öykünün her iki biçiminde de, Lillian onun ciddi bir uyuşturucu bağımlısı olduğunu, eroin yüzünden çalıştığı orkestradan atıldığını söyledi. Maria'ya anlattığına göre de, Lillian ona delicesine âşıktı ve Tom'a para yetiştirmek için fahişelik yapmaya kendisi karar verdi. Bu çabucak yapılıveren ve acı vermeyen bir işti; Lillian, Tom'a uyuşturucu sağladığı sürece onun kendisini terk etmeyeceğini biliyordu. Ve yaşamının o döneminde, Tom'u elinde tutabilmek için, kendini mahvetme pahasına da olsa her şeyi göze alacağını söylüyordu. Ama on bir yıl sonra, Sachs'a

bambaşka bir öykü anlattı. Bu işe kendisini Tom'un zorladığını, dediğini yapmazsa onu ölümle tehdit ettiğini, bunun üzerine başka çıkar yol kalmadığını söyledi. Öykünün bu ikinci anlatımında, uyuşturucu parası bulabilmek için sevgilisine pezevenklik eden, erkekleri getiren Tom'du. Sonuçta, öykülerden hangisinin doğru olduğu pek de önemli değil. Her ikisi de acı ve her ikisi de aynı kapıya çıkıyor. Altı yedi ay sonra Tom ortadan kayboldu. Maria'ya anlattığına göre, başka bir kadınla kaçmış, Sachs'a ise aşırı dozdan öldüğünü söylemiş. Nedeni her ne ise, sonuçta Lillian yeniden yapayalnız kaldı. Geçinmek için fahişeliği sürdürdü. Maria' yı şaşırtan, Lillian'ın bunları çok sıradan, çok olağan şeylermiş gibi –hiç utanıp sıkılmadan– anlatmasıydı. Lillian bunun da herhangi bir işten farksız olduğunu, hatta içki servisi yapmaktan veya garsonluktan daha iyi olduğunu söylüyordu. Nereye giderse çevresindeki erkeklerin ağzının suyu akıyordu ve bunu önlemenin yolu yoktu. Onları terslemektense paralarını almak çok daha iyiydi – üstelik düzüştükten sonra üç eksik beş fazla fark etmezdi. Doğrusu istenirse, Lillian bu konudaki başarısıyla övünüyordu. Haftada yalnız üç gün müşterilerini kabul ediyordu, bankada parası vardı, iyi bir semtte, güzel bir evde oturuyordu. İki yıl önce, yeniden tiyatro okuluna kaydolmuştu. Epey ilerlediğine inanıyordu, hatta son birkaç hafta içinde ufak tiyatrolarda ufak roller bulmaya başlamıştı. Çok geçmeden iyi bir fırsat yakalayacağını umuyordu. On on beş bin dolar daha biriktirince, fahişeliği bırakacak, yalnızca tiyatroyu sürdürecekti. Daha yirmi dördündeydi, önünde koca bir yaşam vardı.

Maria'nın kamerası yanındaydı, konuştukları sürece Lillian'ın pek çok fotoğrafını çekti. Üç yıl sonra bu öyküyü bana anlatırken fotoğrafları da önüme serdi. Lillian'ı çeşitli uzaklıklardan ve açılardan –kimi habersiz, kimi poz verilmiş olarak– gösteren, siyah beyaz otuz kırk kadar resim vardı. Lillian'ı ilk ve son kez, işte bu fotoğraflarda gördüm. O günden bu yana on yıldan uzun zaman geçti, ama o resimleri hiç unutmuyorum. Üzerimde çok güçlü, çok uzun süreli bir etki bıraktılar.

Maria, "Güzel kız, değil mi?" dedi.

“Evet, son derece güzel.”

“Karşılaştığımızda bakkala gidiyordu. Sırtındakilere bir bak. Bir tişört, blucin, eski püskü spor ayakkabılar. Bir koşu köşedeki dükkana gidip gelmek için giyinmişti. Ne makyaj var, ne takı, ne süs. Yine de güzel. İnsanın soluğunu kesecek kadar güzel.”

Bunun nedenini açıklamaya çalışarak, “Esmer olduğu için,” dedim. “Esmer kadınların fazla makyaja gereksinimi yoktur. Bak gözleri ne kadar iri. Uzun kirpikleri, gözleri büsbütün ortaya çıkarıyor. Kemik yapısı da çok düzgün, bunu da göz ardı etmeyelim. Kemik yapısı, güzelliği çok etkiler.”

“Yalnız o kadar da değil, Peter. Lillian’ın içsel bir özelliği yüzüne vuruyor. Bunu nasıl tanımlayacağımı bilemiyorum. Mutluluk, zarafet, hayvansı güdüler. Bu özellik ona başka bir canlılık veriyor. Bir gören bir daha gözünü alamıyor.”

“Kameranın karşısında çok rahat görünüyor.”

“Lillian her zaman rahattır. Kendisiyle barışıktır.”

Fotoğraflara bakarken, Lillian’ı açık bir dolabın önünde, soyunmanın çeşitli aşamalarında gösteren bir dizi resme rastladım. Resimlerin birinde blucinini çıkartıyordu; bir başkasında tişörtünü; bir sonrakinde minicik beyaz külot ve kolsuz, beyaz fanilayla kalmıştı; sonrakinde atlet de çıkmıştı. Bunu birkaç çıplak poz izledi. Birincisinde Lillian kameraya bakıyordu, başını geri atmış gülüyordu, ufak memeleri neredeyse yassılıp göğsüne yayılmıştı, dik meme başları ufka doğru sivriliyordu; kalçasını öne doğru itmiş, iki eliyle apışarasının yanındaki etlere bastırmıştı, koyu renk tüyler parmaklarının beyazıyla çerçevelenmişti. İkinci resimde kameraya poposunu dönmüş, kalçasını bir yana kırmış, omzunun üzerinden objektife bakarak gülüyor, klasik pinup pozu veriyordu. Çok keyifli olduğu, kendini gösterme fırsatını bulduğuna sevindiği belliydi.

“Oldukça açık saçık resimler,” dedim. “Çıplak kız resimleri çektiğini bilmiyordum.”

“Yemeğe çıkmaya hazırlanıyorduk, Lillian üstünü değiştirmek istedi. Konuşmayı kesmeyelim diye ben de yatak odasına gittim. Kameram da yanımdaydı, o soyunmaya başlayınca resimlerini çektim. Kendiliğinden oluverdi. Lillian soyunmaya başlayıncaya kadar öyle bir düşüncem yoktu.”

“Peki, kızmadı mı?”

“Hiç de kızgın görünmüyor, öyle değil mi?”

“Bu seni tahrik etti mi?”

“Etti tabii. Ben de tahtadan oyulma değilim, biliyorsun.”

“Peki sonra ne oldu? Yatmadınız ya?”

“Hayır. Ahlak anlayışıma sığmaz bu.”

“Senden bir itiraf beklemiyorum. Arkadaşın karşı konulamayacak kadar çekici geldi bana. Bence erkeklere olduğu kadar kadınlara da çekici geliyordur.”

“Tahrik olduğumu itiraf ederim. Belki o anda Lillian harekete geçseydi, bir şeyler olabilirdi. Hiçbir zaman kadınlarla yatmadım, ama o gün onunla yatabilirdim. En azından bu aklımdan geçti; o duyguyu ilk ve son kez o gün yaşadım. Ama Lillian kameranın karşısında dalga geçiyordu ve iş striptizden öteye geçmedi. İşin eğlencesindeydik, ikimiz de gülüyorduk.”

“Ona adres defterini gösterdin mi?”

“Evet, sonunda gösterdim. Galiba lokantadan döndüğümüz sıradaydı. Lillian defteri uzun uzun karıştırdı, ama kimin olduğunu çıkaramadı. Bir müşterisinin olduğu kuşkusuzdu. Çünkü çalışırken Lilli adını kullanıyordu, ama bunun ötesinde bir şey bilmiyordu.”

“Yine de olasılıklar azalmış sayılır.”

“Evet, ama defterin sahibi Lillian’ın tanışmadığı biri de olabilirdi. Diyelim ki, potansiyel bir müşteri. Belki Lillian’dan hoşnut kalan müşterilerden biri onun adını bir başkasına vermişti. Bir dost, bir iş arkadaşı, kim bilir. Lillian’ın adı kulaktan kulağa yayılıyor, yeni müşteriler o yolla geliyordu. Adam onun adını defterine yazmıştı, ama bu onu aramış olduğunu göstermez. Belki de adama Lillian’ın numarasını veren kişi de henüz onu aramamıştı. Fahişeler böyle nam salar – gizemli bir bilgi ağı içinde, adları eşmerkezli daireler içinde dönüp durur. Bazı erkekler, defterlerinde bir iki ad bulundururlar. Gerektiğinde kullanmak üzere. Karıları kendilerini terk ettiği zaman ya da canları sıkıldığı ya da bunalıma girdikleri zaman.”

“Ya da yolları buraya düştüğü zaman.”

“Tastamam öyle.”

“Yine de bir ipucu yakalamışsın. Lillian ortaya çıkıncaya kadar, defterin sahibi herhangi biri olabilirdi. Oysa şimdi en azından bir şans ışığı görünmüş oluyor.”

“Belki. Ama işler sandığın gibi gitmedi. Lillian’la konuşmaya başlayınca, bütün proje değişti.”

“Yani sana müşterilerinin listesini vermek istemedi mi?”

“Hayır, öyle bir şey olmadı. İsteseydim verirdi.”

“Peki öyleyse, ne oldu?”

“Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama konuştukça planımız kesinleşti. Planı ikimiz de önermedik. Sanki zaten var olan bir şey gibi, havada dolaşıyordu. Birbirimizle karşılaşmamızın bunda büyük etkisi olduğunu sanıyorum. Buluşmamız öylesine güzel ve beklenmedik bir şeydi ki, kendimizi kaybetmiştik. Ne kadar yakın olduğumuzu anlaman gerek. Kardeş gibiydik, ömür boyu sürecek bir dostluğumuz vardı. Birbirimizi gerçekten severdik ve kendimi ne kadar tanıyorsam Lillian’ı da o kadar tanıdığımı sanırdım. Ama sonra ne oldu? Beş yıl sonra, en iyi arkadaşımın orospu olduğunu gördüm. Bu, beni altüst

etti. Perişan oldum, sanki ihanete uğramışım gibi geliyordu. Ama aynı zamanda –işte işler burada karışıyor– ona gıpta ettiğimi de anladım. Lillian değişmemişti. Hep o bildiğim harika kızdı. Çılgın, haşarı, yanındakine coşku ve heyecan veren insandı. Kendini kötü yola düşmüş bir kadın olarak, bir sürtük olarak görmüyordu, vicdanı rahattı. Beni en çok etkileyen de bu oldu: Lillian'ın mutlak özgürlüğü, kendi kurallarına göre yaşayıp kimin ne dediğine hiç aldırmaması. O zamana kadar ben de epey aşırılıklar yapmıştım. New Orleans projesi, 'Çıplak Kadın' projesi ve her seferinde kendimi biraz daha zorluyor, işi nereye kadar vardırabileceğimi sınıyordum. Oysa Lillian'ın yanında, kendimi evde kalmış bir kitaplık memuresi, hiçbir şey yapmamış içler acısı bir bakire gibi görüyordum. Kendi kendime, o yapabiliyorsa, ben neden yapamayayım, dedim."

"Şaka ediyorsun."

"Dur da bitireyim. O kadar basit değildi. Lillian'a adres defterini gösterip oradakilerle tek tek konuşacağımı anlatınca, bunun müthiş bir şey olduğunu, ömründe duyduğu en çarpıcı olay olduğunu söyledi. Bana yardım etmek istedi. O da benim gibi, defterdeki insanları arayıp konuşmak istiyordu. Artist olduğunu da unutma, benim rolüme girme düşüncesi onu heyecanlandırıyordu. İyice coşmuştu."

"Böylece rolleri değiştirdiniz. Bunu mu söylemeye çalışıyorsun? Lillian seni birbirinizin yerine geçmeye ikna etti."

"Kimse kimseyi ikna etmedi. Birlikte karar verdik."

"Yine de..."

"Yinesi falan yok. Baştan sona eşit birer ortaktık. Ve Lillian'ın yaşamı, bu yüzden değişti. Defterdekilerin birine âşık olup onunla evlendi."

"İş gittikçe tuhaflaşıyor."

"Tuhaflığına tuhaftı. Lillian adres defteriyle, benim kameralarımdan birini alıp işe koyuldu ve görüştüğü beşinci ya da altıncı kişi kocası

oldu. O defterde bir öykünün gizli olduğunu biliyordum – ama bu benim değil, Lillian'ın öyküsü oldu."

"Peki sen bu adamla karşılaştın mı? Lillian uydurmuyordu, değil mi?"

"Nikâh şahitleriydim. Bildiğim kadarıyla, Lillian geçimini nasıl sağladığını kocasına hiç söylemedi, zaten bilmesine ne gerek vardı? Şimdi California'da, Berkeley'de yaşıyorlar. Adam lise öğretmeni, çok iyi bir çocuk."

"Ya senin işin nasıl gitti?"

"Pek iyi değil. Hiç iyi gitmedi. Lillian benim yedek kameramı alıp gittiği gün, öğleden sonrası için bir müşterisine randevu vermişti. Adam sabahleyin telefon ettiği zaman, Lillian annesinin hastalandığını ve onun yanına gideceğini söyledi. Bir arkadaşından rica ettiğini, kendi yerine onun olacağını ve eğer müşterisi bu seferlik bir başkasıyla birlikte olmaya karşı çıkmazsa, bundan da hiç pişman olmayacağını anlattı. Sözlerini kelimesi kelimesine anımsamıyorum, ama üç aşağı beş yukarı buna benzer bir şeyler söyledi. Beni ballandıra ballandıra anlatınca adam da razı oldu. O gün öğleden sonra Lillian'ın evinde tek başıma oturup kapının çalınmasını beklemeye, ömrümde görmediğim bir adamı düzmeye hazırlandım. Adı Jerome'du, kırk yaşlarında, bodur, tıknaz, parmakları kıllı, dişleri sapsarı biriydi. Bir tür satıcıydı. Galiba içki toptancılığı yapıyordu, ama kalem veya bilgisayar satıcılığı da olabilir. Nasılsa fark etmiyor. Saat tam üçte kapıyı çaldı ve adam içeri girdiği anda bu işi götüremeyeceğimi anladım. Belki biraz yüzüne bakılır gibi olsaydı, gözümü karartabilirdim, ama Jerome gibi biriyle olur iş değildi. Acelesi vardı, boyuna saate bakıyor, bir an önce başlayıp bitirip gitmek istiyordu. Ben ne yapacağımı bilemeden oyalanıyor; yatak odasına girip soyunurken bile başka şeyler düşünmeye çalışıyordum. Üstsüzler barında çıplak dans etmek başka bir şeydi, ama bu şişko, kıllı satıcının yanında durmak öylesine teklifsiz bir durumdu ki, adamın gözlerine bakamıyordum. Kameramı banyoya saklamıştım. Bu fiyaskoyu resimleyeceksem hemen harekete geçmeliydim. Adama banyoya gitmem gerektiğini söyleyip içeri girdim, kapıyı aralık bıraktım. Muslukların ikisini de sonuna kadar

açtım, kameramı aldım ve kapının aralığından yatak odasını görüntülemeye başladım. Çok güzel bir açıda duruyordum. Yatağa serilmiş olan Jerome'u iyice görebiliyordum. Gözlerini tavana dikmiş, kamışını eline almış sertleştirmeye çalışıyordu. İğrenç bir görüntüydü, ama komikti de ve bu resimleri çektiğime seviniyordum. On on iki kare çekerim diye hesaplıyordum, ama altı yedi resimden sonra Jerome birden yataktan fırladı, banyoya yürüdü ve kapıyı kapatmama fırsat kalmadan içeri daldı. Beni elimde kamerayla görünce, deliye döndü. Gerçekten çıldırdı. Ona şantaj yapıp evliliğini yıkmak için resim çektiğimi söyleyerek bağırıp çağırmaya başladı ve ben daha kendimi toparlayamadan makineyi elimden kaptı, küvete vurmaya koyuldu. Kaçmaya çalıştım, ama kolumdan yakaladı ve yumruklarıyla girişti. Tam bir karabasandı. Pembe fayanslı bir banyoda gırtlak gırtlağa gelen, çırılçıplak iki yabancı. Adam bir taraftan vuruyor, bir taraftan avazı yettiği kadar sövüp sayıyordu. Sonra öyle sert bir yumruk attı ki, yere yıkıldım. Çenem kırılmıştı. O kadarla kalsa neyse. Bileğim de kırıktı, birkaç kaburgam çatlamıştı ve her yanım çürük içindeydi. On gün hastanede yattım, sonra da altı hafta çenem telle bağlı dolaştım. O bodur Jerome pestilimi çıkardı. Canımı burnumdan getirdi."

1979'da Sachs'ın evinde Maria ile tanıştığımda üç yıldır kimseyle yatmamıştı. O dayağın şokunu atlatması çok uzun sürmüştü ve cinsellikten uzak durmak, bu şokun tek tedavisi olduğu için, bir seçim değil zorunluluk sayılmıştı. Uğradığı fiziksel saldırının yanı sıra, Jerome olayı Maria için büyük bir ruhsal çöküntü de yarattı. Maria yaşamında ilk kez kötü bir olaydan ders almayı bildi. Kendi sınırlarının ötesine taşmıştı ve bu deneyin amansızlığı, onun kendine bakış açısını değiştirdi. O güne kadar her şeyi yapabileceğine inanırdı: Her türlü serüvene atılabilir, her türlü aşırılığa kaçabilir, her şeyi göze alabilir sanıyordu. Kendini herkesten güçlü görür, başkalarını etkileyen yıkımlara, yenilgilere karşı bağışık olduğunu düşünürdü. Lillian ile rolleri değiştirdiklerinde, kendini nasıl aldatmış olduğunu kavradı. Güçsüz olduğunu, tıpkı herkes gibi ölümlü ve çözümsüz, kendi korkuları ve iç çelişkileri içinde hapsolmuş biri olduğunu anladı.

O olayın açtığı yaraları (ne ölçüde onarılabilirse) onarmak, üç yıl aldı. O akşam Sachs'ın evinde karşılaştığımızda, Maria artık kabuğundan çıkmaya hazır gibiydi. Eğer bedenini bana sunmuşsa, bunun tek nedeni bunu yapmaya hazır olduğu anda orada olmamdı. Maria bu yorumuma hep karşı çıktı, gönlünü çelecek tek erkeğin ben olduğumu iddia etti, ama ben kendime doğaüstü bir çekicilik atfedecek kadar deli değilim. Ben yalnızca olurluluğu olan erkeklerden biriydim, benim de kendime göre yıkıntılarım vardı ve eğer bu özellikler Maria'nın o anda aradığı özellikler idiyse ne âlâ. Arkadaşlığımızın kurallarını koyan oydu, ben de onun kaprislerine ve anlık isteklerine elimden geldiğince uymaya çalıştım. Maria'nın isteği üzerine, hiçbir zaman peş peşe iki gece yatmayacağımızı kabullendim. Ona başka kadınlardan hiç söz etmeme koşulunu kabullendim. Beni arkadaşlarına tanıştırmasını istemeyeceğime söz verdim. İlişkimiz bir gizmiş, bütün dünyadan saklanması gereken gizli kapaklı bir olaymış gibi davranmayı kabullendim. Bu sınırlamalar beni tedirgin etmiyordu. Maria'nın istediği gibi giyiniyor, (metro jeton gişeleri, at yarışı oynayan kahveler, lokanta tuvaletleri gibi) en olmadık yerlerde buluşma isteklerine uyuyor, onun yediği renk esasına göre düzenlenen yiyecekleri yiyordum. Maria için her şey bir oyun, yeniliklere açık bir çağrıydı ve hiçbir fikir onun gözünde hiç değilse bir kez denenmeyecek kadar aşırı değildi. Çıplak ya da giyinik, aydınlıkta ya da karanlıkta, evde veya dışarıda, yatağın üstünde ya da altında sevişiyorduk. Togalar, mağara insanlarınınkine benzer giysiler, kiralanmış smokinler giyiyorduk. Kimi zaman iki yabancı, kimi zaman evliymişiz gibi davranıyorduk. Doktor-hemşire, garson kız-müşteri, öğretmen-öğrenci oyunları oynuyorduk. Bunlar çocukçaydı, oysa Maria ciddiye alıyor, sapkınlık olarak değil, insanın değişken yapısını araştıran birer deney olarak görüyordu. O böylesine içten ve ciddi olmasa, ilişkimizi o biçimde sürdüremezdim. Başka kadınlarla da beraber oluyordum, ama benim için anlam taşıyan, bugün bile yaşamımın bir parçası olmaya devam eden tek kadın Maria idi.

O yılın (1979) eylülünde Dutchess County'deki eve bir alıcı çıktı ve Delia ile David New York'a dönerek Brooklyn'in Cobble Hill kesiminde, kahverengi taştan yapılmış bir apartmana yerleştiler. Bu,

benim için hem iyi oldu, hem de kötü. Oğlumu daha sık görebiliyordum, ancak yakında boşanacağım karımla da daha sık karşılaşmam gerekiyordu. Boşanma davamız yürüyordu, ne var ki Delia mızıkçılığa başladı ve ilamı almamızdan birkaç ay önce beni yeniden kendine bağlamak için gönülsüz de olsa bir çabaya girişti. Arada David olmasaydı, bu tutumuna kolayca karşı koyabilirdim. Ama oğlan benim eksikliğimi fazlasıyla duyuyordu ve onun yaşadığı karabasanlardan, astım nöbetlerinden, gözyaşlarından kendimi sorumlu tutuyordum. Suçluluk duygusu güçlü bir etkendir, Delia da içgüdüleriyle bu duygumu harekete geçirecek doğru düğmelere basıp duruyordu. Örneğin bir keresinde, tanıdığı bir adamı akşam yemeğine çağırdığını, David'in de adamın kucağına çıkarak yeni babası olup olmayacağını sorduğunu anlattı. Delia bunu kafama kakarcasına anlatmadı, yalnızca tedirginliğini benimle paylaşmak istercesine söyledi; ama bu tür şeyleri ne zaman duysam, pişmanlık batağına biraz daha gömülüyordum. Yeniden Delia ile birlikte yaşamak istemiyordum, ama evlenmeyecek olduktan sonra bunu yapmaktan bir şey çıkmayacağını da düşünüyordum. David'in mutluluğuna kendiminkinden çok daha fazla önem veriyordum, oysa bir yıldır Maria Turner gibi bir kafasızla ve başka kadınlarla düşüp kalkmış, gelecekle ilgili her türlü düşünceyi kafamdan uzak tutmuştum. Bu yaşam biçiminin doğru olduğunu iddia etmek olanaksızdı. Önemli olan tek şey mutluluk değildir, diyordum. İnsan baba olunca, omuz silkip geçilmeyecek görevleri, yerine getirilmesi gereken sorumlulukları vardır ve bunlar ne pahasına olursa olsun yapılmalıdır, diye düşünüyordum.

Beni korkunç sonuçlar doğurabilecek bir karar vermekten kurtaran Fanny oldu. Daha sonra olanların ışığında bugün bunu söyleyebiliyorum, ama o zaman hiçbir şeyin farkında değildim. Varick Sokağı'ndaki dairenin kontratı bitince, Brooklyn'de Delia'nın evinin birkaç sokak ötesinde bir yer tuttum. Bu kadar yakınına taşınmaya niyetim yoktu, ancak Manhattan'daki kiralar kaldıramayacağım kadar yüksekti ve bir kez nehrin karşı yakasında ev aramaya başlayınca, gezdiğim bütün apartmanlar onunkine yakın oldu. Sonunda Carroll Gardens'da, bakımsız, ama bütçeme elverişli bir yer buldum, üstelik yatak odası iki yatak alacak kadar genişti – bir karyola bana, bir de

David'e. David haftanın iki üç gecesini bende geçirmeye başladı. Bu iyi oluyordu, ama Delia ile tehlikeli bir ilişkiyi de beraberinde getiriyordu. Yeniden Delia'nın yörüngesine girmiştim ve kararlılığımın sarsılmaya başladığını seziyordum. Kötü bir rastlantı sonucu, tam benim taşındığım sıralarda, Maria birkaç aylığına şehir dışına gitmişti, Sachs da *Yeni Anıt*'ın film senaryosunu yazmak üzere California'daydı. Bir prodüktör, romanın film haklarını almış ve Hollywood'daki profesyonel bir senaristle birlikte çalışması için Sachs ile anlaşmıştı. O öyküye sonra yeniden geleceğim, şimdi önemli olan o sırada New York'ta her zamanki çevremden uzakta, tek başına kalmış olmamdı. Kendi geleceğim tehlikeye giriyordu ve konuşacak, sesli düşünerek tartışacak birini arıyordum.

Bir gece Fanny yeni evime telefon edip beni yemeğe çağırdı. Onun her zamanki partilerinden biri olduğunu, altı yedi kişi bulunacağını sandım, oysa ertesi akşam gittiğim zaman yalnız beni çağırdığını anladım. Bu benim için sürpriz oldu. Tanıştığımız onca yıl içinde, Fanny ile hiç yalnız kalmamıştık. Ben hep yanımızda olurdu ve onun odadan çıktığı ya da telefonla arandığı kısa süreler dışında, Fanny ile kimsenin kulak misafiri olmayacağı iki çift laf bile etmemiştik. Bu düzene öylesine alışmıştım ki, başka türlüsünü düşünmüyordum bile. Fanny benim için hep uzak ve idealize edilmiş biriydi, bu yüzden de ilişkilerimizin dolaylı olması, hep başkaları aracılığıyla yürümesi yerinde görünüyordu. Aramızda gelişmiş olan içten dostluğa karşın, onunla baş başa kalmaktan biraz tedirgindim. Bu tedirginlik beni havayı yumuşatmaya zorlar, âdetim olmadığı halde onu güldürmeye çalışır, beceriksiz şakalar yapmaya, saçma fıkralar anlatmaya, huzursuzluğumu gizlemeye çalışırdım. Başkalarının yanında böyle davranmadığım için, bu tutumumdan sıkılıyordum. Şakacı, havai biri değilim ve böyle davranmakla kendimi yanlış tanıttığımı biliyordum, ama kendimi yıllardır neden gizlemiş olduğumu ancak o gece anladım. Kimi düşünceler düşünülmeyecek kadar tehlikeli olabilirler ve onları aklınızın ucundan bile geçirmemek gerekir.

O akşam giydiği beyaz ipek bluzu ve boynundaki inci kolyeyi anımsıyorum. Sanırım bu çağrının beni nasıl şaşırttığını fark etti, ama belli etmedi, baş başa yemek yemek yakın dostlar için çok

normalmiş gibi davrandı. Belki öyleydi, ama benim açımdan, aramızdaki geçmiş açısından normal değildi. Benimle özel bir şey mi konuşacağını sordum. Özel bir şey olmadığını, yalnızca beni göreceği geldiği için çağırdığını söyledi. Ben gittiğinden beri çok çalışıyormuş, sabah uyandığında beni özlediği aklına gelmiş. Hepsi bu. Beni özlemiş, nasıl olduğumu merak etmiş.

Oturma odasında içkilerimizi içmeye başladık, ilk birkaç dakika daha çok Ben'den söz ettik. Bana bir hafta önce yazdığı mektubu anlattım, Fanny de o gün akşamüstü telefonda konuştuklarını anlattı. Filmin çekileceğinden pek umudu yoktu, ama senaryo için Ben'e iyi para veriyorlardı, bu da bütçelerini doğrultmaya yarıyordu. Vermont'daki evin çatısı aktarılacaktı, belki çatı tepelerine inmeden bu parayla onu yaptırabilirlerdi. Sonra Vermont'dan söz ettik ya da Fanny'nin müzedeki işinden, tam anımsayamıyorum. Yemeğe oturduğumuzda ise, söz dönüp dolaşıp benim kitabıma gelmişti. Yazmayı sürdürdüğümü, ama haftada birkaç günümü tamamen David'le geçirdiğim için eskisi kadar hızlı ilerleyemediğimi söyledim. David'le iki yaşlı bekâr gibi yaşıyoruz, terlikle dolaşıyoruz, akşamları pipo içiyoruz, şöminedeki alevleri seyrederken konyağımızı yudumlayıp felsefeden dem vuruyoruz, diye anlattım.

Fanny, "Tıpkı Holmes ile Watson gibi," dedi.

"Neredeyse. Şimdilik donuna etme konusu başlıca sorunumuz, ama arkadaşım kıçındaki bezlerden kurtulur kurtulmaz başka konulara geçeceğimizden kuşkum yok."

"Daha beter de olabilirdi."

"Tabii. Hiç yakındığımı duydun mu?"

"Onu hanım arkadaşlarınla tanıştırdın mı?"

"Örneğin, Maria ile mi?"

"Evet, örneğin onunla."

“Bunu düşündüm, ama bir türlü denk getiremedim. Belki de istemediğim için o fırsatı bulamıyorum. Oğlanın aklı karışır diye korkuyorum.”

“Peki ya Delia? Onun başka erkeklerle ilişkisi var mı?”

“Herhalde, ama özel yaşamını pek açığa vurmaz o.”

“Yine eskisi gibi mi?”

“Pek değil, görünüşe bakılırsa yakınına taşınmış olmamdan oldukça mutlu.”

“Aman yarabbi! Yoksa ona umut mu veriyorsun?”

“Emin değilim. Ama başkasıyla evlenmeyi de düşünmüyorum.”

“David yeterli bir gerekçe değil Peter. Eğer yeniden Delia’ya dönersen, kendinden nefret etmeye başlayacaksın. Mutsuz bir ihtiyar olup çıkacaksın.”

“Belki şimdiden öyleyim.”

“Saçmalama.”

“Öyle olmamaya çalışıyorum, ama yarattığım düzensizliği gördükçe çok aptallık ettiğimi düşünüyorum.”

“Hayır, yalnızca sorumluluk duyuyorsun, hepsi bu. Bu duygu sana yönünü şaşırtıyor.”

“O evden her çıkışımda, kalmam gerekirdi, diye düşünüyorum. Ama ne zaman orada kalsam, keşke gitseydim diyorum.”

“Buna bocalama derler.”

“Başka duygular da var. Ama sen öyle demek istiyorsan de.”

“Ya da bir seferinde büyükannemin anneme dediği gibi: ‘Baban, başka türlü biri olsaydı, kusursuz olurdu.’”

“Ha.”

“Ha ya. Tek bir cümleye indirgenmiş, koskoca bir acının destanı.”

“Evlilik bir bataklıktır, ömür boyu süren bir kendini aldatmacadır.”

“Henüz doğru insana rastlamadın da ondan öyle diyorsun Peter. Kendine biraz daha zaman tanı.”

“Gerçek aşkı bilmediğimi söylüyorsun. Gerçek aşkı tanısam, duygularım değişecek. Bunu düşünmen güzel, ama ya hiç olmazsa? Alnıma yazılı değilse ne olacak?”

“Mutlak yazılıdır, ben garanti ederim.”

“Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?”

Fanny bir an durdu, çatalını bıçağını bıraktı, uzandı, elimi tuttu. “Beni seviyorsun, değil mi?”

“Tabii ki seni seviyorum,” dedim.

“Beni hep sevdin, değil mi? Beni ilk gördüğün andan başlayarak hep sevdin. Doğru, değil mi? Yıllardır beni sevdin, hâlâ da seviyorsun.”

Elimi çektim, utancımdan başımı kaldıramıyor, masaya bakıyordum. “Nedir bu şimdi?” dedim. “Beni itirafa mı zorluyorsun?”

“Hayır, yalnızca yanlış kadınla evlendiğini kanıtlamaya çalışıyorum.”

“Sen de bir başkasıyla evlisin, bunu unuttun mu? Başkasıyla evli olman seni aday listesinin dışında tuttu.”

“Benimle evlenmen gerekirdi demiyorum. Ama evlendiğin kişiyle evlenmemen gerekirdi.”

“Kıvırtıyorsun Fanny.”

“Son derece açık konuşuyorum. Sen dediklerimi anlamak istemiyorsun.”

“Hayır, yanıldığın yerler var. Delia ile evlenmenin yanlış olduğunu kabul ediyorum. Ama seni sevmem demek, başkasını da sevebilirim demek değil. Ya sen sevebileceğim tek kadınsan ne olacak? Tabii, bu yalnızca bir varsayım, ama çok önemli bir nokta. Eğer bu doğruysa, senin söylediklerinin hiç anlamı kalmaz.”

“Bu işler her zaman düşünüldüğü gibi gitmiyor Peter.”

“Ama Ben ile senin için tıkırında gidiyor. Neden kendine ayrıcalık tanıyorsun?”

“Ayrıcalık tanımıyorum.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Her şeyi anlatmam gerekmez, değil mi?”

“Kusura bakma, ama kafam karıştı. Eğer seninle konuştuğumu bilmesem, bana asıldığını düşünürdüm.”

“Buna bir itirazın mı var?”

“Aman yarabbi, Fanny, sen iyi arkadaşımın karısısın.”

“Ben’in bu işle bir ilgisi yok. Yalnızca seninle benim aramda.”

“Hiç de değil. Onunla tabii ki ilgisi var.”

“Peki ya Ben California’da ne yapıyor dersin?”

“Film senaryosu yazıyor.”

“Evet, film senaryosu yazıyor. Bir yandan da Cynthia diye bir kızı düzüyor.”

“Sana inanmıyorum.”

“Neden onu arayıp da öğrenmiyorsun? Sor hele. Sana doğruyu söyler. Fanny, Cynthia diye bir kızı düzdüğünü söylüyor, ne diyorsun arkadaş, de bakalım. Doğruyu söyleyecektir, buna eminim.”

“Bunları konuşmamamız gerekir.”

“Öyleyse ona Cynthia’dan öncekileri sor. Grace’i sor örneğin. Ve Nora’yı ve Martine’i ve Val’i. Bunlar ilk aklıma gelen adlar, ama bir dakika izin verirsen ötekileri de anımsarım. Arkadaşın amsalağın teki Peter. Onu hiç böyle bilmezdin, değil mi?”

“Böyle konuşma. Çok iğrenç!”

“Ben gerçekleri söylüyorum. Ben’in de bunları benden sakladığı yok. Benden icazetli, anlıyorsun ya. İstediğini yapar. Ben de istediğimi yaparım.”

“Öyleyse neden evliliği sürdürüyorsunuz? Bütün bunlar doğruysa, birlikte olmanız için bir neden yok.”

“Birbirimizi seviyoruz, nedeni bu.”

“Pek öyle görünmüyor.”

“Ama seviyoruz. Düzenimizi böyle kurduk. Ben’e özgürlüğünü vermeseydim, onu elimde tutamazdım.”

“Demek sen uçarı kocan eve dönsün diye oturup beklerken, o gününü gün ediyor. Bu bana pek adil bir düzen gibi gelmiyor.”

“Adil, çünkü ben böyle kabulleniyorum. Çünkü böyle mutluyum. Kendi özgürlüğümü çok ender kullansam bile, bu özgürlüğüm var. İstediğim zaman kullanabileceğim bir hak bu.”

“Tıpkı şimdi olduğu gibi.”

“Evet öyle Peter. Hep istediğin şeyi sonunda elde edeceksin. Üstelik Ben’e ihanet ettiğin duygusunu da yaşamana gerek yok. Bu gece olanlar ikimizin arasında kalacak.”

“Bunu daha önce de söyledin.”

“Belki şimdi daha iyi anlarsın. Kendini düğüm düğüm bağlayıp tutmana gerek yok. Beni istiyorsan, alabilirsin.”

“O kadar basit ha!”

“Evet, o kadar basit.”

Fanny’nin söylediklerini anlaşılmaz buluyordum. O kadar afallamasam masadan kalkar, hemen giderdim. Ama şaşkınlıktan olduğum yerde kaldım ve sustum. Hiç kuşkusuz onunla yatmak istiyordum. O da bunu baştan beri biliyordu. Ama bu istek bir kez gün ışığına çıkınca, Fanny gizimi açık ve sıradan bir çağrıya dönüştürünce, onu tanıyamaz hale geldim. Fanny sanki bir başkası olmuştu. Ben sanki bir başkası olmuştu. Bir tek konuşma, dünyayla ilgili inançlarımı yerle bir etmeye yetmişti.

Fanny tekrar elimi tuttu. Konuşmak, onu caydırmak yerine, utangaç bir gülümsemeyle yanıt verdim bu davranışına. Fanny bunu bir teslimiyet olarak görmüş olmalı ki, yerinden kalktı, yanıma geldi. Kollarımı açtım, Fanny tek söz söylemeden kucağıma oturdu, kalçasını sıkıca bacaklarıma bastırdı ve yüzümü ellerinin arasına aldı. Öpüşmeye başladık. Ağızlarımız açık, dillerimiz birbirimizin çenesinde gezinerek, otomobilde sevişen yeniyetmeler gibi öpüşmeye başladık.

Sonraki üç hafta hep böyle sürdü. Fanny, yeniden tanıdığım, hep o bildik, şaşırtıcı bir dinginlik simgesi haline geldi. Hiç kuşkusuz artık o eski insan değildi, ama o ilk geceki ataklığı ve beni şaşırtan davranışları bir daha yinelenmedi. Bunları neredeyse unutuyor, ilişkimizin yeni biçimine alışıyor, kendimi arzu seline kapıp koyuveriyordum. Ben hâlâ şehir dışındaydı ve David’in bende kaldığı

akşamların dışında her geceyi Ben'in evinde, Ben'in yatağında, Ben'in karısıyla sevişerek geçiriyordum. Fanny ile evleneceğime kesin gözüyle bakıyordum. Bu Sachs ile dostluğumuzu yıkma pahasına da olsa, hazırlıklıydım. Ama şimdilik bu konuyu açmıyordum. Duygularımın gücü beni ürkütüyordu ve zamanından önce konuşarak Fanny'yi de bocalatmak istemiyordum. En azından suskunluğuma bu gerekçeyi bulmuştum, oysa aslında Fanny uzun vadeli konulara hiç girmiyor, bugünden yarına ne yapacağımızı, gelecek sefer nasıl buluşacağımızı konuşmanın ötesine geçmiyordu. Sevişmemiz de suskun ve yoğundu. Kıpırtısızlığın derinlerine bir dalıştı. Fanny coşkusuz, yalnızca bana ayak uyduran bir tutumdaydı. Cildinin pürüzsüzlüğüne bayılıyordum. Arkasından sokulup ensesini öptüğüm zaman gözlerini kapatışına bayılıyordum. İlk birkaç hafta bundan daha fazlasını da istemedim. Ona dokunmak bana yetiyordu, gırtlağından duyulur duyulmaz bir sesle yükselen mırıltılar, sırtının usulca avuçlarıma yaslanması yaşamımın tek amacı oldu.

Fanny'yi David'in üvey annesi olarak düşlüyordum. Bir başka yere yerleşeceğimizi ve ömrümüzün sonuna dek orada yaşayacağımızı kuruyordum. Bunlar olmadan önce de Sachs ile büyük fırtınalar, dramatik sahneler yaşayacağımızı, bağrışıp çağrışacağımızı düşünüyordum. Kim bilir, belki de yumruk yumruğa gelecektik. Her şeye hazırlıklıydım, dostumla dövüşme düşüncesi bile beni sarsmıyordu. Fanny sıkıştırıp bana Sachs'ı anlatmasını istedim, onun çektiği acıları dinleyerek vicdanımı rahatlatmak çabasındaydım. Onun kötü bir koca olduğunu anlarsam, Fanny'yi elinden almam ahlaki bir amaca bağlanmış olacaktı. Fanny'yi kocasının elinden almak yerine onu kurtarıyor olacaktım ve vicdan azabı duymayacaktım. Kavrayamadığım tek şey, düşmanlığın da aşkın bir başka boyutu olabileceğiydi. Fanny, Ben'in çapkınlığından yılmıştı, onun kaçamakları Fanny için bir acı kaynağıydı, ne var ki bunları bana anlatmaya başladığı zaman, duyduğunu sandığım derin acının bir kırgınlıktan öteye gitmediğini gördüm. Bana açılmak Fanny'yi rahatlattı. Üstelik şimdi kendisi de günaha girdiği için, belki de Ben'in işlediği günahları bağışlama noktasındaydı. Bir bakıma hak yerini bulmuş oluyor, ezilen kişiyi ezen kişiye dönüştüren bir kısasa kısas yöntemiyle dengeler yerine oturuyordu. Sonuçta,

Fanny'den Sachs hakkında pek çok şey öğrendim, ama öğrendiklerim ona cephe açmak için beklediğim cephaneyi sağlamadı bana. Hatta Fanny' nin anlattıkları tam ters etki yaptı. Örneğin bir gece Sachs'ın hapiste geçirdiği dönemden söz ederken, o on yedi ayı bana anlatmış olduğundan çok daha korkunç koşullarda geçirdiğini anladım. Fanny'nin onu savunmaya çalıştığını sanmıyorum, Sachs'ın katlandığı şeyleri (dayak, hakaret, tehditler, belki ırza geçme) dinleyince, ona karşı bir kin ve nefret besleyemeyeceğimi sezdim. Fanny'nin anlattığı Sachs, benim tanıdığımı sandığım Sachs'dan çok daha karmaşık ve sorunlu biriydi. Sachs yalnızca benim dostum olan coşkulu, yetenekli, dışadönük kişi değil, aynı zamanda kendini başkalarından gizleyen, kimseyle paylaşmadığı gizlerin ağırlığı altında ezilen bir insandı. Ona karşıtlık duymak için bahane arıyordum, ama Fanny ile birlikte geçirdiğim o haftalar boyunca, kendimi Sachs'a eskisinden de yakın buldum. İşin tuhafı, bütün bunlar Fanny'ye olan duygularımı etkilemedi. Onu sevmek basitti, o aşkı kuşatan her şey bir belirsizlik perdesiyle örtülü olsa bile, sevgim son derece yalındı. Gerçi kendini bana sunan o olmuştu, ama ona ne denli sıkı sarılırsam, kollarımın arasında neyi tuttuğumu o denli kestiremez oluyordum.

İlişkimiz Ben'in yokluğu süresine denk geldi. Ben'in dönüşünden birkaç gün önce, o New York'a gelince ne yapacağımız konusunu açtım. Fanny böyle sürdürmemizi, istediğimiz zaman birbirimizi görebileceğimizi söyledi. Bunun olanaksız olduğunu, eğer ilişkimizi sürdüreceksek Ben'den ayrılıp benimle oturması gerektiğini anlattım. Yalana gerek yok, dedim. Olanları Ben'e anlatmalı, en kısa zamanda çözüm getirip evlenme hazırlığına başlamalıydık. Fanny'nin bunu istemeyeceğini hiç düşünmemiştim, bu da benim ne kadar kafasız olduğumu, ta başından beri Fanny'nin niyetini nasıl yanlış yorumladığımı kanıtlamaktan başka şeye yaramaz. Ben'den ayrılmayacağını söyledi. Bunu hiç düşünmüyordu. Beni ne denli severse sevsin, Ben'i terk etmeye hazır değildi.

Konuşmamız, saatler süren boşuna bir tartışmaya, hiçbir çözüme ulaşmayan bir kısırdöngüler yumağına dönüştü. İkimiz de ağlıyor, birbirimizi mantığa davet ediyor, inattan vazgeçmeyi öneriyor, olaya

bir başka perspektiften bakalım diyorduk, ama yürümedi. Belki de zaten yürümeyecek bir şeydi, ama bir taraftan konuşurken bir taraftan da ömrümün en berbat konuşmasını yaptığımı, her şeyi yok ettiğimi seziyordum. Fanny Ben'i terk etmeyeceğini söylüyor, ben de kocasından ayrılmazsa ilişkimizin sürmeyeceğini anlatmaya çalışıyordum. Ya hep ya hiç, diyordum. Onu, yaşamının yalnızca bir bölümüyle yetinemeyecek kadar çok seviyordum. Bence, tümüyle benim olmaması hiç olmamasından farksızdı, böyle bir acıya katlanamazdım. Böylece bana kala kala o acı ve hiçlik kaldı ve ilişkimiz o akşamki konuşmayla bitti. Sonraki aylarda, o konuşmadan pişmanlık duymadığım, inatçılığıma hayıflanmadığım bir an olmadı, ancak o geceki sözlerimin kesinliğini yumuşatma fırsatım yoktu artık.

Şimdi bile Fanny'nin tutumunu anlayabilmiş değilim. Her şeyi bir yana iter ve kocası yokken gönül eğlendirdiğini söyleyebilirdi. Ama tek istediği cinsellikse, bunun için beni seçmesi anlamsızdı. Kuşkusuz, intikam almak istemiş, Ben'le hesaplaşmak için kısasa kısas bana sarılmış olabilirdi, ama uzun vadede bu yorumun da fazla derin olmadığını görüyorum. Böyle bir şeyin olması için, Fanny'de hiç olmayan bir hesaplılık, bir art niyet gerekir, üstelik yine de pek çok soru yanıtsız kalıyor. Belki de ne yaptığının bilincindeydi, sonradan sinirleri çözüldü. Tipik korkaklık, peki ya en ufak bir pişmanlık ve kararsızlık göstermeyişine ne demeli? Son ana kadar, Fanny'nin benimle ilgili kuşkuları olabileceği aklımın köşesinden geçmedi. İlişkimiz bıçakla kesilir gibi bittiyse, baştan beri Fanny böyle olmasını beklediği, böyle olacağını bildiği için bitti. Bu çok akla yakın geliyor. Ancak, birlikte geçirdiğimiz üç hafta boyunca söylediği ve yaptığı her şeye aykırı kaçıyor. Akla yakın gibi görünen bir fikir, sonuçta elimde kalıveren kırık bir dala benziyor. O fikre sarıldığınız anda, yanıtı olmayan bilmece al baştan başlıyor.

Benim için çok da kötü oldu diyemem. Öyle bitivermesine karşın, bu ilişkinin olumlu sonuçları da oldu, şimdi o olayı yaşamöykümün bir dönüm noktası olarak görüyorum. En azından, evliliğimi yeniden denemek fikrinden vazgeçtim. Fanny'yi sevmek, bu fikrin ne denli anlamsız olduğunu gösterdi ve bir daha düşünmemek üzere kafamdan silip attım. Bu değişimde Fanny'nin etkisi tartışılmaz. Eğer

o olmasaydı, Iris ile tanışma fırsatını bulamazdım ve yaşamım bambaşka bir yol izlerdi. Bunun çok daha kötü bir yol olacağına, Fanny'nin daha ilk gecemizde beni uyardığı mutsuzluğa giden yol olacağına inanıyorum. Iris'e âşık olmakla da, Fanny'nin o geceki kehanetini gerçekleştirmiş oldum – ama o kehanetin gerçekleşebilmesi için önce Fanny'ye âşık olmam gerekti. Bana kanıtlamaya çalıştığı bu muydu acaba? Çılgın ilişkimizin ardındaki gizli neden bu muydu yoksa? Böyle bir olasılığı düşünmek bile saçma görünüyor, ne var ki, bu olasılık olayların gelişimine öteki açıklamaların hepsinden daha çok uyuyor. Demek istiyorum ki, Fanny beni kendimden kurtarmak için kendini bana verdi; Delia' ya dönmemi engellemek için bunu yaptı. Böyle bir şey olabilir mi? İnsan bir başkasının uğruna bu denli aşırılığı göze alabilir mi? Eğer öyleyse, Fanny'nin yaptıkları en hafif tanımıyla olağanüstü, katışıksız bir özveriydi. Yıllardır yaptığım yorumlar içinde en çok bunu beğeniyorum. Bu yorum doğrudur demek değil tabii, ama pekâlâ doğru olabileceğine göre, öyle olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. On bir yıl sonra, akla yakın gelen tek açıklama bu.

Sachs, New York'a dönünce onu görmemeye karar verdim. Fanny'nin yaptıklarımızı ona anlatıp anlatmayacağını bilmiyordum, ama o saklasa bile benim de saklamak zorunda olmam dayanılır gibi değildi. O güne dek ilişkilerimiz hep dürüst ve açık olmuştu, bundan böyle ona yalan söylemeye başlayacak durumda değildim. Nasıl olsa yalan söylediğimi anlayacağını düşünüyordum; üstelik Fanny olanları anlatırsa başıma binbir bela gelebilirdi. Her iki durumda da Sachs'ı görmeye hazırlıklı değildim. Eğer olayı biliyorsa, bilmiyormuş gibi davranmak düpedüz hakaret olurdu. Eğer bilmiyorsa, onunla geçireceğim her an işkenceden farksız olacaktı.

Romanımı yazıyor, David'e bakıyor, Maria'nın şehre dönmesini bekliyordum. Normal koşullarda, Sachs iki üç gün içinde beni arardı. Görüşmelerimiz hiçbir zaman bundan seyrek olmazdı ve Hollywood serüveninden döndüğüne göre beni aramasını bekliyordum. Oysa üç gün geçti, ardından bir üç gün daha ve Fanny'nin olup biteni ona anlattığını sezdim. Bunun başka bir açıklaması olamazdı. Dostluğumuzun bittiğini ve Sachs'ı bir daha hiç görmeyeceğimi

düşündüm. Tam bu fikre alışmak üzereyken (yedinci ya da sekizinci gün) telefon çaldı, en formunda sesi, en coşkulu şakalarıyla Sachs karşımdaydı. Onun neşesine ayak uydurmaya çalıştımsa da bunu beceremeyecek kadar afallamıştım. Sesim titriyor, en olmayacak şeyleri söylüyordum. Sachs akşam yemeğine çağırınca bir bahane uydurdum, ertesi gün arayacağımı, nasıl buluşacağımıza o zaman karar verebileceğimizi söyledim. Ertesi gün aramadım. Bir iki gün daha geçti. Sachs yeniden telefon etti. Aramızda hiçbir şey değişmemiş gibi coşkuluydu sesi. Onunla karşılaşmamak için elimden geleni yaptım, ama bu kez Sachs hiçbir bahaneyi kabullenmiyordu. Beni öğle yemeğine götürmek istedi ve kendimi nasıl sıyırabileceğimi düşünürken bir de baktım ki çağrısını kabullenmişim. İki saate kalmadan evimin birkaç sokak altında, Court Sokağı'ndaki ufak bir lokanta olan Costello'nun Yeri'nde buluşacaktık. Eğer gitmezsem, Sachs doğruca evime gelirdi. Atik davranıp çağrıya hayır diyemediğim için, şimdi başıma geleceklere katlanmak zorundaydım.

Ben gittiğimde Sachs çoktan gelmiş, lokantanın en dibindeki bölmelerden birinde oturuyordu. Formika masanın üzerine *New York Times*'ı yaymış, ilgiyle bir şey okuyor, bir yandan da sigarasının külünü her nefesten sonra yere silkeliyordu. 1980'lerin başındaydık, İran'daki rehineler krizinin, Kamboçya'daki Kızıl Khmer saldırılarının, Afganistan Savaşı'nın dorukta olduğu günlerdi. Sachs'ın saçının rengi California güneşinde biraz açılmış, bronz yüzüne çil basmıştı. İyi görünüyordu, son görüşümden bu yana dinlenmiş bir hali vardı. Masaya doğru yürürken, beni ne zaman fark edeceğini merak ediyordum. Ne denli erken fark ederse, konuşmamız o denli kötü gidecek diyordum. Eğer başını kaldırıp bakarsa, bu heyecanlı olduğunu gösterirdi – o zaman Fanny ona her şeyi anlatmış demekti. Ama burnunu gazetesinden kaldırmazsa, belli ki sakindi ve bu da Fanny'nin konuşmamış olduğu anlamına gelebilirdi. Kalabalık lokantada attığım her adım lehime olacaktı. Lokantaya girdiğim anda beni görmeyişini, onun hiçbir şey bilmediğine, kendisine ihanetimden habersiz olduğuna yordum. Ve ta masaya varıncaya kadar Sachs bana bakmadı.

“Çok güzel yanmışsın Bay Hollywood,” dedim.

Onun karşısına otururken, Sachs başını kaldırdı, bir an boş gözlerle baktıktan sonra gülümsedi. Sanki beni beklemiyormuş, sanki rastlantıyla oraya gelivermişim gibi bakıyordu. Bu kadarı da fazla, diye düşündüm ve onun yanıt vermesinden önceki kısa suskunlukta, Sachs’ ın dalgın numarası yaptığını sezinledim. Gazete aksesuardan başka bir şey değildi. Hep benim gelişimi kollamış, sayfaları rasgele çevirerek, sözcükleri görmeden bakmıştı.

“Sen de fena görünmüyorsun,” dedi. “Soğuk hava sana yarıyor.”

“Soğuğa aldırmam. Geçen kışı köyde geçirdikten sonra, burası tropikal bölge gibi geliyor insana.”

“Ben kitabımı katletmeye gittiğimden beri neler yaptın bakalım?”

“Kendi kitabımı katletmekle meşguldüm. Her gün, kıyıma birkaç paragraf daha ekliyorum.”

“Epey ilerlemiş olmalısın.”

“On üç bölümün on birini bitirdim. Sonu göründü gibi.”

“Ne zaman biter?”

“Hiç bilmiyorum. Belki üç dört ayda biter. Ama on iki ay da sürebilir. Ve tabii iki ayda da bitirebilirim. Kestirmek zor.”

“Bitirince bana okutmanı isterim.”

“Tabii okuyabilirsin. Kitabı vereceğim ilk insan sensin.”

Tam o sırada garson kız yemek siparişlerini almaya geldi. En azından benim aklımda öyle kalmış: Konuşmamız daha başında kısa bir süre bölündü. O tarafa taşındığımdan bu yana haftada iki kez öğle yemeklerini Costello’da yiyordum, garson kız da beni tanıyordu. Açık yeşil forması, kıvırcık saçlarına sokuşturduğu sarı kalemiyle masaların arasında dönenip duran şişko mu şişko, canayakın bir

kadındı. Sipariş alırken o sarı kalemi hiç kullanmaz, önlüğünün cebindeki kalemle yazardı, ama onu bulamazsa diye ötekini başından eksik etmezdi. Şimdi adını unuttum, bana hep “tatlım” der, her gidişimde yanıma gelip gevezelik etmeye bayılırdı – havadan sudan konuşurdu, ama sevecen ve içten tavrı beni rahatlatırdı. Sachs ile birlikte olduğumuz o gün de, her zamanki sohbetimizi eksik etmedik. Ne konuştuğumuz önemli değil, bunu yalnızca Sachs’ın o günkü tavrını belirtmek için söylüyorum. Sachs (yapısına çok aykırı bir tutumla) garsonla konuşmamakla kalmadı, kadın yanımızdan uzaklaştığı anda, sanki hiç sözümüz kesilmemişçesine lafı bıraktığımız yerden aldı. Ancak o zaman onun ne denli gergin olduğunu anlamaya başladım. Yemeklerimiz geldiğinde de iki üç lokmadan fazla yemedi. Sigara ve kahve içiyor, sigaralarını kahve fincanında söndürüyordu.

Gazeteyi katlayıp yanına koyarak, “Önemli olan iştir,” dedi. “Bunu bilmeni istiyorum.”

“Ne demek istediğini anlayamadım,” derken ne demek istediğini pekâlâ da anlıyordum.

“Canını sıkma diyorum, hepsi bu.”

“Canımı sıkmak mı? Neye canımı sıkacakmışım?”

Sachs şaşırtıcı bir gülümsemeyle, “Canını sıkmamalısın,” dedi. Gülümsemesi bir an için yüzüne mutlu bir anlatım getirdi. “Ama canını sıkacağını çok iyi bilecek kadar tanıyorum seni.”

“Lafın ucunu mu kaçırdım, yoksa bugün anlaşılmaz biçimde mi konuşmaya karar verdik?”

“Aldırma Peter. Sana yalnızca aldırma demek istiyorum. Fanny her şeyi anlattı, vicdan azabı içinde dolaşmana hiç gerek yok.”

“Neyi anlattı?” Bu saçma bir soruydu, ama Sachs’ın serinkanlılığı karşısında başka bir şey söylemeyecek kadar afallamıştım.

“Ben yokken olanları. Kafanıza dank edişini, düzüşmeleri, emişmeleri. Bütün rezilliği.”

“Anlıyorum. Bilinmedik fazla bir şey kalmamış.”

“Hayır, bir bok kalmadı.”

“Peki şimdi ne olacak? Şimdi bana kartını uzatıp tanıklarımı seçmemi mi söyleyeceksin. Kuşkusuz, şafak vakti buluşacağız. Şöyle iyi, manzaralı bir yerde. Örneğin Brooklyn Köprüsü’nün yaya yolunda ya da Ordu Meydanı’ndaki İç Savaş Anıtı’nın orada. Görkemli bir yer olmalı. Gökyüzünün üzerimize abanabileceği, güneş ışığının tabancalarımızı parlatabileceği bir yer. Ne dersin Ben? Böyle mi olsun istiyorsun? Yoksa işi hemen şimdi mi bitirmek istersin? Amerikanvari. Masanın üzerinden uzanır, yumruğunu burnuma indirir ve çıkıp gidersin. Her ikisi de uyar bana. Kararı sana bırakıyorum.”

“Üçüncü bir seçenek daha var.”

Öfke ve şakayla karışık, “Ha, üçüncü yol,” dedim. “Bu kadar çok seçeneğimiz olduğunu bilmiyordum.”

“Var tabii. Sayılamayacak kadar çok var. Benim aklımdaki oldukça basit. Yemeğimizin gelmesini bekler, yer, hesabı öder ve gideriz.”

“Bu pek iyi değil. Hiçbir dram, hiçbir çatışma yok. İşi açığa çıkarmalıyız. Eğer bunu yapmazsak, içim rahat etmeyecek.”

“Kavgaya gerek yok Peter.”

“Var. Hem de çok gerek var. Karına evlenme teklif ettim. Eğer bu kavga için yeterli neden değilse, o zaman ikimiz de onunla yaşamaya layık değiliz demektir.”

“Sen içini dökmek istiyorsan dök. Dinlemeye hazırım. Ama istemiyorsan konuşmak zorunda değilsin.”

“Kimse kendi yaşamına bu kadar kayıtsız kalamaz. Böylesine ilgisizlik bir anlamda suç sayılır.”

“Ben kayıtsız değilim. Ama bu er geç olacaktı. Ben de aptal değilim. Fanny’ye beslediğin duyguların farkındaydım. Hep sevdin onu. Ona ne zaman yaklaşsan, bu duygun yüzüne vururdu.”

“İlk adımı atan Fanny oldu. O istemeseydi, bir şey olmazdı.”

“Seni suçlamıyorum. Senin yerinde olsam, ben de aynı şeyi yapardım.”

“Ama bu, yaptığımın doğru olduğu anlamına gelmez.”

“Bir doğru yanlış sorunu değil bu. Dünya böyle. Her erkek çüküne mahkûmdur, yapabileceği hiçbir şey de yoktur. Kimi zaman buna karşı savaş vermeye çalışırız, ama o savaşı hep kaybederiz.”

“Bu bir itiraf mı, yoksa bana masum olduğunu mu söylemeye çalışıyorsun?”

“Ne konuda masum?”

“Fanny’nin anlattığı konuda. Yaptığın kaçamaklar. Gizli ilişkilerin.”

“Sana anlattı mı bunları?”

“Hem de uzun uzadıya. Her şeyi anlattı, kadınların adları, adresleri, görünüşleri, her şey. Beni fena etkiledi. O zamandan beri senin hakkındaki düşüncelerim tamamen değişti.”

“Duyduğun her şeye inanacağını sanmıyorum.”

“Fanny’ye yalancı mı diyorsun yani?”

“Hayır. Ama o gerçeği her zaman tam olarak bilemez.”

“Bu aynı kapıya çıkar. Yalnızca değişik biçimde söylüyorsun, o kadar.”

“Hayır, ben sana Fanny’nin kuruntu yaptığını söylüyorum. Benim ona sadık olmadığıma inanmış bir kez, ne söylersem söyleyeyim, onu

inandırmam olanaksız.”

“Yani ihanet etmediğini mi söylemek istiyorsun?”

“Kaçamaklarım oldu, ama Fanny’nin sandığı boyutta değil. Şunca zamandır birlikte olduğumuzu düşünürsen, hiç de fazla sayılmaz. Fanny ile çok mutlu olduğumuz zamanlar da oldu, bozuştuğumuz da, ama bir an bile keşke onunla evlenmemiş olsaydım diye düşünmedim.”

“Peki öyleyse, bu kadınların adını nereden öğreniyor?”

“Ona masal anlatıyorum. Bu hep oynadığımız oyunun bir parçası. Hayalî serüvenler uyduruyorum, Fanny de dinliyor. Bu onu heyecanlandırıyor. Bilirsin, sözcükler güçlüdür. Kimi kadınlar için en iyi afrodizyak böyle sözcüklerdir. Fanny’yi sen de tanımış olmalısın artık. Açık saçık konuşmalara bayılır. Ne kadar ayrıntılı anlatırsan, Fanny de o kadar tahrik olur.”

“Bana hiç de öyle gelmedi. Fanny senden söz ederken hep ciddiydi. Öyle masallardan filan söz etmedi. Hepsini gerçek diye kabul ediyordu.”

“Kıskanç olduğu için, bir yanıyla her şeyin en kötüsüne inanmak istiyor. Kaç kez oldu böyle. Aklına estiği an, biriyle ilişkim var diye tutturur. Yıllardır böyle ve yattığım kadınların listesi giderek uzuyor. Bir süre sonra, yapmadım demenin bir yararı olmadığını anladım. O zaman daha çok kuşkulanıyordu, bu yüzden ona gerçeği söylemek yerine, duymak istediğini söylerim. Onu mutlu etmek için yalan söylerim.”

“Mutluluk sözü buraya pek denk düşmedi.”

“Öyleyse, beraberliğimizin sürmesi için diyelim. Dengeyi bozmamak için. Masalların yararı oluyor. Nedenini sorma, ama masal anlatmaya başladığım zaman aramız düzeliyor. Sen hâlâ roman yazmayı bıraktığımı san, öyle bir yazıyorum ki. Okurum bir tek kişi, ama önemli olan da o.”

“Bunlara inanmamı mı bekliyorsun?”

“Bunları konuşmaktan keyif duyduğumu mu sanıyorsun? Bu olayları anlatmak zor. Ama bilmeye hakkın olduğunu düşündüğüm için kendimi zorlayıp konuşuyorum.”

“Ya Valerie Maas? Onunla hiç mi ilişkin olmadı?”

“Bu ad sık sık karşıma dikilirdi. Yazı yazdığım dergilerden birinin yayın yönetmeni. Bir iki yıl önce, birkaç kez öğle yemeği yedik. Yalnızca iş konuştuk. Yazılarıma kaç para alacağımı, neler yazacağımı tartışırdık. Ama Fanny, Val ile ilişkim olduğunu kafasına taktı. Ondan hoşlanmadığımı söyleyemem. Başka koşullarda olsaydı, aptalca bir şey yapabilirdim. Sanırım Fanny de bunu sezdi. Belki de evde Val’den çok sık söz ettim, onun ne kadar iyi bir yayın yönetmeni olduğunu söyleyip durdum. Oysa Val erkeklere ilgi duymaz. Beş altı yıldır bir kadınla yaşıyor. İstesem de onunla ilişkim olamazdı.”

“Bunu Fanny’ye söylemedin mi?”

“Söylemenin anlamı yoktu. Bir şeyi kafasına bir kez taktı mı, söküp alamazsın.”

“Fanny’den çok tutarsız biriymiş gibi söz ediyorsun. Oysa hiç öyle değildir. Ayağı yerde biridir, tanıdığım en gerçekçi insanlardan biridir.”

“Öyledir. Pek çok yönden güçlüdür. Ama çok da acı çekti, özellikle son birkaç yıldır yıprandı. Eskiden böyle değildi. Dört beş yıl öncesine kadar kıskançlık nedir bilmezdi.”

“Beş yıl önce, onunla tanıştığım zamana denk geliyor. Yani resmen tanıştığım zamana.”

“İşte tam o sırada doktor çocuğu olmayacağını söyledi. Ondan sonra Fanny’nin dünyası değişti. Birkaç yıldır psikoterapi görüyor, ama pek yararı olduğunu sanmıyorum. İstenmeyen bir kadın olduğunu

düşünüyor. Hiçbir erkek onu sevemez sanıyor. Bu yüzden benim başka kadınlarla düşüp kalktığımı kuruyor. Kendisi bana yetmiyor diye. Çocuğumuz olmadığı için onu cezalandırdığıma inanıyor. İnsan bir kez kendine karşı olmaya başladı mı, başka herkesin de karşı olduğunu düşünür."

"Bunları hiç belli etmiyor."

"Sorun da bu zaten. Fanny içini dökmüyor. İçinde biriktiriyor biriktiriyor, sonra en olmadık biçimde patlıyor. Bu da durumu daha zorlaştırıyor. Ömrünün yarısını, kendisi de fark etmeden acı çekerek geçiriyor."

"Geçen aya kadar ideal bir evliliğiniz olduğunu sanıyordum."

"Kimse kimseyi bilemez. Ben de senin evliliğin için aynı şeyi düşünüyordum, ama bak Delia ile ne duruma düştünüz. Kendi sorunlarımızın ucunu yakalayamıyoruz, nerede kaldı başkalarınınkini anlayabilelim."

"Ama Fanny onu sevdiğimi biliyor. Belki bin kez söyledim ve bana inandığına kuşkum yok. İnanmadığını düşünemiyorum."

"İnanıyor. İşte bu yüzden olanlar iyi oldu diyorum. Ona yardımcı oldun Peter. Kimsenin yapamadığını yaptın."

"Yani karınla yattım diye bana teşekkür mü ediyorsun?"

"Neden olmasın? Belki senin yüzünden Fanny yeniden kendine güven kazanabilir."

"Doktor Onaran'a bir telefon yeter, ha? Parçalanmış evlilikleri onarır, yaralı ruhları iyileştirir, bunalıma girmiş çiftleri kurtarır. Önceden randevu almanıza gerek yok, yirmi dört saat hizmetinizde. Ücretsiz numarasına telefon edin, Doktor Onaran'ı karşınızda bulacaksınız. Size yüreğini verir ve karşılığında hiçbir şey istemez."

“Kırgınlık duymana diyecek sözüm yok. Senin için pek iyi bir dönem değil bu, ama Fanny seni dünyanın en büyük erkeği olarak görüyor. Seni seviyor. Seni sevmekten hiç vazgeçmeyecek.”

“Ama bu, seninle evliliğini sürdürme kararını da değiştirmeyecek.”

“Bunun kökü çok derinde Peter. Birlikte o kadar çok şey yaşadık ki. Kaynaşıp bütünleştik.”

“Peki benim yerim neresi olacak?”

“Her zamanki yerin. Benim dostum olarak, Fanny’ nin dostu olarak kalacaksın. Dünyada en çok sevdiğimiz insan olarak kalacaksın.”

“Demek her şey yeni baştan başlıyor.”

“Sen istersen, evet. Sen dayanabildiğin sürece, hiçbir şey olmamış gibi yürüyecek.”

Neredeyse ağlayacaktım. “Atma,” dedim. “Sana söyleyecek başka sözüm yok. Atma. Ona iyi bak. Söz ver bana. Eğer sözünü tutmazsan, seni öldürürüm. Nereye gitsen bulur, kendi elimle gırtlağını sıkarım.”

Kendimi tutabilmek için gözümü tabağımdan ayırmıyordum. Başımı kaldırdığımda, Sachs’ın bana baktığını gördüm. Gözleri gölgelenmiş, yüzünde acılı bir anlatım donmuştu. Masadan kalkmama fırsat bırakmadan sağ elini uzattı, ben de uzanıp elini tutuncaya kadar geri çekmedi. Elimi iyice sıkarak, “Söz,” dedi. “Sana söz veriyorum.”

O öğle yemeğinden sonra, neye inanacağımı şaşırdım. Fanny’nin anlattıkları başkaydı, Sachs’ın anlattıkları bambaşkaydı ve bu öykülerden birini kabul ettiğim anda ötekini reddetmiş olacaktım. Başka seçenek yoktu. Bana gerçeğin iki ayrı anlatımını, birbirinden tamamen farklı iki gerçeği aktarmışlardı ve ne kadar zorlarsam zorlayayım bu ikisini bir araya getirmek olanaksızdı. Bunu anlıyordum, ama aynı zamanda her iki öyküye de inandığımı fark

ediyordum. Acının ve şaşkınlığın altında ezildiğim aylar boyunca, iki öykü arasında seçim yapmakta bocaladım. Bunun (bir anlamda öyle olsa bile) ayrı ayrı ikisine de duyduğum bağlılıktan değil, hem Fanny'nin hem de Ben'in doğru söylediklerine inanmamdan kaynaklandığını sanıyorum. Belki kendi yorumlarına göre doğruyu söylüyorlardı, ama sonuçta yine de doğruydu. İkisi de beni kandırmaya kalkışmamış, ikisi de bile bile yalan söylememişti. Bir başka deyişle, evrensel geçerliliği olan doğru yoktur. Ne onlar için ne başkası için. Ne suçlanacak kimse vardı ne de savunulacak, gösterilebilecek tek tepki sevecenlik olabilirdi. Yıllardır onları gözümde öyle büyütmüştüm ki, öğrendiklerimin beni düş kırıklığına uğratmaması olanaksızdı. Ne var ki, beni düş kırıklığına uğratan yalnızca onlar değildi, aynı zamanda kendi kendimi de düş kırıklığına uğratmıştım. Tek dünyaya kırgındım. En güçlüler bile güçsüz, en yürekliler bile korkak, en akıllılar bile kör cahil diyordum.

Sachs'ı reddetmek olanaksız geliyordu. Yemekteki konuşmamızda öylesine açık yürekli davranmış, dostluğumuzun sürmesini öylesine candan istemişti ki, ona sırt çeviremezdim. Ama aramızda hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünürken çok yanılmıştı. Her şey değişmişti, istesek de istemesek de, dostluğumuz eski saflığını yitirmişti. Fanny'nin yüzünden birbirimizin yaşamlarına karışmış, birbirimizin kişisel öyküsüne damgamızı basmıştık ve bir zamanlar aramızda var olan saf ve yalın ilişki, artık çamurlu ve karmaşık bir niteliğe dönüşmüştü. Yavaş yavaş bu yeni koşullara ayak uydurmaya başladık, ama Fanny ile durum farklıydı. Ondan uzak duruyor, Sachs ile hep yalnız buluşuyor, beni ne zaman eve çağırsa bir bahane bulup atlatıyordum. Fanny'nin Ben'e ait olduğu gerçeğini kabul ediyordum, ancak bu, Fanny'yi görmeye hazır olmam demek değildi. O da benim çekimserliğimi anlıyor olmalıydı. Sachs ile selam ve sevgilerini gönderiyor, ama beni yapmak istemediğim bir şeye zorlamıyordu. Ancak altı yedi ay sonra, kasımda beni aradı. Ben'in annesinin Connecticut'daki evine, Şükran Günü yemeğine çağırdı. Arada geçen yarım yıl boyunca, ilişkimizden hiç umut kalmadığına, Fanny Ben'i bırakıp gelse bile yürümeyeceğine kendimi inandırmıştım. Kuşkusuz bunlar birer varsayımdı, Fanny bana gelseydi neler olurdu bilemiyorum, bilmek olanaksız. Ama bu

düşünce, o ayları çıldırmadan geçirmeme yardım etti ve telefonda Fanny'nin sesini duyduğum an, gerçek bir konumda kendimi sınama zamanının geldiğini düşündüm. Böylece David'le Connecticut'a gidip geldik ve koca bir günü Fanny'nin bulunduğu ortamda geçirdim. Yaşadığım en mutlu gündü diyemem, yine de üstesinden geldim. Eski yaralar deşildi, yüreğim biraz kanadı, ama o gece kucağımda uyuyan David ile eve döndüğümde, en azından paramparça olmadığımı gördüm.

Bunu kendi başıma becerdiğimi iddia edecek değilim. Maria New York'a döndükten sonra, kendimi dağıtmamamda büyük rol oynadı, ben de eski kaçamaklarımızı eski coşkuyla yaşamaya daldım. Yaşamımda yalnız Maria yoktu. Onun olmadığı zamanlar, aklımı yüreğimdeki yangından uzaklaştıracak başkalarını buluyordum. Dawn diye bir dansçı, Laura adında bir yazar, Dorothy adında bir tıp öğrencisi. Her biri, zaman zaman sevgimde özel bir yer tutuyordu. Durup yaptıklarımı düşündükçe, evliliğin bana göre olmadığına, Fanny ile evlenme düşlerimin ta başından yanlış olduğuna karar veriyordum. Monogam biri değilim, diyordum kendi kendime. İlk buluşmaların gizemi beni fazlasıyla çekiyor, baştan çıkarma oyununa bayılıyor, yeni bedenlerin heyecanını susuyordum ve uzun vadede güvenilir biri değildim. Kendimi yargılarken bu mantıktan hareket ediyordum ve bu, kafamla yüreğim arasında, kasıklarımla beynim arasında bir perde işlevi görüyordu. Doğrusu istenirse ne yaptığımı hiç bilmiyordum. Kendimi kaybetmiştim, başka erkekleri içkiye sürükleyen nedenler beni düzüşmeye itiyordu: Acılarımı bastırmak, duygularımı köreltmek, kendimi unutmak için böyle yapıyordum. Bir *homo erectus,* çılgın bir fallus olmuştum. Çok geçmeden aynı anda birkaç ilişkiye birden girmeye, delirmiş bir akrobat gibi sevgililerimi parmağımda oynatmaya, ayın sürekli biçim değiştirmesi gibi ben de sürekli olarak değişik yataklara girip çıkmaya başladım. Bu çılgınlık beni oyaladığı için, başarılı bir ilaç gibi geldi. Ancak bu bir delinin yaşantısıydı ve daha uzun sürseydi beni öldürürdü.

Cinselliğin ötesinde başka şeyler de vardı. İyi çalışıyordum ve kitabım bitmek üzereydi. Başıma ne dertler açarsam açayım, bu arada çalışmayı sürdürdüm, hızımı hiç azaltmadım. Çalışma masam

benim için bir sığınak olmuştu, orada oturup yeni bir sözcük bulmaya uğraşırken hiçbir şey bana dokunup incitemezdi: ne Fanny, ne Sachs ne de kendim. Yazmaya başladığımdan beri yıllardır ilk kez eteklerim tutuşmuş gibi yazıyordum. Kitap iyi miydi, kötü müydü bilmiyordum, ama artık onun önemi kalmamıştı. Kendimi sorgulamaktan vazgeçmiştim. Yapmam gereken şeyi, benim için olanaklı olan tek biçimde yapıyordum. Geri kalan her şey ondan sonra geliyordu. Bu, kendime güvenmemden değil, belirli bir kayıtsızlığa varmış olmamdan kaynaklanıyordu. İşimle özdeşleşmiştim ve çalışmayı kendi koşulları içinde kabulleniyor, çalışma isteğimden beni caydıracak bir şey olmadığını kavrıyordum. Bu bir tür hidayete erme, kuşkunun giderek dağıldığı bir aydınlanma idi. Özel yaşantım darmadağın bile olsa, yine de uğrunda yaşanacak bir şey vardı.

Luna'yı, nisan ortalarında, Sachs'la lokantadaki konuşmamızdan iki ay kadar sonra bitirdim. Sözümde durdum, romanı ona verdim. Sachs dört gün sonra telefon edip kitabı okuduğunu söyledi. Daha doğrusu, haykıra haykıra beni öylesine göklere çıkarmaya başladı ki, telefonun öbür ucunda kıpkırmızı kesildim. Böylesine bir tepkiyi aklımdan bile geçirmeyi göze alamamıştım. Bu övgü moralimi o denli yükseltti ki, ardından gelecek düş kırıklıklarına kolayca omuz silkip geçebildim ve müsvedde, New York'taki bütün yayınevlerini dolaşıp her birinden geri çevrildiği zaman bile çalışma coşkum baltalanmadı. Bunu Sachs'ın yüreklendirmesi sağladı. Kaygılanmamı gerektirecek bir şey olmadığını, sonunda her şeyin düzeleceğini söylüyordu ve tüm ters kanıtlara karşın, ona inanmaya devam ettim. İkinci romana başladım. *Luna* (yazılışından yedi ay geçtikten ve on altı yayınevi tarafından reddedildikten sonra) bir yayınevince kabul edildiği zaman, ben yeni kitaba çoktan başlamıştım. Bu, kasım sonlarında, Fanny'nin Şükran Günü için beni Connecticut'a çağırmasından iki gün önce oldu. Kitabımın basılacak olması, hiç kuşkusuz yemeğe gitme kararımda rol oynadı. Kitabın basılacağını öğrenmiş olduğum için, Fanny'nin çağrısına evet dedim. Başarı beni kırgınlıklardan koruyacaktı ve onunla karşılaşmak için bundan uygun bir zaman olmayacağını biliyordum.

Sonra Iris ile tanıştım ve o iki yılın çılgınlığı bir anda bitiverdi. Günlerden 23 Şubat 1981'di; Şükran Günü'nden üç ay, Fanny ile ilişkimizin bitmesinden bir yıl, Sachs ile dostluğumuzun başlamasından altı yıl sonra. Bu tanışmayı sağlayan kişinin Maria Turner olması, bana hem tuhaf, hem de çok yerinde görünüyor. Bu kez olanlar da amaçlı değildi, bir şeyler olsun diye bilinçle yapılmış değildi. Ama olacağı varsa oluyor. Eğer şubatın yirmi dördünde Maria'nın ikinci sergisi Wooster Sokağı'ndaki ufak bir galeride açılmamış olsaydı, Iris ile hiç karşılaşmayacaktık. Aynı odada karşı karşıya gelmemiz yıllar alabilirdi ve o zaman da iş işten geçmiş olurdu. Bizi bir araya getiren Maria değildi, ama karşılaşmamız onun sayesinde oldu, bu yüzden de kendimi Maria'ya borçlu hissediyorum. Elle tutulur gözle görülür gerçek Maria'ya değil belki, ama bir şans perisi, bir yazgı tanrıçası olan Maria'ya borçluyum.

Maria ile ilişkimizi gizli tuttuğumuz için, o akşam ona kavalyelik etmek zorunda değildim. Herhangi bir konuk gibi galeriye gittim, Maria'yı yanağından öperek kutladım, sonra elimde plastik bardakla kalabalığın arasına karışıp bir yandan beyaz şarabı yudumlarken, bir yandan da tanıdık yüzler aramaya başladım. Tanıdığım kimse yoktu. Bir ara Maria bana doğru bakıp göz kırptı, ama ben gülümsemekle yetinip ona verdiğim sözü tuttum ve yanına gitmedim. O göz kırpıştan beş dakika kadar sonra, arkamdan biri yanaşıp omzuma dokundu. Yıllardır görmediğim, John Johnston adında, fazla yakınlığım olmayan biriydi. Iris de yanındaydı. John ile tokalaştıktan sonra, Iris ile beni tanıştırdı. Görünüşüne bakarak, kızın manken olduğunu düşündüm – bu, onu ilk gören herkesin düştüğü yanılgıdır. Iris o zaman yirmi dört yaşındaydı. Bir seksen boyu, kusursuz İskandinav çizgileri, cennetle cehennem arasında rastlanabilecek en derin, en cıvıltılı mavi gözleriyle çarpıcı bir sarışındı. Onun Columbia Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı master öğrencisi olduğunu nereden bilebilirdim? Benden daha çok kitap okuduğunu ve Charles Dickens'ın yapıtları üzerine altı yüz sayfalık bir tez yazmaya hazırlandığını nereden bilebilirdim?

Iris ile Johnston'un bir yakınlığı olduğunu sandığım için, elini kibarca sıkıp gözlerimi ondan kaçırmaya çalıştım. Johnston'u son

gördüğümde başka biriyle evliydi, herhalde boşandı, diye düşündüm, ama sormadım. Oysa Iris ile şöyle böyle tanışıyorlarmış. Üçümüz birkaç dakika konuştuktan sonra, Johnston birden döndü, başka biriyle sohbete daldı, Iris ile beni yalnız bıraktı. Ancak o zaman sıkı fıkı olmadıklarını anlamaya başladım. Hiç nedensiz, cüzdanımdan David'in resimlerini çıkardım, sanki oğlum çok ünlü biriymiş gibi övünçle Iris'e gösterdim. Iris o akşamdan söz ederken, o anda bana âşık olduğunu ve evleneceği kişinin ben olduğuma karar verdiğini anlatır. Benim duygularımı tartmam ise daha uzun sürdü, uzun dediysem birkaç saat kadar. Konuşmamızı yakındaki bir lokantada, sonra da birer kadeh içmek için gittiğimiz barda sürdürdük. Sohbetimiz bittiğinde saat on biri geçiyordu. Onu bindirmek için bir taksi durdurdum, ama binmesine fırsat bırakmadan sarılıp kendime çektim ve ağzının derinliklerine uzanarak öptüm. Bu, ömrümün en düşünmeden yapılan hareketlerinden biri, gemlenemez bir isteğin, bir çılgınlık anının sonucuydu. Taksi çekip gitti, Iris ile ben sokağın ortasında sarmaş dolaş kaldık. Sanki dünyada ilk öpüşen, öpüşmeyi o gece icat etmiş iki kişiydik. Sabah olduğunda, Iris benim için bir mutlu son, en beklemediğim anda başıma konuveren mucize olmuştu. Fırtına gibi seviştik ve ondan sonra hiçbir şey eskisi gibi kalmadı.

Hazirandaki nikâhımızda, Sachs sağdıcım oldu. Nikâhtan sonra yemek verdik. Yemeğin yarısında, Sachs ayağa kalkıp onurumuza bir konuşma yaptı. Konuşması kısaydı, kısa olduğu için de kelimesi kelimesine anımsıyorum: "Bu sözleri William Tecumseh Sherman'dan aldım," dedi. "Umarım general buna kızmaz, ama o benden önce söylemiş, ben de daha iyi bir anlatım bulamadım." Sonra bana döndü, kadehini kaldırdı ve konuştu: "Ben çılgınlık yaptığım zamanlar Grant yanı başımda oldu. O sarhoş olduğu zaman ben onu yalnız bırakmadım ve artık hep omuz omuza yaşıyoruz."

3

Ronald Reagan dönemi başladı. Sachs her zaman yaptıklarını yapmaya devam ediyordu, ancak 1980'lerin yeni Amerikan düzeninde onun durumu giderek marjinalleşti. Okuru yok değildi, ama sürekli azalıyordu ve Sachs'ın yazılarını basan dergiler de giderek anlamsız ve önemsiz konuma geliyordu. Sachs, çağın gerisinde kalmış, günümüzün ruhuna ayak uyduramayan biri gibi görülüyordu. Çevresindeki dünya değişmişti, bencillik ve hoşgörüsüzlüğün, aptalca göğüs yumruklayarak sürdürülen Amerikanizm hamasetinin egemen olduğu bu dönemde, Sachs'ın görüşleri sert ve ahlakçı kalıyordu. Sağın her alanda tırmanışa geçmesi yetmiyormuş gibi, karşısında etkin bir muhalefet olmayışı Sachs'ı daha da çok tedirgin ediyordu. Demokrat Parti sinmiş; Sol hepten yok olmuş; basın dilsizleşmişti. Görüş belirtme hakkı bir anda karşı tarafın eline geçmişti ve buna karşı sesini yükseltmek terbiyesizlik sayılıyordu. Sachs çıbanbaşı olmayı sürdürüyor, inançları uğruna konuşuyor, ama ona kulak vermek zahmetine katlananların sayısı giderek azalıyordu. Sachs aldırmıyormuş gibi yapıyordu, oysa bu savaşın onu yıprattığını, haklılığına dayanarak avunmaya çalışıyorsa da yavaş yavaş kendine olan inancını yitirdiğini görüyordum.

Eğer roman filme çekilseydi, işler değişirdi. Oysa Fanny'nin dediği çıktı; altı ya da sekiz ay süren revizyonlardan, tartışmalardan, gidip gelmelerden sonra prodüktör projeyi rafa kaldırdı. Sachs'ın düş kırıklığının boyutunu kavramak zor. Görünürde işi alaya alıyor, şakalar yapıyor, Hollywood öyküleri anlatıyor, kazandığı kucak dolusu paraya gülüp geçiyordu. Bu sözlerim doğru olabilir de olmayabilir de, ama sanıyorum ki, Sachs kitabının beyazperdeye aktarılacağına içten içe iyice bel bağlamıştı. Başka yazarların tersine, Sachs kitle kültürüne karşı değildi ve bu projeye hiç ters

düşmemişti. Bu kendinden ödün vermek değil, kitlelere ulaşma fırsatıydı ve öneri geldiğinde hiç duraksamadan kabul etti. Pek dile getirmese de, Hollywood'dan yapılan öneri gururunu okşamış, kısa süreli, ama baş döndürücü bir güç esintisine kapılmıştı. Bu tamamen doğal bir tepkiydi, ne var ki Sachs kendisiyle barışık biri değildi ve büyük bir olasılıkla, kendini zafer ve başarı düşlerine kaptırdığı için pişmanlık duyuyordu. Proje suya düştükten sonra gerçek duygularını açıklaması bu yüzden daha da zordu. Hollywood'u, içinde giderek büyüyen bunalımdan bir kaçış olarak görmüştü, kaçış yolu olmadığı ortaya çıkınca, belli ettiğinden çok daha büyük acı çektiğini sanıyorum.

Tüm bunlar birer varsayım. Görebildiğim kadarıyla, Sachs'ın davranışlarında ani ya da kökten değişiklikler yoktu. Çalışma programı her zamanki gibi üstesinden gelebileceğinden fazla iş almak ve zamanında yazı yetiştirmek çerçevesinde örülmüş bir çılgınlık halinde süregidiyordu ve Hollywood konusu kapanınca eskisinden de fazla üretir oldu. Makaleler, denemeler, eleştiriler, baş döndürücü bir tempoda boşanıyordu ve bence Sachs yönünü şaşırmış olmak yerine, hedefine doğru son hızla ilerliyordu. Sachs'ın o yıllardaki iyimser görünüşünü sorguluyorsam, bu daha sonra olanları bildiğim içindir. İçinde büyük değişimler oluyordu ve bu değişikliğin başladığı anı saptamak –kaza geçirdiği geceyi sıfır noktası alarak her şeyin suçunu bu tuhaf kazaya yıkmak– kolay, ama bu açıklamanın artık yeterli olduğu kanısında değilim. İnsan bir gecede değişebilir mi? İnsan bir başkası olarak yatar da, bambaşka biri olarak uyanır mı? Belki de, ama ben bu görüşü savunmaya niyetli değilim. Geçirdiği kaza ciddi olmasına ciddiydi, yine de ölümle burun buruna gelen insanın gösterebileceği binbir çeşit tepki vardır. Sachs'ın gösterdiğinden başka bir tepki gösterme seçeneği vardı demek istemiyorum. Tam tersine, bu davranışını kazadan önceki ruh halinin bir yansıması olarak görüyorum. Bir başka deyişle, Sachs o sıralarda pek fena görünmüyorsa da, o geceden önceki aylar, yıllar boyu yaşadığı bunalımın tam bilincinde değilse de, kötü durumda olduğuna inanıyorum. Önsezi dışında, bu görüşümü destekleyecek somut bir kanıtım yok. Çoğu kişi, Sachs'ın o gece yaşadıklarını yaşasalar, kendilerini talihli bulurlar ve olanlara omuz silkip

geçerlerdi. Oysa Sachs öyle yapmadı ve yapmamış olması –daha doğrusu yapamamış olması–, kazanın onu değiştirmekten çok, o güne kadar gizli kalmış şeyleri ortaya çıkardığını akla getiriyor. Eğer bu konuda yanılıyorsam, şu ana kadar yazdıklarımın hepsi süprüntü, bir yığın tutarsız düşünce sayılır. Belki de Ben'in yaşamı o gece ikiye bölündü, kazadan öncesi ve sonrası diye ayrıldı – bu durumdan kazadan önceki her şey silinip atılabilir. Ancak, eğer bu gerçekse, o zaman insan davranışlarının hiç anlamı yok demektir. Hiçbir konuda hiçbir şey anlaşılamaz demektir.

Ben kazaya tanık olmadım, ama o gece oradaydım. Partide kırk elli kişi vardı; ıkış tıkış bir Brooklyn apartmanında terleyen, içen, sıcak yaz gecesini şamataya boğan bir kalabalık. Kaza saat on dolaylarında oldu, o sırada çoğumuz havai fişekleri seyretmek için çatıya çıkmıştık. Sachs'ın düştüğünü yalnızca iki kişi gördü: yangın merdiveninde Sachs'ın yanında duran Maria Turner, bir de Maria'yı arkadan iterek Sachs'ın dengesini yitirmesine neden olan Agnes Darwin diye bir kadın. Hiç kuşkusuz, Sachs ölebilirdi de. Dördüncü kattan düştüğü düşünülürse, ölmemesi gerçekten mucize. Yerden bir buçuk metre yüksekteki çamaşır ipi hızını kesmemiş olsaydı, kalıcı bir sakatlığa uğramadan bu kazadan kurtulması olanaksızdı. Ya belkemiği kırılırdı ya kafatası veya akla gelebilecek bin türlü sakatlık olabilirdi. Çamaşır ipi Sachs'ın ağırlığı altında kopuverince, Sachs çimento kaldırıma tepeüstü çakılmak yerine, battaniyeler, havlular ve banyo paspaslarından oluşan bir yığının üstüne düştü. Düşüşü yine de çok sarsıcı oldu, ama ölüm olasılığının yanında bu hiç kalıyordu. Sachs yalnızca canını kurtarmakla kalmadı, kazayı oldukça zararsız atlattı: Birkaç kaburgası çatladı, biraz sarsıldı, bir omzu kırıldı, orası burası çürüyüp şişti, o kadar. Belki insan bununla avunabilir, ne var ki, sonuçta ortaya çıkan gerçek sakatlığın Sachs'ın bedeniyle pek ilgisi yoktu. İşte hâlâ bunu anlamaya, bu gizemi çözmeye uğraşıyorum. Sachs'ın bedenindeki yara bere, kırık çıkık iyileşti, ama ondan sonra bir daha hiç eski Sachs olmadı. Sanki, yere çakılmadan birkaç saniye önce her şeyini yitirmişti. Yaşamı havada darmadağın olmuştu ve o andan dört yıl sonraki ölümüne kadar bir daha toparlanamadı.

Günlerden 4 Temmuz 1986'ydı, Özgürlük Anıtı' nın yüzüncü yıldönümü. Iris, üç kız kardeşiyle (biri Taipei'de yaşıyordu) altı haftalık bir Çin gezisine çıkmıştı, David iki haftalığına Bucks County'deki bir yaz kampına gitmişti, ben de eve kapanmış, yeni kitabımı yazıyor, kimsecikleri görmüyordum. Normal olarak bu mevsimde Sachs'ın Vermont'da olması gerekirdi, ama *Village Voice* dergisi yıldönümü şenlikleriyle ilgili bir yazı ısmarlamıştı, Sachs da yazıyı bitirmeden şehirden ayrılmak istemiyordu. Üç yıl önce, yıllardır söylediklerime sonunda kulak vermiş ve işlerini izlemesi için kendisine bir temsilci tutmuştu (aynı zamanda benim de temsilcim olan Patricia Clegg), o geceki partiyi de Patricia veriyordu. Havai fişek gösterisinin en güzel izlenebileceği yer Brooklyn olduğu için, Fanny ile Ben de Patricia'nın çağrısını kabul etmişlerdi. Ben de çağrılıydım, ama gitmeyi düşünmüyordum. Evden dışarı adım atmak istemeyecek kadar işe vermiştim kendimi, ancak o gün akşamüstü Fanny telefon edip de, Ben ile ikisinin de gideceklerini söyleyince, fikrimi değiştirdim. Neredeyse bir aydır görüşmemiştik, o günlerde de herkes yaz tatiline hazırlandığı için, sonbahara kadar onları görebilmenin son fırsatı bu parti olacaktı.

Ama Ben ile doğru dürüst konuşamadık. Ben gittiğimde parti yükünü almıştı ve birbirimizle merhabalaştıktan üç dakika sonra birimiz odanın bir ucuna, ötekimiz bir başka ucuna savrulduk. Tam o sırada Fanny ile karşılaştım ve öylesine derin bir sohbete daldık ki, Ben' in izini yitirdik. Maria Turner da oradaydı, ama kalabalığın içinde onu göremedim. Onun partiye geldiğini –hatta Sachs düşmeden önce yangın merdiveninde yan yana olduklarını– ancak kazadan sonra öğrendim, ama o sırada da öylesine bir kargaşa (tir tir titreyen konuklar, siren sesleri, ambulanslar, koşuşturan sağlık görevlileri) vardı ki, Maria'nın orada olduğunu pek fark edemedim. Kazadan önceki saatlerde, umduğumdan daha iyi vakit geçirdim. Bunun nedeni partinin coşkusu değil, Fanny ile birlikte olmak, onunla yeniden konuşmanın tadına varmak, onca yıla ve geçirdiğimiz onca belaya karşın dostluğumuzun hâlâ sürdüğünü görmekti. Doğrusunu isterseniz, o gece fazla duygusaldım, dokunaklı düşüncelere dalıp gidiyordum; bir ara Fanny'nin yüzüne bakıp –sanki ilk kez görüyormuşum gibi, bir anda– artık eskisi gibi genç olmadığımızı,

yaşamın avuçlarımızdan kayıp gittiğini fark ettim. Belki içkiyi fazla kaçırdığım için böyle düşünüyordum, yine de bu fikir, gizemli bir gücün uyarısı gibi geldi bana. Yaşlanıyorduk ve yapabileceğimiz tek şey, birbirimize daha fazla bel bağlamaktı. Fanny ile Ben, Iris ile David: Bunlar benim ailemdi. Bunlar sevdiğim insanlardı ve içimde onların ruhlarını taşıyordum.

Biz de ötekilerle birlikte çatıya çıktık, başta isteksiz olmama karşın, havai fişek gösterisini kaçırmadığıma sevindim. Fişekler New York'u bir düş kentine, kuşatma altındaki bir metropole benzetti. Bu kargaşayı keyifle izliyordum: ardı arkası gelmeyen bir uğultu, patlayan ışık demetleri, yoğun dumanlar arasından süzülen renkler. Özgürlük Anıtı, solumuzdaki limanda, projektörlerin ışığında bir akkor kitle gibi yükseliyordu. Manhattan' daki yapılar köklerinden sökülüp havaya fırlayacaklar ve geri dönmeyeceklermiş gibime geliyordu. Fanny ile ben ötekilerin biraz arkasında, dengemizi yitirmemek için ayaklarımızı çatıya sıkıca bastırmış, omuz omuza oturuyor, havadan sudan konuşuyorduk. Eski anılardan, Iris'in Çin'den yazdığı mektuplardan, David'den, Ben'in yazısından, müzeden söz ediyorduk. İçimize doğdu demek istemiyorum, ama Ben'in düşmesinden birkaç saniye önce, Ben ve annesinin 1951'de Özgürlük Anıtı'na gidişleriyle ilgili olarak anlattıkları öyküden söz açıldı. O koşullarda bu öyküyü anımsamamız çok doğaldı, yine de tuhaftı, çünkü Özgürlük Anıtı'ndan düşme fikrine güldüğümüz sırada Ben, yangın merdiveninden düştü. Bir saniye sonra aşağıdan Maria ile Agnes çığlık çığlığa bağrışmaya başladılar. İki olay arasında hiçbir bağlantı olmadığı halde, sanki bizim ağzımızdan çıkan *düşme* sözcüğü gerçek düşüşe neden olmuş gibi, kazayı her anımsayışımda midem kalkar. İki kadının çığlıkları hâlâ kulağımdadır ve Ben'in adı söylendiği anda Fanny'nin yüzüne yerleşen anlatım, tenine vuran fişeklerin renkleri arasında gözlerini saran korku hâlâ gözümün önündedir.

Ben, baygın durumda Long Island Üniversite Hastanesi'ne kaldırıldı. Bir saat içinde kendine gelmesine karşın, iki haftaya yakın süre hastanede tuttular, hasarın derecesini anlamak için bir sürü beyin testi yaptılar. Belki onu daha erken taburcu ederlerdi, ama Sachs ilk

on gün konuşmadı, ağzını açıp tek söz söylemedi – ne Fanny'ye, ne bana, ne (her gün ziyarete gelen) Maria Turner'a ne de doktorlarla hemşirelere. O geveze, o konuşkan Sachs suskunluğa gömülmüştü ve konuşma yetisini yitirdiğini, başını vurduğu zaman beyninin zedelendiğini sanmamız çok doğaldı.

Bu dönem Fanny için bir cehennem oldu. İşe gitmiyor, bütün gün Ben'in yanında oturuyordu, ama Ben ona bir tepki vermiyor, Fanny odaya girdiğinde gözlerini kapatıp uyuyormuş gibi yapıyor, Fanny'nin gülümsemelerine boş bakışlarla karşılık veriyor, onun varlığından huzur duymuyormuş gibi görünüyordu. Bu, Fanny için zaten zor olan durumu büsbütün dayanılmaz hale getiriyordu, onu hiç bu denli üzüntülü, bu denli şaşkın, mutsuzluğa bu denli yakın görmemiştim. Maria'nın ziyaretleri de durumu zorlaştırıyordu. Fanny onun gelişine türlü anlamlar veriyordu, oysa gerçekte sandığı gibi bir neden yoktu. Maria, Ben'i şöyle bir tanırdı, son karşılaşmalarından bu yana da aradan yıllar geçmişti. Tam tamına yedi yıl olmuştu. Maria ilk karşılaştığımız gece, Brooklyn'deki yemekte. Maria'nın Özgürlük Anıtı partisine çağrılmasının Ben'i, Fanny'yi veya beni tanımasıyla ilgisi yoktu. Maria'nın çalışmaları üzerine bir kitap hazırlamakta olan yayıncı Agnes Darwin, Patricia Clegg'in arkadaşıydı ve o gece Maria'yı o getirmişti. Ben'in düşüşünü görmek Maria için korkunç bir olaydı ve o korkuyla, o ilgiyle, gelmemesi doğru olmaz düşüncesiyle hastaneye geliyordu. Bunu ben biliyordum, ama Fanny bilmiyordu ve Maria ile karşılaştığı zaman düştüğü bunalımı görünce (Fanny'nin aklına en kötü olasılığın geldiğini, Maria ile Ben arasında gizli bir ilişki olduğuna inandığını anlayınca) durumu açıklığa kavuşturmak için, bir gün ikisini de hastanenin kafeteryasında yemeğe çağırdım.

Maria'nın anlattığına göre, Ben ile bir süre mutfakta ayaküstü konuşmuşlar. Ben neşeli ve keyifliymiş, Maria' ya Özgürlük Anıtı'yla ilgili fıkralar anlatıp durmuş. Havai fişek gösterisi başlayınca, çatıya çıkmak yerine mutfak penceresinden yangın merdivenine çıkmalarını, gösteriyi oradan izlemelerini önermiş. Maria, Ben'in çok içtiğini sanmıyordu, ama nasıl olmuşsa olmuş, Ben bir ara sıçrayıp bacaklarını boşluğa sallayarak demir parmaklığın kenarına oturmuş. Maria bunu görünce korkmuş, hemen yanına gidip düşmesin diye

arkasından beline sarılmış. Ben'i oradan indirmek için dil dökmüş, ama Ben yalnızca gülüp telaşlanmamasını söylemiş. Tam o sırada Agnes Darwin mutfağa girmiş, Maria ile Ben'i görmüş. Onların arkaları dönük olduğu için, üstelik dışarıdaki gürültü patırtı yüzünden Agnes'in geldiğini görmemişler. Neşeli, sıcakkanlı bir kadın olan ve o gece kaldırabileceğinden fazlasını içen Agnes, yangın merdivenine çıkıp onların yanına gitmeye niyetlenmiş. Elinde şarap kadehiyle tombul gövdesini zar zor pencereden çıkartıp merdivenin sahanlığına bastığı anda sol ayakkabısının topuğu demir çubukların arasına sıkışmış, dengesini toplayayım derken öne fırlamış. Orası geniş olmadığı için de Maria'nın üstüne yıkılmış, olanca ağırlığıyla kızın arkasına abanmış. O çarpmanın etkisiyle Maria kollarını açmış ve Sachs da parmaklığın üzerinden aşağı uçuvermiş. Maria, işte böyle, ne olup bittiğini fark edemeden düştü, diye anlattı. Agnes ona çarpmıştı, o da Sachs'a ve bir an sonra Sachs gecenin karanlığına doğru tepeüstü inivermişti.

Kuşkularının yersiz olduğunu anlamak Fanny'yi rahatlattı, ancak olup bitenler yeterince açıklığa kavuşmamıştı. Her şeyden önce Ben neden korkuluğa çıkmıştı? Yüksekten hep korkardı, o koşulda akla gelecek en son şey korkuluğa oturmasıydı. Ve eğer kazadan önce Fanny ile arası iyi idiyse, neden şimdi ona karşı tavır alıyor, Fanny'nin odaya her girişinde neden ondan uzak duruyordu? Bir şey, kazanın neden olduğu fiziksel hasarın dışında bir şey olmuştu ve Sachs konuşabilecek duruma gelinceye ya da konuşmaya karar verinceye kadar, bunun ne olduğunu Fanny hiç bilemeyecekti.

Sachs, ancak bir ay kadar sonra olayı kendi yorumuyla bana anlattı. Artık eve çıkmıştı, hâlâ dinleniyordu, ama yatmak zorunda değildi. Bir gün Fanny işteyken Sachs'a gittim. Ağustos başlarında, boğucu bir gündü. Oturma odasında bira içtiğimizi, televizyonun sesini kısıp beyzbol maçını seyrettiğimizi anımsıyorum ve o günkü konuşmamızı ne zaman düşünsem, ufak, karlı ekranda sessiz oyuncuların iyice fark edilemeyen hareketlerle koşturduklarını, arkadaşımın anlattığı acı dolu olayların bir konrtpuanı gibi seyirttiklerini görür gibi oluyorum.

Sachs, önce Maria Turner'ı pek çıkaramadığını söyledi. Partide gördüğü zaman tanıdık gelmiş, ama en son nerede, ne zaman görüştüklerini anımsayamamış. Bir gördüğüm yüzü bir daha unutmam, ama senin yüzüne bir ad veremiyorum, demiş. Maria da her zamanki çekiciliğiyle gülümsemiş, biraz sonra anımsarsın, demiş. Sonra ipucu olsun diye, bir kez sizin eve gelmiştim, demiş, ama gerisini getirmemiş. Sachs, onun kendisiyle oynadığını fark etmiş, ancak bu tavrından da hoşlanmış. Maria' nın alaylı gülüşüne kapılmış, bu kedi fare oyununa karşı çıkmamış. Kızın bu oyunu sürdürecek kadar zeki olduğunu anlamış ve bu işi ilginç, oynanmaya değer bir oyun olarak görmüş.

Sachs, Maria bana adını söyleseydi, belki öyle davranmazdım, dedi. Iris'le tanışmamızdan önce Maria Turner ile birlikte olduğumu da, arada bir Maria'nın işlerinden söz ettiği için Fanny'nin de onunla ilişkisini sürdürdüğünü Sachs biliyordu. Ama yedi yıl önceki parti epey karışık olduğu için, Maria Turner'ın kim olduğunu doğru dürüst anlayamamıştı. O akşam sofrada üç dört genç kadın sanatçı vardı ve Sachs hepsini de ilk kez gördüğü için, adlarıyla suratlarını karıştırmış, her birini yanlış bir adla kafasına yerleştirmişti. Aklında kaldığına göre, Maria Turner, uzun, kestane saçlı, kısa boylu bir kadındı ve ne zaman ona Maria'dan söz etsem, gözünün önüne hep o görüntü geliyordu.

Maria ve Sachs içkilerini alıp oturma odasından daha tenha olan mutfağa geçtiler ve açık pencerenin önündeki radyatörün üstüne oturup sırtlarını hafif esintiye verdiler. Maria her ne kadar Sachs'ın ayık olduğunu söylediyse de, Sachs kafasının epey iyi olduğunu anlattı. Başı dönüyordu ve kendini frenlemek istemesine karşın, o bir saat içinde üç bourbon daha yuvarladı. Konuşmaları, partilerde buluşup flört edenlerin o konudan konuya atlayan, giderek zekâ gösterisine dönüşen, bilmece gibi ilgisiz sözlerle örülen bir konuşmaydı. Bu gibi durumlarda önemli olan, kibarca lafı dolandırarak kişinin kendisi hakkında olabildiğince az şey söylemesi, karşısındakini güldürmesi ve şaşırtmasıdır. Sachs da Maria da bunu çok iyi becerirlerdi ve üç bourbon ile birkaç kadeh şaraba karşın oyunu bir güzel sürdürdüler.

Hava sıcak olduğu ve Maria da (sıkıcı olacak diye) partiye gitmeyi pek istemediği için gardırobundaki en hafif giysiyi seçmişti: bedenine iyice yapışan, düşük yakalı, kolsuz, kırmızı bir bluz, siyah bir mini etek, çıplak bacaklar, sivri topuklu ayakkabılar, her parmağında bir yüzük, her bileğinde bir bilezik. Bu çarpıcı, baştan çıkarıcı bir kıyafetti, ama Maria yine o kendini gösterme havasına girmişti ve bu kılıkta, en azından kalabalığın içinde kaybolup gitmeyeceği, bir bakışta seçileceği kesindi. Sachs da, o gün sessiz televizyonun karşısında bana anlattığına göre, son beş yıldır uslu uslu oturmuş, hiçbir kadına yan gözle bakmamış ve Fanny ona yeniden güvenmeye başlamıştı. Evliliklerini kurtarmak zor olmuştu; uzun ve çetin bir dönem boyunca her ikisinin de büyük emek harcamaları gerekmişti ve Sachs, Fanny ile beraberliğini bir daha tehlikeye atmamaya karar vermişti. Oysa o gece partide, radyatörün üstünde Maria'nın yanında oturuyor, davetkâr, güzel bacakları olan bu neredeyse yarı çıplak kadına değiyordu – ve kanında dolaşan alkolle kendine hâkim olacak durumdan çıkmıştı. Yavaş yavaş, Sachs o bacaklara dokunmak, elini o tenin pürüzsüzlüğü üzerinde gezdirmek isteğine kapıldı. İşin kötüsü, Maria pahalı ve tehlikeli bir koku sürünmüştü (Sachs parfüme bayılırdı) ve şakalarla, takılmalarla dolu konuşmaları sürerken Sachs kendini küçültücü, ciddi bir yanlış yapmamak için elinden geleni yapıyordu. Neyse ki, aklı isteklerine üstün geldi, yine de eğer kendini tutmasaydı neler olacağını düşünmekten geri kalmadı. Parmak uçlarıyla Maria'nın sol dizinin üstündeki bir noktaya dokunduğunu, ellerinin Maria'nın bacaklarının iç bölümünden yukarıya (eteğin örttüğü) yerlere doğru kaydığını ve parmaklarını birkaç saniye orada gezdirdikten sonra külotun paçasından içeri uzatıp dolgun poponun ve kıvırcık tüylerin oluşturduğu cennete daldığını düşledi. Bu yalnızca bir düştü, ama kafasındaki projektör bir kez harekete geçince, Sachs onu durduramadı. Aklından geçenleri Maria'nın da sezmiş olması işi büsbütün zorlaştırdı. Eğer Maria ters ters baksaydı büyü bozulabilirdi, oysa bu tür istek dolu düşüncelerin hedefi olmak Maria' nın hoşuna giderdi ve göz göze geldikleri zamanki bakışı Sachs'a fazlasıyla davetkâr, fazlasıyla cesaret verici geldi. Maria'yı iyi tanıdığım için, bu davranışının bir sürü anlamsız nedenden kaynaklandığını söyleyebilirim, dedim. Örneğin üzerinde çalıştığı bir

projeyle bağlantılı olabilirdi ya da Sachs'ın bilmediği bir şeyi kendi bildiği için bunun keyfini çıkarıyordu ya da daha da ters bir mantıkla, adını anımsamadı diye Sachs'ı cezalandırmaya çalışıyordu. (Sonradan Maria'yla yalnızken bunu sorduğumda, aklıma gelen son olasılığın doğru olduğunu itiraf etti.) Ama o sırada Sachs bunların hiçbirini bilmiyordu. O yalnızca kendi duygularının farkındaydı ve duyguları da açıkça belliydi: Tanımadığı, çekici bir kadını arzuluyor ve bu yüzden kendine hırslanıyordu.

"Neden utandığını anlamıyorum," dedim. "Sen de insansın ve Maria aklına koydu mu son derece kışkırtıcı olabilir. Bir şey olmadığına göre, kendine öfkelenmen gereksiz."

Sachs sözcüklerini özenle seçerek ağır ağır konuştu: "Önemli olan benim tahrik olmam değildi. Önemli olan benim onu tahrik edişimdi. Oysa böyle bir şey yapmamaya kararlıydım. Bir daha böyle davranmayacağıma ant içmiştim."

"Davranışlarla düşünceleri birbirine karıştırıyorsun," dedim. "Bir şeyi düşünmekle yapmak arasında dünyalar kadar fark vardır. Bu ayrımı yapmazsak, yaşam çekilmez olurdu."

"Ben ondan söz etmiyorum. Bir saniye önce aklımın köşesinden geçmeyen bir şeyi yapmak istediğimden söz ediyorum. Bunun Fanny'yi aldatmakla ilgisi yok, kendimi tanımam açısından önemli. Kendi kendimi aldatabileceğimi fark edince şaşırdım. Eğer işi o kadarla bıraksaydım sorun değildi, ama niyetimi fark ettikten sonra da Maria ile flörtü sürdürdüm."

"Ama ona dokunmadın. Sonuçta önemli olan da bu."

"Hayır, dokunmadım. Ama onun bana dokunmasını sağlayacak bir plan yaptım. Bence bu daha da kötü. Kendime karşı dürüst değildim. İyi bir izci gibi kurallara uyuyor, ama izcilik ruhuna ihanet ediyordum. Yangın merdiveninden bu yüzden düştüm. Kaza değildi Peter. Ben neden oldum. Bir korkak gibi davrandım, sonra da bunun cezasını çekmek zorunda kaldım."

“Yani bile bile mi atladığını söylemek istiyorsun?”

“Hayır, o kadar basit değil. Yalnızca saçma bir riske atıldım, hepsi bu. Maria Turner’ın bacağına dokunmak istediğimi kendime itiraf edemeyecek kadar utanç duyduğum için, bağışlanmaz bir şey yaptım. Bence, kendini böylesine kandıran biri, başına gelecek her şeyi hak eder.”

Sachs, bu nedenle Maria’yı yangın merdivenine çıkardı. Mutfaktaki tuhaf durumdan kaçmak için, ama bu bir yandan da incelikli planının ilk adımı, Maria Turner’ ın bedenine dokunmanın yine de dürüstlüğü elden bırakmamış olmanın bir yoluydu. Sachs, olanları düşündükçe en çok buna deli oluyordu: İstek duyduğu için değil, o isteği doyurmanın dolambaçlı yolu olarak duygularını yadsıyışına öfkeleniyordu. Dışarının tam bir kargaşa olduğunu söyledi. Bağrışıp çağrışan kalabalıklar, patlayan havai fişekler, kulaklarından eksik olmayan bir uğultu. Bir süre sahanlıkta durup havai fişeklerin gökyüzünü aydınlatışını seyrettiler, sonra Sachs planının ilk bölümünü uyguladı. Bu gibi durumlardaki korkusu düşünülecek olursa, hiç duraksamayışı gerçekten önemli. Sahanlığın kıyısına gitti, sağ bacağını parmaklığın üzerinden attı, parmaklığa iki eliyle tutunarak dengesini buldu, sonra sol bacağını da attı. Kendini dengelemek için hafifçe ileri geri sallanırken Maria’nın içini çektiğini duydu ve atlayacağından korktuğunu anladı. Bunun üzerine, çevreyi daha iyi görebilmek için oraya çıktığını söyleyerek Maria’yı yatıştırdı. Neyse ki Maria bu yanıttan tatmin olmadı. İnmesi için yalvardı ve Sachs aşağı inmeyince, Maria da onun beklediği şeyi, stratejisinin en incelikli hareketini yaparak arkasına gelip kollarını göğsüne doladı. Hepsi bu: sonuçta istekli bir sarılma gibi görünen, oysa gerçekte koruma içgüdüsünden gelen bir hareket. Bu her ne kadar Sachs’ın umduğu ölçüde tahrik edici olmadıysa da (çünkü düşüncelerini o konuda yoğunlaştıramayacak kadar korkuyordu yüksekte olmaktan), hepten de düş kırıklığı olmadı. Maria’nın sıcak soluğunu ensesinde duyuyor, göğüslerinin belkemiğine değdiğini hissediyor, parfümünün kokusunu alabiliyordu. Bu, kısacık bir an, ufacık bir zevkti, ama Maria’nın ince, çıplak kolları bedenini sardıkça, Sachs mutluluğa benzer bir şeyler duydu – fark edilmeyecek bir ürperti, gelip geçici bir

coşku. Oynadığı kumardan kazançlı çıkmış gibiydi. Bir de oradan aşağı inebilse, yaptığı oyuna değecekti doğrusu. Maria'ya iyice yaslanmayı ve aşağı inerken onun gövdesinden destek almayı planlıyordu (böylece son ana kadar birbirlerine değiyor olacaklardı), ne var ki, Sachs tam bu uygulamaya geçmek için oturuşunu değiştirmek üzereyken, Agnes Darwin'in topuğu demirlere takıldı ve Maria'nın sırtına kapaklandı. Sachs korkuluğu tutan parmaklarını gevşetmişti ve Maria ona çarpınca, parmakları açıldı, Sachs kendini yapıdan dışarı fırlatılmış gibi hissetti, gövdesinin çekim merkezi onu bir an yukarı fırlattıktan sonra, Sachs'ın çevresini boşluktan başka saran bir şey kalmadı.

Sachs, "Yere inmem uzun süremezdi," dedi. "Belki bir iki saniye, en fazla üç. Ama o süre içinde aklımdan birden fazla düşünce geçtiğini çok iyi anımsıyorum. Önce dehşet ve durumu kavrama anı, düştüğümü anladığım andaki duygu buydu. Sanırsın ki hepsi bu, başka şey düşünmeye zaman olmaz. Oysa o dehşet uzun sürmedi. Hayır yanlış, dehşet devam etmesine etti de, onun içinden bir başka düşünce, dehşetten daha güçlü bir şey fışkırdı. Tanımlaması zor. Belki mutlak bir kesinlik duygusu. Müthiş, ezici bir kesinlik, mutlak doğrunun belirtisi. Ömründe hiçbir şeyden o denli kesin emin olmamıştım. Önce düştüğümü fark ettim, ardından da öldüğümü. Öleceğimi anladım demek istemiyorum, ölmüş olduğumu hissettim. Boşlukta düşen bir ölüydüm ve teknik olarak sağ olmama karşın ölmüştüm, mezara girmiş biri kadar ölmüştüm. Bunu başka türlü nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Daha havadayken, yere çarpma anının ötesine geçmiştim, paramparça olma anının ötesine. Bir cesede dönüşmüştüm ve çamaşır ipine takılıp havlularla battaniyelerin arasına düştüğümde, orada değildim. Bedenimi terk etmiştim ve saniyenin binde biri kadar bir sürede yok oluşumu gerçekten gördüm."

Sachs'a sormak istediğim sorular vardı, ama sözünü kesmedim. Sachs zaten öyküyü anlatırken zorlanıyor, ara ara dalıyor, ara ara bocalıyordu, bir de ben sözünü kesersem lafın ucunu hiç getiremeyeceğinden korkuyordum. Doğruyu söylemek gerekirse,

Sachs'ın ne anlatmaya çalıştığını anlayamıyordum. Düşüşün korkunç bir olay olduğu su götürmezdi, ama Sachs'ın düşmeden önce olanları en ince ayrıntısına kadar anlatmak için böyle çaba göstermesine şaşırmıştım. Maria ile olanlar bana sıradan, önemsiz, konuşulmaya değmez bir oyun gibi geldi. Oysa Sachs, onlarla düşmesi arasında doğrudan bir bağlantı olduğuna inanıyordu. Maria ile arasında geçenlerin düşmesine neden olduğunu düşünüyor, yani düşüşünü bir kaza ya da şanssızlık olarak değil, bir tür cezalanma olarak görüyordu. Yanıldığını, kendisine fazla yüklendiğini söylemek istedim – ama söylemedim. Öyle oturup onun kendi davranışlarını irdeleyişini izledim. Sachs, olanları bana eksiksiz anlatmaya çalışıyor, bir ortaçağ din bilgini titizliğiyle kılı kırk yarıyor, yangın merdiveninde Maria ile olan zararsız beraberliğini tüm nüanslarıyla canlandırmaya uğraşıyordu. Öyküsü alabildiğine esnek, alabildiğine karmaşık ve giriftti. Bir süre sonra, Maria ile aralarındaki minik oyunun, Sachs için düşüşü kadar önemli bir anlam taşıdığını fark ettim. Onun gözünde iki olay arasında fark kalmamıştı artık. Kısacık, gülünç bir kucaklama, ölümle eşdeğere gelmişti. Eğer Sachs bunları anlatırken öylesine içten, öylesine inançlı olmasaydı, söylediklerini gülünç bulurdum. Ne yazık ki, içimden gülmek gelmedi. Ona yakınlık göstermeye, anlattıklarını can kulağıyla dinlemeye ve söylediklerini olduğu gibi kabul etmeye çalışıyordum. Şimdi düşünüyorum da, gerçek fikirlerimi söylemiş olsam, ona daha büyük iyilik etmiş olurdum. Keşke suratına gülüp alay etseydim. Keşke sen delisin deyip onu sustursaydım. Eğer bir dost olarak Sachs'a yapmam gerekeni yapmadığım bir an varsa, o da dört yıl önceki o akşamüstüdür. Ona yardım etme fırsatım varken, bunu elimden kaçırdım.

Sachs, konuşmamaya bilinçli olarak karar vermediğini söyledi. İçinden öyle gelmişti ve suskunluğu devam ettiği sürece çevresindeki onca kişiyi üzdüğü için kendinden utanmıştı. Beyin zedelenmesi veya şok tehlikesi yoktu, hiçbir fiziksel bozukluk belirtisi yoktu. Kendisine söylenilen her şeyi anlıyor ve kendisinin de her şeyi dile getirebileceğini içten içe duyuyordu. Dönüm noktası ilk başta olmuştu. Sachs gözlerini açtığında karşısında tanımadığı bir kadının kendisine bakmakta olduğunu gördü – bunun hemşire olduğunu

sonradan anladı. Kadının birilerine, Rip Van Winkle sonunda uyanabildi, dediğini duydu – belki de kadın bunları ona söylemişti, emin değildi. Kadına yanıt vermek istedi, ama kafası karmakarışıktı, aynı anda binbir yöne dönüyordu, üstüne üstlük kemiklerindeki sızıları da duymaya başlayınca, kadına hemen yanıt veremeyecek kadar güçsüz olduğunu düşündü ve konuşmadı. Sachs o zamana kadar hiç böyle bir şey yapmamıştı. Hemşire konuşmasını sürdürürken ve az sonra gelen doktor ve ikinci bir hemşire ile birlikte yatağının başına dikilip kendini nasıl hissettiğini sorarlarken, Sachs sanki onlar orada yokmuşçasına kendi düşüncelerine daldı ve onlara yanıt vermek zahmetinden kurtulduğuna sevindi. Bu durumun bir seferlik olduğunu sanıyordu, ancak ertesi sefer de, ondan sonraki seferlerde de hep aynı şey oldu. Ne zaman biri bir şey söylese, Sachs hep o dilini tutma dürtüsüne kapılıyordu. Günler geçtikçe, suskunluğunda daha da çok direndi, bunu bir tür onur sorunu, kendine güvenini kazanmak için gizli bir savaş olarak görüyordu. Söylenilen sözleri dikkatle dinliyor, kulağına giren her sözcüğü tartıyor, ama sonra bir şey söylemek yerine ya başını çeviriyor, ya gözlerini kapatıyor ya da bakışları karşısındakini delip geçiyormuşçasına boş boş bakıyordu. Sachs bunun ne denli çocukça ve saçma bir davranış olduğunu biliyor, ama bunu bilmesi o davranışı sürdürmesine engel olamıyordu. Doktorlar ve hemşireler onun için bir anlam taşımıyordu, Maria'ya karşı da bir sorumluluk duymuyordu, bana da, öteki dostlarına da. Ama Fanny başkaydı, Sachs onun hatırı için birkaç kez inadından vazgeçecek noktaya yaklaştı. En azından, Fanny geldiğinde, Sachs'ın içinde bir pişmanlık kıvılcımı yanıp sönüyordu. Fanny'ye ne denli gaddarlık ettiğini anlıyordu ve bu yüzden kendini bir hiç olarak görüyor, suçluların duyduğu pişmanlığa kapılıyordu. Kimi zaman yattığı yerde vicdanıyla hesaplaşırken, Fanny'ye gülümsemeye çalışıyordu, hatta bir iki kez işi daha ileri götürdü, konuşmak için elinden geleni yaptığına, er geç konuşacağına Fanny'yi inandırabilmek için dudaklarını oynattı, gırtlağından kısık, kesik sesler çıkardı. Bu aldatmacalar yüzünden kendinden nefret ediyordu, ne var ki, suskunluğunun içinde öyle çok şey olup bitiyordu ki, bu suskunluğu bozmayı göze alamıyordu artık.

Doktorların sandığının tersine, Sachs kazayı tüm ayrıntılarıyla anımsıyordu. O gecenin bir tek anını düşünmesi, bütün gecenin bir karabasan gibi beynine dolmasına yetiyordu: parti, Maria Turner, yangın merdiveni, düşüşünün ilk anları, ölümün keskinliği, çamaşır ipi, çimento kaldırım. Hiçbir şey belirsiz değildi, olay örgüsünün hiçbir parçası ötekinden daha bulanık değildi. Olanlar baştan sona gözlerinin önüne geliyor, anılar bir çığ gibi üzerine yıkılıyordu. Olağanüstü bir şey olmuştu ve bu şey içindeki gücünü yitirmeden, Sachs dikkatini ondan ayırmak istemiyordu. Bu nedenle susuyordu. Bu konuşmayı reddetmek değildi, o gecenin dehşetini, o dehşet duygusuna bir anlam verinceye kadar uzun süre içinde tutabilmenin bir yoluydu. Susmak düşüncelerini yoğunlaştırmasını, düşüş anını yeniden yeniden yaşamasını, kendini sonsuza dek boşlukta, yerden beş santim yukarıda tutup yere çarpma anını sonsuza dek beklemesini sağlıyordu sanki.

Kendini bağışlamaya hiç niyeti olmadığını söyledi bana. Suçu kesindi, bunun üzerinde ne denli az durursa o ölçüde iyi olacaktı. “Bir başka zaman olsa, kendimi haklı çıkaracak gerekçeler bulmaya çalışırdım,” dedi. “Kaza herkesin başına gelebilir. Her gün, her saat, insanlar en beklemedikleri anda ölüveriyorlar. Yangında yanıp ölüyorlar, göllerde boğuluyorlar, arabaları başka arabalarla çarpışıyor, pencereden düşüyorlar. Her sabah gazetede bunları okuyorsun. Kendi yaşamının da bu zavallılardan biri gibi bir anda ve anlamsızsa sona erebileceğini düşünmemek için aptal olman gerekir. Ne var ki, benim geçirdiğim kaza, şanssızlıktan olmadı. Ben kazanın yalnızca kurbanı değil, aynı zamanda suç ortağıydım. Başıma gelenlerde etkin rolüm vardı ve bunu göz ardı edemem. Oynadığım rolün sorumluluğunu üstlenmem gerek. Bunlar sana akla yakın geliyor mu, yoksa saçma gözüyle mi bakıyorsun? Maria Turner’la flört etmek suçtu demiyorum. Yersiz bir işti, küçümsenecek bir oyundu, ama bundan öte değildi. Onu arzuladığım için kendime öfkelenebilirim, ama bütün iş hayalarımdaki kıpırtıyla kalsaydı, olayı çoktan unutur giderdim. Demek istiyorum ki, o gece olanların cinsellikle fazla ilgisi yok. Hastanede, hiç konuşmadan günlerce yatarken bunu kavradım. Eğer Maria Turner’ı tavlamayı ciddi olarak kafama koysaydım, bana dokunmasını sağlamak için ne diye onca

zahmete girerdim? Bunu başarmanın çok daha tehlikesiz yolları, aynı sonuca ulaşacak binbir strateji vardır. Oysa yangın merdivenine çıkıp gözü peklik gösterisi yaptım, canımı tehlikeye attım. Ne adına? Karanlıkta kızı sıkıştırabilmek için, bir hiç uğruna. Hastanede o sahneyi gözümün önüne getirdiğimde, her şeyin sandığımdan çok farklı olduğunu anladım. İşe tersinden bakmıştım. Yaptığım çılgınlığın amacı, Maria Turner'ın bana sarılmasını sağlamak değildi, canımı tehlikeye atmaktı. Maria, korkuluğa çıkmam için yalnızca bir bahane, bir araç, beni tehlikenin eşiğine götürecek bir eldi. Şimdi soru şu: Bunu neden yaptım? O tehlikeyi göze almayı neden o kadar istedim? Bu soruyu günde altı yüz kez soruyordum kendime ve her soruşumda içimde korkunç bir uçurum açılıyor, ben de karanlık boşluğa tepeüstü düşmeye başlıyordum yeniden. Konuyu fazla dramatize etmek istemiyorum, ama hastanede geçirdiğim günler ömrümün en kötü günleriydi. Kendimi düşecek bir konuma getirdiğimi ve bunu kasıtlı yaptığımı anlıyordum. Suskunluğum sırasında vardığım sonuç buydu. Yaşamak istemediğimi öğrendim. Hâlâ kestiremediğim nedenlerden dolayı, o gece kendimi öldürmek için parmaklığa çıktım."

"Sarhoştun," dedim. "Ne yaptığını bilmiyordun."

"Sarhoştum ve ne yaptığımı çok iyi biliyordum. Yalnızca bildiğimi bilmiyordum."

"Söz oyunu yapma. Bilgiçlik taslama."

"Bildiğimi bilmiyordum ve içki harekete geçme cesaretini verdi. İçki, yapmak istediğimi bilmediğim şeyi yapmama yardımcı oldu."

"Bana Maria'nın bacağına dokunmaktan ürktüğün için düştüğünü söyledin. Şimdi öyküyü değiştiriyor, kasıtlı olarak düştüğünü anlatıyorsun. İkisi bir arada olmaz, birinden birini seçmen gerek."

"İkisi de gerçek. Biri ötekine neden oldu, bu yüzden birbirlerinden ayrı olamazlar. Bunu anladığımı söylemiyorum, yalnızca böyle olduğunu ve bunun gerçek olduğunu söylüyorum. O gece kendimi

öldürmeye hazırdım. Aynı duyguyu hâlâ duyuyorum ve bu duyguyla yaşamak beni korkutuyor.”

“Her insanın içinde ölmeyi isteyen bir yan vardır,” dedim. “Kendini yok etme isteği, içten içe kaynayan bir kazan gibidir. Her nedense, o gece senin kazanın altı fazla harlanmış ve çılgınca bir şey olmuş. Ama bu bir kez oldu diye, bir daha olacak demek değildir ki.”

“Belki. Ama bir kez olduğu gerçeğini de ortadan kaldırmaz. Üstelik belirli bir nedenle oldu. Eğer o gece öylesine boş bulunup o isteğe kapıldıysam, bende temel bir yanlış var demektir. Artık yaşama inanmıyorum demektir.”

“Yaşama inanmasaydın, yeniden konuşmaya başlamazdın. Bir karara varmış olmalısın. Kafanda her şeyi yerli yerine oturtmuş olmalısın.”

“Pek öyle değil. David’le odaya girdin, David yatağa yaklaşıp bana gülümsedi. Birden ona merhaba dediğimi duydum. Bu kadar basit. Öyle tatlıydı ki. Kamptan sağlıklı, güneşte yanmış olarak dönmüştü, dokuz yaşında, kusursuz bir çocuktu. Yatağıma yaklaşıp bana gülümseyince, onunla konuşmamak aklımdan geçmedi.”

“Gözlerinde yaş vardı. Bu yaşların, kendi kendine bir şeyleri çözümlediğin ve tekrar aramıza döndüğün anlamına geldiğini düşündüm.”

“Hayır, kafama dank ettiği anlamına geliyordu. Yaşamımı değiştirmem gerektiğini anladığım anlamına geliyordu.”

“Yaşamını değiştirmekle yaşamına son vermek aynı şey değil.”

“Bugüne kadar sürdürdüğüm yaşama son vermek istiyorum. Her şeyin değişmesini istiyorum. Bunu beceremezsem, başım derde girecek. Tüm yaşamım boşa geçti, aptalca bir şakadan, ufak başarısızlıklar dizisinden başka bir şey olmadı. Gelecek hafta kırk bir yaşında olacağım ve şimdi duruma hâkim olamazsam boğulup gideceğim. Bir taş gibi dünyanın dibine çökeceğim.”

“Sana gerekli olan yeniden çalışmaya başlamak. Yeniden yazmaya başladığın anda, kim olduğunu anımsayacaksın.”

“Yazma düşüncesi midemi bulandırıyor. Yazmak, artık benim için hiçbir anlam taşımıyor.”

“Bunları eskiden de söyledin.”

“Belki, ama bu kez çok içten söylüyorum. Ömrümün geri kalan kısmını, boş kâğıtları makineye takmakla geçirmek istemiyorum. Masamdan kalkıp bir şeyler yapmak istiyorum. Bir gölge olmak zamanı geçti. Artık gerçek dünyaya adımımı atıp bir şeyler yapmalıyım.”

“Ne gibi?”

Sachs, “Kim bilir?” dedi. Sözcükler birkaç saniye havada asılı kaldı, sonra birden gülümsedi. Haftalardır ilk kez gülümsediğini görüyordum ve bir an için eski Sachs oluverdi. “Ne yapacağıma karar verince sana yazarım,” dedi.

Sachs’ın bu bunalımı atlatacağına inanarak oradan ayrıldım. Belki hemen atlatamazdı, ama uzun vadede her şeyin normale dönmeyeceğini aklımdan geçirmiyordum. Bu kazanın altında kalmayacak kadar yaşama direnci, aklı ve gücü var diye düşünüyordum. Belki kendine olan güveninin ne denli sarsıldığını kestirememiştim, ama pek öyle olduğunu sanmıyorum. Nasıl acı çektiğini gördüm, kuşkularının ve kendini suçlamasının verdiği ezikliği gördüm; yine de o gün kendi aleyhine söylediği tüm sözlere karşın, bir ara bana gülümsedi ve o gülümseyişin parıltısında Sachs’ın er geç düzeleceğini gösteren bir umut simgesi gibi her zamanki alaycılığını sezdim.

Oysa haftalar, aylar geçti ve durum hiç değişmedi. Gerçi dış görünümü oldukça düzeldi, çektiği acı yüzünden okunmaz oldu (insanların yanında surat asmıyor, dalıp gitmiyordu), ama bunun nedeni, kendisinden eskisi kadar söz etmeyişiydi. Bu, hastanedeki

gibi bir suskunluk değildi, ancak yaptığı etki aynıydı. Artık konuşuyordu, ağzını açıyor, gereken yerde gereken sözcükleri söylüyordu; ama kendini gerçekten ilgilendiren hiçbir şeyden, kazadan veya kazayı izleyen günlerden hiç söz etmiyordu. Zamanla, Sachs'ın acısını derinlere ittiğini, kimsenin göremeyeceği bir yere gömdüğünü sezdim. Bunun dışındaki özellikleri eskisi gibi kalmış olsaydı, fazla tedirgin olmazdım. Bu daha sakin, daha hareketsiz Sachs'la yaşamayı öğrenirdim, oysa görünürdeki belirtiler fazlasıyla umut kırıcıydı ve bu görüntünün ve daha da büyük bir yıkımın belirtisi olabileceğini aklımdan çıkaramıyordum. Dergilerden gelen iş önerilerini geri çeviriyor, mesleğiyle bağlantılı tanıdıklarını arayıp sormuyor, yazı makinesinin başına geçme isteğini hepten yitirmişe benziyordu. Hastaneden çıktıktan sonra bunları bana söylemişti de inanmamıştım. Ama dediklerini yaptığını görünce korkmaya başladım. Sachs'ı tanıdığımdan bu yana, yaşamı hep işinin ekseninde dönerdi, o çalışma ekseni birden ortadan kalkıverince, Sachs da yaşamı olmayan biri gibi görünüyordu. Birbirinden farksız günlerden oluşmuş bir denizde, kendini bırakmış sürükleniyordu. Ve anladığım kadarıyla, karaya çıkıp çıkmamak da hiç umurunda değildi.

Noel ile yılbaşı arasında bir gün Sachs sakalını kesti, saçını normal uzunluğa indirdi. Bu köklü değişim onu bambaşka bir görünüme soktu. Biraz ufalmış gibiydi, hem daha genç hem daha yaşlı duruyordu. Onun bu yeni görüntüsüne alışmam, odaya her girişinde duyduğum şaşkınlıktan kurtulmam en azından bir ay aldı. Sachs'ın eski ya da yeni görünümü arasında bir tercihten kaynaklanmıyordu irkilmem, yalnızca değişiklikten, başlı başına değişiklikten ürküyordum. Neden böyle yaptığını sorduğum zaman, ilk tepkisi omuz silkip geçmek oldu. Sonra benim daha doyurucu bir yanıt beklediğimi anlayıp saçla sakalla uğraşmaktan bıktığını söyledi. Kendine bakmak, özen göstermek istemediğini söyledi. Üstelik, böylelikle kapitalizme de katkısı olacağını anlattı. Haftada birkaç kez tıraş olarak jilet firmalarını ayakta tutacak, Amerikan ekonomisinin yararına, herkesin sağlığına ve refahına hizmet etmiş olacaktı.

Bu sözler hiç de inandırıcı değildi, ama bunu o gün konuştuktan sonra, bir daha hiç açmadık. Sachs bu konuyu uzatmak istemiyordu, ben de onu zorlamadım. Ancak, bu, konuya önem vermediğini göstermezdi. İnsan görüntüsünü belirlemekte özgürdür, ama Sachs'ın seçiminde bir şiddet öğesi seziyordum, neredeyse kendi kendini kesip bozmak gibi bir şeydi bu. Yüzünün ve kafasının sol tarafı, kazada büyük yara almıştı, doktorlar şakağına ve alt çenesine pek çok dikiş atmıştı. Sakal ve uzun saç, bu yara izlerini gizliyordu. Onlar gidince, izler ortaya çıktı, yaraların bıraktığı oyuklar, dikişlerin kıvrımları gözler önüne serildi. Yanılmıyorsam, Sachs da bunun için görüntüsünü değiştirdi. Yaralarını göstermek, kişiliğini belirleyen şeylerin bu yaralar olduğunu bütün dünyaya ilan etmek, her sabah aynaya baktığında başına gelenleri bir kez daha anımsamak için böyle yaptı. Yara izleri, unutmaya karşı bir muska, hiçbir zaman kaybolmayacak bir işaretti.

Şubat ortalarında bir gün, yayıncımla birlikte Manhattan'da öğle yemeğine çıktım. Lokanta Batı Yakası, yirmi bilmem kaçıncı sokaktaydı. Yemekten sonra, Brooklyn'e otobüs bulmak için Sekizinci Cadde'den Otuz Dördüncü Sokak'a doğru yürümeye başladım. Durağa gelmeden beş altı sokak önce, karşı kaldırımda Sachs'ı gördüm. Onu gördükten sonra yaptıklarımla bugün pek övünç duyduğumu söyleyemem, ama o gün öylesi gerekliydi. Günlerini nasıl geçirdiğini, sokaklarda dolaşırken neler yaptığını çok merak ettiğim için, Sachs'a seslenmek yerine, gözükmeden peşine takıldım. Hava soğuk, gök kurşuniydi, ha indirdi ha indirecekti. New York kanyonlarında dostumu gölge gibi izleyip saatlerce yürüdüm. Şimdi yazarken, yaptıklarım gerçekte olduğundan ya da benim o zamanki yorumumdan çok daha kötü görünüyor. Onu gözetlemek, sırlarını öğrenmek niyetinde değildim. Yalnızca umut verici bir belirti, kaygılarımı yatıştıracak iyimser bir parıltı yakalamaya çalışıyordum. Kendi kendime, "Şimdi beni şaşırtacak," diyordum. "İyi olduğunu kanıtlayan bir şey yapacak ya da bir yere uğrayacak." Ama iki saat geçmesine karşın, hiçbir şey olduğu yoktu. Sachs yitik bir ruh gibi sokaklarda dolaşıyor, nerede olduğunu hiç umursamadan, hep aynı ağır ve kayıtsız yürüyüşüyle Times Meydanı'ndan Greenwitch Village'a bir gidip bir geliyordu. Dilencilere sadaka veriyor, on on iki

sokak yürüdükten sonra köşe başlarında durup sigara yakıyordu. Bir ara bir kitapçıya girdi, raftan benim kitaplarımdan birini alıp karıştırdı. Ardından bir porno dükkanına girip dergilerdeki çıplak kadın resimlerine baktı. Elektronik eşya satan bir mağazanın vitrinini seyretti. Sonra bir gazete aldı, Bleecker ve MacDougal sokaklarının köşesindeki kafeye girip masaya oturdu. Garson kız Sachs'ın masasına gelirken ben de oradan uzaklaştım. Gördüklerim öylesine umut kırıcı, öylesine trajik, öylesine acıydı ki, eve gittiğim zaman bu konuyu Iris'e bile açamadım.

Bugün bildiklerimin, öğrendiklerimin ışığında bakıyorum da, meğer olup bitenleri hiç kavrayamamışım. Bölük pörçük kanıtlara, gerçeğin yalnızca ufak bir bölümünü yansıtan gözle görülür belirtilere bakarak sonuç çıkarmaya çalışıyordum. Eğer daha çok şey bilseydim, olanları başka türlü değerlendirir, hemen umutsuzluğa kapılmazdım. Maria Turner'ın Ben'in yaşamındaki rolü de bilmediklerimin içindeydi. Ekimden beri düzenli olarak buluşuyorlar, her perşembe günü sabahın onundan akşamın beşine kadar beraber oluyorlardı. Bunu ancak iki yıl sonra öğrenebildim. Birbirlerinden en az iki ay arayla konuyu bana açtıkları zaman, ikisi de cinsel bir birliktelikleri olmadığını söylediler. Maria'nın huyunu bildiğim ve Sachs'ın anlattıkları da onunkilerle aynı doğrultuda olduğu için, söylediklerinden kuşkulanmaya gerek duymuyorum.

Şimdi düşünüyorum da, Sachs'ın Maria'ya dört elle sarılmış olması çok akla yakın geliyor. Maria, onun felaketinin nedeni, düşmesine yol açan olayın kahramanıydı, bu yüzden Sachs'ın gözünde herkesten önemliydi. Sachs'ın o geceki olaylardan kendini kurtaramadığını, kurtarmak istemediğini daha önce de söyledim. Maria ile ilişkiyi sürdürmek, o olayı canlı tutmanın en iyi yolu değil miydi? Maria ile ilişkisini arkadaşlığa dönüştürerek, kendindeki değişimin simgesini sürekli gözünün önünde bulunduracaktı. Böylece yaraları hiç kapanmayacak, Maria'yı her görüşünde ölümle burun buruna gelmesine yol açan duyguları ve gerilimleri yeniden yaşayabilecekti. Aynı deneyimi defalarca yineleyebilecek ve yeterince çaba gösterip yeterince deneme yaptıktan sonra, belki de o duyguların üstesinden gelmeyi başarabilecekti. İlişkileri bu nedenle başlamış olmalı.

Sachs'ın niyeti Maria' yı baştan çıkarmak, onu yatağa atmak değil, şeytana uyup uymama konusunda kendisini denemek, buna direnecek gücü olup olmadığını sınamaktı. Sachs derdine deva arıyor, kendine olan saygısını yeniden kazanmaya çalışıyordu ve bunu da ancak en aşırı yolları deneyerek yapabilirdi. Kendi değerini anlayabilmek için, her şeyini tehlikeye atmak zorundaydı.

Ancak iş bu kadarla kalmıyordu. İlişkileri, yalnızca simgesel bir deneme değil, gerçek dostluğa yönelen bir adımdı. Sachs, Maria'nın hastaneye gelmesinden çok duygulanmıştı ve iyileşmeye başladığı ilk günlerden itibaren kazanın Maria'yı ne denli derinden etkilediğini kavramıştı. Aralarındaki ilişkinin temeli buydu. İkisi de müthiş bir olay yaşamışlardı ve ikisi de bunu bir şanssızlık diye geçiştirmek niyetinde değildi. Daha da önemlisi, Maria olup bitenlerde kendi rolünün bilincindeydi. Parti gecesi Sachs'a cesaret verdiğini biliyordu ve yaptığını inkâr etmeyecek, başka bahane aramanın ahlaksızlık olduğunu bilecek kadar da dürüsttü. O da kendi açısından, en az Sachs kadar etkilenmişti olaydan. Ve Sachs ekim ayında telefon edip sık sık hastaneye geldiği için teşekkürlerini iletince, Maria yol açtığı felaketin hiç değilse birazını telafi etmek için bunu fırsat bildi. Bunu varsayımlara dayanarak söylemiyorum. Geçen yıl konuştuğumuzda, Maria hiçbir şeyi gizlemeden anlattı bana, ben onun sözlerini yineliyorum.

"Ben evime ilk geldiğinde, çalışmalarımla ilgili bir yığın soru sordu," dedi. "Belki de bunu yalnızca nezaketinden yapıyordu. Hani, ne yapacağını, ne konuşacağını bilemezsin de, soru sormaya başlarsın, işte öyle. Ama bir süre sonra, onun gerçekten ilgi duymaya başladığını gördüm. Eski projelerimden bir kısmını gösterdim, yorumları bana çok akıllıca geldi, başkalarından çok daha iyi algılayıp kavrıyordu. En çok da gerçekle gerçek olmayanın kaynaştırılmasını, duygu ve düşüncelerin nesnelleştirilmesini beğendi. Bütün yapıtlarımın birer öykü olduğunu, gerçek öyküler bile olsa, aynı zamanda düzmece olduklarını ya da uydurma olsalar bile yine de gerçeği içerdiklerini anladı. Bir süre bunu konuştuk, sonra başka konulara atladık. Sachs gittiği anda, her zamanki o tuhaf fikirlerden biri kafamı kurcalamaya başlamıştı bile. Adamcağız

öylesine perişan, öylesine dağınıktı ki, birlikte bir iş üzerinde çalışmamız iyi olabilir, diye düşündüm. O anda kafamda belirli bir şey yoktu – yalnızca onunla ilgili bir yapıt olsun, diye düşünüyordum. Sachs birkaç gün sonra yine telefon etti, düşüncemi açtığımda hemen kabullendi. Doğrusu biraz şaşırdım. Tartışmam ya da onu ikna etmek için çaba göstermem gerekmedi. Yalnızca, evet dedi, oldukça ilginç bir fikir ve böylece çalışmaya başladık. Ondan sonra her perşembeyi birlikte geçirdik. Dört beş ay süreyle her perşembe proje üzerinde çalıştık."

Kestirebildiğim kadarıyla, projeden bir sonuç çıkmadı. Maria'nın öteki projelerinin tersine, bunun ne temel ilkesi ne de belirli bir amacı vardı ve Maria, eskiden yaptığı gibi (örneğin bir yabancıyı izlemek veya telefon defterindeki insanları araştırmak) ana bir hareket noktasından yola çıkmak yerine, Ben ile geçirilen perşembeleri herhangi bir biçime oturtmamıştı. Bunlar bir dizi doğaçlama, birlikte geçirdikleri günlerin resimlerinden oluşan bir albüm gibiydi. Herhangi bir kurala göre davranmayacaklarını baştan kararlaştırmışlardı. Tek koşul, Sachs'ın Maria'nın evine saat tam onda gelmesiydi. Ondan sonra, işi oluruna bırakıyorlardı. Çoğu kez, Maria Sachs'ın resmini çekiyor, iki üç makara film harcıyordu, günün geri kalan bölümünü konuşarak geçiriyorlardı. Birkaç sefer Maria Sachs'dan değişik kılıklara girmesini istedi. Bazen de yalnızca konuşmalarını teybe alıyor ve fotoğraf çekmiyordu. Sachs'ın saçını sakalını kesmesi de Maria'nın isteği üzerine ve Maria'nın evinde gerçekleşti. Maria bu süreci olduğu gibi fotoğrafladı, saç ve sakal kesilmeden önce, kesildikten sonra ve aradaki aşamalar, tümü. Dizi, Sachs'ın sağ elinde makasla ayna önünde duruşuyla başlıyor. Ondan sonraki her karede saç biraz daha kısalıyor. Sonra onu yanaklarına tıraş sabunu sürerken görüyoruz, sonra da tıraş olurken. Maria, Sachs'ın saçını düzgün kesmek için resimleri bu noktada durdurmuş, sonra da son resmi görüyoruz: sakalsız, kısa saçlı, berber dükkânlarının duvarlarını süsleyen afişlerdeki saç mankeni oğlanlar gibi kameraya sırıtan bir Sachs. Bu hoşuma gitti. Resim yalnızca kendi başına komik değildi, aynı zamanda Sachs'ın da keyiflenebildiğini gösteriyordu. O resmi gördükten sonra, hiçbir zaman basit çözümler olmayacağını kavradım. Sachs'ın durumunu yeterince önemsemediğimi, son

aylarda olanların sandığımdan çok daha karmaşık olduğunu anladım. Sonra sıra Sachs'ın dışarıda çekilmiş resimlerine geldi. Ocakta ve şubatta, Maria elinde kamerayla onu adım adım izlemişti. Sachs, izlenmenin, gözlenmenin nasıl bir duygu uyandırdığını merak ettiğini söyledi, bunun üzerine Maria da eski projelerinden birini yeniden canlandırdı: Ancak bu kez roller değişti. Sachs, Maria'nın eski rolünü üstlendi, Maria da dedektifliğe soyundu. Sachs'a Manhattan'da rastladığım zaman meğer bu oyunu oynuyorlarmış. Maria da oradaymış ve dostumun perişanlığı sandığım şey gerçekte bir oyun, casus casusa karşı türünde saçma bir oyunmuş. Nasıl oldu da o gün Maria'yı göremedim. Herhalde başka kimseyi göremeyecek kadar Sachs'a vermiştim dikkatimi. Oysa Maria beni görmüş, geçen sonbahar bunu bana açıkladığı zaman utancımdan yerin dibine geçtim. Neyse ki, Sachs ile beni aynı karede gösteren bir resim çekmemiş. O zaman her şey açığa çıkardı, ama Sachs'ı aynı kareye girmeyecek kadar uzaktan izliyordum.

Maria, Sachs'ın birkaç bin fotoğrafını çekti, geçen eylül resimleri gördüğümde çoğu hâlâ kontakt baskı halindeydi. Perşembe toplantıları, tutarlı, sürekli bir çalışmaya dönüşmediyse de, Sachs için bir tedavi işlevi gördü. Maria'nın da baştan beri istediği buydu. Sachs ekimde Maria'ya geldiğinde, kendini göremeyecek kadar acıya gömülmüştü. Kendini göremeyecek derken, bir olgudan söz ediyorum, özbilinçten, kişinin kendini nasıl birisi olarak gördüğünden söz ediyorum. Sachs düşüncelerinden sıyrılıp nerede olduğunu tartacak, çevresindeki alanın gerçek boyutlarını ölçecek güçten yoksundu. Maria o aylar boyunca Sachs'ı içine kapanıklıktan çekip çıkarmayı başardı. Bunu başarmasında cinsel gerilimin rolü olduğu kadar, kameranın, o tek gözlü aygıtın da etkisi vardı. Sachs ne zaman fotoğraf için poz verse, kendini canlandırmak, kendisini oynamak zorunda kalıyordu. Bu, bir süre sonra gerçekten etkisini göstermiş olmalı. Aynı süreci boyuna yinelerken, kendisini Maria'nın gözüyle görmeye, bu yansımalardan kendini yeniden bulmaya başlamış olmalı. Kamera insanı ruhundan koparabilir derler. Bu durumda ise, tam tersinin olduğuna inanıyorum. Kamera, Sachs'a ruhunu yeniden kazandırdı.

Sachs iyileşiyordu, ama bu, iyileşti demek değildi, yine eskisi gibi olacak demek değildi. Kazadan önceki yaşantısına bir daha dönemeyeceğini içten içe seziyordu. Ağustostaki konuşmamızda bunu bana anlatmaya çalıştı, ama ben anlayamadım. Onun işten söz ettiğini, yazmak ya da yazmamak, mesleğini sürdürmek ya da sürdürmemek sorunu üzerinde durduğunu sandım – oysa Sachs'ın sözünü ettiği her şeydi, yalnızca kendisi değil, aynı zamanda Fanny ile olan yaşamını da irdeliyordu. Hastaneden çıktıktan bir ay kadar sonra, evliliğini bitirmenin yollarını aramaya başladığını sanıyorum. Bu, her şeyi silip yeni baştan başlama isteğinin sonucunda verilmiş tek yanlı bir karardı ve Fanny bu dürtünün günahsız kurbanından başka bir şey değildi. Ne var ki, aradan aylar geçmesine karşın, Sachs bunu Fanny'ye bir türlü söyleyemedi. Belki de o zamanki davranışlarındaki akıl almaz çelişkiler bundan kaynaklanıyordu. Fanny'yi incitmek istemiyor, ama inciteceğini de biliyordu ve bunu bilmek karamsarlığını daha da artırıyor, kendinden daha çok nefret etmesine yol açıyordu. Bu yüzden onca zaman kararsız kaldı, harekete geçemedi, düzelip düzelmemek arasında gitti geldi. Bunun, Sachs'ın iyi yürekliliğinden olduğuna inanıyorum. Yaşamasının gaddarca bir davranışa bağlı olduğunu kafasına takmıştı ve bu gaddarlığı yapmamak için verdiği kararın acımasızlığından karısını korumak için kendini bir işkence girdabına atarak aylarca bekledi. İyi yürekliliği yüzünden, neredeyse kendini yok edecekti. Bavullarını çoktan toplamıştı, ama karısının duygularına da kendisininkiler kadar önem verdiği için evde kaldı.

Sonunda gerçek ortaya çıktığı zaman, artık tanınamayacak nitelikteydi. Sachs hiçbir zaman Fanny ile açık seçik konuşup ondan ayrılmak istediğini söyleyemedi. Sinirleri buna dayanacak güçte değildi, böyle bir düşünceyi dile getiremeyecek kadar büyük utanç duyuyordu. Açıkça konuşmak yerine, çok daha üstü örtülü ve dolambaçlı bir biçimde artık Fanny'ye layık olmadığını, onun kocası olmayı hak etmediğini hissettirmeye başladı. Onun yaşamını ziyan ettiğini ve Fanny'nin zararın neresinden dönse kazançlı olacağını söylüyordu. Sachs'ın buna yürekten inandığına hiç kuşkum yok. İster bilerek, ister bilmeyerek, bu sözlerin içtenlikli olabileceği bir ortam yaratmıştı. Çelişkiler ve kararsızlıklar içinde geçen ayların sonunda,

Fanny'yi incitmemenin yolunu bulmuştu. Evden gitmeye niyetli olduğunu açıklayıp onu üzmeyecekti. Tam tersine, koşulları farklı göstererek, karısının kendisini bırakmasını sağlayacaktı. Fanny kendini kurtarmak için gitmeyi seçecek, o da karısının kendi başına ayakta durmasına ve yaşamını kurtarmasına yardım edecekti.

Sachs kendi davranışlarının nedenini bilmiyorduysa bile, yine de istediğini elde edecek bir manevrayı yürütüyordu. Kötü niyetli gibi görünmek istemem, ama Sachs'ın geçen yaz yangın merdiveninde Maria Turner'a yaptığı numaraları ve kendini kandırmacaları Fanny'ye de yapması beni şaşırtıyordu. Aşırı gelişmiş bir vicdan, istekleri yüzünden suçluluğa açık olma duygusu, temelde iyi olan bir insanı, kendi iyiliğinden ödün verecek dolambaçlı yollara itiyordu. Sanırım, felaketin kaynağı da buydu. Sachs herkesin güçsüz yanını kabul ediyor, ama iş kendine gelince en ufak şeylerde bile kusursuzluğu, neredeyse insanüstü bir gücü arıyordu. Sonuç düş kırıklığı oluyor, insancıl zaaflarının karşısında yenik düşüyor, bunun üzerine kendisini daha da zora koşuyor ve bu kez daha da yıkıcı düş kırıklıklarına uğruyordu. Kendisini biraz daha sevmeyi öğrenebilseydi, çevresinde o kadar çok mutsuzluk yaratmazdı. Ne var ki, Sachs sanki dünyaya kefaret ödemek için gelmiş, kendi suçunu dünyanın suçu olarak yüklenmiş ve bunun izlerini kendi teninde taşır duruma düşmüştü. Onu bu yaptıklarından dolayı suçlamıyorum. Fanny'ye kendisini terk etmesini söylediği için ya da yaşamını değiştirmek istediği için de suçlamıyorum. Onun adına yalnızca üzülüyorum, başına açtığı korkunç şeyler için anlatılması olanaksız bir üzüntü duyuyorum.

Sachs'ın stratejisinin sonuç vermesi epey zaman aldı. Ama kocası bir başka adama âşık olmasını, kendisini bırakıp gitmesini ve bir daha da dönmemesini söyleyen bir kadın ne yapar? Fanny, bu sözleri saçmalık olarak, Ben'in giderek artan tutarsızlığının bir belirtisi olarak gördü. Ben'in dediklerinin hiçbirini yapmaya niyeti yoktu ve Ben aralarındaki ilişkinin bittiğini, artık evliliklerini sürdürmek istemediğini açıkça söyleyene kadar da, hiçbir şey yapmamaya kararlıydı. Bu bekleyiş dört beş ay sürdü. Bu bana dayanılmayacak kadar uzun bir süre gibi geliyor, oysa Fanny pes etmedi. Sachs'ın

kendisini sınadığını, onun direncini ve bağlılığını görmek için yaşamından dışlamaya çalıştığını ve kocasını bırakıp giderse Sachs'ın korktuklarının başına geleceğini düşünüyordu. Fanny, evliliklerini kurtarmak için bu mantık çerçevesinde dönüyordu. Ben onunla ne zaman konuşsa, Fanny söylenilenleri tam tersine yorumluyordu. Ona göre, Ben'in beni bırak demesi beni bırakma; bir başkasını sev demesi beni sev; benden vazgeç demesi benden vazgeçme anlamına geliyordu. Sonradan olanları düşününce, Fanny'nin bu yorumlarında yanıldığını kesinlikle söyleyemem. Sachs ne istediğini bildiğini sanıyordu, ama istediğini elde etti mi, artık ona değer vermiyordu. Ancak o zaman da iş işten geçmiş oluyordu. Yitirdiğini hepten yitiriyordu.

Fanny'nin anlattığına göre, aralarında kesin bir kopma olmamıştı. Sachs onu yıprandırma yolunu seçmişti ve inadıyla, ısrarıyla Fanny'nin direncini kırmaya çalışıyor, onu yavaş yavaş usandırarak, güçsüz düşürerek pes ettirmeye uğraşıyordu. Fanny, ilk başlarda, ağlamalar, bağırıp çağırmalarla dolu histerik sahneler yaşadıklarını, ama zamanla bunların bittiğini anlattı. Giderek Fanny' nin Ben'e karşı koyma gerekçeleri tükendi ve mart başlarında bir gün Sachs o tılsımlı sözleri söyleyip bir süre ayrı yaşamalarının iyi bir fikir olabileceğini önerince, Fanny yalnızca başını sallayıp boyun eğdi. O sıralarda benim bunlardan hiç haberim yoktu. İkisi de sorunlarından söz etmemişlerdi ve o sıralarda kendi yaşantım da darmadağın olduğu için onları sık sık arayıp soramıyordum. Iris gebeydi; yeni bir ev arıyorduk; haftada iki gün Princeton'da ders veriyor, bir yandan da yeni kitabımı yazıyordum. Yine de farkında olmadan ayrılmalarında rol oynadığım anlaşılıyor. Sachs'a aradığı bahaneyi bulan, kapıyı vurup çıkmaksızın karısından ayrılmanın yolunu gösteren ben oldum. İşin ucu, şubat ayında Sachs'ı sokaklarda izlediğim güne kadar uzanıyor. O gün yayıncım Ann Howard ile iki buçuk saat konuştuk ve konuşmamız boyunca sık sık Sachs'ın adı geçti. Ann, bizim yakınlığımızı bilirdi. Dört Temmuz partisinde o da vardı ve hem kazayı, hem de kazadan sonra Sachs'ın yaşadığı zor günleri iyi bildiği için, onun nasıl olduğunu sorması çok doğaldı. Ben de Ann'a, hâlâ kaygılı olduğumu, ama artık bunalımına değil, çalışmamasına üzüldüğümü söyledim. "Tam yedi ay oldu," dedim, "bu, özellikle Ben

gibi birisi için fazlasıyla uzun bir tatil.” Onun çalışmaya başlaması için ne yapılabileceğini biraz konuştuk ve tam yemeğimizi bitirip sıra tatlıya geldiği sırada, Ann bana harika bir fikir olarak görünen bir öneride bulundu. “Eski yazılarını toplayıp kitap haline getirsin,” dedi. “Bu pek zor olmaz. Bütün yapacağı, en iyi yazılarını seçmek, belki bir iki cümle eklemek. Ama eski yazılarının başına oturunca, neler olacağını kim bilebilir? Belki de bu onu yeniden yazmaya yöneltir.”

“Bu kitabı basacağını mı söylemek istiyorsun?”

“Bilmem, öyle mi demek istedim?” Ann bir an durdu, sonra güldü. “Herhalde sözgelişi söylemişimdir, değil mi?” İşi daha ileri götürmek istemezmiş gibi yine sustu. “Ama, neden olmasın? Ben’in yazılarını bilmiyor değilim ki. Liseden beri okudum bütün yazdıklarını. Belki de artık birinin onu dürteleyip işe koşmasının zamanı geldi.”

Yarım saat sonra Sekizinci Cadde’de Sachs’ı gördüğüm sırada, hâlâ Ann ile konuştuklarımızı düşünüyordum. Kitap fikri iyice aklıma yatmıştı ve uzun zamandır olmadığım kadar umutlu ve inançlıydım. Belki de o yüzden, sonradan öylesine karamsarlığa kapıldım. Çünkü karşımda tam bir perişanlık içinde yaşayan biri vardı ve gözümün gördüğüne inanmak istemiyordum: Bir zamanlar pırıl pırıl zekâsı ve kıvraklığı olan dostum, sokaklarda dilenen sefil insanlardan farksız bir halde ve yarı kendinden geçmiş durumda saatlerce yürüyordu. O akşam, yüreğim sızlayarak eve döndüm. İş çığrından çıkmıştı ve elimi çabuk tutmazsam dostumu kurtarma umudu kalmayacaktı.

Sachs’ı ertesi hafta öğle yemeğine çağırdım ve sandalyesine oturur oturmaz hemen söze girip kitap konusunu açtım. Bu fikir daha önce de birkaç kez gündeme gelmiş, ama Sachs hiç niyetli görünmemişti. Dergilerde çıkan yazılarının, belirli bir zamanda belirli bir nedenle yazılmış güncel yazılar olduğunu ve bunların kitap gibi kalıcı bir biçim almasının doğru olmayacağını düşünüyordu. Bir seferinde bana, bu yazıların doğal ömürlerini tamamlayıp ölmeleri gerektiğini söylemişti. İnsanlar onları bir kez okuyup sonra da unutmalıydılar – gösterişli bir mezar yapmaya gerek yoktu. Sachs’ın bu düşüncesini bildiğim için, konuya edebiyat açısından yaklaşmadım. Doğrudan doğruya bir para sorunu olarak, trink para getirecek bir iş olarak

konuştum. Yedi aydır Fanny'nin sırtından geçindiğini, artık kendi yükünü kendisinin üstlenmesi zamanının geldiğini söyledim. Gidip iş bulmaya niyeti yoksa, hiç değilse bu kitabı bastırabilirdi. Bir kez olsun kendini düşünme, bunu Fanny için yap, dedim.

Onunla hiç bu kadar dokunaklı konuştuğumu anımsamıyorum. Öylesine duygulu, öylesine doluydum ki, daha sözün yarısına varmadan Sachs gülümsemeye başladı. Galiba o günkü halim biraz gülünçtü, bu da sonuca o kadar kolay ulaşacağımı beklemediğim için oldu. Oysa Sachs'ı ikna etmek hiç de zor olmadı. Ann ile konuştuklarımızı duyduğu anda kitabı hazırlamaya karar vermişti ve ondan sonra söylediklerim zaten gereksizdi. Boyuna sözümü kesmeye çalışıyordu, ben bu davranışını o konuya girmek istemediğine yoruyor ve ısrar ettikçe ediyordum. Aslında benim yaptığım, çoktan midesine indirdiği yemeği yemesi için ısrar etmeye benziyordu. Beni gülünç bulduğu kesin, ama artık bunların hiçbir anlamı kalmadı. Önemli olan Sachs'ın kitap işini kabul etmesiydi ve bunu söylediği anda büyük bir zafer kazanmış, doğru yolda dev bir adım atmış gibi oldum. Fanny ile arasındakileri bilmediğim için, kitap projesinin bir manevra olduğunu, Sachs'ın evliliğini sona erdirecek stratejik bir hareket olduğunu da kestiremedim. Sachs kitabı yayımlamayı düşünmüyor değildi, ama yayımlamak istemesinin nedenleri sandığımdan farklıydı. Ben o kitabı Sachs'ın dünyaya geri dönüşüne yardım edecek bir yol olarak görüyordum; o ise bir kaçış olarak, karanlığa karışıp kaybolmadan önceki son iyi niyet gösterisi olarak yorumluyormuş meğer.

Sachs, Fanny'ye ayrı yaşama konusunu açmak cesaretini bu olaydan sonra buldu. Kendisi kitabı hazırlamak için Vermont'a gidecek, Fanny şehirde kalacaktı ve bu arada ikisi de ne yapmak istediklerini düşünme fırsatını bulacaklardı. Kitap, Sachs'a Fanny'nin sevecen uğurlamasıyla evden ayrılmak ve her ikisine de bu gidişin gerçek amacını görmezden gelmek fırsatını verdi. Bu konunun açılmasını izleyen iki hafta boyunca Fanny, evliliklerinin hep süreceğine inanıyormuş gibi davranarak evliliklerinin kopuşunu hazırladı; bir eş olarak göreviymiş gibi Ben'in Vermont'a gitmesi için gerekli hazırlıkları yaptı. Ben'e bakmak, onunla ilgilenmek, Fanny

için öylesine otomatik bir alışkanlık olmuş, öylesine içine işlemişti ki, bir an durup ne yaptığını düşünmek aklına bile gelmedi. Bu, son'un paradoksuydu. Delia ile ben de buna benzer bir süreç yaşamıştık: bir çiftin ne birlikte ne de ayrı olduğu o tuhaf bitiş dönemi; hani sizi bir arada tutan son bağın birbirinizden ayrı yaşamanız olduğu süreç. Fanny ile Ben de bundan farklı davranmadılar. Fanny, Ben'in yaşamından çıkmasına yardım etti, o da bu yardımı dünyanın en doğal şeyi gibi kabullendi. Fanny bodruma inip kocasının eski yazılarını topladı; sararmış, buruşmuş kâğıtların fotokopisini çekti; eksikleri bulmak için kitaplığa gidip mikrofilmleri araştırdı; dergilerden kesilmiş yazıları, tam sayfa makaleleri, el yazısı kâğıtları kronolojik sıraya soktu. Hatta son gün kâğıtları yerleştirmek için karton kutular aldı ve ertesi sabah Sachs'ın gitme saati gelince bu kutuları aşağı indirip arabanın bagajına yerleştirmeye de yardım etti. Kesin bir kopuş için bunca emek. Ayrılığın çok belirli sinyallerini vermek için bunca emek. Ama o anda, ikisinin de ayrılığı açık seçik dile getirecek durumda olduklarını sanmıyorum.

Bunlar mart sonlarında oldu. Sachs'ın söylediklerine saf saf inanıp Vermont'a çalışmaya gittiğini sandım. Oraya daha önce de giderdi ve Fanny'nin New York' ta kalması hiç tuhafıma gitmezdi, çünkü işi gücü vardı. Sachs'ın Vermont'da ne kadar kalacağını kimse söylemediği için, bunun kısa bir gezi olacağını düşündüm. Belki bir ay, olsa olsa altı hafta. Kitabı derlemek zor bir iş değildi, daha uzun süreceğini sanmıyordum. Sürse bile, bu arada Fanny'nin gidip kocasını görmemesi için neden yoktu. Bu yüzden kurdukları düzenden kuşkulanmak aklıma gelmedi. Her şey doğal görünüyordu. Son gece Sachs veda etmek için beni aradığında da, gittiğine çok sevindiğimi söyledim. İşin rast gitsin, yakında görüşürüz, dedim. O kadarla kaldı. O sırada bir şeyler planlıyorduysa bile, geri gelmeyeceğini ima eden hiçbir şey söylemedi.

Sachs Vermont'a gittikten sonra başka konulara daldım. İşlerim yoğundu, Iris gebeydi, David'in okulda sorunları vardı, akrabalardan ölenler oldu, bütün bunlarla uğraşmaktan baharın nasıl geçtiğini anlayamadım. Belki de Sachs gidince biraz daha ferahlamıştım, şehirden uzak yaşamanın moralini düzelttiği kesindi. Haftada bir

telefonla görüşüyorduk ve sözlerinden durumunun iyi olduğunu anlıyordum. Yeni bir kitap yazmaya başladığını söyledi, bu öylesine sevindirici bir olaydı ve Sachs'ın eski durumundan öylesine farklı bir gelişmeydi ki, kaygılarımı bir yana bırakıverdim. Sachs New York'a dönüşünü geciktirmeye başlayıp nisana, sonra mayısa, sonra da hazirana ertelediği halde hiç telaşa kapılmadım. Sachs yeniden yazıyor, diyordum, sağlığına kavuştu, diyordum ve bence bunlar her şeyin yolunda gittiğini kanıtlıyordu.

O bahar Iris ile birlikte birkaç kez Fanny'yi gördük. Bir seferinde akşam yemeği yedik, bir pazar kahvaltıda birlikte olduk, birkaç kez de sinemaya gittik. Doğrusunu isterseniz, Fanny'de en ufak bir huzursuzluk ya da üzüntü belirtisi fark etmedim. Gerçi Sachs'dan çok az söz ediyordu (aslında bunun beni uyarması gerekirdi), ama konuştuğu zaman da Vermont'daki gelişmelerden hoşnut, hatta coşkulu görünüyordu. Yeniden kalemi kâğıdı eline almakla kalmadı, üstelik roman yazıyor, diyordu. Bunun umduğundan çok daha iyi bir gelişme olduğunu, yazılardan derlenecek kitabın şimdilik bir yana bırakılmasına önem vermediğini söylüyor, Ben'in deliler gibi çalıştığını, yemeğe, uyumaya bile pek zaman ayırmadığını anlatıyordu. Bu anlatılanlar (ister Sachs ister Fanny tarafından) abartılmış bile olsa, kafamızdaki kuşkuları siliyordu. Neden Ben'i görmeye gitmediğini sormak Iris'in de benim de aklımıza gelmedi. Daha doğrusu, yanıtı ortada olduğu için sormak gereğini duymadık. Ben kapanmış çalışıyordu ve bunun gerçekleşmesini onca zaman bekledikten sonra, Fanny onun çalışmasını bölmek istemiyordu.

Fanny bizimle de pek sık görüşmüyordu, ama asıl önemlisi Sachs'ı kafasından silmişti. Bunu sonradan öğrendim; meğer Sachs Vermont'dayken, Fanny'nin düşüncelerinden, kararlarından en az benim kadar habersizmiş. Fanny işlerin bu yola gideceğini hiç kestirmemişti. Kafasında tarttığı zaman, evliliklerini kurtarmanın hâlâ umudu var gibi görünüyordu; oysa Ben eşyalarını arabaya yükleyip yola koyulduğu anda, Fanny kesinlikle ayrıldıklarını fark etti. Bunu kavraması bir iki haftadan fazla sürmedi. Hâlâ Ben'le ilgileniyor, hâlâ onun iyiliğini istiyordu, ama artık onu görmek, onunla konuşmak, arayı düzeltmek için daha fazla çaba göstermek gelmiyordu içinden.

Aralarındaki kapıyı açık tutmaktan söz etmişlerdi, oysa artık kapı diye bir şey kalmamıştı. Kapı kapanmış değil, yok olmuştu. Fanny kendini bomboş bir duvarın karşısında buldu ve o da duvara arkasını döndü. Artık evli değillerdi, bundan sonra yaşamına nasıl yön vereceği artık Fanny'nin bileceği işti.

Haziranda Charles Spector diye biriyle tanıştı. Bundan söz etmeye hakkım olduğunu sanmıyorum, ama bu olayın Sachs'ı nasıl etkilediğini düşününce hiç değinmemek olanaksız görünüyor. İşin can alıcı noktası, Fanny' nin Charles ile evlenmesi değil (dört ay önce evlendiler), Charles'a âşık olmaya başladıktan sonra bu gelişmeyi Ben'e haber vermemesi. Onu suçladığım sanılmasın. Haber vermemesi için nedenler vardı ve o koşullar içinde Fanny'nin bencillik ya da yalancılık yapmadan en uygun biçimde davrandığına inanıyorum. Charles ile ilişkisi birdenbire oluverdi ve Fanny başlangıçta duygularını tanımlayamayacak kadar şaşkınlık ve kararsızlık içindeydi. Belki de uzun ömürlü olmayacak bir ilişkiyi hemen Ben'e anlatmak yerine, kendisi kesin karar verinceye kadar onu üzmemek için bir süre beklemeyi yeğledi. Ama Fanny'yi suçlayamayacağım nedenlerden, bu bekleyiş gerektiğinden uzun sürdü. Ben, Charles'ı tamamen rastlantıyla öğrendi –bir gece Brooklyn'deki eve döndü ve Charles ile Fanny'yi yatakta buldu–, o rastlantı ancak bu kadar kötü bir zamana denk düşebilirdi. Ayrılmayı ilk isteyenin, bunu zorlayanın Sachs olduğunu düşünürsek, olay fazla önemli olmayacağı sanılabilir. Oysa çok önemli oldu. Gerçi başka nedenler de vardı, ama bu da en az ötekiler kadar önemliydi. O rastlantı deyim yerindeyse, müziğin sürmesine yol açtı ve o noktada bitebilecek olan bir şey bitmedi. Felaketler valsi devam etti ve artık durdurmanın olanağı da kalmadı.

Ama bunlar daha sonraki gelişmeler, şimdi onlardan söz etmek istemiyorum. Görünürde, her şey birkaç aydır sürdüğü gibi gidiyordu. Sachs Vermont'da romanını yazıyor, Fanny müzedeki işine gidip geliyor, Iris ve ben de bebeğimizin doğumunu bekliyorduk. Sonia'nın (yirmi yedi haziranda) doğumundan sonraki altı ya da sekiz hafta boyunca herkesten koptum. Iris'le ikimiz, uykunun yasak olduğu, gündüzün geceden ayırt edilemediği, minik bir diktatörün

kaprisleriyle yönetilen, dört duvar içindeki bir krallıkta, Bebek Diyarı'ndaydık. Fanny ve Ben'den, Sonia'nın vaftiz annesi ve babası olmalarını rica ettik, onlar da bundan gurur ve sevinç duyacaklarını belirterek büyük bir incelikle önerimizi kabul ettiler. Ondan sonra armağanlar yağmaya başladı; Fanny armağanlarını (giysiler, battaniyeler, çıngıraklar) kendisi getiriyor, Ben'in armağanları (kitaplar, oyuncak ayılar, lastik ördekler) postayla geliyordu. Fanny'nin tutumu, akşamları iş çıkışında on beş yirmi dakika uğrayıp Sonia'yı kucağına alışı, agucuklar yaparak sevişi beni çok duygulandırıyordu. Bebeği kucağına alınca yüzü ışıldıyordu ve onun bütün bunlardan yoksun kalışına üzülüyordum. Sonia'ya "Benim minik güzelim", "Melek kızım", "Aşkımın esmer çiçeği", "Yüreğimin bir tanesi" diyordu. Kendi yapısı içinde Sachs da ondan geri kalmıyordu ve postadan düzenli gelen paketleri, bir ilerleme belirtisi olarak, Sachs'ın artık iyileştiğinin kanıtı olarak yorumluyordum. Ağustos başlarında, Sachs bizi ısrarla Vermont'a çağırmaya başladı. Kitabının ilk bölümünü bana göstermeye hazır olduğunu ve vaftiz kızıyla tanışmak istediğini söylüyordu. "Kızımı benden yeterince esirgediniz," diyordu, "yüzünü bile görmeden onu nasıl koruyup kollamamı bekleyebilirsiniz?"

Bunun üzerine Iris ile bir araba, bir de arabaya takılacak bebek koltuğu kiralayıp birkaç günlüğüne Sachs'a konuk olmak için yola çıktık. Fanny'ye de bizimle gelmesini önerdim, ama durumunun uygun olmadığını söyledi. O kış müzede düzenleyeceği Blakelock sergisi (Fanny'nin o ana kadar yaptığı en önemli girişim) için kataloga yazı hazırlaması gerekiyordu ve yazıyı zamanında yetiştirmeye çabalıyordu. Yazı biter bitmez Ben'i görmeye gideceğini söyledi. Bu gerekçe bana çok tutarlı geldiği için de fazla üstelemedim. Oysa, karşıma yine somut bir kanıt çıkmış ve ben yine farkına varmamıştım. Fanny ile Ben tam beş aydır görüşmemişlerdi ve bir sorunları olabileceği hâlâ kafama dank etmemişti. Gözümü açıp bakmayı becerebilseydim, belki bir şeyler sezerdim. Ama kendi mutluluğuma öylesine kapılmış, kendi minik dünyama öylesine kapanmıştım ki, hiçbir şeyin farkında olamadım.

Yine de gezimiz iyi geçti. Sachs'la birlikte dört gün, üç gece geçirdikten sonra, artık ayaklarının yere bastığına inandım ve ona eskisi kadar yakınlık duyarak oradan ayrıldım. Hani neredeyse, aynı geçmiş günlerdeki gibiydik diyebilirim, ama bu pek de doğru olmaz. Düşme olayından sonra Sachs'ın başına o kadar çok şey gelmişti ve ikimizde de öyle çok değişim olmuştu ki, dostluğumuzun tıpkı eskisi gibi kalması olanaksızdı. Ancak bu, bugünün dünden kötü olduğu anlamına gelmez. Pek çok yönden daha da iyiydi. Yitirdiğimi sandığım bir şeyi, bir daha bulmaktan umudumu kestiğim bir şeyi simgeledikleri için çok daha iyiydi.

Sachs hiçbir zaman derli toplu biri değildi, bu yüzden bizim için yaptığı hazırlık beni çok şaşırttı. Iris ile yattığımız odaya çiçekler konulmuştu, tuvalet masasının üzerinde temiz konuk havluları duruyordu ve yatağımızı da usta bir otelci kadar özenle düzeltmişti. Aşağıda mutfak yiyecek doluydu, yeterince şarap ve bira stoklanmıştı ve mönünün önceden titizlikle tasarlanmış olduğunu da her akşam yemeğinde görüyorduk. Bu ufak jestler çok anlamlıydı, gezimize sıcaklık, sevecenlik katıyordu. Sachs'ın gündelik yaşamı New York'takinden çok daha kolaydı, zamanla eski güvenini kazanmıştı. Geceleri geç saatlere kadar süren konuşmalarımızdan birinde, Sachs kendisini yeniden hapse girmiş gibi hissettiğini anlattı. Üstesinden gelemeyeceği kadar iş yoktu. Yaşam ancak gereksinimlerin karşılanması çevresinde dönüyordu ve Sachs zamanını nasıl geçirdiğini irdelemek durumunda değildi artık. Her gün az çok bir öncekinin eşiydi. Bugün düne benziyordu, yarın bugüne benzeyecekti ve gelecek hafta olacaklar bu hafta olanlara karışıp gidecekti. Bu onu rahatlatıyordu. Sürpriz öğesi yaşamından silinmişti, böylelikle kendini işine daha çok, daha yoğun biçimde verebiliyordu. "Tuhaftır," dedi, "iki romanımı yazarken de dünyadan koptum. Birincisi gençliğimde hapisteyken, ikincisi de şimdi Vermont'da, ağaçlar arasında bir keşiş gibi yaşarken. Bu ne demeye geliyor acaba?"

"Başkaları olmadan yaşayamıyorsun demeye geliyor. Çevrende insanlar varken, gerçek dünya sana yetiyor. Yalnız kaldığın zaman,

hayalî kişiler yaratmak zorunluluğunu duyuyorsun. Sana arkadaşlık etmeleri için gereksinimin var onlara.”

Orada kaldığımız sürece üçümüz de hiçbir şey yapmadan vakit geçirdik. Yedik içtik, havuzda yüzdük, çene çaldık. Sachs evin arkasına dört mevsim kullanılabilecek biçimde bir basketbol sahası yaptırmıştı; her sabah bir saat kadar oraya gidip teke tek maç yapıyorduk (her seferinde de Sachs beni haşat ediyordu). Iris öğle uykusuna yattığında, Sachs ile ben Sonia’yı sırayla bahçede gezdiriyor, bir yandan sohbet ederken bir yandan da kızı kucağımızda sallayarak uyutuyorduk. İlk gece ben geç yattım ve Sachs’ın yeni romanının temize çekilmiş bölümlerini okudum. Sonraki iki gece birlikte oturup o ana kadar yazdıklarını tartıştık, romanın geri kalan bölümlerinin nasıl gelişeceğini konuştuk. Orada kaldığımız dört günün üçü hava güneşli ve mevsime göre sıcaktı. Kısacası her şey kusursuz sayılırdı.

O sırada Sachs kitabın ancak üçte birini bitirmişti ve okuduğum bölümlerin de daha üzerinde çalışılması gerekiyordu. Bunu Sachs da biliyordu, o yüzden ilk gece temize çektiği bölümleri okuyayım diye verdiği zaman benden ayrıntılı eleştiri ya da yazdıklarını nasıl geliştireceği konusunda öneri beklemiyordu. Yalnızca yazmaya devam edip etmemesi konusundaki görüşlerimi öğrenmek istiyordu. “Artık ne yaptığımı bilemez bir noktaya geldim,” dedi. “Yazdıklarım iyi mi kötü mü kestiremiyorum. Şimdiye kadar yazdıklarımın en iyisi mi, yoksa işe yaramaz bir süprüntü mü bilemiyorum.”

Süprüntü değildi. Öyle olmadığını daha ilk sayfada anladım, ama okumayı sürdürdükçe Sachs’ın müthiş bir şey yazmakta olduğunu iyice kavradım. Bu kitap, hep yazmasını beklediğim nitelikte bir yapıttı ve eğer bunu yapabilmesi o felaketten sonra gerçekleşmişse, belki de o kazayı felaket diye tanımlamamak daha doğru olacaktı. Ya da ben kendimi öyle avuttum. Kitapta düzeltilmesi, atılması, değiştirilmesi gereken yerler varsa da, önemli olan Sachs’ın yeniden yazmaya başlamış olmasıydı ve onu kesinlikle durdurmayacaktım. Ertesi sabah kahvaltıda, “Yazmaya devam et ve sakın dönüp arkana

bakma," dedim. "Sonunu getirebilirsen, müthiş bir kitap olacak. Bu dediklerime mim koy: Müthiş ve unutulmaz bir kitap olacak."

Sachs'ın kitabı bitirip bitiremeyeceğini bilmem şu anda olanaksız. O gün bitireceğine inanıyordum ve Iris' le birlikte oradan ayrılırken bundan kuşkulanmak aklımdan geçmedi. Okuduğum sayfaları beğenmem bir yana, Sachs ile iki gece boyunca yaptığımız konuşmalardan, kitapla ilgili anlattıklarından, konuya iyice hâkim olduğu ve kitabın sonunu nasıl getireceğini bildiği kanısına varmıştım. Eğer gerçekten öyle idiyse, bundan daha üzücü ve kötü bir şey olamaz. Zavallı dostumun yarattığı trajediler içinde, bu kitabı tamamlamamış olması bence en dayanılmaz olanı. Kitaplar yaşamdan daha önemlidir demek istemiyorum, ne var ki, önünde sonunda herkes ölür, herkes yok olur; Sachs kitabı bitirmiş olsaydı, hiç değilse adı yaşardı demek istiyorum. En azından böyle olacağına inanmak istiyorum. Oysa şimdi o kitap ancak bir çekirdek, müsveddeler ve notlarla dolu bir kutuya gömülmüş bir potansiyel kitap niteliğinde. Romandan geriye kalan yalnızca bunlar, bir de mehtapsız, ama yıldızlı iki gece boyunca bahçede oturup yaptığımız uzun konuşmalar. O zaman Sachs'ın yaşamının yeniden başladığını, kendisini olağanüstü bir geleceğin beklediğini sanmıştım, meğer o neredeyse yaşamın sonuna gelmiş. Vermont'daki son görüşmemizin üzerinden daha bir ay geçmeden, Sachs yazmayı bıraktı. Eylül ortalarında bir gün yürüyüşe çıktı ve birdenbire dünya onu yutuverdi. Hepsi bu, o günden sonra Sachs tek sözcük bile yazmadı.

Hiçbir zaman var olmayacak bir şeyi var edebilmek için, kitabıma Sachs'ın kendi kitabı için tasarladığı adı koydum: *Leviathan.*[1]

1. Tevrat'ta sözü geçen, timsaha benzer bir deniz canavarı. Eski Ahit, Eyub, Bap 2, Bap 41. (Ç.N.)

4

Ondan sonra Sachs'ı neredeyse iki yıl görmedim. Nerede olduğunu bilen tek kişi Maria idi, Sachs da yerini kimseye söylememesi için ondan söz almıştı. Çoğu kişi sözünden dönerdi, ama Maria dönmedi ve bu sırrı saklaması ne denli tehlikeli olursa olsun, ağzını açıp tek söz söylemedi. O iki yıl içinde Maria ile beş altı kez karşılaştık, fakat söz ne zaman Sachs'dan açılsa, Maria onun ortadan kayboluşu konusunda benden daha çok şey bildiğini hep sakladı. Geçen yaz, benden neler gizlediğini öğrendiğimde öylesine öfkelendim ki, içimden onu öldürmek geldi. Oysa bu benim sorunumdu, Maria'nın değil, o yüzden de kendi derdime onu da bulaştırmaya hakkım yoktu. Söz sözdür ve Maria'nın konuşmaması çok kötü sonuçlara neden olmuşsa da, sözünü tutmakla yanlış yaptığını sanmıyorum. Konuşması gereken biri vardı ise, bu Sachs'ın kendisi olmalıydı. Olanlardan o sorumluydu ve Maria onun sırrını saklıyordu. Ama Sachs hiçbir şey söylemedi. Koskoca iki yıl boyunca ortadan kayboldu ve tek söz söylemedi.

Sağ olduğunu biliyorduk, ama aylar geçip de hiçbir haber çıkmayınca, sağ olduğundan bile kuşkuya düştük. Yalnızca bölük pörçük bir şeyler biliyorduk, ona da bilgi denirse. Örneğin Vermont'dan ayrıldığını, kendi arabasıyla gitmediğini öğrendik, bir de Fanny Brooklyn'deki o tatsız sürprizde onu bir an görmüştü. Bunun dışında her şey karanlıktı. Sachs habersiz çıkageldiği için, Fanny ile önemli bir şey konuşmaya geldiğini düşündük, ama o konuşma hiç yapılamadı. Bir gece apansız (Fanny'nin deyimiyle "yarı çılgın bir halde, deli gözü gibi bakışlarla") geldi ve soluğu yatak odasında aldı. İşte o zaman daha önce sözünü ettiğim korkunç olay yaşandı. Oda karanlık olsaydı, belki hiçbiri o denli utanç duymazdı, oysa lambalar yanıyordu, Fanny ile Charles çırılçıplak yatağın üzerindeydiler ve Ben her şeyi gördü. Böyle bir şeyle karşılaşacağını hiç mi hiç

beklemiyordu. Fanny'nin ağzını açmasına fırsat kalmadan, Ben, durumu bilmediğini, Fanny'yi rahatsız etmek gibi bir niyeti olmadığını söyleyip özür dileyerek odadan çıktı. Fanny hemen yataktan fırladı, ama o antreye gelinceye kadar Sachs kapıyı vurup merdivenlerden inmeye başlamıştı bile. Fanny çırılçıplak dışarı çıkamayacağı için oturma odasına koştu, pencereyi açıp Sachs'a seslendi. Sachs bir an durdu, elini salladı. "İkizini de kutlarım!" diye bağırdı. Sonra Fanny'ye bir öpücük gönderip arkasını döndü, gecenin karanlığına karıştı.

Fanny hemen bize telefon etti. Belki de Sachs bize uğrar diye düşünüyordu, ama yanıldı. Iris ile sabaha kadar onu bekledik, Sachs görünmedi. Ondan sonra da ortadan kayboldu. Fanny boyuna Vermont'daki evi arıyordu, ama telefonu açan yoktu. Son umudumuz orasıydı, ancak günler geçtikçe Sachs'ın bir daha oraya dönme olasılığı kalmadığını anlıyorduk. Paniğe kapıldık, aklımıza en kötü şeyler geliyordu. Ne yapacağını bilemeyen Fanny, o hafta sonu bir araba kiralayıp Vermont'daki eve gitti. Oraya varınca beni arayıp anlattıkları çok şaşırtıcıydı. Sokak kapısı kilitli değildi, araba her zamanki yerinde duruyordu, Ben'in yazdıkları, çalışma odasında masanın üzerine yerleştirilmişti; temize çekilmiş sayfalar bir yana istiflenmiş, yanına kalemler dizilmişti ve yarısı yazılmış bir sayfa makinede takılı duruyordu. Kısacası, Sachs neredeyse geliverecek gibi görüntü vardı. Fanny'ye göre, Sachs uzun zaman gelmemeyi planlamış olsa, evi kapatır, suyu, elektriği kestirir, buzdolabını boşaltırdı. "Yazdıklarını da yanına alırdı," dedim. "Her şeyi unutsa bile, kitabını almadan bir yere gitmezdi."

Ne olup bittiğini kestirmek olanaksızdı. Bildiklerimizi al baştan ne denli irdelersek irdeleyelim, sonuç aynı çıkmaza varıyordu. Bir yandan Sachs'ın birdenbire ortadan kaybolduğu ortadaydı. Öte yandan da, kendi isteğiyle çekip gittiği anlaşılıyordu. Fanny ile New York'ta karşılaşmamış olsalar, başına bir şey geldiğinden kuşkulanabilirdik, oysa şehre sağ salim gelmişti. Belki biraz çılgın gibiydi, ama yaralı bereli değildi. Eğer başına bir şey gelmemişse, neden Vermont'a dönmemişti? Arabasını, giysilerini, kitabını neden orada bırakmıştı? Iris, ben ve Fanny bunu defalarca tartıştık, her

olasılığı uzun uzun tarttık, yine de bir sonuca varamadık. Bir yığın karanlık nokta, bir yığın olasılık, bilmediğim bir yığın şey vardı. Bir ay elimiz kolumuz bağlı durduktan sonra, Fanny'ye Ben'in kaybolduğunu polise haber vermesini önerdim. Karşı çıktı. Artık onunla bir ilişkisi kalmadığına göre, duruma el koymaya da hakkı olmadığını söyledi. O gece evde olanlardan sonra Sachs istediğini yapmakta özgürdü ve onu çekip geri getirmek Fanny'ye düşmezdi. Charles (artık onunla tanışmıştık, adamın hali vakti yerindeydi) kendi cebinden özel bir dedektif tutmak istiyordu. "Ben'in iyi olduğunu bilelim yeter," diyordu. "Sorun onu zorla geri getirmek değil, kendi isteğiyle ortadan kaybolduğunu anlamak." Iris de ben de, Charles'ın planını akla yakın bulduk, ama Fanny buna hiç yanaşmıyordu. "İkimize de mutluluk diledi," dedi. "Bu veda sayılır. Yirmi yıl onunla yaşadım, ne düşündüğünü bilirim. Kendisini aramamızı istemiyor. Onun isteğine bir kez karşı geldim, bir daha da niyetim yok. Kendi haline bırakmamız gerek. Geri dönmeye hazır olunca gelecektir, o zamana kadar beklemek zorundayız. İnanın bana, yapılacak tek şey bu. Bekleyip buna dayanmayı öğrenmek zorundayız."

Aylar geçti. Sonra bir yıl oldu, iki yıl oldu ve gizem bir türlü çözülmedi. Sachs geçen ağustosta Vermont'da ortaya çıktığı zaman, çözüm bulmak umudumu çoktan yitirmiştim. Iris ile Charles onun öldüğüne inanıyorlardı, oysa benim umutsuzluğum belirli bir nedene dayanmıyordu. Sachs'ın sağ olup olmadığı konusunda içime hiçbir şey doğmuyordu –hani öyle bir önsezi, telepatik bir algılama, gizemli bir duygu yaşamıyordum–, ancak, onu bir daha görmeyeceğime az çok inanıyordum. "Az çok," diyorum, çünkü artık hiçbir şeyden emin değildim. Sachs ortadan kaybolduktan sonra birkaç ay boyunca birbirine zıt duygular yaşadım, sonra bu duygular giderek duruldu ve *üzüntü*, *öfke* ya da *acı* gibi kavramlarla tanımlanamayacak bir niteliğe büründü. Onunla bağlantımı yitirmiştim ve Sachs'ın yokluğu kişisel bir sorun olmaktan çıkıyordu. Ne zaman onu düşünmeye çalışsam, belleğim bana ihanet ediyordu. Sachs evrende bir delik oluvermişti sanki. O artık benim kayıp dostum değil, dünyada bilmediğim her şeyin temsilcisi, bilinmezin simgesiydi. Belki ne demek istediğimi tam olarak anlatamıyorum, ama daha fazlası elimden gelmiyor. Iris Budistler gibi düşünmeye başladığımı

söylüyordu, galiba durumumun en iyi açıklaması da buydu. Iris, Fanny'nin Hıristiyan olduğunu söylüyordu, çünkü Sachs'ın önünde sonunda geri döneceğine olan inancını hiç yitirmemişti; Charles ile kendisinin ateist olduklarını, benimse Zen çömezi olduğumu, hiçliğin gücüne inandığımı söylüyordu. Tanışmamızdan bu yana geçen şunca yıl içinde, senin ilk kez fikir yürütmediğini görüyorum diyordu.

Yaşam değişti, yaşam sürüp gitti. Fanny'nin istediği gibi, buna dayanmayı öğrendik. Fanny ile Charles artık birlikte yaşıyorlardı; Iris'le ben de, bir türlü içimiz elvermese de, Charles'ın aklı başında biri olduğunu kabul ediyorduk. Ellisine yakın bir mimardı, boşanmıştı, iki oğlu vardı, zeki adamdı ve Fanny'ye deli gibi âşıktı. Zamanla aramızda bir dostluk kuruldu ve yeni bir gerçeği yaşamaya başladık. Geçtiğimiz bahar, Fanny yazın Vermont'a gitmeyeceğinden (ayağının gitmediğini ve belki de bir daha hiç gitmeyeceğini söyledi) söz ederken, Iris ile benim oraya gidebileceğimiz aklına geldi. Evi öylesine bize verecekti, ama biz bir tür kira ödemekte ısrar edince, en azından Fanny'nin –verginin bir bölümü, evin bakımı gibi– birtakım masraflarını karşılama konusunda anlaştık. İşte o yüzden, Sachs döndüğünde ben de Vermont'daydım. Bir gece hiç habersiz, eski püskü, mavi bir Chevy ile bahçeye dalıverdi, birkaç gün kaldıktan sonra geldiği gibi gitti. Kaldığı sürece de kafasından geçen her şeyi anlatıp döktü. Neredeyse beni ürkütecek kadar çok konuştu. Ama öyküsünü dinleyip bunu anlatmakta nasıl kararlı olduğunu gördükten sonra, hiçbir şeyi saklamadığından emin oldum.

Anlattığına göre, Sachs çalışmayı sürdürdü.

Iris, ben ve Sonia oradan gittikten sonra, üç dört hafta daha çalıştı. *Leviathan* üzerine yaptığımız konuşmalar çok yararlı olmuştu ve Sachs biz gider gitmez, roman bitene kadar Vermont'dan ayrılmamaya kesin kararlı olarak yazmaya koyuldu. Her şey yolunda gidiyordu. Roman günden güne ilerliyordu ve Sachs bu keşiş yaşantısından yıllardır tatmadığı kadar büyük mutluluk duyuyordu. Eylül ortalarında bir akşamüstü, yürüyüşe çıkmak istedi. Hava artık dönmüştü, sonbahar kokularıyla yüklü bir serinlik vardı. Sırtına yün

avcı ceketini geçirip evin arkasındaki tepeye tırmandı, kuzeye doğru yürüdü. Günbatımına bir saat vardı, yarım saat daha yürüyüp karanlık bastırmadan dönebileceğini hesapladı. Başka zaman olsa, o saatlerde basket antrenmanı yapardı, ama tam mevsim dönümü olduğu için ormanda neler olup bittiğine bakmak, sarı kırmızı yaprakları görmek, huş ağaçlarıyla akçaağaçların arasından güneşin batışını seyretmek, gurup aydınlığında gezinmek istiyordu. Böylece yola koyuldu ve döndüğünde akşam yemeğine ne pişireceğini düşünerek yürüdü.

Ne var ki, ormana girince düşünceleri değişti. Yaprakları ve göçmen kuşları izleyeceğine, kitabını düşünmeye başladı. O gün yazdığı bölümler aklına geldi ve farkına varmadan kafasında yeni cümleler kurmaya, ertesi gün yazacaklarını tasarlamaya koyuldu. Dökülmüş yaprakların ve dikenli çalıların arasından yol alarak, yüksek sesle kendi kendine konuşarak, bulduğu sözcükleri bir nağmeye uydurup söyleyerek, nerede olduğuna dikkat etmeden yürüdü. Dediğine göre, saatlerce böyle gidebilirdi, ama bir ara artık çevreyi seçememeye başladığını fark etti. Güneş çoktan batmıştı, ağaçlar çok sık olduğu için akşam ormana hemen çöküveriyordu. Sachs nerede bulunduğunu kestirmek için çevresine bakındıysa da tanıdık bir şey göremedi ve buraya daha önce hiç gelmediğini anladı. Afalladı, arkasını dönüp geldiği yöne doğru koşmaya başladı. İyice karanlık olmadan ormandan çıkmak için ancak birkaç dakikası vardı ve o süre içinde eve varamayacağını biliyordu. Ne feneri vardı, ne kibriti ne de cebinde yiyecek bir şey. Açıkta yatmak tatsız olacaktı, ama başka çaresi yoktu. Bir ağaç kütüğünün üzerine oturup gülmeye başladı. Kendini gülünç, birinci sınıf bir soytarı gibi görüyordu. Sonra iyiden iyiye gece bastırdı ve hiçbir şey göremez oldu. Ay çıksın diye bekledi, oysa gökyüzü iyice bulutlandı. Sachs yine güldü. Artık kafasını buna takmamaya karar verdi. Güvendeydi, bir gece soğukta yatmak da adamı öldürmezdi. Rahat etmek için yere uzandı, üzerini yapraklarla, dallarla üstünkörü örttükten sonra kitabını düşünmeye çalıştı. Çok geçmeden de uykuya daldı.

Şafakta titreyerek uyandı, buz gibi olmuştu, giysileri çiyden ıslanmıştı. Durumu akşamki kadar gülünç görünmüyordu. Keyfi

yoktu, kasları sızlıyordu. Acıkmıştı, bitkindi, bir an önce oradan kurtulup evinin yolunu bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Akşam geçtiğini sandığı patikada yürümeye başladı, ama yarım saat kadar gittikten sonra doğru yolda olduğundan kuşkulandı. Geriye dönüp başladığı noktaya dönmeyi düşündü, ama orayı bulabileceğinden emin değildi – bulsa bile tanımayabilirdi. Hava kasvetliydi, öbek öbek bulutlar güneşi kaplamıştı. Sachs ormanda yürümeye pek alışık değildi, pusula olmadan doğuya mı, batıya mı, kuzeye mi, güneye mi gittiğini çıkaramazdı. Ne var ki, balta girmemiş bir ormanda kaybolmuş da sayılmazdı. Ağaçlar er geç seyrelip bitecekti, düz bir çizgide yürüdüğü sürece hangi yöne gittiği önemli değildi. Ormandan yola bir çıkabilse, gördüğü ilk evin kapısını çalacaktı. Şansı varsa, evdekiler nerede olduğunu söyleyeceklerdi nasıl olsa.

Bunların olabilmesi için epey süre geçmesi gerekti. Saati olmadığı için ne kadar yürüdüğünü bilemiyordu, ama üç dört saat olduğunu sanıyordu. İyice tepesi atmıştı, sonuna doğru kendi aptallığına verip veriştirmeye başladı. Ama ormanın kıyısına varınca morali düzeldi ve kendine acımaktan vazgeçti. Dar bir patikadaydı. Nerede olduğunu bilmese de, görünürde bir ev olmasa da, işin zor yanını atlattığını düşünerek rahatladı. On on beş dakika daha yürüdü, evden ne kadar uzaklaştığını kestirmeye çalışıyor, kendi kendisiyle bahse tutuşuyordu. Evi beş milden yakınsa, Sonia'ya elli dolarlık armağan alacaktı. Beş milden fazla on milden az ise, armağan yüz dolarlık olacaktı. On milden fazlaysa, iki yüze çıkacaktı. On beşin üstü üç yüz, yirminin üstü dört yüz olacaktı. Bu hayalî armağanları (pandalar, bebek evleri, oyuncak atlar) vaftiz kızına yağdırırken, uzaktan bir otomobil homurtusu duydu. Durup arabanın yaklaşmasını bekledi. Hızla yol alan kırmızı bir pikap geliyordu. Sachs, yitirecek bir şeyi olmadığını düşünerek, sürücünün dikkatini çekmek için elini kaldırdı. Kamyonet yanından hızla geçti, ama Sachs'ın geri dönmesine fırsat kalmadan birden durdu. Sachs seken çakılların sesini duydu, her yanı toz duman kapladı, sonra biri seslendi, arabaya binmek isteyip istemediğini sordu.

Sürücü yirmi yirmi beş yaşlarında bir geçti. Sachs onun oralı olduğunu, yol işçiliği ya da su tesisatçısının yanında çıraklık yaptığını tahmin etti. Başlangıçta gevezelik etmeye hiç niyeti olmadığı halde, oğlan öylesine dostça, öylesine sıcakkanlı davrandı ki, Sachs çok geçmeden tatlı bir sohbete daldı. Sachs'ın ayağının dibinde madenî bir beyzbol sopası duruyordu. Çocuk arabayı hareket ettirmek için gazlayınca, sopa fırlayıp Sachs'ın bileğine vurdu. Laf oradan açıldı. Delikanlı canını yaktığı için Sachs'dan özür diledikten sonra kendini Dwight (Sachs'ın sonradan öğrendiğine göre Dwight McMartin) olarak tanıttı ve beyzboldan söz etmeye başladılar. Dwight, Newfane'deki gönüllü itfaiye kuruluşunun desteklediği takımda oynadığını anlattı. Sezon geçen hafta bitmişti, play-off'ların ilk maçı da o gece yapılacaktı. Dwight, "Tabii hava bozmazsa," dedi, "hava bozmaz, yağmur da yağmazsa." Dwight ilk vuruşu, ilk deparı yapan oyuncuydu, lig oyuncuları içinde tek deparda kaleyi bulan ikinci kişiydi, Moose Skowron gibi bir sporcuydu. Sachs maça gelmeye çalışacağını söyledi, Dwight da bütün ciddiyetiyle kaçırılmayacak bir maç olacak, dedi. Sachs kendini tutamadı, gülümsedi. Üstü başı perişandı, tıraş olmamıştı, giysilerine yapraklar, dikenler batmıştı, burnu çeşme gibi akıyordu. Sokak serserisine benziyor olmalıydı, oysa delikanlı kim olduğunu öğrenmek için onu hiç sıkıştırmıyordu. Ne o ıssız patikada ne aradığını sordu, ne nerede oturduğunu ne de adını. Sachs, bu oğlan ya çok saf, ya da nezaketinden sormuyor, diye düşündü. Nedeni ne olursa olsun, oğlanın bu tavrından hoşlanmamak elde değildi. Sachs birdenbire, keşke son aylarda o kadar içime kapanmasaydım, diye hayıflandı. Evden çıkmalı, komşularıyla kaynaşmalı, çevredekileri tanımaya çalışmalıydı. O akşamki maçı unutmaması gerektiğini, ciddi bir ahlak ilkesiymiş gibi düşündü. Bu ona iyi gelecek, düşüncelerini kitaptan uzaklaştırabilecekti. Çevresinde konuşacak birileri olursa, bir daha ormana gittiğinde kaybolmazdı belki de.

Dwight nerede olduklarını söyleyince, Sachs nasıl olup da evden bu kadar uzaklaştığına şaşırdı. Anlaşılan yamacın öte yanına geçmiş, evinin doğusundaki ikinci köye kadar yürümüştü. Yalnızca on mil yürümüştü, ama arabayla dönüş yolu otuz milden fazlaydı. Sachs, nedenini kendisi de bilmeden başına geleni Dwight'a anlatmaya

karar verdi. Ya delikanlının iyiliği onu duygulandırmıştı ya da olup bitenler artık kendisine de komik geliyordu. Belki de çocuk bunu takım arkadaşlarına anlatacak, onunla bir güzel dalga geçeceklerdi. Sachs'ın umurunda değildi. Bu, örnek bir öykü, tipik bir geri zekâlılık fıkrasıydı ve Sachs kendi aptallığıyla alay edilmesine aldırmıyordu. Şehir çocuğu vermont Ormanı'nda Daniel Boone'culuk oynamaya kalkmış, bakın başına neler gelmiş çocuklar. Sachs anlatmaya başlayınca, Dwight beklenmedik bir anlayış ve yakınlık gösterdi. Kendi başından da böyle bir şey geçtiğini, üstelik hiç de komik olmadığını anlattı. O zaman on bir on iki yaşlarındaymış, ödü bokuna karışmış, bütün geceyi ayılar saldırırsa diye korkudan titreyerek bir ağacın arkasına büzülüp geçirmiş. Sachs, Dwight'ın bu öyküyü kendisini avutmak için uydurmuş olabileceğini düşündü. Ama en azından, çocuk onunla alay etmemişti. Hatta Sachs'ın anlattıklarını dinledikten sonra, onu evine kadar götürmeyi önerdi. Gerçi geç kalmıştı, ama birkaç dakika daha geç kalması hiç fark etmezdi, üstelik Sachs'ın yerinde olsa, bir başkasının da kendisine aynı şekilde yardım etmesini bekleyeceğinden söz etti.

O sırada şosede yol alıyorlardı, ama Dwight, Sachs' ın evine kestirme bir yol bildiğini söyledi. Geri dönüp birkaç mil gitmeleri gerekiyordu, Dwight hesabını yaptı, dönmelerinin daha akla yakın olduğuna karar verdi. Frene bastı, yolun ortasında U-dönüş yapıp geldikleri yönde ilerlemeye başladı. Kestirme yol, ağaçlar arasındaki kuytuluklar boyunca tek şerit halinde uzanan, tümsekli, yamru yumru, daracık bir patikaydı. Sachs, bu yolu çok az kişinin bildiğini, eğer yanılmıyorsa az ileride daha geniş bir patikaya çıkacaklarını, oradan da Sachs'ın evine dört mil uzaklıktaki anayola ulaşacaklarını söyledi. Dwight herhalde yolu biliyordu, ama bu bilgisini gösterme fırsatını bulamadı. Patikaya sapalı daha bir mil olmamıştı ki, beklenmedik bir şeyle karşılaştılar. Ve sıyrılıp geçelim demeye kalmadan yolculukları sona erdi.

Her şey çabucak olup bitti; Sachs o anı bağırsaklarında bir burulma, başında bir dönme, damarlarında bir korku dalgası halinde yaşadı. Bana anlattığına göre, öylesine bitkindi ve olayın başlamasıyla bitmesi arasında öylesine kısa bir süre geçmişti ki, Sachs

yaşadıklarını bir gerçek olarak algılayamadı – daha sonra anımsayıp düşündüğünde de, aradan iki yıl geçtikten sonra bana anlatırken bile olanların gerçekten olduğunu hâlâ kabullenemiyordu. Bir saniye önce ağaçların arasında yol alıyorlardı, bir saniye sonra ise durmuşlardı. Az ileride, beyaz bir Toyota'ya yaslanmış, sigara içen bir adam duruyordu. Kırkına yaklaşmış, ince uzun, yün gömlekli, haki pantolonlu biriydi. Sachs'ın gözüne çarpan tek şey, adamın sakallı oluşuydu. Sachs'ın eski sakalına benzemeyen, daha koyu renk bir sakaldı bu. Dwight, adamın arabasının arıza yaptığını düşünerek yardım etmek için kamyonetten inip ona doğru yürüdü. Sachs adamın ne dediğini duymadı, ama sesinin tonu öfkeli, hatta her nedense düşmancaydı. Sachs ön camdan onlara bakarken, adamın giderek sertleştiğini duyunca şaşırdı: Bu kez hassiktir, siktir git veya ona benzer bir şeyler söylüyordu. Sachs bunu duyunca kanı beynine çıktı ve farkında olmadan yerdeki metal beyzbol sopasına uzandı. Dwight ise, adamın tavrından ürkmeyecek kadar iyi niyetli olduğu için, onun küfretmesine aldırmadan yardım etmek istediğini söyleyerek yanına gitti. Adam sinirli bir tavırla geri çekildi, sonra arabanın ön tarafına dolandı, sağ kapıyı açıp torpido gözünden bir şey aldı. Doğrulup Dwight'a döndüğü zaman elinde bir tabanca vardı. Ateş etti. Delikanlı haykırarak ellerini karnına bastırdı, ama bir el daha ateş etti. Delikanlı yine çığlık attı, acıdan inleyerek, ağlayarak sendeleye sendeleye yürümeye çalıştı. Adam gözünü Dwight'ın üzerinden ayırmıyordu. Sachs elinde beyzbol sopasıyla kamyonetten fırladı. Bana anlattığına göre, o anda hiçbir şey düşünmüyordu. Adam üçüncü kez ateş ederken, Sachs arkasından yaklaştı, sopayı sıkıca kavrayarak var gücüyle vurdu. Herifin kafatasını ikiye yarmak niyetiyle, onu öldürmek niyetiyle, beynini akıtmak niyetiyle kafasını nişanladı. Sopa adamın sağ kulağının hemen arkasına indi. Sachs sopanın çarptığı anda çıkan sesi, kıkırdak ve kemik çatırtısını duydu, sonra adam yere yıkıldı. Yolun ortasına cansız serildi ve tüm sesler kesildi.

Sachs, Dwight'ın yanına koştu, eğilip yokladı ve üçüncü kurşunun delikanlıyı öldürmüş olduğunu gördü. Kurşun ensesinden girip kafatasını parçalamıştı. Sachs fırsatı kullanamamıştı. Bütün iş zamanlamadaydı ve Sachs ağır davranmıştı. Adamın yanına bir

saniye önce varabilmiş olsaydı, son kurşun hedefi şaşıracak ve Sachs şimdi bir cesede bakmak yerine Dwight'ı kurtarabilmek için yaralarını sarıyor olacaktı. Sachs bunları düşündükten bir an sonra bütün gövdesinin titremeye başladığını duydu. Yola oturdu, başını dizlerinin arasına soktu ve kusmamak için kendisini tutmaya çalıştı. Böyle bir süre geçti. Sachs rüzgârın giysilerini uçurduğunu hissetti, uzaktan bir alakarganın sesini duydu, gözlerini kapattı. Sonra yeniden açtı, yerden bir avuç toprak alıp yüzüne sürdü, ağzına aldı, çiğnedi; çakıl taneciklerinin dişlerine, diline değdiğini duydu. Direncinin son noktasına kadar toprağı çiğnemeyi sürdürdü, sonra öne eğildi, hasta, yaralı bir hayvan gibi böğürerek hepsini kustu.

Bana anlattığına göre, Dwight yaşasaydı her şey bambaşka olacaktı. Kaçmak aklının köşesinden geçmeyecekti ve o ilk adım atılmayınca onu izleyen olaylar da olmayacaktı. Ama ağaçların arasında öyle tek başına kalıverince, Sachs birden paniğe kapıldı. İki kişi ölmüştü ve polise gidip bunu haber vermesi düşünülemezdi bile. Hapse girmiş çıkmıştı, sabıkalıydı. Bir tanığı olmadan anlatacaklarına hiç kimse inanmazdı. Çünkü olanlar inanılmayacak kadar tuhaf ve anlamsızdı. Hiç kuşkusuz, o anda Sachs'ın pek aklı başında değildi, net düşünemiyordu, ama düşünebildiği her ne varsa kendisiyle ilgiliydi. Dwight için bir şey yapamazdı zaten, ama hiç değilse kendi paçasını kurtarabilirdi ve o panik içinde aklına gelen tek çözüm oradan kaçmaktı.

Polis orada üçüncü birinin olduğunu nasıl olsa anlayacaktı. Üç kurşun yemiş birisi öldürücü bir güçle sopa vuracak durumda olmayacağına, vursa bile kafatasındaki kurşunla sekiz on metre uzağa gidemeyeceğine göre, Dwight ile adamın birbirlerini öldürmedikleri ortadaydı. Üstelik Sachs ne yaparsa yapsın yine de arkasında birtakım izler bırakacağını da biliyordu. İşinin ehli bir polis ekibi, ya ayak izi bulurdu ya bir saç teli ya da mikroskobik bir parça. Ancak, bunlar pek fark etmezdi. Sachs kamyonetteki parmak izlerini temizlediği, beyzbol sopasını alıp götürmeyi unutmadığı takdirde, aranan kişinin o olduğunu belirleyecek bir kanıt bulunamazdı. Önemli olan buydu. Aranılan kişinin kimliğinin belirlenmemesini sağlamak zorundaydı. Onu başardı mı, rahatça eve dönebilirdi.

Sachs kamyoneti temizlemek için birkaç dakika uğraştı: Torpido gözünü, ön paneli, koltuğu, camları, iç ve dış kapı kollarını, aklına gelen her yeri iyice sildi. İçi rahat etmedi bir daha, bir daha sildi. Beyzbol sopasını yerden aldı, yabancı adamın arabasını açtı, anahtarın marşın üzerinde olduğunu gördü ve direksiyona geçti. Motor ilk basışta çalışmadı. Pek tabii tekerlek izleri olacaktı ve bu izler üçüncü birinin varlığı konusunda kuşkuya yer bırakmayacaktı, ama Sachs yaya gitmeyi göze alamayacak kadar paniklemişti. Oysa yapılacak en akıllıca şey yürüyüp eve gitmek ve bu iğrenç olayı unutmaktı. Ne var ki, yüreği güm güm atarken, düşüncelerini ve hareketlerini kontrol edemez durumdayken, Sachs bunu yapamazdı. Bir an önce oradan uzaklaşmak istiyor, arabanın hızına, motorun gürültüsüne kavuşmaya can atıyordu. Tek isteği, arabayı olabildiğince hızla sürüp gitmekti. Ancak o hız, içinde kopan fırtınaya ayak uydurabilirdi. Ancak o gürültü, beyninin içindeki dehşet uğultusunu bastırabilirdi.

Barre'a varıncaya kadar Connecticut Irmağı'nı izleyerek iki buçuk saat otoyolda kuzeye doğru gitti. Barre'a gelince açlığa daha fazla dayanamayacağını sezdi. Gerçi kusmaktan korkuyordu, ama yirmi dört saattir ağzına lokma koymamıştı ve zorla da olsa yemesi gerektiğini biliyordu. Otoyoldan çıktı, on beş yirmi dakika kadar çift şeritli bir yolda ilerledikten sonra adını anımsamadığı bir kasabada yemek molası verdi. Midesini fazla zorlamamak için rafadan yumurta ve kızarmış ekmek söyledi. Yemeğini yedikten sonra tuvalete gitti, elini yüzünü yıkadı, musluğa sıcak su doldurup başını soktu, giysilerindeki otları, lekeleri temizledi. Şimdi kendini daha iyi hissediyordu. Hesabı ödeyip lokantadan çıkarken, yapılacak işin geri dönüp New York'a gitmek olduğunu kestirdi. Yaşadıklarını içinde tutamayacaktı. Bu kesindi ve Sachs olanları birine anlatması gerektiğini kavradığı anda, o kişinin Fanny olması gerektiğini düşündü. Geçen yıl olup bitenlere karşın, yine de Fanny'yi görmek istiyordu.

Ölen adamın arabasına yürürken, arabanın California plakalı olduğunu fark etti. Bundan ne anlam çıkaracağını bilmiyordu, ama

şaşırdı. Acaba başka ne gibi ayrıntılar kaçırdım, diye düşündü. Güneye gitmek için otoyola çıkmadan önce şoseden saptı ve büyükçe bir ormanın kıyısında durdu. Burası ıssız bir yerdi, çevrede kimsecikler yoktu. Sachs arabanın dört kapısını da açtı, diz çöküp içeriyi dikkatle aradı. Ama pek bir şey bulamadı. Ön koltuğun altından birkaç bozuk para çıktı. Yerde de buruşturulup atılmış kâğıtlar (fast-food kutuları, bilet koçanları, sigara paketleri) vardı; fakat üzerinde ad yazan, öldürdüğü adamla ilgili en ufak bilgi veren bir şey yoktu. Torpido gözünde de Toyoto elkitabından, bir kutu otuz sekizlik tabanca kurşunundan ve açılmamış bir karton Camel'dan başka hiçbir şey yoktu. Geriye bir tek bagaj kalıyordu ve Sachs bagajı açtığında içeridekinden farklı bir görüntüyle karşılaştı.

Bagajda üç valiz vardı. En büyüğünde giysiler, çamaşırlar, tıraş takımı, haritalar duruyordu. En altta da ufak beyaz bir zarf içinde bir pasaport vardı. Sachs ilk sayfadaki resme bakınca sabahki adamı tanıdı – ancak resimdekinde sakal yoktu. Adı Reed Dimaggio. Göbek adının başharfi de N. Doğum tarihi 12 Kasım 1950. Doğum yeri Newark, New Jersey. Pasaport geçen temmuzda San Francisco'dan verilmişti ve arka sayfaları boştu, ne vize vardı ne de gümrük giriş çıkış mührü. Sachs, pasaportun sahte olabileceğini düşündü. O sabah koruda olanlardan sonra Dimaggio'nun öldürdüğü ilk kişinin Dwight olmaması çok büyük bir olasılıktı. Eğer adam profesyonel katilse, sahte kimlikle dolaşması akla yakındı. Ne var ki, adı çok rastlanır bir ad değildi, sahte olamayacak kadar tuhaftı. Bu, belki de başka birinin kimliğiydi, ama adamla ilgili başka bir ipucu bulamadığı için, Sachs bu kimliğin öldürdüğü adama ait olduğunu varsaydı. Reed Dimaggio. Daha iyi bir kanıt buluncaya kadar, adamı bu adla anacaktı.

Bagajdaki ikinci çanta, fotoğrafçıların kullandıkları türden, parlak gümüşi renkte çelik bir çantaydı. Birinci valiz anahtarsız açılmıştı. Ama bu kilitliydi ve Sachs menteşeleri kanırtıp açmak için yarım saat uğraştı. Kilide kriko ve lastik demiriyle vuruyordu ve çantanın her sallanışında içinden madeni bir şeylerin tıkırtısı geliyordu. Sachs bunların silah olabileceğini düşündü: kamalar, tabancalar, kurşunlar, Dimaggio'nun meslek aletleri. Oysa çanta açıldığında, hiç de

Sachs'ın umduğu gibi çıkmadı, içinde bir alay döküntü vardı. Makara makara elektrik telleri, çalar saatler, tornavidalar, mikroçipler, şeritler ve birkaç makara da siyah izole bant. Sachs her birini tek tek eline aldı, neye yaradığını çıkarmaya çalıştı, ama çantadakilerin hepsini elden geçirdikten sonra bile bir anlam veremedi. Ancak sonradan – yola çıktıktan epey sonra bunların ne olabileceği kafasına dank etti. New York yoluna koyulduğunda, bu malzemenin bomba yapımında kullanılabileceğini fark etti.

Üçüncü parça, bir bowling çantasıydı. Herhangi bir özelliği yoktu (kırmızı, beyaz, mavi deriden yapılmış; fermuarlı, beyaz plastik saplı, ufak bir çantaydı), ama Sachs'a öteki iki valizden daha ürkütücü geldi ve onu açmayı en sona bıraktı. O çantada her türlü şey olabilirdi. Adamın bir deli, kana susamış bir manyak olduğu düşünülürse, çantada bulunabilecek her türlü şey giderek ürkütücülük kazanıyordu. Öteki iki valizle işi bittiğinde, Sachs'ın üçüncüyü açmaya hemen hiç cesareti kalmamıştı. Aklından geçen binbir kötü olasılıkla karşılaşmak yerine, neredeyse çantayı kaldırıp atmaya yeğleyecekti. Ama atmadı. Tam atacağı sırada gözlerini kapadı, bir an duraladı, sonra birden fermuarı açtı.

Çantada kesik baş gibi bir şey yoktu. Kesik kulaklar, doğranmış parmaklar, koparılmış üreme organları da yoktu. Para vardı. Hem de öyle az buz değil, yığınla para, Sachs'ın o güne kadar bir arada görmediği kadar çok para vardı. Çanta ağzına kadar para doluydu: lastik bantlarla tutturulmuş yüz dolarlık tomarlar, her tomarda da üç, dört ya da beş bin dolar var gibi görünüyordu. Sachs paraları sayınca, toplam yüz altmış yüz altmış beş bin dolar arasında olduğunu anladı. İlk tepkisi, korktukları başına gelmediği için bir oh demek oldu. Sonra paraları sayınca alışmaya başladığını fark etti. Bana dediğine göre, onu en çok şaşırtan da, bu akıl almaz olayları böylesine çarçabuk içine sindirmesi oldu. Parayı üçüncü kez sayarken, artık onu kendi parası gibi görmeye başlamıştı.

Sachs sigaraları, beyzbol topunu, pasaportu ve parayı aldı. Geri kalan her şeyi attı. Valizdekileri ve madenî çantadakileri ormanın içlerine fırlattı. Sonra boş çantaları kasabanın dışındaki çöplüğe

bıraktı. Saat dört olmuştu ve önünde uzun bir yol vardı. Springfield Massachusetts' de bir yemek molası daha verdi, kahvesini içerken Dimaggio'nun Camellarını tüttürdü ve gece birde Brooklyn'e vardı. Gowanus Kanal yakınlarında boş depolar ve başıboş köpek sürülerinden başka bir şeyin bulunmadığı parke döşeli sokakların birinde arabayı bıraktı. Arabadaki parmak izlerini silmeyi de unutmadı; hoş, bu çok gereksiz bir önlemdi, çünkü kapılar açık, anahtar da kontakta olduğu için daha sabah olmadan arabanın çalınacağı kesindi.

Sachs bowling çantasını bir eline, beyzbol sopasıyla sigaraları öbür eline alıp yürüdü. Beşinci Cadde ile President Sokağı'nın köşesinde sopayı büyük bir çöp tenekesindeki eski gazete yığınlarıyla karpuz kabuklarının arasına sıkıştırdı. Artık çözümlemesi gereken başka iş kalmamıştı. Önünde daha bir millik yol vardı, ama bütün bitkinliğine karşın, apartmana doğru yürürken Sachs yavaş yavaş sakinleştiğini fark etti. Fanny evde olmalıydı ve onu gördüğü anda işin en zor yanı bitmiş olacaktı.

Bunlar, daha sonra evde yaşanan karmaşayı açıklamaya yeterli görünüyor. Çünkü Sachs, eve girdiğinde yalnızca gafil avlanmakla kalmadı, zaten hiçbir konuda en ufak bir sürprizle karşılaşabilecek durumda değildi. Kafası yeterince doluydu ve herhangi bir sürprizle karşılaşmayacağına güvendiği için, sevecenlikle karşılanacağı tek yer olduğu için Fanny'ye gitmeye karar vermişti. Fanny'yi yatakta çırılçıplak, Charles ile sarmaş dolaş görünce bu yüzden o denli afalladı, bu yüzden ne yapacağını bilemedi. Duyduğu güven bir anda çaresiz bir boynu bükülüğe dönüştü ve yapabildiği tek şey, özür dilercesine bir şeyler geveleyip evden çıkmak oldu. Her şey bir anda olmuştu. Sachs sokağa çıktıktan sonra yukarı seslenip mutluluklar dileyecek kadar kendine hâkim oldu, ama bu yaptığı, onurunu kurtarmak için kıvırdığı beceriksiz bir numaraydı. Oysa gerçekte, dünya başına yıkılmıştı. Yüreği sökülüp kopartılmış gibiydi.

Ne yapacağını hiç düşünmeden, yalnızca oradan uzaklaşmak için koşmaya başladı. Üçüncü Sokak'la Yedinci Cadde'nin köşesinde

gözüne bir telefon kulübesi ilişti ve aklına beni arayıp geceyi bende geçirmek istediğini söylemek geldi. Ama numaramı çevirdiğinde telefon meşguldü. Herhalde o sırada Fanny ile konuşuyordum (çünkü Sachs evden çıkar çıkmaz Fanny beni aramıştı), ama Sachs, bizim telefonu açık bıraktığımızı sandı. Sabahın ikisinde normal olarak kimseyle konuşmayacağımıza göre, böyle düşünmesi de doğaldı. Bu yüzden, bizi yeniden aramadı. Telefonu kapatıp parayı geri alınca, bu kez Maria'yı aradı. Telefonun zili Maria'yı derin uykusundan uyandırdı, ancak, Sachs'ın sesindeki umutsuzluğu ve çaresizliği fark edince onu hemen evine çağırdı. O saatte metro seferleri seyrekti. Sachs Grand Army Plaza'dan metroya binip Maria'nın Manhattan'daki çatı katına gittiğinde, Maria çoktan kalkmış, giyinmişti ve mutfakta üçüncü kahvesini içmekle meşguldü.

Sachs'ın oraya gitmesi akla yakındı. Köy evine taşındıktan sonra da Maria ile ilişkisini sürdürmüştü. Geçen sonbahar bütün bunları Maria ile konuştuğumuzda, Sachs'ın Vermont'dan gönderdiği mektupları ve kartları gösterdi. Yazışmanın dışında telefonlaştıklarını da söyledi. Maria'nın dediğine göre, Sachs, New York dışında geçirdiği altı ay içinde, en az on günde bir Maria'ya ya telefon ediyor ya da yazıyordu. Çünkü ona güveniyordu ve Fanny yaşamından kesin olarak çıktığına (benim telefonum da meşgul olduğuna) göre, Sachs'ın atacağı en doğal adım Maria'ya gitmekti. Önceki yıl temmuzda geçirdiği kazadan sonra, Sachs'ın içini döktüğü, düşüncelerinin mahremiyetine soktuğu tek kişi Maria olmuştu. Bütün olup bitenlerden sonra, o anda Sachs'a en yakın kişi herhalde Maria'ydı.

Ne var ki, Sachs'ın hiç de doğru bir karar vermediği çok geçmeden anlaşıldı. Kararın yanlışlığı, Maria'nın ona yardım etmekten kaçınması ya da Sachs'ın bu bunalımlı döneminde ona destek olmak için geri kalan her şeyi yüzüstü bırakmak istememesi değildi; işin kötü yanı Maria'nın tatsız bir olayı dört başı mamur bir trajediye dönüştürme yeteneğiydi. Eğer Sachs ona gitmemiş olsaydı, işler daha çabuk çözümlenirdi sanıyorum. Sachs uyuyup dinlenince aklını başına toplayacak, polise gidip işin doğrusunu anlatacaktı. Doğru dürüst bir avukat bulursa, bu işten hiç ceza almadan yakasını

sıyırabilirdi. Oysa son yirmi dört saatin çelişkiler karışımına yeni bir öğe daha katıldı ve sonuçta ölümcül bir bileşik, dumanlar püskürterek tehlike sinyalleri veren bir asit bileşiği ortaya çıktı.

Şimdi bile bütün bunları kabullenemiyorum. Üstelik her şeyi başkalarından daha iyi bilmesi gereken, olanlar hakkında uzun uzadıya düşünüp taşınmış, kafa yormuş biri gibi konuşuyorum. Ömrüm öykü yazmakla, düşsel kişileri beklenmedik ve olmadık durumlara sokmakla geçti, ama öykülerimdeki kişilerden hiçbirinin başına, o gece Maria Turner'ın evinde Sachs'ın başına gelenler kadar akla hayale sığmaz şeyler gelmedi. Olanları anlatmak beni hâlâ sarsıyorsa, bunun nedeni, gerçeklerin, düş gücünü her zaman geride bırakmasıdır. Kafamızda kurduklarımız ne denli akla aykırı olsa, ne denli çılgınlık ölçüsüne varsa, yine de gerçek dünyanın önümüze çıkarıverdiği olayların şaşırtıcılığına erişemez. Bu, artık unutamayacağım bir ders oldu bana. *Her şey olabilir.* Şu ya da bu biçimde, ama kesinlikle olmaz olmaz.

Sachs ile Maria'nın birlikte geçirdikleri o ilk saatler acı yüklüydü, o anlar bir tür fırtına, bir ruh kasırgası, gözyaşları, suskunluklar ve boğaza düğümlenen sözcüklerden oluşmuş koca bir girdap olarak kazındı belleklerine. Sachs başına gelenleri zar zor anlatabildi. O anlatabileceği kadarını anlatırken, Maria da Sachs'a sımsıkı sarıldı, kulaklarına inanamayarak onu dinledi. Ve işte o zaman Sachs'a söz verdi, adamların öldürülüşünü kimseye söylemeyeceğine ant içti. Daha sonra Sachs'ı polise gitmeye ikna edebileceğini tasarlıyordu, ama o andaki tek düşüncesi Sachs'ı korumak ve ona olan bağlılığını kanıtlamaktı. Sachs'ın sinirleri laçka olmuştu ve sözcükler ağzından dökülmeye, kendi yaptıklarını kendi kulağıyla duymaya başladığı anda iyice çığrından çıktı. Maria onu kendini savunmak için öyle davrandığına –yabancının ölümünden sorumlu olmadığına– inandırmaya çalıştı, ama Sachs onun dediklerini kabul etmedi. İstese de istemese de bir adam öldürmüştü ve Maria ne söylerse söylesin bu gerçeği değiştiremezdi. Maria, adamı öldürmemiş olsaydın, o seni öldürmüş olacaktı, dedi. Sachs, olabilir, ama uzun vadede ölmüş olmayı, şu an içinde bulunduğum duruma yeğlerdim, diye yanıt verdi.

Ömrüm boyunca bu anıyı taşımaktansa, bu sabah ölmüş olmayı, vurulmuş olmayı yeğ tutardım, dedi.

Bu korkunç tartışmayı geliştirip kotararak, olayı ve sonuçlarını tartarak, Sachs'ın arabada geçirdiği saatleri, Fanny'nin Brooklyn'deki evinde yaşanan tatsız sürprizi, Sachs'ın ormanda geceleyişini yeniden yaşayarak konuşmayı sürdürdüler, sonra lafın ortasında birdenbire her şey durdu. Sachs, arabanın bagajında bulduklarını Maria'ya göstermek için bowling çantasını açtı. Pasaport paraların üstünde duruyordu. Sachs pasaportu aldı, sözünü ettiği yabancının gerçek biri – adı, yaşı, doğum yeri olan gerçek bir insan olduğunu kanıtlamak için Maria'ya uzattı. Pasaportun her şeyi somutlaştırdığını söyledi. Adamın adı sanı olmasaydı, onu bir canavar olarak düşünmek, ölümü hak ettiğini varsaymak olanağı vardı, oysa pasaport onu bir masal canavarı olmaktan çıkarıyor, herkes gibi biri olduğunu kanıtlıyordu. Yaşamıyla ilgili bilgiler, gerçek bir yaşamın kanıtları pasaportun içindeydi. İşte şurada da resmi vardı. İnanılır gibi değil, ama resimdeki adam gülümsüyordu. Sachs pasaportu Maria'nın eline tutuştururken, bu gülümseyişin kendisini mahvedeceğine inandığını söyledi. O sabah yaşadığı olaylardan ne denli uzağa kaçarsa kaçsın, o gülümseyişten kaçması olanaksızdı.

Maria, Sachs'a söyleyeceklerini kafasında tasarlayarak, onu yatıştıracak sözcükler bulmaya çalışarak pasaportu açtı ve resme baktı. Sonra bir daha baktı, gözlerini bir resme, bir adamın adına çevirerek baktı ve birdenbire (geçen yıl bana aktardığı sözcüklerle) beyni patlayıverecekmiş gibi oldu. Tam tamına böyle söyledi: "Sanki beynim patlayıverecek gibi oldum."

Sachs ne olduğu sordu. Maria'nın yüzündeki değişikliği görmüş, ama bir anlam verememişti.

Maria, "Aman yarabbi!" dedi.

"Sen iyi misin?"

"Bu şaka, öyle değil mi? Bütün bunlar aptalca bir şaka, değil mi?"

“Ne demek istediğini anlamıyorum.”

“Reed Dimaggio. Bu, Reed Dimaggio’nun resmi.”

“Öyle yazıyor. Gerçek adı olup olmadığını bilmiyorum.”

“Onu tanıyorum.”

“Ne yapıyorum dedin?”

“Onu tanıyorum. En yakın arkadaşımın kocası. Düğünlerine gittim. Kızlarına benim adımı koydular.”

“Reed Dimaggio.”

“Dünyada bir tek Reed Dimaggio vardır. Bu da onun resmi. Şu anda ona bakmaktayım.”

“Böyle bir şey olamaz.”

“Uydurduğumu mu sanıyorsun?”

“Adam gözü kanlı katilin tekiydi. Gözünü kırpmadan delikanlıyı öldürdü.”

“Umurumda değil. Onu tanırdım. Arkadaşım Lillian Stern ile evliydi. Tanışmalarına da ben neden oldum.”

Şafak sökmek üzereydi, ama onlar konuşmayı sürdürdüler ve Maria’nın Lillian Stern ile arkadaşlığının öyküsünü anlatıp bitirmesi saat dokuzu ya da onu buldu. Yorgunluktan dökülen Sachs, anlatılanları duyunca canlandı ve öykü bitinceye kadar yatmamakta direndi. Maria ile Lillian’ın Massachusetts’de arkadaşlığa başlayışlarını, liseden sonra New York’a taşınmalarını, birbirlerinden haber alamadıkları o uzun dönemi ve Lillian’ın apartmanının kapısındaki beklenmedik karşılaşmalarını can kulağıyla dinledi. Maria telefon defteri serüvenini anlattı, Lillian’ın fotoğraflarını çıkarıp gösterdi ve birbirlerinin kimliğine büründükleri o ilginç deneyden söz

etti. Bu deneyin Lillian ile Dimaggio'nun tanışmalarına ve birbirlerine delice âşık olmalarına yol açtığını söyledi. Maria, Dimaggio'yu yakından tanıma fırsatını bulamamıştı; adamı severdi, ama kişiliği hakkında bildiği, anlatabileceği fazla şey yoktu. Yalnızca bir iki ayrıntı kalmıştı aklında. Dimaggio'nun Vietnam'da savaştığını biliyordu, ama gönüllü mü yazılmıştı, yoksa zorla mı askere alınmıştı, orasını kestiremiyordu. Dokuz yüz yetmişlerin başında terhis edilmiş olmalıydı, çünkü askerliğini yapmış olarak üniversiteye girmişti ve 1976'da Lillian ile tanıştığında üniversite öğrenimini tamamlamış, Amerikan tarihi üzerinde doktora yapmak üzere Berkeley'e gitme hazırlığındaydı. Zaten Maria, adamı topu topu beş altı kez görmüştü. Karşılaşmalarının çoğu da, Lillian ile aşklarının yeni başladığı döneme rastlamıştı. Lillian ertesi ay Dimaggio ile birlikte California'ya gitti, Maria da ondan sonra adamı yalnızca iki kez daha gördü: biri 1977'de düğünlerinde, ikincisi de 1981'de kızları doğduğu zaman. 1984'te de boşandılar. Boşanacakları sırada Maria birkaç kez Lillian'ı arayıp konuştu, ama sonra ilişkileri büsbütün düzensizleşti, telefonların arası giderek uzadı.

Maria, Dimaggio'nun katı yürekli olduğunu gösteren hiçbir şeye tanık olmadığını; hiç tanımadığı birini kılı kıpırdamadan öldürmek şöyle dursun, kimseyi incitebilecek bir izlenim bırakmadığını anlattı. Adam gözü dönmüş bir cani değildi. Bir öğrenci, bir aydın, bir öğretmendi; Lillian ile Berkeley'de sessiz sakin bir yaşam sürmüşlerdi. Dimaggio asistan olarak üniversitede ders veriyor, bir yandan da doktora tezini hazırlıyordu. Lillian ise tiyatro öğrenimi yapıyor, Berkeley Tiyatrosu'nda sahneye çıkıyor, öğrenci filmlerinde oynuyor ve şirketlerde part-time çalışıyordu. Lillian'ın biriktirdiği paralar, ilk birkaç yıl geçimlerini sağladı; ama daha sonra paraya sıkıştılar ve iki yakalarını bir araya getirmek için uğraştılar. Maria, bunun hiç de bir caniye yaraşır yaşantı olmadığını söyledi.

Maria'ya göre, o yaşantı arkadaşının da seçeceği bir düzen değildi. New York'taki o çılgın günlerden sonra, Lillian'ın Dimaggio gibi biriyle evlenip durmuş oturmuş bir yaşam sürmesi inanılır gibi değildi. Gerçi Lillian, New York'tan gitmeyi epeydir tasarlıyordu ve Dimaggio ile tanışması öylesine olağanüstü (Maria'nın deyimiyle "insanı vecde

sürükleyici") koşullarda gerçekleşmişti ki, onunla kaçmak karşı durulmaz bir fikir, hatta bir seçimden çok, bir yazgı olmuştu. Kuşkusuz Berkeley, Hollywood değildi; ama Dimaggio da göğsü içine göçmüş, tel çerçeveli gözlüklü, miskin bir kitap kurdu değildi. Güçlü kuvvetli, yüzüne bakılır bir erkekti, çekiciliği su götürmezdi. Üstelik Lillian'ın şimdiye kadar tanıdığı erkeklerin hepsinden daha zekiydi; hepsinden daha çok şey biliyor, ağzı hepsinden daha çok laf yapıyordu ve hemen her konuda kendine özgü, çarpıcı fikirleri vardı. Ömründe eline iki ya da üçten fazla kitap almamış olan Lillian, adamın bu özelliklerinden müthiş etkilenmiş olmalıydı. Maria'ya göre, Lillian, Dimaggio'nun kendisini değiştireceğini sanmış, yalnızca onu tanımanın bile kendisini sıradanlıktan, basitlikten kurtaracağını, bir yerlere taşıyacağını kurmuştu. Film yıldızı olmak, zaten çocukça bir düştü. Güzel olmasına güzeldi, hatta belki yeteneği bile vardı – ama Maria'nın dediğine göre, Lillian bu işin üstesinden gelemeyecek kadar tembel, boynunu kırıp kendini işe veremeyecek kadar maymun iştahlıydı ve kendini kamçılayacak hevesten, hırstan yoksundu. Lillian, Maria'dan akıl danışınca, Maria sinema düşünü unutup Dimaggio'ya dört elle sarılmasını salık verdi. Madem adam onunla evlenmek istiyordu, Lillian da bu fırsatı kaçırmamalıydı. Lillian da öyle yaptı.

Maria'nın bildiği kadarıyla, evlilikleri iyi gidiyordu. En azından Lillian'ın hiçbir şikâyeti yoktu. Maria 1981' de California'ya gidip geldikten (ve Dimaggio'yu asık suratlı, mizah duygusundan yoksun, sıkıcı bulduktan) sonra mutlulukları konusunda kuşkuya düştüyse de, adamın bu halini baba olmanın şaşkınlığına verip düşüncelerini Lillian'a açmadı. İki buçuk yıl sonra Lillian telefon edip de ayrılacaklarını haber verince Maria gerçekten şaşırdı. Lillian, Dimaggio'nun başka bir kadınla ilişkisi olduğunu söyledi, ama hemen ardından kendi geçmişinin "yakasını bırakmadığından" dem vurdu. Maria, Lillian'ın New York'taki yaşamını Dimaggio'ya anlattığını sanıyordu; oysa anlaşılan Lillian bu konuyu hiç açmamış, California'ya taşındıktan sonra da kocasının bunları hiç bilmemesinin her ikisi için de daha iyi olacağına karar vermişti. Bir akşam, San Francisco'da bir lokantada yemek yerlerken, Lillian'ın eski bir müşterisi yan masaya gelip oturmuş. Adam sarhoşmuş; Lillian onun

bakışlarına, gülümsemelerine, göz kırpmalarına karşılık vermeyince adamın tepesi atmış, ayağa kalkmış, ağzına geleni söyleyip kocasının yanında Lillian'ın tüm sırlarını saymış dökmüş. Lillian'ın Maria'ya anlattığına göre, eve gidince Dimaggio çıldırmış, Lillian'ı yerden yere vurmuş, tekmelemiş, evde ne kadar tencere tava varsa hepsini duvarlara fırlatmış, avazı çıktığı kadar "Orospu!" diye haykırmış. Eğer bebek uyanmasaymış, neredeyse Lillian'ı öldürecekmiş. Ancak Lillian ertesi gün Maria'yı yeniden aradığında, bunlardan hiç söz etmedi. Bu kez de Dimaggio'nun sinirlerini bozduğundan, tüylerini diken diken ettiğinden, "birtakım geri zekâlı radikallerle" düşüp kalktığından ve ona "sinir olduğundan" söz etti. Bütün bunlardan gına gelmişti ve sonunda Lillian kocasını kapı dışarı etmişti. Maria böylece ortada tam üç ayrı öykü olduğunu, bunun da Lillian' ın gerçeklere bakış açısını somut biçimde örneklediğini söyledi. Bu öykülerden biri gerçek olabilirdi. Hatta hepsinin birden gerçek olması da akla uzak değildi – ama bunun karşılığında tümünün de uydurma olabileceği göz ardı edilmeyecek bir olasılıktı. Maria, Lillian'ın hangi sözünün gerçek, hangisinin gerçekdışı olduğunu kestirmek olanaksızdır, dedi. Maria'ya kalırsa, Lillian, Dimaggio'yu aldatmış, adam da onu terk etmiş olabilirdi. Bu kadar basit. Ama öyle olmayabilirdi de.

Resmen boşanmadılar. 1982'de doktorasını veren Dimaggio, birkaç yıldır Oakland'daki özel bir üniversitede ders veriyordu. Lillian'dan (1984 sonbaharında) kesin kopuşundan sonra Berkeley'in merkezinde tek odalı bir yere taşındı. Tam dokuz ay boyunca da her cumartesi eve gidip Maria'yı alır, bütün günü kızıyla geçirirdi. Saat tam onda gider, akşam sekizde de kızı eve bırakırdı. Bu düzen bir yıla yakın sürdükten sonra, Dimaggio'nun ayağı birden kesildi. Herhangi bir neden göstermeden, hiçbir açıklama yapmadan, bir cumartesi gelmesi gereken saatte gelmedi. Lillian iki gün boyunca Dimaggio'nun evini birkaç kez aradı, ama yanıt veren çıkmadı. Lillian pazartesi günü okulu aradı. Dimaggio'nun odası yanıt vermeyince, bu kez santraldan tarih bölümünün sekreterini istedi. Ve ancak o zaman Dimaggio'nun okuldaki görevinden ayrıldığını öğrendi. Sekreter, geçen hafta, devre notlarını idareye teslim ettikten sonra istifa ettiğini söyledi. Dimaggio, Cornell Üniversitesi'nden hocalık

önerisi aldığını, onlarla sözleşme yaptığını anlattı. Oysa Lillian, Cornell Üniversitesi'nin tarih bölümünü aradığında, oradakilerin böyle bir şeyden hiç haberleri olmadığını anladı. Ondan sonra da Dimaggio'yu bir daha görmedi. İki yıl boyunca Dimaggio'dan hiç ses çıkmadı, sanki yer yarılmış yerin içine girmişti. Ne iki satır yazdı, ne telefon etti ne de kızıyla iletişim kurmak için en ufak bir çaba gösterdi. Vermont Ormanı'nda öldüğü o güne kadar geçen iki yıl boyunca neler olup bittiği bir sırdı.

Bu süre içinde Lillian ile Maria'nın telefon bağlantıları kesilmedi. Dimaggio ortadan kaybolduktan bir ay sonra, Maria, Lillian'a bavulunu toplayıp Maria'yı da yanına alıp New York'a gelmesini önerdi. Hatta yol paralarını da vereceğini söyledi. Ama Lillian beş parasız olduğu için, Maria'nın vereceği parayla birikmiş faturaları ödemenin daha doğru olacağında karar kıldılar. Böylece Maria, Lillian'a üç bin dolar (yani elinde avucunda ne varsa hepsini) postaladı ve New York gezisi daha sonraki bir tarihe ertelenip rafa kaldırıldı. Aradan iki yıl geçmesine karşın, gezi hâlâ gerçekleştirilememişti. Maria, California'ya gidip birkaç hafta Lillian'la birlikte olmayı kuruyordu, ama bir türlü işten başını alıp gidemedi. Birinci yıldan sonra birbirlerini daha seyrek arar oldular. Bir ara Maria bin beş yüz dolar daha gönderdi. Son görüşmelerinden bu yana dört ay geçmişti ve Maria, Lillian'ın zor durumda olduğunu sanıyordu. Maria insanın arkadaşına böyle ilgisiz kalmaması gerektiğini söyleyerek, birden ağlamaya başladı. Artık Lillian'ın ne yaptığın, bile bilmiyordu ve bu korkunç olayı da öğrenince, nasıl bencillik ettiği, arkadaşını nasıl yüzüstü bıraktığı kafasına dank etmişti.

On beş dakika sonra, Sachs, Maria'nın stüdyosunda kanepeye uzandı, uykuya daldı. Kafasında bir plan kurduğu, bundan sonra ne yapacağını bildiği için, artık yorgunluğa teslim olup kendini koyverebilirdi. Maria, Lillian ile Dimaggio'nun öyküsünü anlatınca, Sachs kendi yaşadığı karabasanın aslında bir çözüm olduğunu, mucizeye benzer bir fırsat olduğunu kavradı. Bütün iş, olayın tuhaflığını, gizemini reddetmek yerine, olduğu gibi kabullenmeye, itici bir güç olarak buna kucak açıp dört elle sarılmaya dayanıyordu. Daha önce karanlıkta kalan her şey, ürkütücü bir belirginlikle

gözlerinin önüne seriliyordu şimdi. California'ya gidecek ve Dimaggio'nun arabasında bulduğu parayı Lillian Stern'e verecekti. Bunu yalnızca para olarak algılamamak gerekirdi – para vermek zorunda olduğu her şeyi, tüm ruhunu simgeleyecekti. Kefaretini ödemek için böyle yapmalıydı. Belki o zaman biraz huzura kavuşacak, yaşamı sürdürmesi için bir gerekçesi olacaktı. Dimaggio bir can almıştı, o da Dimaggio'nun canını almıştı. Şimdi sıra kendindeydi, kendi canının da alınması gerekiyordu. Bu, içsel yasaydı ve Sachs kendini yok etme cesaretini bulmadığı sürece, lanet çemberi hiçbir zaman tamamlanıp kapanmayacaktı. Ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, yaşamı hiçbir zaman kendine ait olmayacaktı. Parayı Lillian Stern'e vermekle, kendini onun ellerine teslim etmiş olacaktı. Bu da Sachs'ın kefaretini ödeyecek, bir başkasına yaşam hakkı vermek, suçunu itiraf etmek, bağışlanabilme umuduyla, çılgın bir düşle her şeyi rizikoya atmak için kendi yaşamını kullanacaktı.

Sachs, bu düşüncelerinden Maria'ya hiç söz etmedi. Onun kendisini anlamayacağından korkuyor; kadının aklını büsbütün karıştırmaktan, onu yeniden paniğe sürüklemekten çekiniyordu. Yine de, gidişini olabildiğince geciktirdi. Bedeninin dinlenmeye gereksinimi vardı; Maria'nın da onu bir an önce başından defetmek gibi bir kaygısı olmadığından, Sachs üç gün daha orada kaldı. O süre içinde evden dışarı adımını atmadı. Maria ona yeni giysiler aldı; yemekler pişirdi, sabah akşam gazeteler taşıdı. Gazete okumanın ve televizyon izlemenin dışında, Sachs hiçbir şey yapmıyordu. Uyuyordu. Pencereden dışarısını seyrediyordu. Korkunun sınırsızlığını düşünüyordu.

İkinci gün, *The New York Times*'da, Vermont'da iki ceset bulunduğunu bildiren kısa bir haber çıktı. Sachs, Dwight'ın soyadının McMartin olduğunu o yazıdan öğrendi. Ama haber çok kısaydı ve başlatılmış olması gereken soruşturmayla ilgili bilgi vermiyordu. Aynı gün akşamüstü *New York Post*'ta, yerel otoritelerin bu olay karşısında bocaladıklarını, acze düştüklerini öne süren bir haber daha yayımlandı. Ama ne üçüncü bir kişinin varlığından söz ediliyordu, ne Brooklyn'de terk edilmiş beyaz bir Toyota'dan ne de Dimaggio ile McMartin arasında bağlantı kurabilecek bir kanıttan.

Haber “KUZEY ORMANINDAKİ MUAMMA” başlığıyla verilmişti. O gece TV kanallarından biri de ana haber bülteninde olaya yer verdi; ama McMartin’in anne babasıyla yapılan tatsız bir röportajdan (anne kameranın karşısında hıçkırıklara boğuluyor, baba da taş kesilmiş gibi duruyordu) ve Lillian Stern’in evinin dış görüntülerinden (“Bayan Dimaggio gazetecilerle görüşmeyi kabul etmedi”) başka bir bilgi yoktu. Güvenlik örgütünün sözcülüğünü üstlenen bir polis ekrana çıktı ve parafin testinden anlaşıldığına göre McMartin’i vuran silahın Dimaggio tarafından ateşlendiğini, ancak Dimaggio’nun ölümünün esrar perdesini henüz koruduğunu söyledi. Olayda üçüncü bir kişinin de yer aldığını, fakat bu kişinin kimliği veya nereye gittiği konusunda bilgi edinemediklerini de açıkladı. Olay içinden çıkılmaz bir muamma durumundaydı.

Sachs’ın orada kaldığı günler boyunca, Maria, Berkeley’deki evinden Lillian’ı arayıp durdu. Önce telefon hiç yanıt vermedi. Bir saat sonra yeniden aradığında ise meşgul sinyali geldi. Maria birkaç kez daha denedikten sonra, hatta bir arıza olup olmadığını sormak için santrala telefon etti. Hayır, arıza yoktu, yalnızca telefon açık bırakılmıştı. Ertesi akşam televizyonda haber yayınlanınca, meşgul sinyalinin nedeni anlaşıldı. Lillian gazetecilerden kaçıyordu. Sachs’ın New York’ta kaldığı süre içinde, Maria, Lillian’la konuşma olanağını bulamadı. Belki de böylesi daha iyi oldu. Maria her ne kadar arkadaşıyla bir an önce görüşmek istiyor idiyse de, bildiklerini ona aktarmakta, Dimaggio’nun katilinin arkadaşı olduğunu ve o anda yanı başında durduğunu söylemekte zorluk çekecekti. İçinde bulundukları durum yeterince korkunçken, bir de bunu açıklayabilecek sözcükler aramak fazla gelecekti. Oysa Sachs gitmeden önce Maria’ nın Lillian’la konuşması Sachs’ın işini kolaylaştıracak, California’daki ilk saatlerinde fazla sıkıntı çekmeyecekti. Ama Maria bunu nasıl bilebilirdi ki? Sachs planından ona hiç söz etmedi ve üçüncü gün Maria akşam yemeği için alışverişe çıktığında mutfak masasına bıraktığı kısacık bir teşekkür mektubunu saymazsak, Sachs onunla vedalaşmadan evden ayrıldı. Böyle davrandığı için utanç duyuyordu; ne var ki, herhangi bir açıklama yapmazsa Maria’nın onu bırakmayacağını biliyordu ve Maria’ya yalan söylemek istemiyordu. O nedenle, Maria alışverişe

çıkınca, Sachs eşyalarını toplayıp evden ayrıldı. Bütün eşyası, o bowling çantası ile (içine tıraş makinesini, diş fırçasını ve Maria'nın aldığı bir iki giyeceği koyduğu) naylon torbaydı. Evden çıkınca Batı Broadway'e kadar yürüdü, bir taksi çevirip Kennedy Havaalanı'na gitmek istediğini söyledi. İki saat sonra San Francisco uçağına bindi.

Lillian, Berkeley'in çimleri kelleşmiş, sıvaları dökülmüş, kaldırımları ot bürümüş yoksul bir mahallesinde, pembe bir apartmanda oturuyordu. Sachs, sabah onda, kiralık Plymouth'u ile evin önüne geldi, ama zili çaldığı zaman kapıyı açan olmadı. Berkeley'e ilk gelişiydi, ama çıkıp kasabayı gezmek yerine, evin merdivenlerine oturup Lillian Stern'in ortaya çıkmasını beklemeyi yeğledi. Hava mis gibi kokuyordu. Sachs, *San Francisco Chronicle*'a göz atarken, hanımellerinden, okaliptüs ağaçlarından, taflanlardan yükselen, California'nın o sonsuz baharının kokusunu duyuyordu. Orada ne kadar oturup beklediği hiç önemli değildi. Bu kadınla konuşmak, yaşamının tek amacı olmuştu ve onunla konuşuncaya kadar, beklemenin dışında hiçbir şey yokmuş, zaman durmuş gibiydi. Sonunda kadın ortaya çıkacaksa, ha on dakika beklemiş ha on saat, hiç fark etmeyecekti.

Chronicle gazetesinde Dimaggio ile ilgili bir haber vardı ve bu, Sachs'ın New York'ta okuduklarından daha uzun, daha ayrıntılıydı. Yerel kaynakların bildirdiğine göre, Dimaggio, nükleer enerji santrallarının çalışmasına, ağaçları keserek fabrika kuran şirketlere ve başka "çevre kirletenlere" karşı çıkan kadınlı erkekli solcu bir ekoloji grubunun üyesiydi. Gazete, Dimaggio'nun bir grup adına eylem yaparken öldürülmüş olabileceğini öne sürüyor, "Gezegenin Çocukları" örgütü Berkeley şube başkanı ise bu görüşe şiddetle karşı çıkarak, örgütünün ideolojik açıdan her türlü şiddet hareketine karşı olduğunu belirtiyordu. Bunun üzerine gazeteci, Dimaggio'nun örgütün taktiklerini benimsemeyip kendi başına bir eyleme girişmiş olabileceği varsayımını ortaya atıyordu. Bu savların hiçbiri somut kanıtlara dayanmıyordu, ama Dimaggio'nun sıradan bir katil olmadığını öğrenmek Sachs'ı çok sarstı. Sıradan bir suçlu olmak şöyle dursun, adam tutkulu bir idealist, davasına inanan, dünyayı değiştirmeyi düşleyen biriydi. Kuşkusuz, böyle olması, masum bir

delikanlıyı öldürmüş olduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor; ama durumu daha da çıkmaza sürüklüyordu. Dimaggio ve Sachs, aynı görüşü paylaşan, aynı amaçlar için çabalayan kişilerdi. Bir başka zaman, bir başka yerde karşılaşmış olsalar, belki de dost olacaklardı.

Sachs bir saat kadar gazeteyle oyalandıktan sonra sokağı seyretmeye koyuldu. Evin önünden düzinelerle otomobil geçiyordu. Ancak, yayalar, yalnızca çok yaşlılar ya da çocuklardı: annelerinin elinden tutmuş ufaklıklar, bastonuna dayanarak zar zor yürüyen yaşlı bir Zenci, alüminyum yürütece dayanarak ilerlemeye çabalayan ak saçlı Asyalı bir kadın. Saat birde, Sachs yiyecek bir şeyler almak için nöbet yerinden ayrıldı, ama yirmi dakika içinde geri dönüp merdivene oturarak sandviçini yedi. Lillian'ın normal yaşantısını sürdürdüğünü, çalışmaya devam ettiğini ve işte olduğunu varsayarak beş buçuk altıda eve döneceğini hesaplıyordu. Ama bu yalnızca varsayımdı. Kadının çalışıp çalışmadığını, çalışıyorsa bile hâlâ kasabada olup olmadığını bilmiyordu. Eğer Lillian ortadan kaybolmuşsa, Sachs'ın planı suya düşecekti, ama bunu anlamanın tek yolu da orada oturup beklemekti. Alacakaranlık geceye dönüşürken kararan bulutları seyretmek, Sachs'ın bekleyiş gerilimini daha da artırdı. Saat beşten altıya, altıdan yediye döndü ve ondan sonra Sachs'ın yapabildiği tek şey, düş kırıklığına karşı direnmek oldu. Yedi buçukta yiyecek almak için yerinden ayrıldı, sonra yine dönüp beklemesini sürdürdü. Lillian'ın yemeği dışarıda yiyebileceğini, arkadaşlarına gitmiş olabileceğini ya da eve dönmeyişini açıklayacak başka işler yapabileceğini söylüyordu kendi kendine. Ve eğer Lillian eve dönerse, geldiğinde kendisinin orada hazır bulunması gerektiğini de yineliyordu. Kadınla eve girmeden karşılaşıp konuşamazsa, bu fırsatı hepten yitirebilirdi.

Böylesine kararlılık içinde beklemesine karşın, sonunda Lillian çıkageldiğinde Sachs yine de gafil avlandı. Saat gece yarısını birkaç dakika geçiyordu ve Sachs kadının o saatte geleceğinden umudu kestiği için biraz gevşemişti. Omzunu tırabzana dayamış, gözlerini kapamış, tam kestirmek üzereyken duyduğu motor sesiyle kendini toparladı. Gözlerini açtı ve sokağın karşı tarafındaki park yerinde duran arabayı gördü. Bir an sonra motor sustu, farlar söndü. Sachs,

gelenin Lillian Stern olup olmadığını henüz kestirememesine karşın hemen ayağa kalktı, merdivenin üzerindeki eski yerini aldı ve kalbi gümbürdeyerek, şakakları zonklayarak heyecanla bekledi.

Kadın kucağında uyuyan bir çocukla Sachs'a doğru yürüdü. Karşıdan karşıya geçerken eve hiç bakmıyordu. Sachs, onun kızının kulağına bir şeyler fısıldadığını duydu, ama ne söylediğini anlayamadı. Sonra kendisinin karanlıkta hiç görülmediğini, orada bir gölge gibi durduğunu ve ağzını açıp konuşmaya başladığı anda kadının ödünü koparacağını fark etti. Bir an ne yapacağını kestiremedi. Sonra kadın daha yarı yoldayken sessizliği bozup seslendi:

"Lillian Stern misiniz?" dedi. Ama ağzından çıkanları duyduğu anda sesinin kendisine ihanet ettiğini sezdi. Bu soruyu sıcak ve dostça bir tavırla sormaya niyetlenmişti, oysa sesi gergin ve sertti, sanki kadına kötülük yapmak niyetindeymiş gibi çatlak bir sesti.

Kadının ağzından ürpertisini belirten boğuk bir ses duydu. Kadın durdu, kucağındaki çocuğu düzeltti, sonra öfke ve umutsuzlukla titreyen bir sesle, "Evimden çekip gidin beyim. Kimseyle konuşmuyorum," dedi.

Sachs basamakları inmeye başladı. "Sizinle biraz görüşmek istiyordum," dedi. İyi niyetini belli etmek istercesine kollarını iki yana açarak sözünü sürdürdü: "Sabah ondan beri burada bekliyorum. Sizinle görüşmem gerek. Çok önemli."

"Gazeteci istemiyorum. Gazetecilerle görüşmüyorum."

"Ben gazeteci değilim. Dostum. İstemezseniz bana hiçbir şey söylemeyin. Ben yalnızca söyleyeceklerimi dinlemenizi istiyorum."

"Sana inanmıyorum. Sen de o aşağılıklardan birisin."

"Hayır, yanılıyorsun. Ben dostum. Maria Turner'ın arkadaşıyım. Adresini de o verdi bana."

“Maria mı?” Kadının sesi birden yumuşadı. “Maria’yı tanıyor musun?”

“Hem de çok iyi tanıyorum. Bana inanmıyorsan, gir içeri, telefon edip kendisine sor. Sen telefon edinceye kadar ben burada beklerim.”

Sachs bu arada son basamağı da inmiş, kadın ise Maria’nın adını duyduktan sonra rahatlamışçasına yeniden yürümeye başlamıştı. Parke döşeli kaldırımda yarım metre arayla duruyorlardı ve Sachs, Lillian’ın yüzünü ilk kez görüyordu. Maria’nın evinde gördüğü fotoğraflardaki aynı olağanüstü yüz, aynı siyah gözler, aynı boyun, aynı kısa saçlar, aynı dolgun dudaklar şimdi karşısındaydı. Sachs, Lillian’dan yaklaşık otuz santim daha uzundu; başı annesinin omzunda uyuyan kızı kucaklamış duran kadını böyle yukarıdan aşağı süzerken, daha önce resimlerini görmüş olmasına karşın, yine de onun bu denli güzel olacağını ummadığını fark etti.

Lillian, “Peki, kimsin sen?” dedi.

“Adım Benjamin Sachs.”

“Peki, benden istediğin nedir Benjamin Sachs? Gece yarısı evimin önünde ne işin var?”

“Maria seni bulmaya çalıştı. Günlerce aradı, ama bulamayınca, ben buraya gelmeye karar verdim.”

“Ta New York’tan buraya mı?”

“Başka seçeneğim yoktu.”

“Peki bunu neden yaptın?”

“Çünkü sana söylemem gereken önemli bir şey var.”

“Bu lafın pek hayırlı görünmüyor ve şu sırada kötü bir haber daha almak istemiyorum.”

“Bu kötü haber değil. Belki tuhaf bir haber, hatta inanılmaz bir haber, ama kesinlikle kötü haber değil. Senin açından çok iyi. Gerçekten

şaşırtıcı bir haber. Tüm yaşantın değişecek, daha iyiye gidecek.”

“Kendinden çok emin görünüyorsun, öyle değil mi?”

“Neden söz ettiğimi bildiğim için eminim.”

“Peki bu söyleyeceklerin sabahı bekleyemez mi?”

“Hayır. Seninle şimdi konuşmam gerek. Bana yalnızca yarım saatini ayır, seni daha fazla rahatsız etmem. Söz veriyorum.”

Lillian Stern başka bir şey söylemeden cebinden bir deste anahtar çıkardı, merdivenleri çıktı, evin kapısını açtı. Sachs da peşinden yürüyerek karanlık antreye girdi. Hiçbir şey umduğu gibi gitmiyordu; ışıklar yandıktan, Lillian çocuğu yukarı yatak odasına götürdükten sonra bile, Sachs onunla konuşmak cesaretini nasıl bulacağını, anlatmak için üç bin mil yol teptiği şeyi nasıl anlatacağını bilemiyordu. Lillian’ın kızının odasından çıkıp kapıyı kapadığını duydu, ama kadın aşağı ineceğine bir başka odaya girip telefonu açtı. Sachs, telefonun çevrildiğini duydu, ama tam Lillian, Maria derken kapı kapandı ve Sachs konuşmanın gerisini dinleyemedi. Lillian’ın sesi sözcükleri ayırt edilemeyen bir uğultu, iç çekişlerle, duraklamalarla, boğuk hıçkırıklarla kesilen bir mırıltı olarak tavandan süzülüyordu. Sachs onun dediklerini duymaya can atıyordu, ama kulakları yeterince keskin olmadığı için bir iki dakika sonra kulak kabartmaktan vazgeçti. Konuşma uzadıkça, Sachs büsbütün geriliyordu. Ne yapacağını bilemeden, merdivenin dibinde durduğu yerden uzaklaştı, alt kattaki odalarda gezinmeye başladı. Üç oda vardı, üçü de birbirinden perişandı. Mutfak musluğunun içine tepeleme bulaşık yığılmıştı; oturma odası oraya buraya atılmış yastıklar, izmarit dolu tablalar, yerlere devrilmiş sandalyelerle darmadağınıktı; yemek odasındaki masa ise bacakları kırıldığı için çökmüştü. Sachs ışıkları tek tek yakıyor, sonra söndürüyordu. Burası kasvetli bir yerdi; mutsuzlukla, sıkıntıyla dolu bir evdi ve bu eve şöyle bir göz atmak bile Sachs’ı şaşkına çevirmişti.

Telefon konuşması on beş yirmi dakika daha sürdü. Lillian telefonu kapattığı sırada, Sachs antreye dönmüş, onu merdivenin dibinde

bekliyordu. Lillian asık ve üzgün bir yüzle aşağı inerken, alt dudağının hafifçe titrediğini gören Sachs, onun ağlamış olduğunu sezdi. Lillian mantosunu ve elbisesini çıkarmış, siyah kot pantolonla beyaz tişört giymişti. Ayakları çıplak, tırnakları kıpkırmızı ojeliydi. Sachs bir an bile gözünü ondan ayırmadığı halde, Lillian merdivenden inerken onunla göz göze gelmekten kaçındı. Lillian aşağı inince Sachs yana çekilerek ona yol verdi ve Lillian mutfağa yürürken yarı yolda durup ona döndü ve sol omzunun üzerinden bakarak ilk kez konuştu:

“Maria’nın selamı var,” dedi. “Burada ne aradığını anlayamadığını söyledi.”

Lillian, Sachs’ın yanıtını beklemeden yürüyüp mutfağa girdi. Sachs kendisinin de onu izlemesi mi, yoksa olduğu yerde beklemesi mi gerektiğini pek kestiremedi, ama peşinden gitmeyi yeğledi. Lillian ışığı yaktı, mutfağın dağınıklığını görünce hafiften iç çekti, sonra Sachs’a arkasını dönerek bir dolabı açtı. Bir şişe Johnnie Walker çıkardı, bir başka dolaptan temiz bardak alıp kendine içki koydu. Bu tavrındaki husumeti algılamamak olanaksızdı. Sachs’a ne içki ikram ediyor ne de yer gösteriyordu. Sachs bir anda dizginleri elinden kaçırmak tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu sezdi. Hesapça, bu onun gösterisi olacaktı; oysa şimdi burada eli kolu bağlı, dili tutulmuş, nereden başlayacağını bilemeden duruyordu.

Lillian içkisinden bir yudum aldı, Sachs’ı tepeden tırnağa süzdü. “Maria burada ne aradığını anlayamadığını söyledi,” diye yineledi. Sesi boğuk ve donuktu, ama o donukluk bir hor görmeyi, öfke ve kine dönüşebilecek bir horlamayı içeriyordu.

Sachs, “Hayır, herhalde anlayamaz,” dedi.

“Bana söyleyecek bir şeyin varsa, hemen söyle. Sonra da hemen buradan gitmeni istiyorum. Anlıyor musun? Buradan çıkıp gideceksin.”

“Başına dert açacak değilim.”

“Biliyorsun, polis çağırmamı hiçbir şey engelleyemez. Hapı yutman için telefonu açmam yeter. Hangi gezegende doğdun sen? Hem kocamı vuruyorsun hem de buraya gelip sana iyi davranmamı bekliyorsun?”

“Onu ben vurmadım. Ömrümde elime silah almadım.”

“Ne yaptığın umurumda değil. Benimle hiçbir ilgisi yok.”

“Tabii ki var. Hem de çok ilgisi var. İkimizle de ilgisi var.”

“Seni bağışlamamı istiyorsun, değil mi? Buraya da onun için geldin. Diz çöküp af dileneceksin. Bu beni hiç ilgilendirmiyor. İnsanları bağışlamak benim işim değil. Benim çalışma alanıma girmez bu.”

“Kızının babası öldü, sen de tutmuş bununla hiç ilgilenmediğini söylüyorsun, öyle mi?”

“Seni ilgilendirmediğini, burnunu sokmaman gerektiğini söylüyorum.”

“Maria paradan söz etmedi mi?”

“Para mı?”

“Anlattı, öyle değil mi?”

“Neden söz ettiğini anlamıyorum.”

“Sana vereceğim para var. Buraya da onun için geldim. Parayı sana vermek için.”

“Senin paranı istemiyorum. Senden gelecek hiçbir şeyi istemiyorum. Tek isteğim, buradan defolup gitmen.”

“Ne söyleyeceğimi bilmeden beni tersliyorsun.”

“Çünkü sana inanmıyorum. Bir niyetin var, o niyetinin ne olduğunu da sezemiyorum. Kimse boşu boşuna para vermez.”

“Beni tanımıyorsun Lillian. Ne yapmak istediğim hakkında en ufak fikrin yok.”

“Seni yeterince tanıyorum. Senden hoşlanmadığımı kavrayacak kadar bilgi edindim senin hakkında.”

“Benden hoşlanasın diye gelmedim buraya. Sana yardım etmeye geldim, hepsi bu. Hakkımda ne düşündüğün hiç önemli değil.”

“Delinin tekisin sen, biliyor musun? Zırdeli gibi konuşuyorsun.”

“Asıl delilik, senin olanları kabul etmek istemeyişin. Ben senden bir şey aldım, ona karşılık sana bir şey vermeye geldim. Bu kadar basit. Seni ben seçmedim. Koşullar seni karşıma çıkardı, ben de üzerime düşeni yapmak istiyorum.”

“Reed gibi konuşmaya başladın. Aptalca görüşler, manyakça kuramlarla kafa ütüleyen bir çalçenesin. Ama bana sökmez. Seninle hiç alışverişim yok. Kendi kendine kuruyorsun, sana hiçbir şey borçlu değilim.”

“Tam üstüne bastın. Sen borçlu değilsin. Sana borcu olan benim.”

“Zırvalama.”

“Bunu yapmamın nedenleri seni ilgilendirmiyorsa, onlara aldırma. Ama parayı al. Kendin için olmasa bile, en azından küçük kızın için al. Bu parayı belirli bir şey için kullanmanı da istemiyorum. Sadece onu almanı istiyorum.”

“Peki sonra ne olacak?”

“Hiçbir şey.”

“Sana borçlu olacağım, değil mi? Böyle düşünmemi istiyorsun. Paranı alırsam, bana sahip olduğunu sanacaksın.”

Sachs daha fazla dayanamayıp patladı. “Sana sahip olmak mı?” dedi. “Sana sahip olmak ha? Senden hoşlanmıyorum bile. Bu

akşamki davranışından sonra, seninle işimi ne kadar çabuk bitirirsem, o kadar iyi olur.”

O anda, Lillian hiç beklenmedik bir şekilde gülümsemeye başladı. Bu, aralarındaki çekişmeyi kesiveren tamamen içgüdüsel bir tepkiydi. Lillian’ın gülümseyişi birkaç saniyeden uzun sürmese de, Sachs’ı yüreklendirmeye yetti. Aralarında ufak da olsa bir iletişim kurulduğunu, adını koyamasa bile, havanın değiştiğini sezdi.

Bunun üzerine, Sachs hiç zaman yitirmedi. Bu fırsattan yararlanarak, Lillian’a olduğu yerde durmasını söyledi, odadan çıktı, parayı almak için arabaya koştu. Kanıtı göstermenin, boş laflarla oyalanmadan son sözü paraya bırakmanın zamanı gelmişti. Lillian’ı ancak böyle inandırabilirdi. Parayı kendi gözleriyle görmesi, eliyle dokunması gerekliydi.

Ne var ki, artık işler tasarladığı kadar basit değildi. Sachs bagajı açıp çantaya bakarken, düşündüğünü yapıp yapmamakta bir an duraksadı. Ta baştan beri, parayı tek bir hareketle vermeyi kurmuştu: Eve girecek, çantayı uzatacak ve çıkacaktı. Düş mü gerçek mi olduğu anlaşılamayan, göz açıp kapatıncaya kadar olup bitiveren bir iş olacaktı. Sachs bir iyilik meleği gibi ortaya çıkacak, kadını servete gark edecek ve daha Lillian ne olup bittiğini anlamadan ortadan kayboluverecekti. Oysa onunla konuştuktan, mutfakta karşı karşıya durduktan sonra, bu peri masalı çok saçma görünüyordu. Lillian’ın düşmanca tavrı onu ürkütmüş, moralini bozmuştu ve Sachs bundan sonra nasıl bir tavırla karşılaşacağını kestiremiyordu. Parayı hemen verecek olursa, kadının karşısında hepten çaresiz kalacaktı. İşte o zaman her şey olabilir, bu yanlışı bir sürü terslik izleyebilirdi. Örneğin, Lillian parayı reddederek onu küçük düşürebilirdi. Ya da beterin beteri, parayı alır, sonra da sırtını dönüp polis çağırabilirdi. Polisi çağırma tehdidini zaten savurmuş, öfkesini ve kuşkularını açığa vurmuştu. Sachs, onun kendisini ele verme olasılığını da göz ardı edemezdi.

Sachs çantayı eve götürmek yerine, elli tane yüz dolarlık çıkardı, paraları ceketinin ceplerine soktu, sonra çantanın fermuarını kapatıp bagaja kilitledi. Artık ne yaptığını bilmiyordu. Aklına ilk geleni yapmış,

ne olacağını düşünüp taşınmadan körü körüne hareket etmişti. Eve doğru dönünce, Lillian'ın kapıda durduğunu gördü. Işığın altında ufak tefek gövdesiyle dikilmiş, ellerini kalçalarına koymuş, ıssız sokakta çantayla uğraşan Sachs'ı seyrediyordu. Sachs, kadının gözlerini üzerinde hissederek, kendi kararsızlığının ve ne olacaksa olsun duygusunun verdiği ataklıkla eve yürüdü.

Sachs merdivenleri çıkınca, Lillian yana çekilerek ona yol verdi, sonra da sokak kapısını kapattı. Sachs bu kez buyur edilmeyi beklemedi. Lillian'dan önce mutfağa girdi, gıcırdayan sandalyelerden birini çekip oturdu. Bir an sonra Lillian da karşısındaki sandalyeye oturdu. Yüzünde gülümseme, gözlerinde merak ışıltısı yoktu. Yüzü donuk bir maske gibiydi. Sachs, söze başlamasına yardımcı olacak bir işaret, bir ipucu bulabilmek umuduyla kadının yüzüne bakarken, bir duvara bakıyormuş gibi olduğunu fark etti. Lillian'a ulaşmak, düşüncelerini kestirebilmek olanaksızdı. İkisi de susuyor, ikisi de ötekinin konuşmaya başlamasını bekliyordu ve sessizlik uzadıkça Sachs, Lillian'ın direncinin daha da arttığını algılıyordu. Öyle bir an geldi ki, Sachs gırtlağına bir şeylerin düğümlendiğini, ciğerlerinde bir çığlığın kümelendiğini hissetti ve sağ kolunu uzattı, serinkanlılıkla masanın üzerinde ne varsa, sıyırıp yere fırlattı. Bulaşık tabaklar, kahve fincanları, sigara tablaları, kaşıklar çatallar şangır şungur yere çarpıp kırıldılar, yeşil muşambanın üzerine saçıldılar. Sachs, gözlerini Lillian'ın gözlerine dikmişti, ama kadın onunla göz göze gelmekten kaçınıyor, hiçbir şey olmamış gibi istifini bozmadan oturuyordu. Saniyeler yüzyıl kadar uzun geliyordu. Öyle oturmuş birbirlerine bakıp durdukça, Sachs neredeyse mutluluktan, korkudan kaynaklanan bir sevinçten ürperecek duruma geldi. Sonra hiç zaman yitirmeden, cebindeki para tomarlarını çıkardı, masanın üzerine koydu, Lillian'ın önüne sürdü.

"Bunlar senin," dedi. "İstersen, hepsi senin."

Lillian bir an paralara göz attı, ama almak için herhangi bir hareket yapmadı. "Yüz dolarlık banknotlar. Yoksa yalnızca üsttekiler mi öyle?"

"Tamamı yüz dolarlık. Tam beş bin dolar."

“Beş bin dolar az para değil. Zenginler bile beş bin dolara burun kıvırmaz. Ama insanın yaşamını değiştirecek bir para da değil.”

“Bu yalnızca başlangıç. İstersen avans de.”

“Anlıyorum. Peki gerisi ne kadar?”

“Günde bin dolar. Paralar suyunu çekene kadar günde bin dolar.”

“Ne kadarda suyunu çeker?”

“Epey uzun sürer. Borçlarını ödemene, işini bırakmana yetecek kadar sürer. Buradan taşınmana, yeni bir araba almana, gardırobunu yenilemene yetecek kadar uzun sürer. Bunları aldıktan sonra da geriye nasıl harcayacağını bilemeyeceğin kadar çok para kalacak.”

“Peki sen kimsin, iyilik perim mi?”

“Borcunu ödeyen biriyim, hepsi bu.”

“Ya bu öneriden hoşlanmadığımı söylersem? Ya paranın hepsini hemen istersem?”

“Benim planım da öyleydi, ama buraya geldikten sonra iş değişti. Şimdi B Planı’nı uygulayacağız.”

“Bana iyilik etmeye çalıştığını sanmıştım.”

“Öyle yapıyorum zaten. Ama sen de bana iyi davranmalısın. Parayı bu şekilde verirsem, iş çığrından çıkmaz.”

“Yani bana güvenmediğini söylüyorsun, değil mi?”

“Davranışın beni biraz tedirgin ediyor. Bunu anlayacağından kuşkum yok.”

“Peki, bu günlük taksitleri öderken ne olacak? Her sabah belirli bir saatte gelecek, parayı verip gidecek misin? Yoksa kahvaltıya da kalmayı düşünüyor musun?”

“Sana daha önce de söyledim. Senden hiçbir şey beklediğim yok. Parayı alacaksın, o kadar. Bana hiç borcun olmayacak.”

“İyi, öyleyse anlaştık. Maria benim hakkımda neler anlattı, bilmiyorum, ama bilesin ki satılık değilim. Kaç para olursa olsun. Anlıyor musun? Kimse beni yatağa sürükleyemez. Kiminle istersem onunla yatarım, iyilik perim hiç burnunu sokamaz. Bilmem anlatabiliyor muyum?”

“Benimle ilgili hiçbir niyetin olmadığını söylüyorsun. Az önce ben de seninle ilgili hiçbir niyetim olmadığını söylemiştim. Her şey bu kadar açık seçik.”

“Güzel. Şimdi biraz düşünmeme fırsat ver. Yorgunluktan ölüyorum, uyumam gerek.”

“Düşünmene gerek yok ki. Yanıtı biliyorsun zaten.”

“Kim bilir, belki biliyorum, belki de bilmiyorum. Ama bu gece bu konuyu daha fazla konuşmak istemiyorum. Yorucu bir gün geçirdim, neredeyse yıkılıp kalacağım. Ama sana ne kadar iyi davranabildiğimi göstermek için, kanepede yatmana izin veriyorum. Maria’nın hatırı için – bir seferlik. Gecenin bir yarısı, bu saatte motel bulamazsın.”

“Bunu yapmak zorunda değilsin.”

“Zorunda değilim, ama bu, yapamam demek değil. Kalmak istiyorsan kalabilirsin. İstemiyorsan gidersin. Ama bir an önce karar versen iyi olur, çünkü ben yatmaya gidiyorum.”

“Teşekkür ederim. Kalacağım.”

“Bana değil, Maria’ya teşekkür et. Oturma odası darmadağın. Kanepenin üstünde bir şeyler varsa, yere atıver. Bunu yapmayı iyi bildiğini az önce gösterdin.”

“Konuşurken genellikle böyle ilkel yöntemlere başvurmam.”

“Bu gece daha fazla konuşmaya kalkmadığın sürece, burada ne yaparsan yap, umurumda değil. Ama yukarıya adım atamazsın. Çaktın mı? Başucumdaki komodinde bir tabanca duruyor ve ortalarda gezinen olursa, tabancayı nasıl kullanacağımı iyi bilirim.”

“Bu, altın yumurtlayan tavuğu öldürmek olur.”

“Hiç de değil. Belki sen tavuk olabilirsin, ama yumurtalar başka yerde. Arabanın bagajında duruyor, unuttun mu? Tavuk ölse bile, yumurtalar yine benim olur.”

“Yine de tehdide başladın?”

“Tehdit ettiğim yok. Yalnızca bana terbiyeli davranmanı istiyorum, hepsi bu. Çok terbiyeli. Hakkımda olmadık düşüncelere, olmadık niyetlere kapılma. Böyle yaparsan, işbirliği yapabiliriz. Söz vermiyorum, ama efendilik edersen, ben de senden nefret etmekten vazgeçebilirim belki.”

Ertesi sabah, Sachs yanağını okşayan ılık bir nefesle uyandı. Gözlerini açınca, karşısında dikkatten put kesilmiş, hızlı hızlı soluyan bir minik kızın yüzünü gördü. Kız, kanepenin yanına diz çökmüştü. Başı Sachs’ınkine öylesine yakındı ki, neredeyse dudakları birbirine değecekti. Kızın saçlarının arasından süzülen ışığın solgunluğunu gören Sachs, saatin altı buçuk yedi sularında olduğunu kestirdi. Dört saatten az uyumuştu ve gözlerini açtıktan sonra bir süre kendini kıpırdanamayacak kadar bitkin hissetti. Yeniden gözlerini yummak istedi, ama kız öylesine dikkatle kendini süzüyordu ki, Sachs da ona bakmaya devam etti ve onun Lillian Stern’in kızı olduğunu kavradı.

Sonunda, kız Sachs’ın gülümseyişinden cesaretlenerek, “Günaydın,” dedi. “Hiç uyanmayacaksın sanmıştım.”

“Çok oldu mu buraya geleli?”

“Yüz yıl olmuştur herhalde. Bebeğimi aramak için aşağı indim, sonra senin kanepede uyuduğunu gördüm. Boyun çok uzun, biliyor

musun?”

“Biliyorum. Fasulye sırığı gibiyim.”

Kız, “Bay Fasulye Sırığı,” diye tarttı kafasında. “Güzel bir ad.”

“Bahse girerim ki, senin adın da Maria, öyle değil mi?”

“Bazıları için öyle, ama ben Rapunzel adını seviyorum. O daha güzel, değil mi?”

“Çok daha güzel. Kaç yaşındasın sen Bayan Rapunzel?”

“Beş yaş dokuz ay.”

“Ya, demek beş yaş dokuz ay. Harika bir yaş.”

“Aralıkta altı olacağım. Doğum günüm Noel’den bir gün sonra.”

“Demek iki gün peş peşe armağan alıyorsun. Böyle bir sistem kurduğuna göre akıllı bir kız olmalısın.”

“Bazı insanlar şanslı olur. Annem öyle diyor.”

“Beş yaş dokuz aylık isen, herhalde okula başladın?”

“Yuvaya gidiyorum. Bayan Weir’in sınıfındayım. Bir-sıfır-dört numaralı sınıf. Çocuklar ona Cadı diyorlar.[2]”

“Cadıya benziyor mu?”

“Pek benzemiyor. Bir kere, cadı olacak kadar yaşlı değil. Ama korkunç uzun bir burnu var.”

“Yuvaya gitmek için hazırlanman gerekmiyor mu senin? Geç kalmak istemezsin herhalde.”

“Bugün yok sersem. Cumartesileri okul olmaz.”

“Öyle ya. Bazen çok dalgın oluyorum, hangi günde olduğumuzu bile unutuyorum.”

Sachs artık iyice uyanmıştı, kalkmak istiyordu. Kıza kahvaltı isteyip istemediğini sordu, çocuk açlıktan ölüyorum, diye karşılık verince, Sachs açılır kapanır kanepeyi kapattı, ayakkabılarını giydi. Kendine iş çıkması hoşuna gitmişti. Sırayla alt kattaki banyoya gittiler. Sachs çişini yapıp yüzünü yıkadıktan sonra kahvaltı hazırlamak için mutfağa girdi. Gözüne ilk çarpan şey beş bin dolar oldu – masanın üzerinde, bir gece önce bıraktığı yerde duruyordu. Lillian’ın parayı alıp odasına götürmemiş olması Sachs’ı şaşırttı. Bunun gizli bir anlamı mı var, yoksa kadının umursamazlığı mı acaba, diye düşündü. Neyse ki, o sırada Maria hâlâ banyodaydı. Kız mutfağa geldiğinde, Sachs parayı masadan kaldırıp dolaplardan birinin rafına koymuştu.

Kahvaltı hazırlama işi baştan sarpa sardı. Buzdolabındaki süt ekşimişti (böylece yulaf ezmesi seçeneği ortadan kalktı); yumurta stoku da tükenmiş olduğundan, Sachs (kızın ikinci ve üçüncü seçenekleri olan) yumurtalı ekmeği de omleti de yapamadı. Neyse ki bir paket tost ekmeği buldu ve (iyice küflenmiş olan) üstteki dört dilimi attıktan sonra oturup kızarmış ekmekle çilek reçeli yemeye başladılar. Ekmek kızarırken Sachs buzluktan üzeri kar bağlamış bir kutu portakal suyu çıkardı, (kullanılmadan önce yıkanması gereken) plastik sürahide suyla karıştırıp hazırladı. Görünürde kahveye benzer bir şey yoktu, ama Sachs dolapları köşe bucak arayınca bir kavanoz kafeinsiz kahve keşfetti. Acı kahveyi içerken bir yandan yüzünü buruşturuyor, gülünç mimikler yapıyor, bir yandan da gırtlağını tutuyordu. Maria onun komikliklerine gülünce, Sachs coştu, boğuk boğuk sesler çıkartarak mutfakta yalpalamaya başladı. Yavaşça yere serilirken, “Zehir,” diye fısıldadı. “Alçaklar beni zehirlediler.” Maria buna daha da çok güldü, ama gösteri bitip Sachs yerine oturunca kızın neşesi birden duruldu. Sachs onun gözlerinde bir tedirginlik sezdi.

“Şaka yapıyordum,” dedi.

Maria, “Biliyorum,” dedi. “Ama insanların ölmesini sevmiyorum.”

Sachs kırdığı potu o zaman fark etti, ama iş işten geçmişti. “Ben ölmeyeceğim,” demekle yetindi.

“Evet, öleceksin. Herkes ölür.”

“Bugün ölmeyeceğim demek istedim. Yarın da ölmeyeceğim. Uzun bir süre buralarda olacağım.”

“Onun için mi kanepede yattın? Artık bizimle oturacağın için mi?”

“Hayır, sizinle oturmayacağım. Ama seninle arkadaş olmak için geldim buraya. Annenle de arkadaş olacağım.”

“Sen annemin yeni sevgilisi misin?”

“Hayır, yalnızca arkadaşıyım. İzin verirse, ona yardım edeceğim.”

“Bu iyi. Yardım edecek birine ihtiyacı var. Bugün babamı toprağa veriyorlar, onun için annem çok üzgün.”

“Sana öyle mi söyledi?”

“Hayır, ama ağladığını gördüm. Üzgün olduğunu oradan anladım.”

“Bugün oraya mı gidiyorsunuz? Baban toprağa verilirken, orada mı olacaksınız?”

“Hayır, gitmemize izin vermiyorlar. Büyükannemle büyükbabam kaldıramayacağımızı söylediler.”

“Büyükannenle büyükbaban nerede oturuyor? Burada, California’da mı?”

“Hayır. Uzakta bir yerlerde. Oraya gitmek için uçağa binmek gerek.”

“Belki de Doğu’da.”

“Maplewood diye bir yer. Nerede olduğunu bilmiyorum.”

“Maplewood, New Jersey mi?”

“Bilmiyorum. Çok uzakta. Babam ne zaman oradan söz etse, dünyanın öteki ucu derdi.”

“Babanı anımsadıkça üzülüyorsun, değil mi?”

“Elimde değil. Annem onun artık bizi sevmediğini söyledi, ama bana ne, keşke geri gelse.”

“Eminim ki o da gelmek isterdi.”

“Ben de öyle sanıyorum. Ama gelemedi, işte bu kadar. Bir kaza geçirdi ve bizim yanımıza geleceğine cennete gitmek zorunda kaldı.”

Sachs kızın daha ufacık olduğunu, buna karşın şaşılacak kadar kendini tutabildiğini düşündü. Çocuk gözünü kırpmadan, ürkmeden ona bakıyordu. Onun büyüklerin mimiklerini böylesine iyi taklit edebilmesi, hiç, ama hiçbir şey bilmediği halde böylesine kendine hâkimmiş gibi davranabilmesi Sachs’ı çok şaşırttı. Onun yürekliliği, aydınlık, dürüst yüzündeki cesaret içini sızlattı ve bütün söylediklerini geri alıp kızı yeniden çocuklaştırabilmeyi, dökülmüş dişleri, buklelerindeki sarı fiyonklu saç tokasıyla büyümüş de küçülmüş gibi görünen bu yürekler acısı davranıştan onu uzaklaştırabilmeyi istedi.

Son lokmalarını silip süpürürlerken, Sachs mutfaktaki saate baktı ve henüz yedi buçuk olduğunu gördü. Maria’ya annesinin ne zaman kalkacağını sorup daha iki üç saat uyur yanıtını alınca Sachs’ın aklına bir şey geldi. Annene bir sürpriz yapalım, dedi. Hemen işe koyulursak, o kalkıncaya kadar alt katı tertemiz yapabiliriz. İyi olmaz mı? Annen aşağı inince her tarafı pırıl pırıl bulur. Morali düzelir, öyle değil mi? Küçük kızın aklı yattı. Dahası, sonunda birinin çıkıp duruma el koymasına sevinmiş gibiydi. Sachs parmağını dudaklarına götürerek, çok yavaş olmalıyız, dedi. Cinler periler gibi sessiz olmalıyız.

İkisi birden işe koyuldular. Hızlı ve sessizce mutfakta koşuşturmaya başladılar. Sofra temizlendi, yerdeki tabak çanak kırıkları toplandı.

Musluk sıcak köpüklü suyla doldu. Gürültü çıkarmamak için tabakları parmaklarıyla sıyırıyorlar, yemek artıklarını, sigara izmaritlerini kesekâğıdına boşaltırken ellerini kollarını batırıyorlardı. Pis bir işti bu. Dillerini çıkarıp kusacakmış gibi yaparak tiksintilerini belli ediyorlardı. Yine de Maria üzerine düşenden de fazlasını yaptı ve mutfak biraz hale yola girince coşkusunu hiç yitirmeden, işin geri kalanını bitirmek için oturma odasına geçti. Saat dokuza yaklaşmıştı; ön pencerelerden güneş ışığı giriyor, havadaki toz zerrelerini aydınlatıyordu. Odadaki dağınıklığa bakıp nereden işe başlayacaklarını kestirmeye çalışırlarken, Maria birden irkildi ve hiçbir şey söylemeden elini kaldırıp pencerelerden birini işaret etti. Sachs döndü ve o da gördü: Ön bahçede bir adam durmuş, eve bakıyordu. Sırtında kahverengi kadife ceket, ekose kravat vardı. Saçları erken seyrelmeye yüz tutmuş, gençten biriydi. Merdivenleri çıkıp zil çalmak konusunda kararsız bir hali vardı. Sachs, Maria'nın başını okşadı, mutfağa gidip kendine bir bardak daha portakal suyu koymasını söyledi. Çocuk bir an karşı çıkacak gibi olduysa da, Sachs'ı kırmamak için başını salladı ve söz dinledi. Sachs sokak kapısına gitti, yavaşça açtı ve dışarı çıktı.

"Bir şey mi istemiştiniz?" diye sordu.

Adam, "Ben Tom Mueller," dedi. "*San Francisco Chronicle*'dan geliyorum. Bayan Dimaggio ile görüşmek istiyordum."

"Kusura bakmayın. Gazetecilerle görüşmüyor."

"Ben röportaj yapmaya gelmedim, sadece onunla konuşmak istiyordum. Gazetem hikâyeyi bir de onun ağzından aktarmak istiyor. İyi para da ödemeye hazırız."

"Özür dilerim, ama olmaz. Bayan Dimaggio kimseyle görüşmüyor."

"Bunu kendisi söylese daha iyi olmaz mı?"

"Hayır, sanmıyorum."

"Peki sen kimsin, Bayan Dimaggio'nun basın sözcüsü müsün?"

“Bir aile dostuyum.”

“Anlıyorum. Ve onun adına sen konuşuyorsun.”

“Evet. Onu senin gibilerden korumak için buradayım. Artık işimizi hallettiğimize göre, gidebilirsin.”

“Peki onunla nasıl temas kurabilirim?”

“Mektup yazabilirsin. Genellikle öyle yapılır.”

“İyi fikir. Ben mektubu yazarım, sen de onun okumasına fırsat bırakmadan yırtıp atarsın.”

“Yaşam düş kırıklıklarıyla doludur Bay Mueller. Kusura bakmazsan, artık buradan gitme zamanın geldi. Herhalde polis çağırmamı istemezsin. Bayan Dimaggio’ ya ait bir yerde durmaktasın çünkü.”

“Evet, biliyorum. Sağ ol arkadaş. Çok yardımcı oldun.”

“Canını sıkma. Bu da geçer. Bir hafta sonra, San Francisco’da bu olayı anımsayacak bir Allahın kulunu bulamazsın. Birisi Dimaggio’dan söz edecek olsa, akıllarına gelecek tek kişi Joe olur.”

Konuşma böylece sona erdi. Ama Mueller bahçeden çıktıktan sonra da Sachs kapının önünde durmaya devam etti. Adamın arabasına binip gittiğini görmeden oradan ayrılmamaya kararlıydı. Gazeteci karşıya geçti, arabasına bindi, motoru çalıştırdı. Evin önünden geçerken de sağ elinin ortaparmağını kaldırıp bir işaret çaktı, ama Sachs buna omuz silkip geçti, hiç önemsemedi. Adamın bu tavrını, kendisinin durumu ne denli iyi idare ettiğinin bir kanıtı olarak yorumladı. Eve girerken, gazetecinin öfkesine bıyık altından gülümsedi. Kendini ha basın sözcüsü sanmışlar, ha polis müdürü hiç fark etmiyordu; hem böyle sanılmak hiç de fena değildi.

Sachs eve girdiği anda başını kaldırdı ve Lillian’ın merdivenin başında durduğunu gördü. Sırtında beyaz bir sabahlık vardı. Gözleri şişmişti. Uykusunu henüz açamamıştı.

Lillian parmaklarını kısa saçlarının arasından geçirerek, “Bunun için sana teşekkür etmeliyim,” dedi.

Sachs anlamazlıktan gelerek, “Ne için teşekkür edeceksin?” diye sordu.

“Adamı savdığın için. İyi becerdin. Çok etkilendim.”

“Ha, o mu? Hiçbir şey değil madam. Sadece görevimi yaptım, hepsi bu. Sadece görevim.”

Lillian onun bu aptal uşak numarasına gülümsedi. “İstediğin görev buysa, al senin olsun. Benden daha iyi beceriyorsun.”

Sachs normal konuşma tarzına dönerek, “Kötü olmadığımı söylemiştim,” dedi. “Bana bir şans tanırsan, yararlı bile olabilirim.”

Lillian’ın yanıt vermesine fırsat kalmadan Maria koşarak geldi. Lillian bakışlarını Sachs’dan kızına çevirdi. “Günaydın bebeğim. Erkencisin galiba?”

Kız, “Neler yaptığımızı hiç bilemezsin,” dedi. “Gözlerine inanamayacaksın anne.”

“Birkaç dakika sonra geliyorum. Bir duş alıp giyineyim. Unutma, Billie ve Dot’un evlerine davetliyiz, geç kalmamamız gerek.”

Lillian merdivenin başından uzaklaştı, onun hazırlandığı otuz kırk dakikalık süre içinde de Sachs ile Maria, oturma odasına düzenledikleri akından yüz akıyla çıktılar. Yerdeki yastıkları minderleri kaldırdılar. Gazeteleri, kahveye bulanmış dergileri attılar, halıyla duvarın arkasına sıkışmış izmaritleri elektrik süpürgesiyle çekip aldılar. Temizledikleri alan büyüdükçe daha rahat hareket edebiliyorlar ve daha hızlı çalışabiliyorlardı. Sonunda, eski filmlerdeki kesik kesik ve hızla hareket eden oyunculara benzediler.

Lillian’ın etrafın toplandığını fark etmemesi olanaksızdı, oysa aşağı indiğinde, Sachs’ın umduğundan –hiç değilse Maria’nın hatırı için

beklediğinden– daha az sevinç gösterdi. Kapının eşiğinde durup şöyle bir içeriyi süzdükten sonra, “Güzel olmuş,” dedi. “Çok güzel olmuş. Geç kalkmayı daha sık bir alışkanlık haline getirsem iyi olacak galiba.” Gülümseyerek teşekkürünü belirttikten sonra odaya daha fazla bakmadan bir şeyler atıştırmak için mutfağa gitti.

Lillian’ın Maria’nın alnına kondurduğu öpücük Sachs’ı biraz yatıştırdıysa da, çocuk giyinmek için yukarı gidince, Sachs ne yapacağını bilemedi. Lillian kendi dünyasındaymışçasına mutfakta geziniyor, ona hiç aldırış etmiyordu. Lillian buzdolabından (Sachs’ın fark edemediği) kahve çıkartıp çaydanlığı ocağa oturtuncaya kadar Sachs da hiç sesini çıkarmadan kapıda durdu. Lillian gündelik bir kıyafet giymişti –siyah pantolon, beyaz balıkçı yaka kazak, düz pabuçlar– ama dudaklarını ve gözlerini boyamıştı. Havada da keskin bir parfüm kokusu vardı. Sachs, neler olup bittiğine yine anlam veremiyordu. Lillian’ın davranışını kestirmek olanaksızdı – bir an dostça davranıyor, hemen sonra içine kapanıyor, bir an tetikte oluyor, sonra dalıp gidiyordu. Sachs onun davranışlarından anlam çıkarmak için kendini ne kadar zorlarsa, o kadar çaresiz kalıyordu.

Lillian sonunda onu kahve içmeye çağırdı. Ama hâlâ konuşmuyor, Sachs’ın orada bulunmasını mı, yoksa ortadan kaybolmasını mı istediğine karar verememiş gibi davranıyordu. Sachs söyleyecek bir şey bulamayınca, o sabah masanın üzerinde bulduğu beş bin dolardan söz açtı, mutfaktaki dolapta nereye kaldırdığını gösterdi. Bu, Lillian’ı hiç etkilemedi. Parayı görünce yalnızca başını sallayıp “Ya,” dedikten sonra döndü, pencereden arka bahçeyi seyrederek kahvesini içmeye başladı. Sachs yine de yılmadı; fincanını masaya bıraktı ve o günkü harçlığı ödeyeceğini söyledi. Herhangi bir yanıt beklemeden çıktı, arabanın bagajındaki bowling çantasından parayı aldı. Üç dört dakika sonra mutfağa döndüğünde, Lillian hâlâ aynı yerde, bir elini kalçasına dayamış, kim bilir hangi düşünceye dalmış duruyordu. Sachs Lillian’ın yanına gitti, bin doları sallayarak nereye koyması gerektiğini sordu. Lillian, nereye istersen koy, dedi. Kadının tepkisizliği Sachs’ın sinirlerini bozmaya başlamıştı. O yüzden parayı masanın üzerine bırakmak yerine, gitti buzdolabını açtı ve buzluğa koydu. Bu hareketi beklediği sonucu doğurdu. Lillian şaşkın bir

bakışla ona dönüp, neden öyle yaptığını sordu. Sachs ona yanıt vermek yerine, raftaki beş bin doları da alıp buzluğa yerleştirdi. Sonra buzluğun kapağını örtüp Lillian'a döndü. "Sabit, yani dondurulmuş değerler," dedi. "Parayı isteyip istemediğini söyleyemediğine göre, geleceğini buzluğa yatırmaktan başka çaremiz yok. İyi fikir, değil mi? İhtiyat akçeni buzlara gömeriz, bahar gelip don çözüldüğünde bir de bakarsın ki zengin olmuşun."

Lillian'ın ağzının kıvrımlarında, direnmekten vazgeçtiğini, Sachs'ın sonunda onunla ilişki kurabildiğini gösteren bir gülümseme belirdi. Lillian düşüncelerinden uzaklaşıp konuşmaya başlamak için zaman kazanmak istercesine kahvesinden bir yudum daha aldı. "Bu bana pek sağlam bir yatırım gibi gelmiyor," dedi. "Para orada durursa, faiz getirmez, değil mi?"

"Korkarım ki hayır. Sen ilgilenmediğin sürece faizin de seninle ilgisi olmaz. Ama ondan sonra, istediğin kadar kazanabilirsin."

"İlgilenmiyorum demedim ki."

"Doğru. Ama ilgilendiğini de söylemedin."

"Hayır demediğim sürece, bu evet olarak algılanabilir."

"Ya da hiçbir şey demiyorsun olarak algılanabilir. O nedenle artık bu konuyu konuşmayalım. Sen ne yapacağına karar verinceye kadar, ağzımızı açmayalım, tamam mı? Sanki böyle bir şey yokmuş gibi davranalım."

"Bana göre hava hoş!"

"Güzel. Ne kadar az konuşursak o kadar iyi."

"Tek kelime etmeyeceğiz. Sonra günün birinde gözlerimi açacağım ve sen karşımda olmayacaksın."

"Tastamam öyle. Cin yeniden lambaya girecek ve artık onu düşünmek zorunda kalmayacaksın."

Sachs'ın stratejisi işe yaramıştı; ancak genel havanın değişmesi dışında, bu konuşmanın ne sonuç sağladığı hâlâ belirsizdi. Birkaç saniye sonra, pembeli beyazlı süveteri ve deri pabuçlarıyla iki dirhem bir çekirdek Maria mutfağa girdiği zaman, Sachs stratejinin gerçekten sonuç sağladığını anladı. Maria, annesine Sachs'ın da onlarla birlikte Billie ve Dotlara gelip gelmeyeceğini sordu. Lillian onun gelmeyeceğini söyleyince, Sachs gidip bir motel araması gerektiğini düşündü, ama tam o sırada Lillian gece geç vakte kadar gelmeyeceklerini, o nedenle gitmekte acele etmesine gerek olmadığını, dilerse biraz daha kalabileceğini, duş yapıp tıraş olabileceğini ve kapıyı iyice kapatıp kilitlemeyi unutmamak koşuluyla istediği zaman gidebileceğini söyledi. Sachs buna nasıl yanıt vereceğini bilemedi. Ne söyleyeceğini düşünürken, Lillian saçlarını taramak için Maria'yı banyoya götürdü. Banyodan çıktıklarında, onların Sachs'dan önce gidecekleri kararlaştırılmış gibiydi. Bütün bunlar Sachs'a anlaşılmaz bir değişme gibi geliyordu. Ama nedeni ne olursa olsun, bu değişiklik olmuştu ve Sachs'ın da buna karşı çıkmaya hiç niyeti yoktu. Lillian ile Maria beş dakika içinde evden çıktılar ve tozlu mavi Hondalarına binip parlak sabah güneşinin altında uzaklaştılar.

Sachs üst kattaki banyoda bir saate yakın kaldı – önce küveti doldurup yıkandı, sonra tıraş oldu. Suyun içinde çıplak oturmuş, Lillian'ın krem ve losyon şişelerine, rujlarına, göz farlarına, sabunlarına, oje şişelerine ve parfümlerine bakarken, burada bulunmasının çok tuhaf olduğunu düşündü. Bu, hem heyecanlandıran hem irkilten zorlama bir mahremiyet paylaşımıydı. Lillian'ın gizli dünyasına, en özel işlerini gördüğü yere girmesine izin verilmişti; ama bu dünyanın tam ortasında otururken bile Lillian'a eskisinden daha yakın değildi. Bu özel eşyaları koklayabilir, karıştırabilir, elleyebilirdi. Saçını kadının şampuanıyla yıkayabilir, onun jiletiyle tıraş olabilir, onun diş fırçasını kullanabilirdi – oysa öte yandan, Lillian'ın bu fırsatı tanımış olması, bu nesnelerin onun için hiç anlam taşımadığını, onları umursamadığını gösteriyordu.

Yine de banyo yapmak iyi geldi, Sachs hafiften mahmurlaştı. Bir yandan saçlarını kurulayarak, üst kattaki odalara girip çıktı. Üç küçük yatak odası vardı. Biri Maria'nın, biri Lillian'ındı; gömme dolaptan az kabaca olan üçüncüsünün ise Dimaggio'nun çalışma odası olduğu belliydi. Odada bir masayla bir kitaplık vardı; ama onların yanı sıra o daracık yere öyle çok ıvır zıvır –karton kutular, eski elbiseler, oyuncaklar, siyah beyaz televizyon– tıkılmıştı ki, Sachs'ın kafasını içeri uzatmasıyla çekip kapıyı kapatması bir oldu. Sonra Maria'nın odasına girdi; bebeklere, kitaplara, duvardaki anaokulunda çekilmiş resimlere, oyuncaklara baktı. Oda her ne kadar dağınıksa da, Lillian'ın odasından daha düzenliydi. Lillian'ın odası, dağınıklığın doruk noktası, kargaşanın merkeziydi. Yatak düzeltilmemişti. Her yana soyunulup atılmış giysiler ve iç çamaşırları saçılmıştı. Portatif televizyonun üzerinde dudak boyalı iki kahve fincanı duruyordu. Kitaplar ve dergiler yerlere yayılmıştı. Sachs ayağının dibinde duran kitapların başlıklarına şöyle bir göz attı (Uzakdoğu masajı konusunda resimli bir kitap, ölümden sonra dirilme üzerine bir inceleme, birkaç polisiye roman, Louise Brooks'un biyografisi) ve bu gördüklerinden kadının kişiliğiyle ilgili bir sonuç çıkarıp çıkaramayacağını düşündü. Sonra, neredeyse kendinden geçmiş bir halde şifoniyerin çekmecelerini açıp Lillian'ın külotlarına, sutyenlerine, çoraplarına bakmaya, her birini tek tek elden geçirmeye başladı. Gardırobu da aynı şekilde yokladıktan sonra, birden kadının gece savurduğu tehdidi anımsayıp komodinin gözlerine yöneldi. Her ikisine de baktıktan sonra, Lillian'ın yalan söylediğini anladı. Ortalıkta tabancaya benzer bir şey yoktu.

Lillian telefonun fişini çekmişti, Sachs fişi taktığı anda telefon çalmaya başladı. Bu ses onu bir an irkiltti, ama telefonu açmak yerine yatağın üzerine oturarak sesin kesilmesini beklemeyi yeğledi. Telefon on beş yirmi kez daha çaldıktan sonra susunca, Sachs hemen New York'tan Maria Turner'ı aradı. Maria, Lillian ile konuştuğuna göre, Sachs'ın da onu araması gerekiyordu. Bunu yalnızca ona doğru söylemek için değil, kendi vicdanını rahatlatmak için yapıyordu. En azından Maria'ya bir açıklama yapmak, onun evinden apar topar gittiği için özür dilemek zorundaydı.

Sachs telefon ederken, Maria'nın ona kızacağını biliyordu; ama kadının peş peşe yağdırdığı hakaretlere hazırlıklı değildi. Maria, Sachs'ın sesini duyduğu anda aptal, alçak, ikiyüzlü diye bağırmaya başladı. Sachs, Maria'nın hiçbir koşulda, hiç kimseye böyle sözler söylediğini duymamıştı. Kadının öfkesi öyle coşkun, öyle büyüktü ki, Sachs'ın konuşmasına fırsat vermeden dakikalarca atıp tuttu. Sachs yerin dibine geçmişti. Hiç sesini çıkarmadan Maria'yı öylece dinlerken, New York'ta farkına varamadığı aymazlığını anladı. Maria ona âşıktı, (evden habersiz çıkıp gidişi, şükran borcunu ödemeyişi gibi) belirli nedenler yüzünden ona bağırıp çağırmasının altında, reddedilmiş bir sevgilinin öfkesi, bir başka kadını seçen erkeğe duyulacak hınç yatıyordu. İşin kötüsü, Maria kendisine yeğlenen o bir başkasını da bir zamanlar en yakın arkadaşı olan kadın sanıyordu. Sachs, onu bu düşünceden uzaklaştırmaya çalıştı. California'ya yalnızca kendini ilgilendiren nedenlerle gittiğini, Lillian'ın onu hiç ilgilendirmediğini, durumun hiç de Maria'nın sandığı gibi olmadığını anlatmaya çalıştı – ama çabaladıkça işleri büsbütün karıştırdı ve sonunda Maria onu yalancılıkla suçladı. Sachs kendini tutup susmasa, konuşma her an çirkinleşebilirdi. Neyse ki sonunda Maria'nın onuru öfkesine baskın çıktı ve hakaret etmeyi kesti; Sachs'ın, belki de kendisinin haline gülmeye başladı, ama sonra gülüşü birdenbire ağlamaya dönüşüverdi. Maria'nın her hıçkırığı, Sachs'ı da perişan ediyordu. Bu fırtınanın dinmesi de bir süre aldı. Onu da atlattıktan sonra doğru dürüst konuşmaya başlayabildiler. Gerçi bu konuşma belli bir uzlaşmayı sağlamadı, ama hiç değilse aradaki gerginlik kalkmış oldu. Maria –en azından sağ salim olduğunu bildirmek için– Fanny'yi aramasını istedi, Sachs buna hiç yanaşmadı. Fanny'yi gerilime sokmanın tehlikeli olacağını söyledi. Konuşacak olurlarsa, Sachs ister istemez Dimaggio'dan söz etmek durumunda kalacaktı; oysa kendi sorunlarına kadını da karıştırmayı istemiyordu. Fanny ne kadar az şey bilirse, o kadar iyi olurdu; üstelik gerekli olmadığı halde onu bu karmaşanın içine sürüklemenin ne anlamı vardı? Maria, Fanny'nin gerçeği bilmesinin doğru olacağını söyledi. Sachs, kendi görüşünü al baştan anlattı ve bir yarım saat birbirlerini ikna edemeden kısırdöngüde dolaşıp durdular. Artık doğru ya da yanlış kavramları kalmamıştı; yalnızca görüşler, kuramlar,

yorumlar ve bunlardan kaynaklanan çelişkili sözcükler vardı. Bu sözcükleri hiç söylemeseler de sonuç değişmezdi.

Sonunda Maria, “Konuşmanın bir yararı yok,” dedi. “Söylediklerimi sana iletemiyorum, öyle değil mi?”

Sachs, “Seni duymasına duyuyorum,” diye yanıt verdi. “Ama söylediklerini kabul etmiyorum.”

“Ben, kendini daha zor duruma düşüreceksin. Gerçeği söylemeyi ne kadar geciktirirsen, söylemek zorunda kaldığın zaman konuşman o kadar güç olacak.”

“Hiçbir zaman konuşmak zorunda kalmayacağım.”

“Bunu şimdiden kestiremezsin. Senin izini bulabilirler, o zaman başka seçeneğin kalmaz.”

“İzimi bulamazlar. Ancak biri gammazlık ederse beni bulabilirler, sen de bana böyle bir şey yapmazsın. Hiç değilse ben yapmayacağını sanıyorum. Sana o kadarcık güvenebilirim, değil mi?”

“Güvenebilirsin. Ama tek bilen ben değilim ki. Şimdi Lillian da işin içinde ve onun ağzını benim kadar sıkı tutacağına hiç güvenemem.”

“Konuşmayacaktır. Konuşmasının bir anlamı yok. Konuşursa çok şey kaybeder.”

“Söz konusu Lillian olduğu zaman, sağduyuya, mantığa hiç güvenme. O senin gibi düşünmez. Oyunu senin kurallarına göre oynamaz. Bunu hâlâ anlamadıysan, başına bela arıyorsun demektir.”

“Başımda beladan bol bir şey yok. Onun için biraz eksiği, biraz fazlası hiç fark etmez.”

“Artık ortalıktan toz ol Ben. Nereye gidersen git, ne yaparsan yap, ama bir an önce arabana atla ve o evden uzaklaş. Hemen şimdi, Lillian gelmeden git.”

“Bunu yapamam. Bir kez girdim bu işe, sonunu getirmeden gidemem. Başka yolu yok. Bu benim için bir fırsat, o fırsatı da korkaklık yüzünden tepemem.”

“Boğazına kadar pisliğe batacaksın.”

“Zaten batmışım. Sorun bu pisliğin içinden sıyrılabilmekte.”

“Bunun daha kolay yolları var.”

“Benim için yok.”

Telefonun öbür ucunda uzunca bir sessizlik oldu, sonra derin bir iç çekişi ve yeniden sessizlik. Maria tekrar konuşmaya başladığında sesi titriyordu: “Sana acıyıp üzüleyim mi, yoksa ağzımı açıp avazım çıktığı kadar bağırayım mı kestiremiyorum.”

“İkisini de yapmak zorunda değilsin.”

“Hayır, değilim. Seni pekâlâ unutabilirim, değil mi? Bu da her zaman geçerli bir olasılık.”

“Ne istiyorsan yapabilirsin, Maria.”

“Doğru. Sen de boğazına kadar batmak istiyorsan, o da senin bileceğin iş. Ama sonra demedin deme. Tamam mı? Seninle dostça konuştuğumu, dostluk etmeye çalıştığımı unutma.”

Telefonu kapattıktan sonra Sachs müthiş sarsıldı. Maria’nın son sözleri bir tür vedalaşma, artık onunla olmayacağının bir göstergesi anlamındaydı. Bu anlaşmazlık kıskançlıktan mı kaynaklanmıştı, yoksa içtenlikli bir kaygıdan mı ya da her iki duygunun karışımından mı, her neyse artık önemi yoktu. Kesin olan bir şey varsa, Sachs’ın artık bir daha Maria’ya dönemeyeceğiydi. Maria onun böyle düşünmesini istememiş de olsa, Sachs aradığında hoş karşılayacak da olsa, aralarında geçen konuşmanın ardında pek çok bulut, pek çok belirsizlik kalmıştı. Kendisiyle konuşmak bile Maria’ya onca acı verdiğine göre, Sachs nasıl olur da ondan destek isteyebilirdi? Sachs

işi bu denli ileriye vardırmak istememişti, ama artık olan olmuş, ileri geri sözler edilmişti ve Sachs en iyi yandaşını, yardım isteyebileceği tek insanı yitirdiğini seziyordu. California'ya geleli daha bir gün olmuştu, ama arkasında bıraktığı köprüler çoktan yanmaya başlamıştı.

Sachs, Maria'ya tekrar telefon ederek işi düzeltebilirdi, ama onu da yapmadı. Telefon edeceğine, yeniden banyoya döndü, giyindi, Lillian'ın fırçasıyla saçlarını taradı ve ondan sonraki sekiz buçuk saati evi temizlemekle geçirdi. Arada bir işe ara veriyor, bir şeyler atıştırabilmek (konserve ciğer ezmesi, en azından fındık fıstık bulabilmek) için buzdolabını, mutfak dolaplarını karıştırıyor, ama geri kalan zamanı yalnızca işe veriyordu. Böylece saat dokuza kadar durup dinlenmeksizin çalıştı. Niyeti evi pırıl pırıl yapmak, sıcacık bir yuva düzeni ve dinginliği yaratmaktı. Köhne eşyalar, yatak odalarındaki çatlamış tavanlar, paslanmış musluklar konusunda yapabileceği bir şey yoktu kuşkusuz; ama en azından evi tertemiz yapabilirdi. Her odayı tek tek süpürdü, sildi, tozunu aldı, eşyaları yeniden yerleştirdi. Son derece metodik bir biçimde arka odalardan başlayıp ön odalara geçerek, alt kattan ikinci kata çıkarak, en dağınık yerlerden daha az dağınık yerlere ilerleyerek işini sürdürdü. Tuvaletleri ovup yıkadı, çatal kaşıkları yerleştirdi, giysileri katlayıp kaldırdı, lego parçalarını, oyuncak çay takımlarını, plastik bebeklerin kopmuş kollarını, bacaklarını topladı. Son olarak da yemek masasının ayaklarını, mutfaktaki bir çekmecede bulduğu çiviler ve vidalarla tutturarak onardı. El sürmediği tek oda Dimaggio'nun odasıydı. O odanın kapısını bir daha açmak istemiyordu, üstelik istese bile oradaki bir alay süprüntüyü ne yapacağını bilmiyordu. Zaman da iyice ilerlediğinden, odayı temizlemeye kalkışsa bile bitiremeyecekti.

Sachs, artık gitmesi gerektiğinin farkındaydı. Lillian, eve döndüğünde onu orada görmek istemediğini açıkça belli etmişti. Ne var ki, çıkıp bir motel arayacağına, Sachs oturma odasına girdi, ayakkabılarını çıkardı, kanepeye uzandı. Niyeti birkaç dakika dinlenmekti. O kadar iş yapmaktan yorgun düşmüştü, biraz daha oyalanmakta sakınca görmüyordu. Ama saat on olduğunda da Sachs evden çıkmaya

yeltenmedi. Lillian'ı kızdırmanın tehlikeli olacağını biliyordu, yine de gece vakti sokağa çıkmaktan korkuyordu. Ev güvenliydi, her yerden daha güvenliydi. Sachs orada kalmaya hiç hakkı olmadığını bile bile, belki de Lillian'ın gelip kendisini evde bulmasının pek de o kadar kötü bir şey olmayacağını düşünmeye başladı. Lillian çok şaşırabilirdi, ama hiç değilse çok önemli bir noktayı kavrar; Sachs'dan kurtuluşu olmadığını, onun kendi yaşamının kaçınılmaz bir gerçeği durumuna geldiğini anlardı. Lillian'ın davranışına göre, bunu anlayıp anlamadığı belli olacaktı.

Sachs'ın planı, Lillian geldiğinde uyuyor gibi yapmaktı. Oysa Lillian sabah giderken söylediği saatten çok daha geç geldi ve o geldiğinde, Sachs'ın gözleri kapanmış, gerçekten uyumuştu. Bu, bağışlanmaz bir boş bulunmaktı –evin bütün ışıkları yanarken, öylece kanepeye serilip uyumak hiç olacak iş değildi– ama sonuçta fazla da önemi yoktu. Kapının hızla kapanması, sabahın bir buçuğunda Sachs'ı yerinden sıçrattı. Gözüne ilk çarpan, Lillian'ın kucağında Maria ile antrede duruşu oldu. Göz göze geldiler ve kısacık bir an Lillian'ın yüzünden belli belirsiz bir gülümseme geçti. Sonra Sachs'a tek söz etmeden, kucağında kızıyla merdivenlerden yukarı çıktı. Sachs, onun Maria'yı yatırdıktan sonra aşağı ineceğini sandıysa da, o eve geldiğinden beri yaptığı bütün varsayımlarda olduğu gibi yine yanıldı. Lillian'ın üst kattaki banyoya girdiğini, dişlerini fırçaladığını duydu. Bir süre sonra Lillian'ın ayak seslerinin yatak odasına yöneldiği duyuldu. Ardından da televizyonun sesi geldi. Ses çok alçaktı, Sachs yalnızca belli belirsiz sesler duyuyor, duvarlarda titreşen müziği algılayabiliyordu. Artık iyice uyanmıştı. Kalkıp oturdu, Lillian'ın kendisiyle konuşmak için her an aşağı inmesini beklemeye başladı. On dakika bekledi, yirmi dakika bekledi, yarım saat bekledi, sonra televizyonun sesi kesildi. Sachs bir yirmi dakika daha bekledi; Lillian'ın bir türlü gelmediğini görünce, kendisiyle konuşmaya hiç niyeti olmadığını, çoktan uykuya yattığını anladı. Bunu bir bakıma zafer olarak yorumladı. Ama bu zaferin kendisini nereye ulaştıracağını da kestiremiyordu. Oturma odasındaki ışıkları söndürdü, yeniden kanepeye uzandı, sonra gözleri açık yatarak evin sessizliğine kulak verdi.

Ondan sonra, bir daha otele taşınma sözü edilmedi. Oturma odasındaki kanepe Sachs'ın yatağı oldu ve Sachs her gece orada yatmaya başladı. Herkes bunu olağan karşıladı ve Sachs'ın artık ev halkından biri durumuna geldiği de dile getirilmedi. Bu çok doğal bir gelişme, tıpkı bir ağaç, bir taş ya da havadaki toz zerreleri kadar üzerinde durulmaya değmez bir olaydı... Sachs'ın da istediği buydu; ancak, o evdeki konumu hiçbir zaman açıklığa kavuşmadı. Her şey, gizli, sözü edilmeyen bir anlaşmaya göre düzenlenmiş gibiydi ve Sachs, Lillian'a kendisinden ne beklediğini sormanın büyük bir yanlış olacağını sezinliyordu. Ufacık bir jest ya da söze, belli belirsiz tavırlara dayanarak konumunun ne olacağını kendisi kestirmek zorundaydı. Bunun nedeni, yanlış bir hareket yaparsa olacaklardan korkusu değildi (hoş, durumun her zaman terse dönebileceğini, Lillian'ın aklına eserse polisi arayabileceğini de çok iyi biliyordu); yine de titizliğinin temelinde korkudan çok, örnek bir davranış sergilemek isteği vardı. California'ya da sırf bu nedenle, yaşamını yeniden kurmak, kendi kendisiyle barışıklığını sağlayacak bir iyilik timsali olmak için gelmişti. Bunu başarmak için de araç olarak Lillian'ı seçmişti ve ancak onun kanalıyla bu değişimi gerçekleştirebilirdi. Bu değişimi, bir yolculuk, ruhunun karanlıklarına uzanacak bir gezi olarak düşünüyordu; ne var ki bu yolculuğa çıktığı şu anda, doğru yöne gidip gitmediğinden emin değildi.

Lillian başka biri olsaydı, Sachs'ın durumu bu kadar zor olmazdı; ama her gece onunla aynı çatı altında kalmak Sachs'ı sürekli gerilim içinde tutuyordu. Orada kalmaya başladıktan iki gün sonra, Lillian'a dokunmak için yanıp tutuştuğunu fark etmek Sachs'ı şaşkına çevirdi. Sorun Lillian'ın güzelliği değildi; kendisiyle ilgili olarak Sachs'a gösterdiği tek şeyin güzelliği olmasıydı. Lillian daha uzlaşmaz bir tavır takınsa, yalnızca fiziksel varlığını ortaya koymaktan kaçınsa, Sachs'ın duyduğu istek sönebilirdi. Oysa Lillian ona içtenlikle açılmıyor, bu yüzden de yalnızca bir nesne olarak, yalnızca fiziksel görüntü olarak kalıyordu. Ve bu fiziksel varlık müthiş bir güce sahipti: İnsanın başını döndürüyor, üzerine üzerine geliyor, adamın yüreğini pır pır ettiriyor, yüce ve soylu niyetleri yok ediyordu. Oysa Sachs kendini böyle bir mücadeleye hazırlamamıştı. İnceden inceye tasarladığı plana hiç uymuyordu bu. Artık gövdesi de bu denklemin

içine sürüklenmişti ve baştan son derece basit gibi görünen plan, ateşli stratejilerden ve gizli dürtülerden oluşan bir karmaşaya dönüşmüştü.

Sachs içindeki bu fırtınayı Lillian'dan gizledi. Bu durumda yapabileceği tek şey, kadının kayıtsızlığı karşısında alabildiğine serinkanlı olmak, aralarındaki ilişkinin koşullarından hoşnut görünmekti. Lillian'ın yanındayken her şeyi hafife alan bir tavır takınıyor, umursamaz, ama dostça ve uzlaşıcı bir havaya giriyordu: Yüzünden gülümseme eksik olmuyor, hiçbir şeyden yakınmıyordu. Lillian'ın tetikte olduğunu, beslediği duyguların farkında olduğunu bildiği için de Lillian'ın kendisini ona içinden geldiği gibi bakarken yakalamamasına özen gösteriyordu. Bir tek bakış bile her şeyi mahvedebilirdi, hele Lillian gibi deneyimli bir kadın söz konusu olunca bu kesindi. Lillian ömrü boyunca erkeklerin bakışlarına hedef olmuştu ve Sachs'ın bakışlarına, gözlerindeki en ufacık anlamlı parıltıya bile çok duyarlı olacaktı. Bunu bilmek, Lillian'ın yanındayken Sachs'ı büyük bir gerilime sokuyordu, ama yiğitçe dayanıyor ve hiç umudunu kesmiyordu. Lillian'dan hiçbir şey istemiyor, hiçbir şey beklemiyor ve önünde sonunda onun direncini kırıp pes ettirebilmek için dua ediyordu. Sachs'ın elindeki tek silah buydu ve o silahı her fırsatta kullanıyor, kendini hor gören sözler söylüyor, kendini hiçe sayar bir tavır alıyordu. Bunu öyle ısrarla sürdürüyordu ki, bu güçsüzlüğü giderek bir güç durumuna geldi.

İlk on iki ya da on beş gün boyunca, Lillian ona tek söz söylemedi. Sachs onun sık sık evden çıkıp uzun süre ortadan kaybolduğu zamanlar ne yaptığını bilmiyordu ve bunu bilmek için çok şey vermeyi göze alacak durumda olmasına karşın sormaya da cesaret edemiyordu. Ölçülü olmanın gerçeği bilmekten çok daha önemli olduğunu düşünüyor ve Lillian'ı kızdırmaktansa meraktan kıvranmayı ve işi oluruna bırakmayı yeğliyordu. Çoğu zaman Lillian sabah dokuzda onda evden çıkıyordu. Bazen akşam dönüyor, bazen gece yarısından sonraya kadar dışarıda kalıyordu. Kimi zaman da sabah çıkıyor, akşam eve uğrayıp üstünü değiştirdikten sonra yine gidiyordu. İki ya da üç kez sabaha kadar eve dönmedi, sabahleyin geldi, elbiselerini değiştirdi ve çıkıp gitti. Sachs onun geceleri bir

erkekle –belki bir, belki birçok erkekle– birlikte olduğunu sanıyor, ama gündüz nereye gittiğini hiç kestiremiyordu. Büyük bir olasılıkla Lillian çalışıyordu, ama bu yalnızca varsayımdı. Kim bilir, belki de akşama kadar arabayla geziyor, sinemaya gidiyor ya da kıyıda durup dalgaları seyrediyordu.

Tüm bu gizemli gidiş gelişlere karşın, Lillian ne zaman döneceğini Sachs'a söylemeyi hiç ihmal etmiyordu. Bunu Sachs'ı değil, Maria'yı merakta bırakmamak için yapıyordu kuşkusuz ve döneceği saati kesin söylemese de ("Geç vakit gelirim" veya "Yarın sabah görüşürüz"), bu kadarı bile Sachs'ın kendi zamanını ayarlamasına, evi derleyip toplamasına yetiyordu. Lillian çoğu zaman dışarıda olduğu için, Maria'ya bakmak da Sachs'a düşüyordu. Bu da işin en tuhaf yanıydı; çünkü Lillian beraber oldukları zaman hemen hemen hiç konuşmamasına, hiç yakınlık göstermemesine karşın, çocuğunu Sachs'a emanet ettiğine göre, belki kendi de farkına varmadan ona güven duymaya başlamış demekti. Bu çelişkili durum, Sachs'ı umutlandırıyordu. Lillian'ın bir bakıma kendisini kullandığı kesindi –bütün sorumluluklarını gönüllü bir enayinin omuzlarına yıkıyordu– ama bir bakıma da bu tavrı açık seçik bir mesaj anlamı taşıyor, kadının ona güvendiğini, ondan bir zarar gelmeyeceğine inandığını gösteriyordu.

Maria, Sachs'ın can yoldaşı, teselli ikramiyesi, vazgeçilmez ödülü oldu. Her sabah çocuğun kahvaltısını hazırlıyor, okuluna götürüyor, akşamüstü gidip okuldan alıyor, saçını tarıyor, yıkayıp paklıyor, geceleri yatağa yatırıp üstünü örtüyordu. Bunları yapmak, Sachs'a aklından hayalinden geçiremeyeceği kadar sevinç veriyordu. Maria'nın günlük yaşantısındaki yeri güçlendikçe, aralarındaki sevecenlik de boyut kazandı. Sachs gelmeden önce, Lillian Maria'yı aynı sokakta oturan bir kadına bırakırdı. Bu Bayan Santiago çok canayakın bir kadın olmakla birlikte, kalabalık bir ailesi vardı ve ancak çocuklarından biri ayağına dolaşmadığı zaman Maria'yla doğru dürüst ilgilenebiliyordu. Sachs geldikten iki gün sonra, Maria bir daha Bayan Santiago'ya gitmeyeceğini çok kesin bir tavırla açıkladı. Sachs'ın kendisine daha iyi baktığını ve eğer Sachs açısından sakıncası yoksa onun yanında kalmak istediğini söyledi.

Sachs buna seve seve razı olduğunu belirtti. Bunları, okuldan eve dönerken yolda konuştular ve Sachs, Maria'ya yanıt verdiği anda kızın minicik elinin başparmağını sımsıkı kavradığını hissetti. Yarım dakika kadar hiç konuşmadan yürüdüler, sonra Maria, "Üstelik Bayan Santiago'nun kendi çocukları var, oysa senin ne kızın var ne de oğlun, değil mi?" dedi. Sachs çocuğu olmadığını daha önce de söylemişti, ama Maria'nın doğru düşündüğünü vurgulamak için başını sallayarak karşılık verdi. Maria, "Birinin çok çocuğu olup da bir başkasının yapayalnız olması hiç de hakça değil, öyle değil mi?" diye sözünü sürdürdü. "Şimdi ben senin çocuğun olurum, Bayan Santiago'nun yanında da kendi çocukları olur, böylece herkes mutlu olur."

Sachs eve taşındıktan sonraki ilk pazartesi, belirli bir adresi olsun diye Berkeley Postanesi'nden bir posta kutusu kiraladı, Plymouth'u kiralık araba şirketinin oradaki şubesine iade edip bin dolardan daha az bir paraya dokuz yaşında bir Buick-Skylark aldı. Salı ve çarşamba günleri de şehirdeki çeşitli bankalarda on bir tasarruf hesabı açtırdı. Paranın tamamını bir tek yere yatırmaktan çekiniyor, yüz elli bin doları aşkın parayı çantaya doldurup bir yere gitmektense, çeşitli hesaplar açtırmayı daha akıllıca buluyordu. Hem böyle yapınca, her gün Lillian'a vermek için para çektiğinde dikkatleri de üzerinde toplamamış olur, her gün değişik bir bankaya gitmekle banka müdürlerinin veya veznedarların gözüne batmaktan kurtulurdu. Önce her bankaya on bir günde bir uğramayı düşündü, ama bin dolar çekmek için müdürün imzası gerektiğini fark edince, iki bankaya gidip bankamatiklerden beşer yüz dolar çekmeyi uygun buldu. Böylece her bankadan haftada beş yüz dolar gibi fazla dikkati çekmeyecek bir para çekmiş oluyordu. Bu, hem akla yakın bir yöntemdi, hem de Sachs herhangi biriyle yüz yüze konuşmaktansa plastik kartı makineye sokup parayı almayı yeğliyordu.

Yine de ilk günler çok zor geçti. Sachs, Dimaggio' nun arabasında bulduğu paraların çalıntı olduğunu düşünüyordu – bu durumda paraların üstündeki seri numaraları ülkenin her köşesindeki bankanın bilgisayarına işlenmiş demekti. Ama bu riski göze almak ya da parayı evde tutmak seçenekleri karşısında, Sachs riske girmeyi seçti.

Lillian'a güvenilip güvenilmeyeceğine karar vermek için henüz çok erkendi, üstelik parayı onun burnunun dibinde bırakmak da güvenilirliğini sınamakta akıllı bir yöntem sayılmazdı. Sachs her gittiği bankada, müdürün paralara şöyle bir göz attıktan sonra gidip polis getirmesini bekledi. Ama böyle bir şey olmadı. Hesapları açan kadınlar ve erkekler son derece nazik davrandılar. Paraları robot ustalığıyla hızla saydılar, gülümsediler, Sachs'ın elini sıktılar ve müşterileri olduğu için ne kadar sevindiklerini söylediler. Sachs her bankaya on bin doların üstünde para yatırdığı için mudi ödülü olarak toplam beş tost makinesi, dört çalar saatli radyo, portatif bir televizyon seti ve bir Amerikan bayrağı aldı.

İkinci haftanın başında, Sachs'ın günlük programı belirli bir çerçeveye oturdu. Maria'yı okula götürdükten sonra eve dönüyor, kahvaltı bulaşığını yıkıyor, o işi bitirince arabaya atlayıp listedeki bankalardan o gün sırası gelen ikisine gidiyordu. Paraları çektikten sonra (arada sırada kendine harçlık almak için üçüncü bir bankaya da uğradığı oluyordu) Telegraph Avenue üzerindeki espresso barlarından birine giriyor, sakin bir köşeye oturup bir yandan kapuçinolarını içiyor, bir yandan da *San Francisco Chronicle* ve *The New York Times*'ı okuyordu. Her iki gazetede de olayla ilgili olarak şaşılacak kadar az haber çıktı. Times, Sachs daha New York'tan ayrılmadan önce Dimaggio'nun ölümüyle ilgili haberleri kesmiş, yalnızca Vermont Eyaleti Emniyet Müdürü'yle yaptıkları bir röportajı yayımlamakla yetinmişti. *Chronicle* da işin ucunu bırakmaya kararlı gibi görünüyordu. Çevrecilik ve Bu Gezegenin Çocukları hareketiyle ilgili (hepsi de Tom Mueller'in kaleminden çıkma) bir dizi yazı yayımladıktan sonra Dimaggio'dan hiç söz etmez oldu. Bu gelişme Sachs'ın yüreğine su serpiyordu, ama gerginlik giderek azaldığı halde, Sachs iplerin her an yeniden sıkışabileceği olasılığını da göz ardı etmiyordu. California'da kaldığı süre içinde her sabah gazeteleri dikkatle taradı. Bu, onun için kişisel bir din, bir tür günlük dua durumuna geldi. Gazeteleri tara ve soluğunu tut. Peşinde olmadıklarından emin ol. Yirmi dört saat daha yaşayabileceğini sağlama bağla.

Sabahın geri kalan saatleri ile öğleden sonraları, pratik işlere ayrılmıştı. Tipik bir Amerikalı ev kadını gibi, Sachs da yiyecek alışverişi yapıyor, evi temizliyor, kirlileri mahallenin ortak çamaşırhanesinde yıkıyor, Maria'nın beslenme çantasına koyacağı fıstık ezmesini alırken hangi marka olsun diye uzun uzun düşünüyordu. Boş zamanı olduğu günler, Maria'yı okuldan almadan önce oyuncakçıya uğruyor, eli kolu bebekler, kurdeleler, masal kitapları, mum boyalar, yoyolar, çikletler, küpelerle dolu olarak okula gidiyordu. Bunları, Maria'nın yandaşlığını kazanmak için yapmıyordu. Bu, sevecenliğinin dışa vurmasıydı ve kızı daha iyi tanıdıkça, onu mutlu etmek işini de daha ciddiye almaya başladı. Sachs o zamana kadar çocuklarla birlikte olmamış, onlara pek vakit ayırmamıştı. Oysa şimdi çocuk bakmanın ne büyük emek istediğini gördükçe şaşırıyordu. Her şeyden önce insanın kendi kafa yapısını, kendi ruhsal konumunu buna göre ayarlaması gerekliydi. Sachs, Maria'nın isteklerinin ritmine uyum sağladıktan sonra, bu istekler ona sevinç vermeye başladı, emek vermekten hoşlanır oldu. Maria evde değilken bile Sachs'ı meşgul ediyordu. Sachs, bunun kendi yalnızlığını ortadan kaldıran, her an kendi sorunlarını düşünme derdinden uzaklaştıran bir çözüm olduğunu fark etti.

Her gün buzluğa bin dolar koyuyordu. Paralar ıslanmasın diye plastik torba içinde duruyordu ve Sachs, içinden bir miktar alınmış mı diye her gün parayı kontrol ediyordu. Ama tek bir banknota dahi el sürülmemiş oluyordu. İki hafta geçti ve buzluktaki para her gün biner dolar eklenerek epey yüklü bir miktara ulaştı. Sachs bu umursamazlığa, Lillian'a bahşettiklerine karşı bu tuhaf kayıtsızlığa ne anlam vereceğini bilemiyordu. Lillian böyle davranmakla parayı istemediğini, Sachs'ın koşullarını kabul etmediğini mi ortaya koyuyordu? Yoksa paranın önemsiz olduğunu, Sachs'ın orada kalmasına izin verişinin parayla bağıntılı olmadığını mı söylemeye çalışıyordu? Her iki varsayım da akla yakın olduğu için, birinden biri ağır basmıyor; Sachs'ın Lillian'ın aklından geçenleri, kendisini nelerin beklediğini anlamasına yardımcı olmuyordu.

Sachs'ın Maria ile yakınlığı, aralarında giderek artan sevecenlik bile Lillian'ı etkilemişe benzemiyordu. Kadında ne en ufak bir kıskançlık

belirtisi, ne yüreklendirici bir gülümseyiş, ne Sachs'ın tartabileceği en ufak bir tepki vardı. Sachs ile küçük kız kanepeye oturmuş masal okurlarken ya da yere çökmüş resim yaparlarken veya oyuncak bebeklere çay partisi hazırlamakla uğraşırlarken Lillian eve geliyor, bir merhaba deyip kızının yanağına öpücük kondurduktan sonra odasına çıkıyor, üstünü değiştirip yeniden gitmeye hazırlanıyordu. Lillian düzensiz aralıklarla eve girip çıkan ve ardında hiç iz bırakmayan bir hayalet, güzel bir hayal gibiydi. Sachs, onun ne yaptığını çok iyi bildiğini, davranışlarının kasıtlı olduğunu seziyor, ama aklına gelen nedenlerden hiçbiri inandırıcı, doyurucu görünmüyordu. Olsa olsa, Lillian onu sınıyor, bu "ce" deyip gitmelerle ne zaman sabrını taşırabileceğini deniyor olabilirdi. Sachs'ın direncinin kırılıp kırılmayacağını, onun iradesinin de kendisininki kadar güçlü olup olmadığını anlamaya çalışıyordu.

Sonra hiçbir belirli neden yokken, her şey bir anda değişiverdi. Üçüncü haftanın ortalarına doğru bir akşamüstü, Lillian yiyecek dolu bir torbayla gelip akşam yemeğini kendisinin hazırlayacağını söyledi. Keyfi yerindeydi, gevezelik ediyor, şaka yapıyor, espri üzerine espri patlatıyordu. Davranışındaki bu değişiklik öylesine büyük, öylesine şaşırtıcıydı ki, Sachs onun ilaç alıp kafayı bulduğuna hükmetti. O güne kadar üçü birlikte sofraya oturmamışlardı hiç, oysa Lillian bu yemeğin ne denli olağanüstü bir aşama olduğunun farkında değilmiş gibiydi. Sachs'ı zorla mutfaktan çıkardı ve iki saat aralıksız çalışarak tadına doyulmaz bir sebzeli et pişirdi. Sachs çok etkilendi, ama bu noktaya kadar karşılaştığı davranışları unutmadığı için görünüşe aldanmamaya hazırlıklıydı. Bu bir tuzak, Sachs'ın kendini kapıp koyvermesi için bir numara olabilirdi ve Sachs, Lillian'a katılmak, onun neşesini paylaşmak için içi gitmesine karşın, bunu yapmayı göze alamadı. Donup kalmış, kaskatı kesilmişti, ne diyeceğini bilmiyordu, bugüne kadar Lillian'ı etkilemek için takındığı o kayıtsız tavır uçup gitmişti. Daha çok Lillian'la Maria konuşuyorlardı ve bir süre sonra Sachs yalnızca bir seyirci, sofranın ucuna ilişmiş asık suratlı bir varlık olarak kaldı. Böyle davrandığı için kendi kendisine öfkeleniyordu. Hele Lillian'ın vermeye hazırlandığı ikinci kadeh şarabı reddedince, kendini büsbütün ahmak gibi gördü. Lillian onun reddetmesine aldırmadan kadehini doldururken, "Merak etme, seni

ısıracak değilim," dedi. Sachs, "Biliyorum. Ben sadece..." diye bir şeyler geveledi. Lillian onun sözünü bitirmesine fırsat bırakmadı: "O kadar çok düşünme. Şarabı içip keyfine bak. Şarap sana iyi gelir."

Ama ertesi gün, bütün bunlar hiç olmamış gibiydi. Lillian erkenden çıktı ve ertesi akşama kadar dönmedi, haftanın geri kalan günlerinde de ortalıkta pek az göründü. Sachs'ın aklı iyice karıştı. Artık eski kuşkularından bile kuşkulanıyor ve giderek bu korkunç serüvenin ağırlığı altında ezilmeye başladığını hissediyordu. Belki de Maria Turner'ın sözünü dinlemiş olsa, iyi edecekti. Belki de orada bulunması gereksizdi ve bir an önce pılısını pırtısını toplayıp gitmeliydi. Hatta bir gece, polise teslim olmayı bile düşündü. Hiç değilse o zaman çektiği acı biterdi. Elindeki parayı onu istemeyen biri için saçmaktansa, bir avukat tutardı. Hapse düşmemenin yollarını arardı.

Oysa, Sachs bunları aklından geçireli daha bir saat bile olmadan her şey al baştan değişiverdi. Gece yarısı on ikiyle bir arasıydı ve Sachs, oturma odasındaki kanepede uyumaya hazırlanıyordu. Üst kattan ayak sesleri geldi. Sachs, Maria'nın tuvalete gittiğini sandı, ama tam yeniden dalacağı sırada birinin merdivenden indiğini duydu. Üzerindeki örtüyü atıp ayağa kalkmasına fırsat kalmadan, odanın lambası yandı ve yattığı kanepe ışığa boğuldu. Sachs otomatik olarak gözlerini yumdu, bir an sonra açtığında Lillian'ın sırtında sabahlığıyla kanepenin tam karşısındaki koltukta oturduğunu gördü. Lillian, "Konuşmamız gerek," dedi. Lillian sabahlığının cebinden sigara çıkarıp kibritle yakarken, Sachs hiç sesini çıkarmadan onun yüzüne bakıyordu. Lillian'ın geçen haftalar boyunca sergilediği neşeli havası, kendine güveni gitmişti, sesinde bir çekimserlik, her zamankinden daha kırılgan bir ton vardı. Lillian kibriti aralarındaki sehpanın üzerine koydu. Sachs onun elinin hareketini izledikten sonra gözü kibrit kutusunun üstündeki yazıya takıldı. Pembe fon üzerindeki yeşil harfler bir an dikkatini çekti. Bu, telefonla seks reklamı yapan bir yazıydı ve Sachs bir anda dünyadaki hiçbir şeyin anlamsız olmadığını, her şeyin birbiriyle ilintili olduğunu düşündü.

Lillian, “Artık beni bir canavar gibi görmeni istemediğime karar verdim,” diyerek konuya girdi ve tam iki saat boyunca kendisi hakkında geçen haftalar içinde hiç anlatmadığı kadar çok şey anlattı. Lillian’ın konuşması, Sachs’ın beslemeye başladığı olumsuz düşünceleri giderek yok etti. Kuşkusuz, Lillian özür dilemedi, Sachs da onun her dediğine bir anda inanmadı; ama yavaş yavaş, kaygılarına ve kuşkularına karşın, Lillian’ın da kendisinden pek farklı durumda olmadığını, Lillian onu ne kadar huzursuz etmişse, kendisinin de kadını aynı ölçüde tedirgin ettiğini anladı.

Ne var ki, bütün bunlar epey zaman aldı. Başlangıçta, Sachs Lillian’ın rol yaptığını, sinirlerini bozmak için yeni bir oyun oynadığını sandı. İçinde kopan saçmalıklar fırtınasına kapılarak, sanki Lillian onun aklından geçenleri okuyabilirmiş gibi, sanki beynine girmiş de düşüncelerini anlamış gibi – kaçmayı planladığından haberi olduğunu bile düşündü. Lillian onunla barış yapmak için inmemişti aşağıya. Sachs’ı yumuşatmak, elindeki paranın hepsini vermeden kaçmasını önlemek için böyle yapmış olmalıydı. Sachs kuruntular içinde kendini kaybetmek üzereydi ve eğer Lillian para konusunu açmamış olsa, Sachs onun hakkında ne denli yanlış yargılara vardığını hiçbir zaman bilemeyecekti. Konuşmanın dönüm noktası bu oldu. Lillian paradan söz etmeye başladı ve söyledikleri Sachs’ın beklediğinden öylesine farklıydı ki, Sachs utancından yerin dibine girerek kadını can kulağıyla dinlemeye başladı.

Lillian, “Bana otuz bin dolara yakın para verdin,” dedi. “Her gün daha da artıyor ve miktar arttıkça o paradan daha çok ürküyorum. Bunu daha ne kadar sürdürmeye niyetlisin bilmiyorum, ama otuz bin dolar yeter. Hatta çok bile. Ve iş çığrından çıkmadan önce buna bir son versek diyorum.”

Sachs ne dediğini hiç düşünmeden, “Son veremeyiz,” dedi. “Daha yeni başladık.”

“Daha fazlasını kaldırabileceğimi sanmıyorum.”

“Kaldırabilirsin. Sen gördüğüm en dayanıklı insansın Lillian. Kafanı takmadığın sürece pekâlâ dayanabilirsin.”

“Dayanıklı değilim, hiç değilim. Üstelik iyi biri de değilim, beni yakından tanıdığın zaman, keşke bu eve hiç ayak basmasaydım diyeceksin.”

“Paranın senin iyi biri olup olmamanla ilgisi yok. Bu bir hak sorunu ve eğer hak varsa, adalet varsa, iyi kötü herkes için geçerli olmalıdır.”

Bunun üzerine Lillian ağlamaya başladı. Gözlerini Sachs’dan ayırmadan ağlıyor, yaşlar yanaklarından süzülüyordu ve Lillian ağladığını kabullenmek istemiyormuş gibi yaşları silmiyordu. Bu, onurlu bir ağlayıştı. Sachs büyük üzüntüye kapılmak üzere olduğunu, ama aynı anda da kendini kaptırmak istemediğini hissetti ve Lillian’ın hâlâ dimdik durmayı başaran gücüne saygı duydu. Lillian gözyaşlarını fark etmemiş gibi davrandığı, onları silmediği sürece, gözünden akan yaşlar onu küçültemezdi.

Ondan sonra Lillian hemen hemen hiç susmadan, zincirleme sigara içerek, pişmanlıklarını, kendini suçlamalarını sayıp dökerek uzun bir monologa girdi. Sachs anlattıklarının hepsini yerli yerine koyamıyor, ama yanlış ya da zamansız ve yersiz bir soru sorarsa kadının hepten susacağından korktuğu için sözünü kesmeyi göze alamıyordu. Lillian bir süre Frank diye birinden söz etti, sonra Terry diye birini anlattı, bir an sonra Dimaggio ile olan evliliğinin son yıllarını anlatmaya koyuldu. Bu konu (Dimaggio’nun cesedi bulunduktan sonra kendisini sorguya çektiği anlaşılan) polise kadar geldi, ama Lillian daha o sözü bitirmeden California’dan taşınmak ve bir başka yerde yaşama sıfırdan başlamak planlarından söz açtı. Bunu yapmaya kesin kararlıydı, ama tam o sırada Sachs ortaya çıkmış, her şey altüst olmuştu. Lillian artık doğru dürüst düşünemez duruma gelmişti, gidiyor mu, geliyor mu onu bile kestiremez olmuştu. Sachs, onun konuşmayı bu minval üzere sürdüreceğini beklerken, Lillian birden sözü çalışmaya getirip Dimaggio olmadan da nasıl kendi ayakları üzerinde durabildiğini övünçle anlatmaya başladı. Uzman masöz belgesi olduğunu, büyük mağazaların katalogları için arada bir modellik yaptığını ve su yüzünde kalmayı başardığını anlattı. Sonra birden, bu konunun hiç önemi yokmuş gibi sözü yarıda bırakıp yeniden ağlamaya koyuldu.

Sachs, “Her şey yoluna girecek, bak göreceksin,” dedi. “Bütün tatsızlıklar artık geride kaldı. Ama sen henüz bunun farkına varmadın.”

Bu, söylenmesi en doğru, en gerekli sözdü ve böylelikle konuşma olumlu bir havada bitti. Gerçi hiçbir şey çözümlenmemişti, ama yine de Sachs’ın sözleri Lillian’ı rahatlatmış, yürekliliği onu duygulandırmıştı. Lillian yukarı çıkmadan önce ona teşekkür etmek için dostça sarıldığı anda, Sachs daha sıkı sarılmamak için kendini zor tuttu. Hiç kuşkusuz bu olağanüstü bir andı, birbirlerine gerçekten ve su götürmez biçimde dokunmuşlardı. Sachs, Lillian’ın sabahlığının altındaki çıplak tenini duyumsadı, usulca yanağına bir öpücük kondurdu ve asıl şimdi başlangıç noktasına geldiklerini, bundan önce olup bitenlerin bir anda siliniverdiğini anladı.

Ertesi sabah, Lillian, her zaman yaptığı gibi, Sachs ile Maria okula gitmek için yola koyulduktan sonra evden çıktı. Ancak bu kez, Sachs eve döndüğünde mutfak masasının üstünde, en çılgın, en olmayacak umutlarını körükleyen kısa bir not buldu. “Dün gece için teşekkürler, XXX,” yazıyordu. Sachs, Lillian’ın imzasını atmak yerine öpücük işareti koyduğuna çok sevindi. Bu üç X –sıradan bir selamın yerini alsın diye– çok safiyane niyetle de yazılmış olsa, başka imalar taşımaktan da geri kalmıyordu. Bu işaret, bir gece önce kibrit kutusunun üzerinde gördüğü seks işaretiyle aynıydı ve Lillian’ın bunu bilerek yaptığını, bu işaretleri çağrışım yapmak için koyduğunu düşünmek, Sachs’ı heyecanlandırıyordu.

Sachs bu notun verdiği cesaretle, yapmaması gerektiğini bile bile bir şey yaptı. Bunun yanlış olduğunu, iradesinin elden gitmek üzere bulunduğunu biliyordu, ama yine de kendine engel olamıyordu. Günlük sabah turunu tamamladıktan sonra, Lillian’ın çalıştığını söylediği masaj salonunun adresini aradı. Salon Kuzey Berkeley’ de, Shattuck Caddesi’ndeydi. Sachs telefon edip randevu almaya bile zahmet etmeden, arabasına atladığı gibi oraya gitti. Lillian’a sürpriz yapmak, hiç habersiz gidip – sanki çok eski dostlarmış gibi geçerken bir merhaba demek için uğradığını söylemek istiyordu. Eğer Lillian o sırada boşsa, kendisine masaj yapmasını rica edecekti. Böylelikle,

kadının ona yeniden dokunmasını sağlayacak geçerli bir nedeni olacaktı. Sachs bunları düşünürken Lillian'ın ellerini teninde duyumsar gibi oluyor, ama bir yandan da bu davranışıyla onun para kazanmasına yardımcı olacağı bahanesiyle vicdanını rahatlatmaya çalışıyordu. Lillian'a, şimdiye kadar profesyonel birine masaj yaptırmadığını, salt merakını gidermek için masaj istediğini söyleyecekti. Salonun yerini kolayca buldu, ama içeri girip danışmadaki kadına Lillian Stern'i görmek istediğini söyleyince buz gibi bir yanıt aldı: "Lillian Stern ilkbaharda işi bıraktı, ondan beri de görünmedi."

Sachs bunu hiç beklemiyordu. Masaj salonundan çıkarken Lillian'ın söylediği yalan yüzünden kendini çok incinmiş, adeta ihanete uğramış gibi hissediyordu. Lillian o gece eve gelmedi. Sachs, onunla karşılaşmanın yaratacağı gerginlikten kurtulduğuna, kendi başına kalacağına sevindi. Hoş, zaten bir şey söyleyemezdi. O gün nereye gittiğini söyleyecek olsa, sırrı ortaya çıkacak ve Lillian'la yakınlık kurabilmek için en ufak bir şansı varsa, onu da yitirmiş olacaktı. Uzun vadeli düşünülecek olursa, belki de bunu daha sonra öğrenmek yerine şimdiden öğrenmiş olması iyi olmuştu. Duygularını daha çok kontrol altına alması gerektiğine hükmetti. Anlık dürtülerle harekete geçmemeliydi. Kendini kaptırıp koyvermemeliydi. Bu olaydan ders alması ve bunu unutmaması gerekiyordu.

Oysa unuttu. Hem aradan zaman geçtikten sonra değil, olayın hemen ertesi gün bu kararını unuttu. Yine akşam olmuştu. Sachs, yine Maria'yı uykuya yatırmış, yine oturma odasındaki kanepeye kıvrılmıştı – bu kez uyanıktı ve Lillian'ın ölümden sonra dirilme ile ilgili kitaplarından birini okuyordu. Lillian'ın böyle safsatalarla ilgilenmesi onu şaşırtmıştı. Kitabı alaycı bir yargıyla okuyor, her sayfayı Lillian'ın aptallığının, sığlığının bir kanıtı gibi özenle inceliyordu. Kendi kendine bu kadın cahilin biri, gelgeç heveslerden, kulaktan dolma bilgilerden başka birikimi olmayan beyinsizin biri, diyordu. Onun gibi bir insanın kendisini anlamasını, yaptıklarının, amacının onda birini bile kavramasını nasıl bekleyebilirdi? Sachs tam kitabı bırakıp ışığı söndürüp yatmaya niyetlenirken, Lillian eve geldi. Yüzü içkiden kıpkırmızıydı, sırtında Sachs'ın görüp göreceği

en daracık, en kısacık siyah bir giysi vardı. Sachs onu bu halde görünce gülümsemekten kendini alamadı. Lillian öylesine baştan çıkarıcı, öylesine güzeldi ki, Sachs gözlerini ondan alamıyordu.

Lillian, “Merhaba yavrum,” dedi. “Beni özledin mi?”

“Hem de nasıl. Seni son gördüğümden şu dakikaya kadar, özlemediğim bir an olsun olmadı.” Sachs bunu şakacı bir tonda, işi hafife alan bir havada söylemeye çalıştı, ama işin gerçeği de buydu.

“Güzel. Çünkü ben de seni özledim.”

Lillian sehpanın önünde durdu, hafifçe kıkırdadı, sonra bir manken gibi kollarını iki yana açarak parmaklarının ucuna yükselip olduğu yerde döndü. “Elbisemi nasıl buldun?” diye sordu. “İndirimde altı yüz dolara aldım. Ucuza kapatmışım, değil mi?”

“Verdiğin paraya değmiş. Boyu da tam denk gelmiş. Biraz daha kısa olsa, düş gücüne hiç yer bırakmazdı. Hiçbir şey giymemiş gibi olurdun.”

“İşin inceliği de orada. Basit ama baştan çıkarıcı.”

“Basit olup olmadığı konusunda seninle aynı kanıda değilim. Baştan çıkarıcılık açısından haklısın, ama basit değil.”

“Ama bayağı da değil.”

“Hayır, hiç değil. Bayağı olamayacak kadar özenle dikilmiş.”

“İyi. Biri bayağı olduğunu söyledi de, ben de elbiseyi çıkarmadan senin fikrini alayım dedim.”

“Yani defile bitti mi şimdi?”

“Bitti. Artık geç oldu, benim gibi yaşını başını almış bir kadının bütün gece ayaküstü durmasını beklemezsin herhalde.”

“Çok kötü oldu bu. Tam keyfini çıkarmaya başlıyordum.”

“Bazen kalın kafalı oluyorsun, öyle değil mi?”

“Olabilir. Karmaşık konulara kafam çalışır da, karşıma basit bir şey çıkınca aklım karışır.”

“Yani elbise çıkarmak gibi bir şey. Biraz daha sallanırsan, elbisemi kendim çıkarmak zorunda kalacağım. Bu da pek iyi olmaz, değil mi?”

“Hayır olmaz. Üstelik elbiseyi çıkarmak da pek zor görünmüyor. Ne eline dolanacak düğmesi, kancası var, ne de açmaya çabalayacağın fermuarı. Eteğinden yapışıp aşağı çektin mi, iş tamam.”

“Ya da yukarıdan başlayıp aşağı doğru inersin. Seçim senin Bay Sachs.”

Bir an sonra Lillian kanepede Sachs’ın yanında oturuyordu, birkaç saniye sonra da elbise yerdeydi. Lillian bir coşku ve cilve fırtınasıyla Sachs’a yaklaştı, kısa ama aralıksız dokunuşlarla vücudunu okşamaya başladı. Sachs onu hiçbir noktada engellemeye çalışmadı. Lillian’ın sarhoş olduğunu biliyordu, bu davranışı bilinçsiz bile olsa, sarhoşluktan ve can sıkıntısından kendini Sachs’ın kollarına atmış bile olsa, Sachs buna razıydı. Belki bir daha böyle bir fırsat düşmezdi ve tam dört haftadır bu anı bekledikten sonra, kadını reddetmek aklının ucundan geçemezdi.

Kanepenin üzerinde seviştiler ve sonra yukarıda Lillian’ın yatağında seviştiler; alkolün etkisi geçtikten sonra bile Lillian ilk anlardaki ateşliliğini yitirmedi; Sachs’ın kafasındaki tüm kuşkuları silip atacak bir coşku ve kapıp koyvermişlikle kendini ona verdi. Sachs’ı bitirdi, iliklerini boşalttı, perperişan etti. Ve işin en önemlisi, ertesi sabah erkenden aynı yatakta uyandıklarında yeniden seviştiler ve bu kez ufak odanın köşelerine sızan şafak alacasında Lillian onu sevdiğini söyledi. O anda kadının gözlerinin içine bakmakta olan Sachs, bu gözlerde ona inanmasını engelleyecek en ufak bir gölge göremedi.

Bu noktaya gelmeleri için neler olup bittiğini kestirmek olanaksızdı, Sachs da bunu sormayı hiç göze alamadı. Durumu olduğu gibi kabullendi, hep bu noktada kalmaktan başka bir şey istemeden

kendini sonsuz bir mutluluk seline kaptırdı. Bir gece içinde Lillian ile bir çift oluşturuvermişlerdi. Lillian artık gündüzleri evde kalıyor, ev işlerine yardım ediyor, annelik sorumluluklarını yeniden üstleniyor ve Sachs'a her bakışında, o ilk sabah yatakta söylediği sevgi sözcüklerini gözlerinde tazeliyordu. Böyle bir hafta geçti, Lillian'ın birden cayıp eski havasına bürünmesi olasılığı azaldıkça, Sachs da yaşadıkları süreci daha olağanmışçasına kabullenir oldu. Birkaç gün üst üste Lillian'ı çarşıya götürdü, ona elbiseler, ayakkabılar, ipek çamaşırlar, yakut küpeler ve inci kolyeler aldı. En iyi lokantalara gidip pahalı şaraplar içtiler, konuştular, planlar yaptılar ve sabahlara kadar seviştiler. Bütün bunlar belki de gerçek olamayacak kadar güzeldi, ama Sachs artık neyin güzel neyin gerçek olduğunu ayırt edebilecek durumda değildi. Daha doğrusu hiçbir şey düşünecek durumda değildi.

Bunun böyle ne kadar süreceğini kestirmenin yolu yoktu. Yalnızca ikisi olsaydı, bu cinsel patlamayı, bu beklenmedik ve akıl almaz aşkı bir sonuca ulaştırabilirler, tanışmalarına yol açan nedenlerin ölümcüllüğüne karşın, yine de başka bir yere yerleşip birlikte yaşayabilirlerdi. Oysa karşılarında başka gerçekler de vardı ve bu yeni yaşamın başlamasından henüz iki hafta sonra bu gerçeklerle yüz yüze gelmeye başladılar. Belki birbirlerine âşık olmuşlardı, ama evin düzenini de bozmuşlardı ve bu değişim küçük Maria'yı hiç de mutlu etmedi. Gerçi annesini yeniden kazanmıştı, ama başka bir şeyi yitirmişti ve bu kayıp onun dünyasını yıkmıştı. Neredeyse bir aya yakın süre, Maria ile Sachs bir tür cennette yaşamışlardı. Maria, Sachs'ın tüm sevgisinin, sevecenliğinin odak noktası olmuş, o güne kadar hiç kimsenin yapmadığı gibi kızı kucaklayıp sarmalamıştı. Oysa şimdi, tek söz bile söylemeden Maria'yı tek başına bırakmış, annesinin yatağına taşınmıştı ve evde oturup onunla oynayacağına, her akşam Maria'yı bir bakıcıya bırakıp sokağa gidiyordu. Maria böyle olmasını istemiyor, buna isyan ediyordu. Sachs ile arasına girdiği için annesine kızıyor, kendini terk ettiği için Sachs'a öfkeleniyordu. Üç dört gün buna dayandıktan sonra, o uysal, sevecen Maria gitti, yerine ağlayan, bağıran, tepinen bir minik canavar geldi.

İkinci pazar, Sachs ailece Berkeley Tepesi'ndeki Gül Bahçesi'ne gitmeyi önerdi. Maria ilk kez keyifli görünüyordu. Lillian üst kattaki dolaptan eski bir battaniye aldı, üçü birlikte Buick'e atlayıp kentin öteki ucuna gittiler. İlk bir saat her şey yolundaydı. Sachs ile Lillian battaniyenin üzerine uzandılar, Maria salıncağa bindi ve güneş sabah sisinin son kırıntılarını da süpürüp parıldamaya başladı. Az sonra Maria başını kaydırağa çarptığı zaman da paniğe kapılmaya gerek duymadılar. Maria, her çocuğun yapacağı gibi ağlayarak geldi, Lillian da onu kucağına aldı, öptü sevdi, yatıştırmaya çalıştı. Sachs bu sevecenliğin en iyi ilaç olduğunu düşündü, ama Lillian'ın yaptıkları bir işe yaramadı. Maria hâlâ ağlıyor, annesinin avutmalarına kulak vermiyor ve başında minicik bir sıyrık olduğu halde sızlanıp boğulurcasına hıçkırıyordu. Lillian yeniden ona sarıldı, ama bu kez çocuk canını yakacak kadar sıkı sarıldığını söyleyerek annesinin kollarından kurtuldu. Sachs, o anda Lillian'ın gözlerindeki kırgınlığı fark etti ve Maria Lillian'ı itip uzaklaştığında da bu kırgınlığın bir öfke parıltısına dönüştüğünü gördü. Hiç yoktan tatsızlık çıkacak gibi görünüyordu. Az ileride seyyar dondurmacı duruyordu; Sachs, Maria'yı oyalamak için sana dondurma alayım, iyi gelir, diyerek gülümsedi ve renkli şemsiyenin altında duran dondurma arabasına gitmek için koşarak patikaya indi. Tam on altı çeşit dondurma vardı. Sachs hangisini alacağına karar veremedi, sonunda fıstıklı ve tuttifrutti'de karar kıldı. En azından tuttifrutti sözü çocuğun hoşuna gider, diye düşündü. Oysa bu da işe yaramadı. Sachs döndüğünde Maria ağlamayı kesmişti, ama dondurmayı kuşkucu bakışlarla süzdü ve Sachs'ın uzattığı külahı alıp dondurmayı ağzına götürür götürmez kıyamet koptu. Maria yüzünü buruşturdu, sanki zehir vermişler gibi dondurmayı tükürdü ve "İğrenç," dedi. Sonra yeniden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve hırsını alamayarak dondurma külahını Sachs'a fırlattı. Külah Sachs'ın karnına çarptı, gömleğini berbat etti. Sachs gömleğinin haline bakarken, Lillian yerinden fırladığı gibi Maria'nın suratına tokadı patlattı.

"Seni gidi piç kurusu!" diye bağırdı. "Seni gidi huysuz, nankör piç kurusu! Öldürürüm seni, anlıyor musun! Şuracıkta, bu kadar insanın gözü önünde öldürürüm seni," ve Maria'nın ellerini kaldırıp yüzünü korumasına fırsat bırakmadan bir tokat daha attı.

Sachs, “Kes artık,” dedi. Sesi öfkeli, sertti ve Lillian’ı yere itmemek için kendini zor tuttu. “O çocuğa el süreyim demeyeceksin, duyuyor musun beni?”

Lillian da aynı şiddette öfkeyle yanıt verdi: “Hassiktir beyim. O benim çocuğum, canım ne isterse yaparım!”

“Onu dövmeyeceksin. Buna izin vermeyeceğim.”

“Dayağı hak ederse döverim. Kimse karışamaz. Sen bile karışamazsın geri zekâlı.”

Durum düzeleceğine daha da beter oldu. Sachs ile Lillian on dakika kadar bağırıp çağırdılar, birbirlerine söylemedik laf bırakmadılar. Parkın ortasında, milletin gözü önünde olmasalar, işi kim bilir nerelere vardırırlardı. Sonunda kendilerine geldiler. Birbirlerinden özür diledilerler, öpüşüp barıştılar ve akşama kadar o konuya bir daha değinmediler. Üçü birlikte sinemaya gittiler, akşam yemeğini Çin lokantasında yediler, eve dönüp Maria’yı yatağına yatırdıklarında olanları çoktan unutmuşlardı. Ya da onlar öyle sanıyordu. Oysa bu, kötü sonun ilk habercisiydi ve Lillian’ın Maria’ya tokat atmasından, Sachs’ın Berkeley’den ayrıldığı ana kadar geçen beş hafta içinde bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

2. Buradaki sözcük oyunu Bayan Weir yerine Bayan Weird olarak geçiyor: Tekinsiz, büyü ile ilgili anlamında. Ancak, Sachs’ın sorusuyla birlikte sözcük “witch” olarak kullanıldığından, baştan itibaren “cadı” kullanıldı. (Ç.N.)

5

16 Ocak 1988'de, Ohio'nun Turnbull Kasabası'ndaki adliyenin önünde bir bomba patladı ve Özgürlük Anıtı'nın küçük boy kopyası olan heykeli havaya uçurdu. Çoğu kişi bunu gençlerin yaptığı, siyasal niteliği olmayan bir eylem olarak yorumladı. Ama tahrip edilen ulusal bir simge olduğu için, ertesi gün ajanslar olayı kısa bir haber olarak verdiler. Altı gün sonra, Pennsylvania'nın Danburg Kasabası'nda bir başka Özgürlük Anıtı havaya uçuruldu. İki olay birbirine çok benziyordu: Gece yarısı ufak bir patlama oluyor, Özgürlük Anıtı'ndan başka cana, mala zarar gelmiyordu. Ancak, her iki bombalamayı da aynı kişinin mi yaptığı, yoksa ikinci olayın birincinin bir taklidi mi olduğu anlaşılamadı. Kimse de konunun üzerinde durmadı. Ama muhafazakâr senatörlerden biri "bu müessif olayları" kınayan bir bildiri yayımladı ve suçluların bu maskaralığa son vermelerini istedi. "Yaptığınız hiç de komik değil," dedi. "Siz sadece milli servete zarar vermekle kalmadınız, milli bir sembolü tahrip ettiniz. Amerikalılar anıtlarını severler ve böyle eşek şakalarına hoşgörü göstermezler."

Amerika'nın çeşitli yerlerindeki alanlarda toplam yüz otuz kadar Özgürlük Anıtı kopyası vardır. Bunlar şehir parklarına, belediyelerin önüne, yüksek yapıların çatısına yerleştirilmiştir. İnsanları birleştirdiği ölçüde bölmeye de neden olan bayrağın aksine, heykel hiçbir çelişki yaratmayan bir simgesidir. Amerikalıların çoğu bayraklarıyla gurur duyarken bundan utananlar da vardır ve bayrağı kutsal bir nesne olarak görenler kadar bayrağa tükürmek, bayrağı yakmak ve çamura bulamak isteyenler de vardır. Özgürlük Anıtı ise bu karşıtlıklardan bağışıktır. Bu anıt son yüzyıl boyunca ülkemizin girişinde içimizdeki iyi yanları yansıtan bir simge olarak dikilmiş ve ideolojilerin de, politikanın da üstüne çıkmıştır. Bu anıt gerçeklerden çok umudu, somut verilerden çok inancı temsil eder ve temsil ettiği demokrasi, özgürlük, yasalar önünde eşitlik gibi ilkeleri yok etmek isteyecek bir

tek kişi bulmak olanaksızdır. Bu anıt, Amerika'nın dünyaya sunabileceği iyiliklerin simgesidir ve Amerika' nın bu idealleri gerçekleştiremeyişinden acı duyanlar bile, idealleri sorgulama gereğini duymazlar. Bu idealler milyonlarca kişiye huzur vermiştir. Hepimize, bir gün daha iyi bir dünyada yaşama umudunu aşılamıştır.

Pennsylvania'daki patlamadan on bir gün sonra, Massachusetts'deki bir köyün parkına dikilmiş olan heykel havaya uçuruldu. Bu kez bir mesaj da vardı. Bu mesaj ertesi sabah *Springfield Republican* gazetesine telefonla ulaştırıldı. Telefon eden kişi, "Uyan artık Amerika," diyordu. "Vaat ettiklerini uygulama zamanı çoktan geldi. Başka heykellerin de havaya uçurulmasını istemiyorsanız, ikiyüzlü olmadığınızı kanıtlayın. İnsanlarınız için bomba üretmenin dışında da bir şeyler yapın. Yoksa benim bombalarım patlamaya devam edecek. İmza: Özgürlük Hayaleti."

Bu olayları izleyen on sekiz ay içinde ülkenin çeşitli yerlerinde dokuz heykel daha havaya uçuruldu. Bunları herkes anımsayacağı için Hayalet'in yaptıklarını uzun uzun anlatacak değilim. Bazı kasabalarda Amerikan Lejyonu'ndan, Elks Kulüp'ten, lise futbol takımından ve başka yerel örgütlerden gelen gönüllülerin oluşturduğu gruplar, heykellerin başında yirmi dört saat nöbet tutmaya başladılar. Ama her kasaba aynı uyanıklığı göstermediği için Hayalet, yakalanmadan faaliyetini sürdürebileceği yerler buluyordu. Hayalet her vuruşundan sonra bir sonraki patlamaya kadar korkunç uzun ara veriyor, herkesi acaba bu eylemlerin sonu geldi mi diye meraka düşürüyordu. Sonra birdenbire, bin mil uzakta yeniden ortaya çıkıyor, yeni bir bomba patlatıyordu. Kuşkusuz çoğu kişi olanlara müthiş öfkeleniyordu, ama Hayalet'in yaptıklarına sempatiyle bakanlar da vardı. Gerçi bunlar ufak bir azınlıktı, ama Amerika çok büyük bir yer olduğu için ufak azınlıkların sayısı küçümsenmeyecek bir rakama ulaşıyordu. Onların gözünde, Hayalet bir yeraltı halk kahramanı durumuna geldi. Sanırım bunda Hayalet'in her patlamadan sonra gazetelere ve radyolara telefonla ilettiği mesajların da rolü vardı. Mesajlar kısaydı, ama zaman ilerledikçe anlatımda bir gelişme görülüyordu: Daha öz, daha şiirsel ve Hayalet'in ülkesine karşı duyduğu düş kırıklığını daha özgün aktaran

bir nitelik alıyordu. Örneğin biri şöyle diyordu: “Herkes yalnızdır, o yüzden birbirimizden başka hiçbir şeyden medet umamayız.” Ya da: “Demokrasi verilmiş bir hak değildir. Demokrasiyi yaşatmak için her gün savaşım vermemiz gerekir, yoksa demokrasiyi yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya geliriz. Elimizdeki tek silah hukuktur.” Ya da: “Çocukları ihmal edersek kendimizi yok etmiş oluruz. Yarına inandığımız ölçüde bugün var olabiliriz.” Ateşli ve uzlaşmaz istekler öne süren tipik terörist bildirilerinin aksine, Hayalet’in bildirilerinde olanaksız istekler yer almıyordu. O yalnızca Amerika’nın kendini toplamasını ve yanlışlarını düzeltmesini istiyordu. Bu bakımdan, uyarılarında neredeyse İncil’in öğütlerini andıran bir hava vardı; bir süre sonra da siyasal bir devrimciden çok, acı çeken, yumuşak anlatımı olan bir peygamber tavrıyla konuşmaya başladı. Doğrusu istenirse, Hayalet çoğu kişinin çoktandır beslediği duyguları dile getiriyordu ve en azından belirli çevrelerde onun yaptıklarını açıkça destekleyenler de vardı. Bombaların kimseye zarar vermediğini söylüyorlar, bu ufak patlamalar, eğer insanların külahları önlerine koyup düşünmesine yol açıyorsa hiç de fena fikir değil, diyorlardı.

İşin açıkçası, ben bu olayları pek de yakından izlemedim. O sırada dünyada daha önemli şeyler oluyordu ve Özgürlük Hayaleti ile ilgili haberler gözüme çarptığı zaman da, üşütüğün biri, Amerikan çılgınlığının bir parçası olarak yorumlayıp geçiyordum. Bu konuyla daha çok ilgilenseydim bile, Hayalet ile Sachs’ın aynı kişi olduğunu tahmin edebileceğimi sanmıyorum. Bu olanlar benim tahmin gücümün sınırlarına çok uzak, bana olası görünebilecek her şeye çok aykırıydı, bu yüzden arada bir ilinti kurmam olanaksızdı. Ama, (bu söyleyeceğimin size tuhaf geleceğini biliyorum) bir yandan da, Hayalet eğer bana birini çağrıştırıyorsa, bu da kesinlikle Sachs’dı. İlk bombalama olduğunda Ben dört aydır ortadan kayıptı ve Özgürlük Anıtı sözü aklıma hemen onu getirdi. Yazdığı romanı, iki yıl önceki düşme kazasının ortamını düşünecek olursak, onu anımsamam doğaldı ve o andan itibaren bu çağrışım aklımdan çıkmadı. Ne zaman Hayalet’le ilgili bir haber okusam, Ben’i düşünüyordum. Dostluğumuzun çeşitli anıları canlanıyor ve birdenbire onu ne denli özlediğimi içim sızlayarak fark ediyordum.

Ama iş bu kadarla kaldı. Hayalet, dostumun yokluğunun bir simgesi, kişisel acımın katalizatörüydü; ancak bir buçuk yıl kadar sonra Hayalet'in kendisiyle ilgilendim. 1989 baharıydı. Bir akşam televizyonu açtım ve Çin demokrasi hareketi üyesi öğrencilerin Tienanmen Alanı'nda Özgürlük Anıtı'nın başarısız bir kopyasını açışlarını seyrettim. İşte o zaman bu simgenin gücünün sandığımdan daha büyük olduğunu kavradım. Özgürlük Anıtı, dünyadaki herkesin benimsediği bir ideali simgeliyordu ve bu kavramın pekişmesinde Hayalet çok önemli rol oynamıştı. Hayalet'e önem vermemekle hata etmiştim. Oysa o yeryüzünün derinliklerinde bir çalkantı yaratmıştı ve şimdi bu çalkantının dalgaları yüzeye çıkıyor, aynı anda dünyanın her yerine ulaşıyordu. Bir şey olmuştu, yeni bir şeyler olmaktaydı ve o ilkbahar boyunca kimi günler şehirde yürürken ayaklarımın altındaki kaldırımların titrediğini duyar gibi oluyordum.

Yılın ilk aylarında yeni bir romana başlamıştım ve yazın Iris ile Vermont'a gitmek üzere New York'tan ayrıldığımız sırada başka bir şey düşünemeyecek kadar romana gömülmüştüm. Haziranın yirmi beşinde Sachs'ın eski çalışma odasına yerleştim, aslında tuhaf olan bu durum bile çalışma ritmimi bozmadı. Yazdığınız kitabın yaşamınıza egemen olmaya başladığı bir dönüm noktası vardır; o noktaya gelince kurguladığınız dünya gerçek dünyadan daha önemli olur. Ben de eskiden Sachs'ın oturduğu sandalyede oturduğumu, onun yazdığı masada yazdığımı, bir zamanlar onun soluduğu havayı soluduğumu düşünecek halde değildim. Bu aklıma gelse bile, keyiflenmeme neden oluyordu. Arkadaşımı yeniden yanımda hissetmek hoşuma gidiyordu ve kendi yerinde oturduğumu bilse o da sevinirdi gibi geliyordu. Sachs bana kucak açan bir hayaletti ve kulübesinde kötü ruhlar ya da tehlikeler bırakmamıştı. Sachs benim orada olmamı isterdi, diye düşünüyordum ve zamanla Iris'in görüşünü (Sachs'ın öldüğünü, bir daha hiç dönmeyeceğini) kabullendiğim halde, Sachs'la aramızda hiçbir şey değişmemiş, birbirimizi hâlâ anlıyormuşuz gibiydi.

Ağustos başında, Iris bir çocukluk arkadaşının düğünü için Minnesota'ya gitti. Sonia'yı da yanına aldı. David de ay sonuna kadar kampta olacağı için ben burada tek başıma kaldım ve kitaba

hız verdim. Birkaç gün sonra, ne zaman Iris ile birbirimizden uzak kalsak yaşadığım yaşam biçiminin yeniden ortaya çıktığını fark ettim: Çok çalışıyordum, çok az yiyordum, geceleri huzursuz oluyordum, gözüme uyku girmiyordu. Iris koynumda yatarken, mışıl mışıl uyurum; ama o olmadığı anda gözümü yummaktan korkarım. Her gece bir öncekinden daha çekilmez olur ve bir türlü uyku tutmadığı için kalkar, lambayı yakar, ikilere üçlere kadar otururum. Bunlar hiç önemli değil; ancak geçen yaz Iris gittiğinde de aynı sorunları yaşadığım için, Sachs hiç beklenmedik bir anda Vermont'a geliverdiğinde ben yine uyanıktım. Saat ikiye geliyordu ve ben üst kattaki yatak odasında uzanmış, birkaç yıl önce gelen konuklardan birinin bıraktığı heyecanlı bir polisiye romanı okuyordum. Tam o sırada patikadan bir araba sesi geldi. Başımı kitaptan kaldırdım, arabanın geçip gitmesini bekledim; ama araba yavaşladı, farların ışığı pencereyi yaladı ve araba dönüp taflanlara sürünerek bahçeye girdi, durdu. Hemen ayağıma bir şort geçirip aşağı koştum, motorun durmasından birkaç saniye sonra mutfağa vardım. Düşünecek zaman yoktu. Tezgâhın üzerinde bulabildiğim en uzun bıçağı kaptım ve içeri girecek olan kişiyi beklemek üzere karanlığa sindim. Gelen bir hırsız ya da manyak olmalıydı. Elimde bıçakla beklediğim o on on beş saniye, ömrümün en korku dolu anlarıydı.

Ben adama saldıramadan ışık yandı. Bu hiç düşünülmeden yapılmış, otomatik bir hareketti –mutfağa girip ışığı yakıvermişti– ve şaşkınlığım geçtiği anda bunu yapanın Sachs olduğunu gördüm. Ama korku ile tanıma arasında kısacık bir boşluk oldu ve o sürede kesin öleceğimi düşündüm. Sachs üç dört adım attıktan sonra durdu. Beni elimde bıçak, üzerine atlamaya hazır durumda köşeye sinmiş gördü.

"Aman yarabbi! Demek sendin!" dedi.

Bir şeyler söylemeye çabaladım, ama ağzımdan hiç ses çıkmadı.

Sachs, bana hâlâ şaşkınlıkla bakarak, "Işığı gördüm, belki Fanny geldi diye düşündüm," dedi.

"Hayır, Fanny değil."

“Evet, senin Fanny olmadığın belli.”

“Ama bu da sen değilsin. Sen olamazsın, olabilir misin hiç? Sen öldün. Bunu herkes biliyor. Bir yol kıyısında kıvrılmış, üzerine yığılan yaprakların altında çürümektesin.”

Bu şoku atlatmam biraz zaman aldıysa da, sandığım kadar uzun sürmedi. Sachs çok iyi görünüyordu, her zamanki gibi formundaydı; saçındaki kırların artması dışında hemen hiç değişmemişti. Kendimi çabuk toparlamama da onun bu görünüşü neden oldu. Karşımdaki bir hayalet değildi – hep o eski canlılığı, hep o eski konuşkanlığı içindeki Sachs’ın ta kendisiydi. Sachs içeri girdikten on beş dakika sonra, sanki hiç ayrılmamışız gibi yeniden ona alışıverdim, sağ olduğunu kabullendim.

Beni burada bulacağını hiç beklemediğini söyledi ve oturup konuşmaya başlamadan önce, beni gördüğü andaki şaşkınlığı yüzünden defalarca özür diledi. O durumda özür dilemeye hiç gerek yoktu. “Bütün sorun bıçaktan kaynaklanıyor,” dedim. “Ben de içeri girdiğim zaman beni bıçaklamaya hazır biriyle karşılaşsaydım, ben de afallardım.”

“Seni gördüğüme sevinmediğimi sanma. Yalnızca, seninle karşılaşacağımı beklemiyordum, o kadar.”

“Sevinmen de gerekmez. Bunca zaman sonra, beni görünce sevinmen için bir neden yok.”

“Kendini aldatılmış gibi hissetmene hak vermemezlik edemem.”

“Öyle hissetmiyorum. En azından şu ana kadar hissetmiyordum. Önceleri epey öfkelendiğimi itiraf etmeliyim. Birkaç ay öyle geçti.”

“Ya sonra?”

“Sonra senin adına korkmaya, seni merak etmeye başladım. Bu korkum bugüne kadar da sürdü.”

“Peki ya Fanny? O da beni merak etti mi?”

“Fanny benden daha yiğit. Senin sağ olduğuna inanmaktan hiç vazgeçmedi.”

Sachs, söylediğimden hoşnut olduğunu gösteren bir tavırla gülümsedi. O ana kadar Sachs’ın orada kalıp kalmayacağından emin değildim, ama birden önemli bir karara varmışçasına bir sandalye çekip mutfak masasının başına oturdu. Hâlâ gülümseyerek, “Bu günlerde hangi puroyu içiyorsun?” diye sordu.

“Her zamanki gibi Schimmelpennincks.”

“İyi, öyleyse birer tane tüttürelim. Belki bir şeyler de içeriz.”

“Yorgun olmalısın.”

“Tabii ki yorgunum. Dört yüz mil direksiyon salladım, üstelik sabahın ikisi oldu. Ama seninle konuşmamı istiyorsun, değil mi?”

“Yarına kadar sabredebilirim.”

“Yarın konuşmayı göze alacak durumda olmayabilirim.”

“Peki, şimdi konuşmaya hazır mısın?”

“Evet, hazırım. Buraya gelip de seni elinde bıçakla görünceye kadar hiç konuşmamaya kararlıydım. Hiç kimseye hiçbir şey söylemeyecek, yaşadıklarımı kendime saklayacaktım. Ama galiba şimdi fikrimi değiştirdim. Bu yükü tek başıma kaldıramadığımdan değil, ama birinin olanları bilmesi gerek diye düşünüyorum. Başıma bir şey gelirse, bir bilen olsun.”

“Neden başına bir şey gelecekmiş?”

“Çünkü tehlikeli bir noktadayım ve şansım yaver gitmeyebilir.”

“Peki, anlatacağın kişi neden ben oluyorum?”

“Çünkü sen benim en yakın arkadaşımsın. Üstelik sır tutacağını da biliyorum.” Sachs bir an durup gözlerimin içine baktı. “Ağzın sıkıdır, öyle değil mi?”

“Sanırım. Doğrusunu istersen, şimdiye kadar kimsenin sırrını öğrenip öğrenmediğimi bilmiyorum. Saklamam gereken bir sır olup olmadığını bilmiyorum.”

İşte konuşmamız bir felaket tehlikesini ima eden bu belirsiz sözlerle başladı. Kilerde bir şişe viski buldum, büfeden iki kadeh aldım, sonra Sachs’ı bahçeden geçirip çalışma odasına götürdüm. Purolarım orada duruyordu. Sachs tam beş saat boyunca yorgunluktan yıkılıp kalmamaya çaba göstererek başından geçenleri anlatırken durmaksızın içki ve puro içti. Darmadağın çalışma masamın bir yanındaki koltukta ben, karşı taraftakinde Sachs oturuyordu ve o süre içinde ikimiz de yerlerimizden kıpırdamadık. Çevremizde mumlar yanıyor, Sachs’ın odayı dolduran sesine mumların çıtırtısı karışıyordu. O konuşuyor, ben dinliyordum. Buraya kadar anlattıklarımı o konuşmada öğrendim.

Daha Sachs konuşmaya başlamadan önce, olağanüstü bir şeyler olduğunu anladım. Yoksa bu kadar uzun süre ortadan kaybolmaz, öldüğünü sanmamız için bu kadar çaba göstermezdi. Burası kesindi ve artık Sachs geri döndüğüne göre, aklımın köşesinden bile geçmeyecek, en olmayacak açıklamaları dinlemeye hazırdım. Hiç kuşkusuz *bu öyküyü* anlatacağını bilmiyordum, ama buna yakın bir şeyler bekliyordum ve sonunda Sachs (arkasına yaslanıp “Herhalde Özgürlük Hayaleti’ni duymuşsundur,” diye) söze başlayınca hiç şaşırmadım. Sözünü kesip “Demek bununla uğraşıyordun,” dedim. “Demek o heykelleri havaya uçuran komik herif sendin. Doğrusu iyi iş, peki, ama sana dünyanın vicdanı olmak görevini kim verdi? Son görüştüğümüzde roman yazmakla meşguldün.”

Sachs’ın bu soruya verdiği yanıt bütün gece sürdü. Yine de anlattığı öyküde yerli yerine oturtamadığım, dolduramadığım boşluklar kaldı. Kısaca söylemek gerekirse, bu fikir o pazar günü Berkeley’deki tokat olayı ile başlayıp Lillian’dan kopuşuyla biten süreç içinde aşama

aşama gelişmişti. Dimaggio giderek yaşamına egemen oluyor, öldürdüğü adamın yaşantısı onun için bir saplantı haline geliyordu.

Sachs, “Sonunda Dimaggio’nun odasına girme cesaretini buldum,” dedi. “Galiba her şeyi başlatan da bu oldu, o odaya girmek yasal bir eylemin ilk adımıydı. O ana kadar odanın kapısını bile açmamıştım. Belki de odayı araştırmaya kalkışınca bulabileceklerimden çok ürküyordum. Ama o gün Lillian dışarı çıkmış, Maria da okula gitmişti. Ben evde yalnızdım ve çıldırmak üzereydim. Doğal olarak Dimaggio’nun eşyalarından çoğu odadan çıkarılmıştı. Kişisel hiçbir eşya yoktu – ne mektup, ne bir belge, ne anı defteri, ne telefon numaraları ne de Dimaggio’nun Lillian’la yaşamına ait bir ipucu. Ama birkaç kitap buldum. Marx’tan üç dört cilt, Bakunin’in biyografisi, Troçki’nin Amerika’daki ırklar arası çelişkiler üzerine bir risalesi ve bunlara benzer şeyler. Sonra çalışma masasının bir gözünde siyah cilt içinde Dimaggio’ nun tezini buldum. Bu sonraki olayların anahtarı oldu. Tezi bulmamış olsaydım, o olayların hiçbirinin olacağını sanmıyorum.

“Tez, Aleksander Berkman üzerine bir inceleme, yaşamının ve yapıtlarının değerlendirmesini içeren dört yüz elli sayfalık bir araştırmaydı. Berkman’ın adını anımsayacağını sanırım. Beşinci Cadde’deki evi şimdi müze olan Henry Clay Frick’i vuran anarşist. Bu olay 1892’ deki Homestead Çelik grevi sırasında oldu. Frick milisleri çağırıp grevcilere ateş açtırmıştı. Berkman o sırada yirmi yaşlarında, genç, radikal bir Yahudi’ydi. Birkaç yıl önce Rusya’dan göçmen olarak gelmişti. Grevcilere ateş açılması üzerine Pennsylvania’ya gidip kapitalist zulmün simgesi olarak gördüğü Frick’i ortadan kaldırmak umuduyla vurdu. Frick ölmedi. Berkman on dört yıl hapis yattı. Tahliye olduktan sonra ‘Bir Anarşistin Hapishane Anıları’nı yazdı ve siyasal çalışmalarını sürdürdü. Özellikle de Emma Goldman’la birlikte çalıştı. ‘Toprak Ana’ yı yayımladı, özgür düşünceyi savunan bir ekolün kurulmasına yardım etti, konuşmalar yaptı, Lawrence Tekstil grevi gibi eylemlerde kışkırtıcılık yaptı. Amerika Birinci Dünya Savaşı’na girdiğinde, gençlerin askere alınmasına karşı çıkan konuşmaları yüzünden Berkman’ı yeniden hapse attılar. İki yıl sonra, tahliyesinin üzerinden uzun zaman

geçmeden Berkman ve Emma Goldman sınırdışı edilerek Rusya'ya gönderildiler. Yola çıkmalarından bir gece önceki veda yemeği sırasında Frick'in o akşam öldüğü haberi geldi. Berkman'ın tek yorumu 'Tanrı tarafından sınırdışı edildi,' demek oldu. Bu zarif bir yorum muydu, hayır değildi. Rusya'ya gittikten sonra, Berkman' ın düş kırıklığına uğraması uzun sürmedi. Bolşeviklerin devrime ihanet ettiklerini, bir despotizmin yerine bir başkasının geldiğini düşünüyordu ve 1921'deki Kronstadt Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra Berkman ikinci kez Rusya'dan göçmeye karar verdi. Fransa'nın güneyine yerleşti ve yaşamının geri kalan son on yılını orada geçirdi. 'Komünist Anarşizmin ABC'sini yazdı, iki yakasını bir araya getirmek için çeviri yaptı, düzeltmenlik yaptı, takma adla yazılar yazdı, ama yine de eş dost yardımıyla geçinmek zorunda kaldı. 1936'ya kadar böyle sürdükten sonra, Berkman çalışamayacak kadar sağlığını yitirdi ve ona buna el açarak yaşamaya devam etmektense silahını alıp beynine bir kurşun sıkmayı yeğledi.

"Dimaggio'nun tezi iyi bir çalışmaydı. Yer yer kuru ve didaktik olmakla birlikte özenle araştırılmış, ayrıntılı ve akıllı bir incelemeydi. Bu çalışmasından dolayı Dimaggio'ya saygı duymamak, onun gerçekten kafası işleyen biri olduğunu kabullenmemek olanaksızdı. Daha sonra yaptıklarını göz önüne alınca, bu tezin yalnızca akademik bir çalışma olmadığı ortadaydı. Bu, Dimaggio' nun kendi düşünsel gelişiminin bir adımı, siyasal değişimlerle ilgili fikirlerinin somutlaşmasıydı. Gerçi Dimaggio açık açık söylememişti, ama onun Berkman'ı desteklediği, siyasal şiddetin belirli yöntemlerine ahlaki gerekçeler bulunacağına inandığı belliydi. Sözün kısası, siyasal savaşımda terörizmin de yeri vardı. Doğru kullandığı takdirde, terörizm, gündemdeki konuları sivriltmeye, halkı kuramsal gücün niteliği hakkında aydınlatmaya yarayan bir araç olarak etkinlik sağlardı.

"Ondan sonra kendime hâkim olamadım. Sürekli olarak Dimaggio'yu düşünüyor, kendimi onunla karşılaştırıyor vermont'daki o yolda nasıl karşılaştığımızı sorguluyordum. Bunda bir tür kozmik çekim gücünün, tanımlanamaz bir yönlendirmenin rolü olduğunu

düşünüyordum. Lillian, Dimaggio ile ilgili bir şey anlatmıyordu, ama onun Vietnam'da askerlik yaptığını, savaşın onu altüst ettiğini, ordudan ayrıldıktan sonra Amerika'yı, politikayı, kendi yaşamını çok daha farklı bir gözle görmeye başladığını biliyordum. Benim de o savaş yüzünden hapse girdiğimi ve o savaşın ikimizi de aşağı yukarı aynı noktaya getirdiğini düşünmek beni büyülüyordu. Sonuçta ikimiz de yazar olmuştuk, ikimiz de temel değişimlerin gerekli olduğuna inanmıştık – ama ben yolumdan sapmaya, yüreksiz yazılar ve edebiyat karalamalarıyla uğraşmaya başlamışken, Dimaggio kendini geliştirmeye, ilerlemeye devam etmiş ve sonunda fikirlerini uygulamaya koyacak kadar yüreklenmişti. Gerçi oduncuların kampını havaya uçurma fikrini paylaşmıyorum, ama bunu yapacak kadar gözü pek olduğu için de Dimaggio'ya gıpta ediyordum. Ben ise hiçbir şey adına kılımı kıpırdatmadan, son on beş yıldır homurdanıp sızlanmaktan başka iş yapmamış, bütün atıp tutmalarıma karşın savaşım safında yer almamıştım. Ben ikiyüzlüydüm, Dimaggio ise değildi ve kendimi onunla karışlaştırdığım zaman utanç duymaya başladım.

"Önce onunla ilgili bir şey yazmayı düşündüm. Dimaggio'nun Berkman için yazdıklarına benzer bir şey, ama onun ruhunu daha ayrıntılı, daha derin, daha içten inceleyen bir yazı. Bunu, kitap haline getirilmiş bir mersiye olarak yazmayı tasarlıyordum. Onun anısına böyle bir şey yapabilirsem, kendimi değiştirip düzeltmeyi de becerebilirim ve Dimaggio'nun ölümü hiç değilse olumlu bir gelişmeye yaramış olur, diye düşünüyordum. Hiç kuşkusuz bu çalışmayı yapabilmek için bir yığın insanla görüşmem, bilgi toplayabilmek için bir sürü yeri dolaşıp onu tanıyanlarla konuşmam gerekecekti: Ailesiyle, akrabalarıyla askerlik arkadaşlarıyla, okul arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla, eski sevgilileriyle, Gezegenin Çocukları Örgütü'nün üyeleriyle, kısacası yüzlerce kişiyle konuşmalıydım. Bu büyük bir proje olacak, kitabın tamamlanması yıllar sürecekti. Zaten amaç da buydu. Kendimi Dimaggio'ya adadığım sürece, o yaşamaya devam edecekti. Bir anlamda, yaşamımı ona hasredecektim ve karşılığında o da bana eski yaşantımı vermiş olacaktı. Senden bunu anlamanı beklemiyorum. Çünkü ben bile zor anlıyorum. Ama dört elle sarılabileceğim bir

şeyler arıyordum ve bu tasarı kısa bir süre en iyi çözüm gibi göründü.

“Ama işi yürütemedim. Birkaç kez not alayım diye niyetlendim, ama aklımı veremedim, düşüncelerimi bir düzene sokamadım. Sorun neydi bilmiyorum. Belki de Lillian’la ilişkimin hâlâ yürüyebileceğini umuyordum. Belki artık yazabileceğime inanmıyordum. Beni neyin engellediğini Tanrı bilir, ama her sefer elime kalemi alıp yazmaya niyetlensem sırtımdan aşağı soğuk terler boşanıyor, başım dönüyor, düşüp bayılacakmışım gibi geliyordu. Tıpkı yangın merdiveninden düştüğüm zamanki gibi hissediyordum kendimi. Aynı paniği, aynı çaresizliği, aynı boşluğa uçma duygusunu yaşıyordum.

“Sonra tuhaf bir şey oldu. Bir sabah arabama binmek için Telegraph Caddesi’nde yürürken New York’tan tanıdığım birini gördüm. Bin dokuz yüz seksenlerde birkaç yazı yazdığım bir derginin sahibi Carl Stewart’tı bu. California’ya geldiğimden beri ilk kez bir tanıdığa rastlıyordum. Adamın beni tanıyabileceğini düşündüğüm anda kanım dondu. Yerimi bilen biri olursa, işim bitikti, mahvolurdum. Adama görünmemek için önüme gelen ilk kapıdan içeri daldım. Burası altı yedi odalı, yüksek tavanlı bir sahaf dükkanıydı. Yüreğim gümbürdeyerek en dipteki odaya gittim, yüksek rafların arkasına gizlendim, kendimi toparlamaya çalıştım. Önümde kitaplardan oluşan koca bir dağ, üst üste yığılmış milyonlarca sözcük, insanların artık istemediği, bir zamanlar satılmış, sonradan ömrünü doldurup bir yana atılmış koskoca bir yazın evreni vardı. İlk başta fark etmemiştim, sonra baktım ki, Amerikan edebiyatı bölümündeydim ve tam gözümün hizasında, bu kitap mezarlığına benim katkım olan kitabım duruyordu. Bu hiç beklenmedik bir rastlantıydı ve beni öylesine sarstı ki, bunu geleceğimi gösteren bir işaret olarak yorumladım.

“Kitabı neden aldığımı sakın sorma. Okumaya niyetim yoktu, ama rafta görüverince almam gerektiğini hissettim. Özgün ciltli baskı yalnızca beş dolara satılıyordu, şömizi ve arkadaki not sayfaları bile yerli yerindeydi. Arka kapakta resmim vardı: sanatçının genç bir ahmak olarak portresi. O resmi Fanny çekmişti. Yirmi altı yirmi yedi

yaşlarındaydım. Sakalım vardı, saçlarım uzundu. Kameraya inanılmaz bir içtenlikle, gözlerimde müthiş bir coşkuyla bakıyordum. O resmi gördün, hangisinden söz ettiğimi biliyorsun. Kitabı alıp resmimi görünce, neredeyse kahkahayı patlatacaktım.

“Görünürde kimse kalmayınca dükkândan çıkıp Lillian’ın evine gittim. Artık Berkeley’de kalamayacağımı anlamıştım. Carl Stewart’ı görmek ödümü patlatmıştı. Ne kadar tehlikeli bir durumda olduğumu, kendimi nasıl tehlikeye attığımı birden fark ettim. Eve gidince kitabı oturma odasındaki sehpanın üzerine koydum, kanepeye oturdum. Artık hiçbir şey düşünemiyordum. Gitmem gerekiyordu, ama gidemiyordum, Lillian’ı bırakıp gitmeyi göze alamıyordum. Onu neredeyse yitirmek üzereydim, ama pes etmek istemiyordum, onu bir daha görmemek düşüncesine bile katlanamıyordum. Kanepenin üzerinde öylece oturdum kaldım. Kafasını duvara çarpmış birinin sersemliği içinde kitabımın kapağına bakıp duruyordum. Dimaggio hakkındaki kitap için tek satır yazmamıştım, paranın üçte birinden fazlasını har vurup harman savurmuştum, kendi adıma umutlanacağım hiçbir şey kalmamıştı. Sırf kendime eziyet olsun diye, gözlerimi kitabın kapağından ayırmıyordum. Uzun bir süre kitabı bile görmeden baktıktan sonra yavaş yavaş bir şeyler olmaya başladı. Bu, bir saat kadar sürmüş olmalı. Ama o fikir kafama yer ettiği andan itibaren başka bir şey düşünemez oldum. Özgürlük Anıtı, anımsıyor musun? Hani Özgürlük Anıtı’nın kitabın kapağındaki o eğri büğrü resmi. İşte her şey öyle başladı ve ne yapacağımı kestirdiğim an, sonrası kendiliğinden geldi, plan yerli yerine oturdu.

“O gün banka hesaplarımdan birkaçını kapattım, ötekileri de ertesi sabah hallettim. Yapacaklarım için paraya gerek vardı, bu da üstlendiğim yükümlülüklerin altüst edilmesi – paranın geri kalanını Lillian’a vermek yerine benim almam demekti. Sözümde durmamak beni rahatsız etti, ama sandığımdan az tedirgin oldum. Ona altmış beş bin dolar vermiştim ve paranın hepsi olmasa da verdiğim kadarı onun beklediğinden çok daha fazlaydı. Elimdeki doksan bir bin dolar beni uzun zaman idare ederdi, ama bunu kendime harcayacak değildim. Bu parayı kullanacağım amaç da, en az birincisi kadar anlamlıydı. Hatta daha da anlamlı. Parayı yalnızca Dimaggio’ nun

başladığı işi sürdürmek için kullanmakla kalmayacak, böylelikle kendi düşüncelerimi, kendi inançlarımı da dile getirebilecek, şimdiye kadar başaramadığım farklılığı ortaya koyacaktım. Birdenbire yaşamım bir anlam kazanmıştı. Hem yalnızca son birkaç ay değil, tüm yaşamım, başlangıcından bugüne kadar geçen bütün süre anlam kazanmıştı. Bu müthiş bir buluşma noktası, itici güçlerin ve istemlerin şaşırtıcı bir bütünleşmesiydi. Birleştirici ilkeyi bulmuştum ve bu fikir, benim bölük pörçük parçalarımı bir araya getirecekti. Ömrümde ilk kez bir bütün olacaktım.

“Mutluluğumu sana anlatamam. Kendimi yeniden özgür hissediyordum. Verdiğim karar bana sınırsız özgürlüğün kapılarını açmıştı. Lillian ve Maria’yı terk etmek istemiyordum, ama şimdi yapılması gereken çok daha önemli işler vardı ve bunu düşündüğüm anda son bir aydır çektiğim acı yüreğimden uçtu gitti. Karamsarlığım geçti. Kendimi arınmış hissediyordum, coşkuluydum, şevkliydim. Tıpkı yeni bir din bulan, vahiy inen biri gibiydim. Bitirilmemiş işlerin hiç önemi kalmadı. Tanrı kelamını yaymak için ortaya fırlamaya, her şeye yeniden başlamaya hazırdım.

“Şimdi bakıyorum da, Lillian’a umut bağlamanın ne kadar anlamsız olduğunu anlıyorum. Oraya gitmek bir çılgınlık, salt umutsuzluktan kaynaklanan bir hareketti. Lillian’a âşık olmasaydım, belki planım yürürdü, ama âşık olunca işin yürümeyeceği kesindi. Lillian’ı bir çıkmaza sürüklemiştim ve ne yapacağını bilemiyordu. Parayı hem istiyordu, hem istemiyordu. Para onu tamahkâr yapıyor, bu tamahtan dolayı da kendini aşağılıyordu. Onu sevmemi istiyor, bana âşık olduğu için de kendinden nefret ediyordu. Bana cehennem hayatı yaşattığı için onu suçlamıyorum. Lillian deli dolu biridir. Yalnızca güzel değil, ateşlidir. Gözü pektir, kabına sığamaz, her şeyi yapmaya hazırdır – ve benimle birlikteyken hiçbir zaman kendisi gibi olmak fırsatını bulamadı.

“Sonuçta işin şaşılacak yanı, onu terk etmek yerine, kalabileceğim kadar uzun kalmam oldu. İçinde bulunduğumuz koşullar öylesine tuhaf, öylesine tehlikeli ve öylesine huzursuz ediciydi ki, galiba sonunda Lillian’ı da heyecanlandırmaya başladı. Lillian’a çekici gelen

ben değildim, benim orada olmamdan kaynaklanan heyecan, benim simgelediğim bilinmezlikler âlemi ona ilginç geliyordu. Her türlü romantik gelişme olasılığı vardı ve bir süre sonra Lillian bu olasılıklara karşı direnemez oldu, hatta başlangıçtaki niyetinin sınırlarını aşacak kadar kendini kapıp koyverdi. Bizim birlikteliğimiz, Dimaggio ile tanışmasını sağlayan akıl almaz koşullar içinde gerçekleşmemişti. O koşullar, onları evlenmeye götürmüştü. Bizimki ise bir balayı gibiydi, o baş döndürücü iki hafta boyunca hiçbir tatsızlık olmadı, hiçbir şey ters gitmedi, hiçbir yanlış yaşanmadı. Sonradan olanların önemi yoktu. Nasıl olsa, ilişkimizi o haliyle sürdüremezdik. Önünde sonunda Lillian yine orada burada gezip dolaşmaya başlayacak, eski yaşam biçimine dönecekti. Ama ilişkimiz devam ettiği sürece, bana âşık olduğundan en ufak bir kuşkum yok. Bundan kuşkulandığım anda, huzursuzluğumun gereksiz olduğunu gösteren somut kanıtı anımsamam yeterli. Lillian beni polise ihbar edebilirdi, ama etmedi. Paranın bittiğini söylememden sonra da etmedi. Onu terk edip gitmemden sonra da etmedi. Başka hiçbir şey olmasa bile, bu kadarı onun için ayrı bir anlam taşıdığımı göstermeye yeter. Bu davranışı, Berkeley'de olanların hepsinin gerçekliğini de kanıtlar.

"Ama hiç pişmanlık duymuyorum. Daha doğrusu artık pişman değilim. Her şey geçmişte kaldı, yaşandı, bitti, tarihe karıştı. İşin en zor yanı minik kızı terk etmekti. Bundan etkileneceğimi hiç sanmazdım, oysa onu uzun süre özledim, hem de Lillian'ı özlediğimden daha çok özledim. Ne zaman Batı'ya doğru yola çıksam, içimden hep California'ya kadar uzanmak, gidip Maria'yı görmek geliyordu. Ama bunu yapmadım. Lillian'ı bir daha görürsem olabileceklerden korktuğum için California'dan uzak durdum, oradan ayrıldığım sabahtan sonra bir daha ayak basmadım. Yani on sekiz on dokuz aydır. Şimdiye kadar Maria beni çoktan unutmuştur. Lillian'la bozuşmamızdan önce bir ara Maria'yı evlat edinmeyi, onun gerçekten kızım olacağını düşünüyordum. Böyle bir şey onun için de iyi olurdu, ikimiz için de, ama artık bunu düşlemek bile anlamsız. Sanırım ben baba olabilecek biri değilim. Fanny ile yürütemedim, Lillian ile yürütemedim. Minik tohumlar. Minik yumurtalar ve minik tohumlar. İnsanın eline bir sürü fırsat geçiyor, ama sonra kendini

yaşamın akışına kaptırıyorsun ve kendi başına sürüklenip gidiyorsun. Ben de şu andaki ben haline geldim, bunun geri dönüşü yok. Bu böyle Peter. Sürdürebildiğim kadar sürdüreceğim, hepsi bu.”

Sachs konudan konuya atlamaya başlıyordu. Güneş çoktan doğmuştu, ağaçlarda tarlakuşlarının, ispinozların, sığırcıkların binlercesi, coşkulu bir sabah korosu gibi cıvıldıyordu. Sachs saatlerdir konuştuğu için, artık lafın ucunu kaçırıyordu. Gün ışığı pencerelerden içeri dolmaya başlayınca, Sachs’ın gözkapakları da düşmeye başladı. Konuşmamızı daha sonra sürdürürüz, dedim. Şimdi biraz yatıp dinlenmezsen, düşüp kalacaksın. Seni kucağıma alıp eve taşımaya da benim gücüm yetmez.

Sachs’ı ikinci kattaki odalardan birine yatırdım, perdeleri kapadım, sonra ayaklarımın ucuna basarak kendi odama geçtim. Gözüme uyku gireceğinden kuşkuluydum. İçime sindirmem gereken onca şey varken, kafamda onca imge dönüp dururken uyku tutacağını pek sanmıyordum, oysa kafamı yastığa koyar koymaz kendimden geçtim. Dayak yemiş gibiydim, sanki koca bir taşla kafamı ezmişlerdi. Kimi öyküler kolayına kaldırılamayacak kadar sarsıcıdır ve tek kurtuluş yolu onlara sırt çevirip kaçmak, karanlığa dalmaktır.

Öğleden sonra üçte uyandım. Sachs iki iki buçuk saat daha uyudu. Ben de bu arada onu rahatsız etmemek için bahçede oyalandım. Uyku benim için bir çözüm olmamıştı. Hâlâ kafamı toparlayıp düşünebilecek durumda değildim. Sachs uyurken ancak akşam yemeğinde ne yiyeceğimizi planlayarak oyalanabildim. Dünyanın kaderi ne yiyeceğimize bağlıymış gibi, aklıma gelen her yemeği ince eleyip sık dokudum: Tavuğu ızgara mı yapsam, fırında mı pişirsem, yanına patates mi kızartsam pilav mı yapsam, evde yeteri kadar şarap var mı, yok mu diye düşündüm. Bütün bunları tıpkı dünmüş gibi anımsamam ne tuhaf. Sachs daha dün gece bir adam öldürdüğünü, iki yıldır bir kanun kaçağı olarak nasıl oradan oraya dolaştığını anlatmıştı, bense şimdi durmuş ne pişirsem, diye düşünüyordum. Sanki hâlâ yaşamın yalnızca bu tür sıradan

şeylerden oluştuğuna inanmak istiyordum. Ama öyle olmadığını çok iyi bildiğim için böyle davranıyordum.

O gece yine geç saatlere kadar oturduk, yemekte de, yemekten sonra da konuştuk. Bu kez dışarıdaydık, yıllardır kaç geceler boyu oturup sohbet ettiğimiz koltuklarda oturuyorduk. Ancak birimiz kibrit yaktığımızda yüzlerimizin bir an gölgelerden sıyrıldığı, karanlıkta iki ses gibiydik. Sigaraların yanan uçlarını, çalılıklardaki ateşböceklerinin ışıltısını, yıldızlarla dolu gökyüzünü hâlâ görür gibiyim – geçmişte de buna benzer çok geceler geçirmiştik. Bu ortam beni yatıştırdı, daha da önemlisi Sachs'ın kendini toplamış olmasıydı. Uyku onu iyice dinlendirmişti. Ne söylediğini bilerek konuşuyordu. Sesinde bir belirsizlik, anlattıklarına inanmayacağım bir hava yoktu. Bana Özgürlük Hayaleti'nden o gece söz etti ve bunu anlatırken de suçunu itiraf eden biri havasında değildi. Yaptıklarından gurur duyuyordu, vicdanı son derece rahattı ve sanki başyapıtını yaratmış bir sanatçı tavrıyla konuşuyordu.

Anlattığı uzun, inanılmaz bir öykü, yolculuklar ve kılık değiştirmelerle, durgun ve çılgın dönemlerle, son dakikada polisin elinden kaçmalarla örülü bir destandı. Sachs anlatmasa, her patlamaya ne kadar emek harcandığını, haftalarca plan ve hazırlık yapıldığını, bombalar için gerekli malzemeyi toplama yöntemlerini ve inceliklerini, patlama sırasında başka yerde olduğunu gösteren düzmece kanıtları, aşılması gereken mesafeleri kestirmem olanaksızdı. Sachs bombayı hangi şehirde patlatacağına karar verdikten sonra, çevrede kuşku uyandırmadan belirli bir süre orada kalmak zorundaydı. Bunun için ilk iş bir kimlik ve ona uygun bir öykü uydurmaktı ve aynı kimliği iki kez kullanmadığı için yaratıcı gücünü sürekli sınamak durumundaydı. Her zaman başka ad kullanıyordu. Bunlar (Ed Smith, Al Goodwin, Jack White, Bill Foster gibi) göze batmayacak, sıradan adlardı. Her eylem arasında dış görünümünde de değişiklik yapıyordu (bir sefer sakalsız, ikinci sefer sakallı, bir yerde siyah saçlı, bir yerde kumral, kimi zaman gözlüklü, kimi zaman gözlüksüz, bazen takım elbiseli bazen işçi tulumlu dolaşmak gibi, her şehirde değiştirebileceği birtakım çeşitlemeler uyguluyordu). Ama en önemlisi orada bulunuşunu haklı gösterecek bir neden, kendisini

kimsenin tanımadığı bir toplulukta birkaç gün kalmak için inandırıcı bir gerekçe bulabilmekti. Bir seferinde Amerikan taşra yaşamı ve değerleri üzerinde araştırma yapıp kitap yazan bir sosyoloji profesörü kimliğine büründü. Bir başka sefer duygusal bir öykü uydurdu, evlatlık olarak büyüdüğünü ve şimdi gerçek ana babasını aramak için yollara düştüğünü anlattı. Başka bir yerde ticari yatırım yapmak isteyen işadamı olarak ortaya çıktı. Bir başka sefer karısını ve çocuklarını trafik kazasında kaybeden ve yeni bir şehre yerleşmeyi tasarlayan biri oldu. Sonra işin büsbütün üstüne gitti, Hayalet iyice nam salınca, Nebraska'da bir kasabaya gazeteci kimliğiyle gitti ve Özgürlük Anıtı kopyalarının bulunduğu kasabalarda yaşayanların bu konudaki görüşlerini öğrenmek için röportaja geldiğini söyledi. Bombalamalar hakkında ne düşünüyorsunuz, diye soruyordu. Heykelin sizin için taşıdığı anlam nedir, diyordu. Sachs bunun büyük gerilim yaratan bir deneyim olduğunu, ama o gerilime değdiğini söyledi.

Sachs başlangıçta en yararlı stratejinin açıklık olduğuna karar vermişti. Yanlış izlenim bırakmamak için en doğru yol buydu. Herkesten uzak durup kendini gizlemeye çalışmak yerine, insanlarla konuşuyor, şakalaşıyor, gönüllerini alıyor, kendisi için iyi çocuk diye düşünmelerini sağlıyordu. Bu dostça hava Sachs'ın doğal tavrıydı ve ona gereksinim duyduğu soluk payını yaratıyordu. İnsanlar onun o şehre neden geldiğini öğrenince, ortalıkta gezinmesinden telaşa kapılmıyorlardı ve Sachs bu gezintileri sırasında heykelin yakınından birkaç kez geçse bile kimsenin dikkatini çekmiyordu. Aynı durum gece geç saatlerde yaptığı gezintiler için de söz konusuydu. Şehir trafiğinin girdi çıktılarını öğrenmek, bombayı yerleştirdiği sırada çevrede birilerinin olma olasılığını hesaplamak için gecenin ikisinde el ayak çekilince arabayla tur atmaya başlıyordu. Nasıl olsa oraya taşınmak isteyen biriydi, karanlık bastıktan sonra şehrin nasıl olduğunu görmek istemesini kim yadırgayabilirdi? Bunun pek sudan bir bahane olduğunu biliyordu, ama o gece gezintileri kaçınılmaz bir tedbirdi. Çünkü yalnızca kendi canını kurtarmak zorunda değildi, bu olaylarda başka hiç kimsenin de burnunun kanamaması gerekiyordu. Heykelin dibine kıvrılmış yatan bir sokak serserisi, çimenlikte koklaşıp öpüşen iki genç, gece yarısı köpeğini gezdirmeye çıkmış

biri olabilirdi – patlama sırasında sıçrayacak minicik bir taş ya da metal parçası orada bulunabilecek birini öldürmeye yeterdi ve o zaman da Sachs'ın uğruna savaşım verdiği dava lekelenirdi. Sachs'ın en büyük korkusu da buydu, o yüzden herhangi bir kaza olasılığına karşı önlem almak için her şeyi düşünüyordu. Yaptığı bombalar ufaktı, istediğinden çok daha ufaktı. Kendisi adına daha riskli olmasına karşın, saatli bombaları heykelin dibine yerleştirdiği andan en çok yirmi dakika sonrasına ayarlıyordu. Kuşkusuz yirmi dakika içinde oradan kimsenin geçmeyeceği kesin değildi, ama taşra yaşantısını düşününce o saatte birilerinin sokakta dolaşma olasılığı çok azdı.

Sachs o gece bomba yapma konusunda hızlandırılmış kurs verir gibi uzun uzun teknik bilgiler aktardı. Çoğu bir kulağımdan girip öteki kulağımdan çıktı. Mekanik işlere hiç aklım ermez, bu yüzden anlattıklarını takip etmem çok zordu. Arada bir çalar saat, dinamit, fitil gibi birtakım sözcükleri anlıyordum, ama gerisi bilmediğim bir dil gibi geliyordu. Ama Sachs'ın konuşmasından anladığım kadarıyla bu işler için epey bir hüner gerekiyordu. Sachs önceden denenmiş formüllere itibar etmiyordu. İzini kaybettirmek kaygısı da buna eklenince, en sıradan malzemelerle, her hırdavatçıda bulunabilecek şeylerle bomba yapabilmek için epey sıkıntı çekiyordu. Bu zor işti, bir yere gidip saati alacaksın, sonra tel almak için elli mil yol gideceksin, başka bir yere gidip bant alacaksın. Hiçbir yerden yirmi dolarlıktan fazla alışveriş yapmıyor ve ister dükkân, ister lokanta, ister köhne bir motel olsun, nakit para dışında bir şey kullanmamaya özen gösteriyordu. Gir, işini hallet, paranı ver çık: merhaba ve hoşçakal, o kadar. Ondan sonra sırra kadem basmış gibi ortadan kayboluveriyordu. Gerçi zor işti, ama bir buçuk yıl içinde ardında en ufak bir iz bırakmamayı başardı.

Chicago'nun güney kesiminde Aleksander Berkman adıyla kiraladığı ucuz bir apartman dairesi vardı, ama burası bir ev olmaktan çok, iki yolculuk arasındaki bir uğrak yeriydi ve orada çok kısa süreler kalıyordu. Sachs'ın bu yaşantısını düşünmek bile içime sıkıntılar getirdi. Sürekli yolculuk etmek, hep bir başka kimlikle dolaşmanın baskısını yaşamak, yalnızlığa katlanmak – oysa Sachs bunları hiç

önemsemiyormuş gibi beni yatıştırdı. Yaptığı eylemleri hazırlayıp gerçekleştirmek için uğraşmaktan, bu tür şeyleri düşünmeye bile zamanı olmadığını söyledi. Başına açtığı tek dert, kendi yarattığı şöhretle başa çıkabilmekti. Hayalet'in ünü yayıldıkça, bombalayacak heykel bulmak zorlaşıyordu. Başlangıçta bir veya en çok üç hafta eylem yapabilirken, heykellerin başına nöbetçi dikilmesinden sonra bu süre neredeyse iki buçuk aya yaklaşmıştı. Yaz başlarında, planladığı bir işten son anda vazgeçmek zorunda kalmıştı, birkaç eylemi de kışa ertelemek, kışın soğuğunda gönüllü nöbetçilerin azalacağı zamanı beklemek gerekliliği doğmuştu. Ama ortaya çıkan her engelin yararlı bir yanı, yaptığı etkinin gücünü kanıtlayan bir niteliği vardı. Son birkaç aydır Özgürlük Hayaleti başyazılara ve pazar vaazlarına konu olmuştu. Tele-röportajlı radyo programlarında ondan söz edilmiş, politik karikatürlere malzeme olmuş, kimi zaman toplum için bir tehlike, kimi zaman halkın sesi diye tanımlanmıştı. Özgürlük Hayaleti tişörtleri ve iğneleri peynir ekmek gibi satılıyordu, Hayaletle ilgili fıkralar dilden dile dolaşıyordu. Bir ay önce de Chicago'da iki striptizci yeni bir gösteri yapmışlar ve Özgürlük Anıtı'nın yavaş yavaş yavaş soyunuşunu ve Hayalet tarafından baştan çıkarılışını sergilemişlerdi. Sachs aklından bile geçiremeyeceği kadar büyük ün yaptığını söyledi. Bu şöhreti devam ettirdiği sürece, zorluklara göğüs germeye hazırdı. Sonradan bunun ancak fanatik birinin söyleyebileceği bir söz olduğunu, Sachs'ın artık kendine özgü bir yaşama gerek duymadığını anladım. Ama öyle mutlulukla, öyle coşkuyla ve öyle inançla anlatıyordu ki, o sırada bu sözlerin gerçek anlamını kavrayamadım.

Konuşulacak daha çok şey vardı. Aklıma binbir çeşit soru gelmişti, ama neredeyse şafak söküyordu ve artık dayanamayacak kadar bitkindim. Sachs'a parayla ilgili sorular sormak istiyordum (elinde ne kadar kalmıştı, o da bitince ne yapacaktı), Lillian Stern'le ayrılması konusunda daha çok şey öğrenmek istiyordum, Maria Turner'ı, Fanny'yi, (bir kez olsun göz atmadığı) *Leviathan* notlarını sormak istiyordum. Yanıtlanması gereken yüzlerce soru vardı ve her şeyi öğrenmeye hakkım olduğunu, Sachs'ın bütün sorularımı yanıtlamak zorunda olduğunu düşünüyordum. Ama daha fazla anlatması için

onu zorlamadım. Bunları kahvaltıdan sonra konuşuruz, şimdi yapılacak en iyi iş yatıp uyumak, diye düşündüm.

Öğlene doğru uyandığımda Sachs'ın arabası görünürlerde yoktu. Alışverişe gitmiştir, neredeyse gelir sandım, ama aradan bir saat geçtikten sonra umudumu yitirmeye başladım. Sachs'ın vedalaşmadan gittiğine inanmak istemiyordum, ama her şey olabilirdi. Daha önce başkalarını da tek söz söylemeden bırakıp gitmişti, bana farklı davranmasını neden bekleyecektim? Önce Fanny' yi terk etmişti, sonra Maria Turner'ı, sonra da Lillian Stern'i. Belki de ben vedasız ayrılıklar dizisinin sonuncusu, defterinden sildiği son kişiydim.

Saat yarımda kitabımı yazmaya devam etmek için stüdyoya gittim. Ne yapacağımı bilmiyordum ve dışarıda öylece durup Sachs'ın arabasının sesine kulak kabartarak beklemektense, yazı yazarak oyalanırım, diye düşündüm. İşte o zaman Sachs'ın mektubunu buldum. Mektubu, yazılarımın üzerine koymuştu, masaya oturur oturmaz gördüm.

"Böyle senden habersiz gittiğim için kusura bakma," diye başlıyordu. "Ama sanırım konuşulacak her şeyi konuştuk. Burada biraz daha kalmam, sorun olurdu. (Dostum olduğun için, bunu bir dostluk sorumluluğu olarak göreceğin için) beni yaptıklarımdan caydırmaya çalışacaktın, oysa ben seninle kapışmak istemiyorum, şu anda tartışacak gücüm yok. Benim için ne düşünürsen düşün, yine de beni dinlediğin için teşekkür ederim. Bu öykünün anlatılması gerekiyordu, başkasına anlatmaktansa en iyisi sana anlatmaktı. Eğer sırası gelirse, bunu başkalarına nasıl anlatacağını sen bilirsin, yaptıklarımın nedenini açıklayabilirsin. Bunu yapabileceğinin en iyi kanıtı kitapların. Üstelik her şey olup bittikten sonra, güvenebileceğim tek kişi sensin. Sen benden çok daha ileridesin Peter. Senin yüreğinin temizliğine, tüm yaşamın boyunca bir inanca bağlı kalışına hayranım. Benim sorunum, buna içtenlikle inanamayışım oldu. Hep daha başka bir şeyler aradım, ama o daha başka şeyin ne olduğunu bilmiyordum. Şimdiyse biliyorum. Bütün o korkunç olaylardan sonra, sonunda inanacağım bir şey buldum.

Benim için artık bundan başka hiçbir şeyin önemi yok. Önemli olan sonuna kadar bunu sürdürebilmek. Bu yüzden beni suçlama – hele hele bana hiç acıma. Ben çok iyiyim. Hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Elim erdiği sürece onların başına bela olacağım, canlarına okuyacağım. Gelecek sefer Özgürlük Hayaleti'nden söz edildiğini duyunca, umarım bir kahkaha patlatırsın. İleriye ve yukarılara dostum. O matrak gazetelerde görüşürüz. Ben."

Mektubu belki yirmi, belki otuz kez okudum. Yapabileceğim başka bir şey yoktu ve mektubu okumak en azından Sachs'ın beklenmedik gidişinden doğan şoku atlatmamı sağladı. İlk birkaç okuyuşumda, benden habersiz gittiği için ona kırıldım, kızdım. Ama yavaş yavaş, mektubu yeniden okudukça, ister istemez Sachs'ın haklı olduğunu kabullenmeye başladım. Biraz daha konuşacak olsak, gerçekten sorun çıkabilirdi. Onu engellemeyi düşündüğüm, bu işten vazgeçirmek için dil dökmeyi tasarladığım da doğruydu. Herhalde Sachs da bunu sezmişti ve aramızda kırgınlığa yol açmaktansa çekip gitmeyi uygun bulmuştu. Bu yüzden onu suçlayamazdım. Dostluğumuzun bozulmasını istememişti ve belki de bunun son görüşmemiz olabileceğini bildiği için de tatsız ayrılmayalım diye böyle davranmıştı. Mektubun amacı da buydu. Bu mektup, ilişkimizi bitirmeden bir sona getirmişti. Bu mektup, Sachs'ın benimle vedalaşmayı kaldıramayacağını anlatmak için bulduğu çözümdü.

Sachs on ay daha yaşadı, ama bir daha ondan haber alamadım. O süre içinde Özgürlük Hayaleti iki yerde daha bomba patlattı –biri Virginia'da, öteki Utah'ta–, ama ben kahkaha atmadım. Öyküyü bildiğim için, acıdan, tarifsiz kederden başka bir şey hissedemiyordum. O on ay içinde dünya büyük değişimler geçirdi. Berlin Duvarı yıkıldı, Havel Çekoslovakya cumhurbaşkanı oldu, Soğuk Savaş bitiverdi. Ama Sachs hâlâ oradaydı, Amerikan gecesinde tek başına bir kıvılcım gibi, çalınmış bir arabayla kendi sonuna doğru hızla yol alıyordu. Artık Sachs neredeyse ben de oradaydım. Kimseye bir şey söylemeyeceğime söz vermiştim ve onun sırrını sakladığım sürece, kendim olmaktan uzaklaşıyordum. Bu inadım nereden kaynaklandı bilmiyorum, ama ağzımı açıp da

kimseye en ufak bir imada bile bulunmadım. Ne Iris'e, ne Fanny ve Charles'a, hiç kimseye. Bu sırrı Sachs adına yüklenmiştim ve sonunda neredeyse ağırlığı altında eziliyordum.

Eylül başlarında Iris ile New York'a dönmemizden birkaç gün sonra Maria Turner'ı gördüm. Birisiyle oturup Sachs'dan söz edebilmek büyük rahatlıktı, ama ona bile hemen hiçbir şey anlatmadım. Sachs'ı gördüğümü bile söylemedim – yalnızca telefon etti, bir saat kadar konuştuk, dedim. O gün Maria'nın karşısında rol yaptım. Dostluk duygularının onu yanlışa sürüklediğini, Sachs'a verdiği sözü tutmakla aslında ona ihanet ettiğini söyledim, oysa bütün bunları kendim yapıyordum. Sachs sırrını ikimize de açmıştı, ancak ben Maria'nın bildiğinden daha fazlasını biliyordum ve bunları onunla paylaşmaya niyetim yoktu. Benim gerçeği bildiğimi bilmesi yeterdi. Maria beni aldatmaya çalışmanın boşuna olacağını anladıktan sonra içini döktü. O zaman, Maria ile Sachs arasındaki ilişki hakkında Sachs'ın anlattıklarından daha fazlasını öğrendim. Örneğin "Ben ile geçen perşembeler" dediği günlerde çektiği resimleri ilk kez o gün gördüm. Daha da önemlisi, Maria'nın geçen yıl – Sachs'ın gidişinden altı ay kadar sonra Berkeley'e gidip Lillian Stern'i gördüğünü de öğrendim. Lillian'ın ona anlattığına göre, Ben gittikten sonra iki kez onu görmeye gelmiş. Bu, Sachs'ın bana anlattıklarına uymuyordu. Bu çelişkiyi Maria'ya söylediğimde, omuz silkmekle yetindi. "Dünyadaki tek yalancı Lillian değil," dedi. "Sen de benim kadar iyi biliyorsun. O ikisinin birbirlerine yaptıklarını düşününce, kimin doğru kimin yalan söylediğini kestirmek olanaksız."

"Ben yalan söylemezdi demiyorum," dedim. "Sadece neden yalan söylediğini anlayamıyorum."

"Galiba Lillian'ı tehdit etmiş. Belki bunları anlatmaktan utandığı için söylememiştir."

"Tehdit mi?"

"Lillian'a kızını kaçırırım demiş."

"Bunu neden yapsın ki?"

“Anlaşıldığına göre, Lillian’ın Maria’yı yetiştirme tarzını beğenmiyormuş. Kıza kötü örnek olduğunu, çocuğun daha sağlıklı bir ortamda yaşamayı hak ettiğini söylüyormuş. Lillian’a ahlak dersi vermeye kalkmış, onun üzerine büyük patırtı etmişler.”

“Bu hiç Ben’in tavrı değil.”

“Belki değildir, ama Lillian çok korkmuş ve önlem alması gerektiğine karar vermiş. Ben’in ikinci gelişinden sonra da, Maria’yı uçağa koyup Doğu’ya, annesinin evine göndermiş. Çocuk o zamandan beri orada.”

“Belki de Lillian çocuğu başından atmak istiyordu.”

“Her şey olabilir. Ben yalnızca onun bana anlattıklarını aktarıyorum.”

“Peki Sachs’ın ona verdiği para ne olmuş? Harcamış mı?”

“Hayır. En azından kendine harcamamış. Bana dediğine göre, Maria’nın adına bir hesap açtırmış.”

“Acaba Ben paranın nereden geldiğini Lillian’a söyledi mi? Bu konuda kesin bir bilgim yok, eğer söylemişse o zaman iş değişir.”

“Ben de bilmiyorum. Ama asıl merak edilecek şey, Dimaggio’nun bu parayı nereden bulduğu. Elinde bu kadar çok parayla gezmesi akıl alacak gibi değil.”

“Ben paranın çalıntı olduğunu sanmış. Hiç değilse başlangıçta öyle düşünmüş. Sonra parayı siyasal bir örgütün Dimaggio’ya vermiş olabileceğini tahmin etmiş. Belki Bu Gezegenin Çocukları, belki başka bir örgüt. Örneğin teröristler. FKÖ, IRA, düzinelerle terör grubundan herhangi biri. Sachs, Dimaggio’nun o tür insanlarla bağlantısı olduğu kanısındaydı.”

“Lillian ise Dimaggio’nun başka işler peşinde olduğunu düşünüyor.”

“Tahmin ederim.”

“Düşününce, Lillian’ın görüşü de ilginç geliyor. O, Dimaggio’nun hükümet hesabına çalışan gizli ajan olduğunu söylüyor. CIA, FBI gibi karanlık işler çeviren bir takımdan olduğuna inanıyor. Bu ilişkinin Dimaggio Vietnam’dayken başladığını sanıyor. O örgütün Dimaggio’ yu görevlendirdiğini, üniversitede okumasını sağladığını, güven uyandıracak biri konumuna getirmek için böyle yaptıklarını düşünüyor.”

“Yani Dimaggio ajan provokatör müydü?”

“Lillian öyle olduğunu iddia ediyor.”

“Bu, bana fazla aşırı göründü.”

“Tabii öyle. Ama aşırı olması, gerçek olmaması için bir neden değil.”

“Lillian’ın elinde kanıt var mı, yoksa aklına geleni mi söylüyor?”

“Bilmiyorum, sormadım. Bu konuyu pek konuşmadık.”

“Peki, neden şimdi sormuyorsun?”

“Artık görüşmüyoruz.”

“Ya?”

“Oraya gittiğimde epey tatsızlık oldu, geçen yıldan bu yana bir daha konuşmadık.”

“Kavga mı ettiniz?”

“Evet, onun gibi bir şey.”

“Herhalde Ben yüzünden. Onu hâlâ seviyorsun, değil mi? Sachs’ın kendisine nasıl âşık olduğunu Lillian’ın ağzından dinlemek senin için çok zor olmuştur.”

Maria birden başını öte yana çevirince, haklı olduğumu anladım. Ama bunu itiraf etmeyecek kadar onurluydu ve bir an sonra kendini

toparladı, yeniden bana döndü. Yüzünden müstehzi bir gülümseme geçti. “Sevdiğim tek erkek sensin Chiquita,” dedi. “Ama sen de beni bırakıp başkasıyla evlendin, öyle yapmadın mı? Kadının kalbi bir kez kırılmayagörsün, yapmayacağı yoktur.”

Maria’yı ikna edip Lillian’ın adresini ve telefonunu aldım. Ekimde yeni bir kitabım çıkacaktı. Yayıncım çeşitli şehirlerde okuma günleri düzenlemişti. Gezinin son durağı da San Francisco’ydu. Oraya gidip de Lillian’ı aramamak anlamsız olurdu. Sachs’ın nerede olduğunu bilip bilmediğini (bilse de bana söyleyip söylemeyeceğini) kestiremiyordum, ama yine birbirimize anlatacağımız çok şey olduğunu biliyordum. En azından Lillian’ı gözümle görmek, onun hakkında fikir edinmek istiyordum. Onun hakkında bütün bildiğim Sachs’ın ve Maria’nın anlattıklarıydı, oysa Lillian, yalnızca onların anlattığı kadarıyla yerli yerine oturtamayacağım kadar önemliydi. Maria’dan numarayı aldığımın ertesi günü Lillian’a telefon ettim. Evde değildi, telesekretere not bıraktım. Hiç beklemediğim halde, bir gün sonra beni aradı. Kısa, ama dostça bir konuşma oldu. Kim olduğumu bildiğini, Ben’in benden söz ettiğini, hatta bir romanımı verdiğini, ama kendisinin okumaya fırsat bulamadığını anlattı. Telefonda ona herhangi bir şey sormayı göze alamadım. İlişki kurmamız yeterliydi, bu nedenle sözü uzatmadan ekim sonunda Körfez bölgesine gittiğim zaman benimle görüşmek isteyip istemediğini sordum. Lillian bir an duraksadı, ama görüşmeyi çok istediğimi söyleyince reddetmedi. Otele inince beni ara, bir yerde bir şeyler içeriz, dedi. Bu kadar basit. İlginç bir sesi vardı, hafif kalın ve boğuk, hoşuma gitti. Eğer aktris olsaydı, bu ses insanların aklından kolayına çıkmazdı.

O buluşma sözü, beni bir buçuk ay oyaladı. Ekim başında San Francisco’da deprem olunca, ilk aklıma gelen oraya gidişimin iptal edilip edilmeyeceği oldu. Şimdi o zamanki duygusuzluğumdan utanıyorum. Ama o zaman bunu düşünmedim bile. Yarılıp çöken yollar, yanan binalar, ezilmiş gövdeler – bu felaketler beni ancak Lillian Stern’le buluşmamı engelleyecekleri ölçüde ilgilendiriyordu. Kitabımı okuyacağım tiyatro büyük bir şans eseri yıkılmamıştı ve gezi, planlandığı gibi gerçekleşti. Otele iner inmez Berkeley’e telefon

ettim. Telefonu tanımadığım bir kadın açtı. Lillian Stern ile görüşmek istediğimi söyleyince, Lillian'ın gittiğini, depremden üç gün sonra Chicago'ya gitmek üzere San Francisco'dan ayrıldığını söyledi. Ne zaman dönecek, diye sordum. Bilmiyordu. Depremden o kadar mı korktu, dedim. Kadın, hayır, Lillian depremden önce gitmeye karar vermişti, dedi. Evi devren kiraya vermek için eylül başında gazeteye ilan vermişti. Yeni adresini sordum. Kadın bilmediğini, kirayı doğrudan ev sahibine verdiğini söyledi. Düş kırıklığımı yenmeye çalışarak, eğer bir haber alırsanız lütfen bana bildirin, dedim. New York'taki telefon numaramı verdim. İster gece, ister gündüz her zaman arayabilirsiniz, ödemeli arayın, dedim.

Lillian'ın beni nasıl ustaca atlattığını o zaman anladım. Ben oraya gitmeden önce San Francisco'dan ayrılacağını zaten biliyordu – demek ki benimle buluşmaya baştan beri niyeti yoktu. Kendi saflığıma, bu buluşma için harcadığım zamana ve umuda hayıflandım. İşi sağlama bağlamak için Chicago istihbaratına da sordum, ama Lillian Stern adına kayıtlı telefon yoktu. New York'tan Maria Turner'ı arayıp Lillian'ın annesinin numarasını sorduğumda da, Maria kadını yıllardır görmediğini ve nerede oturduğundan haberi olmadığını söyledi. Lillian' ın izini bir anda yitirmiştim. Şu anda Lillian da Sachs kadar uzaktı bana ve onu nereden, nasıl aramaya başlayacağımı bilmiyordum. Tek avuntum Chicago sözcüğüydü. Lillian'ın benimle konuşmak istememesi için bir neden olmalıydı, onun Sachs'ı korumak adına böyle hareket etmiş olması için dua ediyordum. Eğer öyleyse, belki bana anlatıldığından daha iyi ilişki içindeydiler. Ya da Sachs'ın Vermont'a gelişinden sonra araları düzelmişti. Ya Sachs California'ya gidip Lillian'ı kendisiyle kaçmaya ikna ettiyse? Chicago'da bir apartman dairesi olduğunu söylemişti, Lillian da kiracısına Chicago'ya gideceğinden söz etmişti. Bu bir rastlantı mıydı, yoksa ikisi de yalan mı söylemişlerdi? Ne olduğunu tahmin bile edemiyordum, ama Sachs'ın iyiliği için birlikte olmaları, Sachs bir sonraki eylemini planlarken oradan oraya giderek çılgın bir kanun kaçaklığı yaşamaları için dua ediyordum. Özgürlük Hayaleti ve gacosu. Hiç değilse, Sachs tek başına olmazdı, onun yalnız olduğunu düşünmektense Lillian'la olduğunu düşünmeyi yeğliyordum, bana anlattığı yaşam biçiminin dışındaki herhangi bir

yaşantı içinde olmasını yeğliyordum. Eğer Lillian, Sachs'ın dediği kadar yürekliyse, belki de şimdi onun yanındaydı, bunu yapabilecek kadar gözükara olabilirdi.

O günden sonra hiçbir şey öğrenemedim. Aradan sekiz ay geçti ve haziran sonunda Iris ile Vermont'a gittiğimizde, Sachs'ı bulmaktan iyice umudu kesmiştim. Aklıma gelen bin türlü olasılık içinde, en akla yakını Sachs'ın bir daha ortalığa çıkmayacağıydı. Bombalama olaylarının daha ne kadar süreceğini, bu işin sonunun ne zaman geleceğini hiç kestiremiyordum. Ve eğer bu öykünün bir sonu olacaksa, bunu öğrenmem çok zayıf bir olasılıktı, bu da öykünün bende sürüp gitmesi, zehrini sürekli içime akıtması demekti. Önemli olan bunu kabullenmek, bu belirsizlik içinde yaşamayı becerebilmekti. Bir çözüm bulmak için bütün çırpınmalarıma karşın, böyle bir çözüm olamayacağını da kabul etmem gerekiyordu. İnsan soluğunu bir yere kadar tutabilir. Er ya da geç, yeniden soluk almaya başlamak zorunda kalırsın – hava zehirli de olsa, bu zehrin seni öldüreceğini bilsen de yine soluk alırsın.

Times'da çıkan haber beni gafil avladı. O sıralar bu konuda bir şeyler öğrenememeye öylesine alışmıştım ki, herhangi bir değişiklik beklemiyordum. Wisconsin'de, yol kıyısında biri ölmüştü ve bunun pekâlâ Sachs olabileceği aklıma geliyorsa da buna inanmaya hazır değildim. Ancak FBI memurları kapıma dayanınca bu gerçek kafama dank etti, hatta o zaman bile son ana kadar –cesedin cebinden çıkan telefon numarasından söz edilinceye kadar– kuşkularımı korudum. Ama ondan sonra tek bir görüntü yüreğime saplandı, bir daha da uzaklaşmadı: Bomba patladığı anda zavallı dostumun paramparça olup gövdesinin rüzgârda dağılışı gözlerimin önünden gitmedi.

Bunlar, iki ay önce oldu. Ertesi sabah oturup bu kitabı yazmaya başladım ve o günden bu yana sürekli panik içinde çalıştım – bütün çabam kitabı zamanında tamamlamaktı ve sonuna varıp varamayacağımı hiç bilemiyordum. Tahmin ettiğim gibi, FBI memurları benimle ilgili soruşturmadan vazgeçmemişlerdi. Florida'daki annemle, Connecticut'taki kız kardeşimle, New York'taki arkadaşlarımla konuşmuşlardı. Bütün yaz boyunca FBI görevlilerinin

kendilerini ziyaret ettiğini, başımın dertte olmasından kaygılandıklarını belirten telefonların ardı arkası kesilmedi. Başım henüz dertte değil, ama çok yakında derde girmesini bekliyorum. FBI görevlisi dostlarım Worthy ile Harris kendilerinden ne çok şey sakladığımı bir kez anladılar mı, müthiş tepeleri atacak. Ama bu konuda yapabileceğim bir şey yok artık. FBI'dan bilgi kaçırmanın cezası olduğunu biliyorum, ama bu koşullarda başka türlü davranmanın yolunu da göremiyorum. Ağzımı sıkı tutmak Sachs'a karşı boyun borcumdu, bu kitabı yazmak Sachs'a karşı boyun borcumdu. O öyküsünü bana anlatacak kadar yürekli davranmıştı, onu yarı yolda bıraksaydım kendi yüzüme bakamazdım.

İlk ay boyunca kısa bir ön taslak yazdım, yalnızca önemli noktaları not ettim. Onu bitirdiğim sırada olay henüz çözümlendiği için, yeniden başa dönüp boşlukları doldurmaya başladım; her bölümü ilk yazdığımın en az iki katına çıkardım. Müsveddenin üzerinde gerektiği kadar çok değişiklik yapmayı, her yeni taslakta yeni ayrıntılar eklemeyi ve artık söylenecek bir şey kalmadığına inanıncaya kadar bunu sürdürmeyi planlıyordum. Kuramsal olarak, bu işlem aylarca, hatta yıllarca sürüp gidebilirdi – tabii eğer şansım varsa. Ama anlaşılan, kullanabileceğim zaman topu topu şu son sekiz haftayla sınırlı kalacak. İkinci taslağın dörtte üçüne (dördüncü bölümün ortalarına) geldiğim zaman, yazmayı kesmek zorunda kaldım. Bu, dün oldu ve hâlâ nasıl olduğunu anlamaya çalışıyorum. Kitap bitti, çünkü dava çözüldü. Şu son sayfayı yazmamın nedeni de, polisin olayı nasıl çözdüğünü, son sürprizi, öyküyü tamamlayan son dönemeci yazmak istememdir.

Düğümü çözen Harris oldu. Hani şu iki ajandan daha yaşlı, daha konuşkan olanı, bana kitaplarım hakkında sorular soranı. Harris bir kitapçıya gidip temmuzda arkadaşıyla beraber buraya geldiğinde söylediği gibi benim kitaplarımdan birkaçını almış. Gerçekten okumak için mi aldı, yoksa bir ipucu mu arıyordu bilmiyorum, ama aldığı kitaplarda benim imzam olduğunu görmüş. O zaman, birinin kitaplarımı benim adıma imzaladığından söz ettiğimi anımsamış olmalı. Bunun üzerine on gün kadar önce telefon edip Albany yakınlarındaki küçük bir kasabanın kitapçısına hiç gidip gitmediğimi

sordu. Hayır gitmedim, dedim, o kasabaya ayağımı basmadım. Harris teşekkür ederek telefonu kapadı. Yalan söylemek için bir neden görmediğimden doğruyu söyledim. Harris'in sorusunun Sachs'la ilgisi yoktu ve eğer benim imzamı taklit eden kişiyi araştırmak istiyorsa bunun ne zararı olabilirdi? Harris'in bana iyilik ettiğini sanmıştım, oysa olayın düğümünü çözecek anahtarı ona vermiş oluyordum. Harris ertesi sabah kitapları FBI laboratuvarına vermiş ve laboratuvarda yapılan parmak izi araştırmasında birkaç belirgin iz yakalamışlar. Bunlardan biri de Sachs'ın parmak iziymiş. Herhalde o sıralarda Ben'in adını, kimliğini öğrenmişlerdi ve Harris kafası çalışan biri olduğu için de aradaki bağlantıyı hemen kuruverdi. Ondan sonrası çorap söküğü gibi geldi. Dün buraya geldiğinde bütün parçaları birleştirmiş, gerçeği bulmuştu. Wisconsin' de havaya uçan adam Sachs'dı. Reed Dimaggio'yu öldüren adam da Sachs'dı. Özgürlük Hayaleti de Sachs'dı.

Harris, yanına o suskun, kuşkucu Worthy'yi almadan geldi. Iris ve çocuklar havuza yüzmeye gitmişlerdi, ben tek başıma evin önünde dururken Harris'in arabasından indiğini gördüm. Harris'in keyfi yerindeydi, geçen seferkinden daha neşeliydi. İki eski dostmuşuz, yaşamın gizemlerini birlikte çözmeye çalışan iki meslektaşmışız gibi selamladı beni. Bana verecek haberleri olduğunu, bunların ilgimi çekeceğini söyledi. Kitaplarımı imzalayanın kim olduğunu bulmuşlardı, meğer benim bir arkadaşımmış. Benjamin Sachs adında biri. Peki, ama arkadaşım böyle bir şeyi neden yapmış acaba?

Harris yanıt vermemi beklerken, gözyaşlarımı göstermemek için boyuna yere bakıyordum. Sonunda, "Beni özlediği için yapmıştır," dedim. "Uzun bir yolculuğa çıktı ve yanına kartpostal almayı unuttu. Benimle ilişkisini diri tutabilmek için bu yolu seçmiş olmalı."

Harris, "Ha, şakacı biri demek," dedi. "Belki onun hakkında biraz daha bilgi verebilirsin."

"Evet, anlatabileceğim çok şey var. Artık öldüğüne göre, hiçbir önemi kalmadı, değil mi?"

Sonra başka tek söz etmeden stüdyoyu gösterdim, öne düşüp kızgın öğle güneşinin altında Harris'i oraya götürdüm. Merdivenleri birlikte çıktık ve içeri girince ona bu kitabın sayfalarını uzattım.

Yazar, gerçek ile gerçek olmayanı kaynaştırması için kendisine izin veren Sophie Calle’e şükranlarını sunar.